

Гопи Кришна

КУНДАЛИНИ -
ЕВОЛЮЦИОННАТА ЕНЕРГИЯ В ЧОВЕКА
С психологически коментари на Джеймс Хилман

Превод от руски: Петя Стоянова

Целият живот е йога.

НАКРАТКО

Книгата на Гопи Кришна (1903-1984) – автор на много трудове, посветени на Кундалини и йога, е класически разказ на „очевидец“, който след много години медитация по време на сутрешна практика е преживял пробуждането на Кундалини – духовната сила, която спи във всеки човек, свита на спирала в основата на гръбнака. Ядрото на тази книга е разказът за преживяната трансформация и за искрените опити на Гопи Кришна да приведе в равновесие многоликите психологични и странични ефекти. Подробните описания на драматични вътрешни преживявания и симптоми, като неочаквани промени в настроението, разстройство на храносмилането, агонизиращо усещане за жегата, а също и за това как авторът е успял да стабилизира своето съзнание на висше ниво – всичко това прави дадената книга безценен класически труд за духовно пробуждане.

Подходяща за всички, които се увличат от Изтока, източната философия и йога.

ПРЕДГОВОР от българския преводач

Когато Камелия ми предложи да преведа книгата на Гопи Кришна, погледнах малко скептично на идеята, защото след повече от седемнадесет години практикуване на йога и четене и на източна, и на западна литература за Кундалини се бях отказала от книги на тази тема. Противоречивите, забулени в мистицизъм и завоалирани описания не ми даваха яснотата, от която имам нужда. Бях обаче много приятно изненадана, когато разбрах какво безценно познание е споделил авторът! Чела съм предупреждения, че по риск йога се равнява на екстремните спортове, че пранаяма може както да лекува, така и да убива, че съществува опасност от неправилно практикуване, но едва сега започнах да разбирам какво конкретно се крие зад тези думи. Едва сега за мен се изпълниха със съдържание и думите на древните мъдреци: *„Човек се ражда два пъти в един живот и второто раждане е истинското“*. Разликата между двете е, че при първото раждане родилните мъки са на майка ни, а при второто това са нашите собствени мъки – защото това е истинското ни раждане, защото то се отнася до раждането на истинското ни Аз.

Благодаря на Камелия, че ми даде възможност да преодоля своите резерви към мъгливите теоретични спекулации около разбирането за Кундалини, на чието пробуждане започнах да гледам по нов начин – като нещо съвсем реално и всъщност доста различно от представите, които си бях изградила под влияние на традиционната за Изтока литература – нещо, с което Гопи Кришна също се е сблъскал. Лично за мен, коментарите на Камелия (в сайта ѝ) са не по-малко ценни и затова препоръчвам на хората, които се стремят към по-голяма дълбочина и яснота по дадената тема, да се запознаят с тях или да прочетат статията ѝ за *„Спонтанното събуждане на Кундалини и процесът на индивидуацията в аналитична психология на К.Г. Юнг“*, която е добавена в края на тази книга и написана специално за българския ѝ превод. За тази статия специални благодарности, защото удовлетвори желанието ми след заключителните коментари на Хилман да има още, макар и да осъзнавам, че това „още“ винаги ще си остава – като след хубав филм, като след хубава приказка!

Напълно подкрепям мнението на Гопи Кришна, че посоката за решаване на проблемите на човечеството и реализиране на природния му потенциал е една – навътре, и искрено се надявам, че хората, които успяват да реализират този потенциал, ще стават все повече. Ще е чудесно, ако все повече от тях имат и смелостта да споделят своите духовни преживявания. Дано един от тях си и ти, скъпи читателю!

Петя Стоянова

СЪДЪРЖАНИЕ

- Предисловие
- ГЛАВА ПЪРВА
- ГЛАВА ВТОРА
- КОМЕНТАРИ на Джеймс Хилман към глава Първа и Втора
- ГЛАВА ТРЕТА
- ГЛАВА ЧЕТВЪРТА
- КОМЕНТАРИ на Джеймс Хилман към глави Трета и Четвърта
- ГЛАВА ПЕТА
- ГЛАВА ШЕСТА
- КОМЕНТАРИ на Джеймс Хилман към глави Пета и Шеста
- ГЛАВА СЕДМА
- ГЛАВА ОСМА
- ГЛАВА ДЕВЕТА
- КОМЕНТАРИ на Джеймс Хилман към глави Седма, Осма и Девета
- ГЛАВА ДЕСЕТА
- ГЛАВА ЕДИНАДЕСЕТА
- КОМЕНТАРИ на Джеймс Хилман към Глави Десета и Единадесета
- ГЛАВА ДВАНАДЕСЕТА
- ГЛАВА ТРИНАДЕСЕТА
- КОМЕНТАРИ на Джеймс Хилман към Глави Дванадесета и Тринадесета
- ГЛАВА ЧЕТИРИНАДЕСЕТА
- ГЛАВА ПЕТНАДЕСЕТА
- КОМЕНТАРИ на Джеймс Хилман към Глави Четиринадесета и Петнадесета
- ГЛАВА ШЕСТНАДЕСЕТА
- ГЛАВА СЕДЕМНАДЕСЕТА
- ГЛАВА ОСЕМНАДЕСЕТА
- КОМЕНТАРИ на Джеймс Хилман към Глави Шестнадесет,
Седемнадесет и Осемнадесет
- ГЛАВА ДЕВЕТНАДЕСЕТА
- ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ КОМЕНТАРИ от Джеймс Хилман

ПРЕДИСЛОВИЕ

**Даже и сянка от мисъл за Победа
не бива да ти идва на ум,
когато благодарение на ставащите вътрешни промени
свитата на спирала сила започне да се развива.**

Гопи Кришна. Път към самопознание.

Когато през 1970 г. тази книга вижда бял свят за пръв път, читателите са били удивени от това как авторът е описал своя опит. Нищо, дори най-малкото подобно на това, не може да се намери в литературата – нито в древните трактати за йога, нито в относително по-новите съобщения на светците и мистиците от Запада. Разказът на Гопи толкова се различава от установените възгледи за онова време, че изтъкнатият историк на световните религии и заслужил професор по сравнителна религия и идеология в Станфордския университет Фредерик Спигелберг в своето предисловие към първото издание на тази книга е написал следното: „Ние виждаме класически образец на неинтелектуален, обикновен и съвършено необразован в Йога човек, който благодарение на упорит труд и удивителен ентузиазъм, уповавайки се на вътрешното си усещане, а не на идеите и традициите, е успял да достигне, ако не до самадхи, то до достатъчно високо ниво на съвършенство в Йога. Гопи Кришна е изключително честен, отличаващ се с невероятна скромност, разказвач”. Професор Фредерик Спигелберг не е могъл и да предположи тогава, че след 15 години Пандит Гопи Кришна ще стане автор на повече от десет книги, голям брой статии, няколко хиляди страници непубликувани работи (както поезия, така и проза), написани предимно на английски език.

Той е бил готов да пристъпи към работа над нова книга, но не е успява да изпълни своя план поради сериозно заболяване на белия дроб. Тъкмо когато започнал да се оправя от предишната болест, предизвикана от преумора и горещия климат на Ню Делхи, където пребивавал по това време, температурата се покачила до 115 градуса по Фаренхайт и той взел решение да замине за Сринагар, щата Кашмир. Там състоянието на здравето му рязко се подобрява, но бързото развитие на болестта на белия дроб го поваля и той си отива от този свят за по-малко от седмица. Издъхва на 31 юли 1984 година, на 81 години, в пълно съзнание, в ръцете на своята съпруга.

Възможно е у читателя на тази книга да се създаде представа за Гопи Кришна като за човек с лошо здраве, но това не е вярно. Всъщност, той се е отличавал с прекрасно здраве, но често казва, че благодарение на описаните тук преживявания неговото психическо и физическо състояние е било такова, че е бил принуден да съблюдава строга диета, за да не разстрои своите умствени възможности. Той не веднъж е повтарял, че животът му виси на косъм и че

ходи по острието на бръснача.

Само 10 дни преди смъртта си е написал в писмо, че кризата е преминала и силите му бързо се възстановяват. „Скоро – казвал той – аз ще пристъпя към работа над нова книга”. Много приятели го съветвали да разкаже колкото е възможно повече за своите вътрешни преживявания. И тази книга обещавала да удовлетвори тяхното любопитство. Писмото било изпълнено с бодрост и оптимизъм – писмо на човек, който след изтощителна болест нямал търпение да пристъпи към работа.

Някои негови приятели се удивлявали на това, че Гопи Кришна не е открил някаква нова способност у себе си – например способност да лекува рак – и не е демонстрирал чудеса, които да поразяват въображението на публиката, за да си осигури подкрепа за своите изследвания. На това той отговарял, че нито в Упанишадите (първоизточникът на метафизическата и духовна мисъл в Индия), нито в беседите на Буда е имало и намек за чудеса. Всъщност, нито в диалозите на Буда, нито в „Бхагавад Гита”, нито в изказванията на Рамакришна или Рама Махариши е имало нещо, което поощрява демонстрирането на чудеса.

В една от частните беседи Гопи Кришна казва, че неговите видения били по-реални и по-материални от масичката за вестници и списания, стояща пред него (и за по-голяма убедителност почуквал с пръст по нея). Според него екстатичният транс може да бъде два вида: с видения и без видения. Обикновено той не говорел за своите видения (с изключение на онези описания, които ще намерите на тези страници и в книгата му „Загадката на съзнанието”), защото те са „твърде фантастични, за да може някой да им повярва”. Така че има основания да се предполага, че книгата, която се е канел да напише, би могла да стане сензация.

Възможно е да е чувствал, че е настъпило времето за такава книга. Той винаги е считал, че неговата мисия е да убеди учените да се заемат с изследване на Кундалини. Затова описанието на Кундалини би могло само да подрони доверието към него, а сериозните емпирични изследвания обещават да донесат множество фантастични открития в сферата на ума, съзнанието, а също и психологията.

Един от учените, проявяващи голям интерес към изследванията на Гопи Кришна, е бил Карл Фридрих фон Вайцекер, писател и астрофизик, директор на института „Наука за живота” на името на Макс Планк в Стайнбег, Германия. Професор Вайцекер е пътувал три пъти до Кашмир, за да се види с Гопи Кришна, и подготвил предисловие към малка книга „Биологическа основа на религията и гениалността” (1972 г.), написана от Пандит в 1970 г. В това предисловие професор Вайцекер е привел доказателство за това, че възгледите на Гопи Кришна за физиологичната природа на Кундалини са съзвучни със съвременните идеи на квантовата физика.

Очевидно всеки, който е запознат с концепцията Кундалини, ще се съгласи с Пандит, че Кундалини рано или късно ще стане обект на интензивни научни изследвания. Той го е очаквал с такова нетърпение, което може да се сравни единствено с това, което ни е известно за пророците от Стария Завет. Резултатът от очакването е книгата му със стихове

„Очертанията на бъдещите събития”, видяла бял свят през 1967 г., на страниците на която е отразено напрежението на „студената война”. От този момент нататък нищо не го е тревожило така, както стремителният ръст на ядрените арсенали.

Бидейки не само просветлен пророк, но и прагматик, Гопи Кришна още през 1970 г. е смятал, че сериозните изследвания на Кундалини няма да започнат по-рано от 1990 г. За разлика от повечето писатели, негови съвременници, непрекъснато рекламиращи книгите си по радиото и телевизията, Гопи Кришна е водел тих семеен живот със съпругата си Бхаби в Сринагар. През зимата заедно със семейството на големия си син Джагадиш се премествали от Ню Делхи в Кашмир, където повечето къщи не са имали централно отопление и ставало твърде студено за живеене.

Гопи Кришна винаги се радвал на всеки гост и обсъждал своите идеи с голямо удоволствие – нали това му давало възможност не само да предаде своите знания, но и да узнае от първа ръка какво става по света. Той ежедневно четял вестници и страстно желяел да се обзаведе с телекс (телетип), за да има възможност да комуникира с приятелите си от Европа и Америка. Но високите цени на подобни апарати така и не му позволили да осъществи тази своя мечта. Ако той живееше сега, сигурно щеше да има своя пощенска кутия и своя веб-страница в интернет.

Според Гопи Кришна човечеството скоро трябва да направи следващата еволюционна крачка и това не е нещо невъобразимо. В частни разговори той обичал да прави сравнение между мозъка на разумното животно, да кажем кучето, и мозъка на човека, за да демонстрира разликата между обикновеното съзнание и свръхсъзнанието. „Опитайте се да си представите как вашето куче – казвал Гопи Кришна – се събужда с човешки мозък вместо с този, с който се е родило. Веднага ще го връхлетят нови емоции, мисли и информация. Внезапното пробуждане на Кундалини поражда подобно смущение у човека, защото промяната е почти толкова драматична”.

Гопи Кришна е посещавал обикновено по няколко часа сутрин на разбор на кореспонденцията, после е приемал посетители и се е занимавал с домакинството. Пишел почти винаги на английски, който е научил в първите класове в училище.

Пандитът не е имал собствена кола и винаги е пътувал с таксита и градски автобуси. С изключение на телефон, често неработещ в Кашмир, неговият бит е бил лишен от тези съвременни удобства, които ние сега считаме за задължителни условия за живот. В неговия сринигарски дом, който е наследил от баща си, водата и електричеството са се появили чак през 1972 г. Той се съгласил на това, подавайки се на настояването на приятелите си, след второто си посещение в Европа, но продължил да готви храната си на примус или печка, вградена в стената на кухнята.

Гопи Кришна е посещавал три пъти САЩ и два пъти Канада. Първото посещение е било през 1978 г., когато го поканили да изнесе лекция на нюйоркската конференция за изследване на съзнанието. След година той отново посещава САЩ за участие във филаделфийската конференция, след което се установил за няколко седмици в Кънектикът. Преди да се завърне

у дома посетил свои приятели от Торонто, които проявявали жив интерес към неговите изследвания.

Техният интерес към изследванията на Гопи Кришна бил толкова голям, че те заминали с чартърен полет на „Боинг 747“ за Индия и посещавали няколко седмици института, разположен в Нишат на брега на езерото Дал, недалече от Сринагар. Много от участниците в конференцията продължили да разпространяват идеите на Гопи Кришна. Имуществото на института пропаднало след няколко години, когато конфликтът между Пакистан и Индия заради Кашмир допринесъл за нестабилността в този регион.

Последното посещение на Гопи Кришна в Северна Америка се състояло през октомври 1987 г., когато го поканили в Ню Йорк за участие в конференцията на ООН, посветена на въпроса за коренните американци. На връщане той останал за няколко месеца в Цюрих, където пристъпил към написването на книгата „Пътят на самопознанието“. Той казал, че това било отговор на многобройните молби да напише именно такава книга.

В своето предисловие към книгата професор Спигелберг пише: „В светлината на обстояните свидетелства (на Гопи Кришна) става ясно, че сферата на всички преживявания, свързани с Кундалини, не може да се отнесе нито към чисто биологични, нито към чисто психични концепции. Целият речник на Кундалини-йога няма отношение нито към тези факти, които на Запад се считат за психологически феномени, нито към каквото и да е друго от сферата на вътрешните усещания на тялото, толкова детайлно описани в текстовете за Йога...“

И все пак, независимо от непреодолимите (както би ни се сторило) препятствия, Гопи Кришна е успял да промени представите на много хора за Йога и просветлението. Идеята за това, че просветлението има биологична основа, получава все по-голямо признание, доколкото учените откриват нови възможности на мозъка и съзнанието.

Нека да изглежда невероятно,
но това е факт,
че Праната и чистото съзнание
реагират заедно,
за да създадат мита
за този немислим свят,
с който се сражаваме.
Съзнанието има толкова удивителен,
толкова възвишен аспект,
че всички наши страхове
и съмнения относно себе си
изчезват веднага,
сякаш озарени от хилядите слънца
на Знанието, подкрепено от видението,
че всичко това
е било, е и ще бъде винаги:

Вечният източник на съществуването.

Светът, чрез който
това ни се демонстрира,
умът и процесът, посредством които
това се създава,
цялата схема и творението,
са Едно.

В това удивително лъчисто Присъствие
всички неустойчиви светове,
които ни плашат и заробват,
стават призрачни сенки,
видени през нощта,
далечен облак, топящ се в слънчевите лъчи.

Тогава умът,
заедно с топящото се „его”,
с мълчаливо изумление
вижда себе си потъващ
във всеобхватния възвишен Живот.

Само чистото съзнание,
неподвластно нито на времето,
нито на пространството
е единен,
всеобхватен свят
на любовта и радостта,
които няма да намериш
нито на земята, нито в небесата.

Гопи Кришна. Загадката на съзнанието

ГИН КЕФЕР

10 юли 1996 г.

ПЪРВА ГЛАВА

Веднъж, в рождественското утро на 1937 г., седях скръстил крака в тясната стая на малката къща, разположена в покрайнините на град Джаму, зимната столица на щата Джаму и Кашмир в северна Индия. Медитирах, обърнах лице към прозореца, гледащ на изток, през който първите сиви ивици на ранния изгрев започнаха да проникват в стаята. В продължение на дългата практика се научих с часове да седя неподвижно в една поза, без да изпитвам ни най-малък дискомфорт. Дишайки ритмично, насочвах вниманието си към темето, където се намира въображаемият разцъфнал лотос, излъчващ ослепителна светлина.

Седях неподвижно с изправен гръб, мислите ми бях насочени към съзерцаване на лотоса, внимавах да не се разсейвам и връщах вниманието си към сияещия лотос всеки път, когато то се насочваше в друга посока. Интензивността на медитацията забавяше дишането ми, което стана толкова бавно и тихо, че понякога ми се струваше неосезаемо. Цялото ми същество беше толкова погълнато от съзерцаването на лотоса, че за известно време изгубих връзка със собственото си тяло и обкръжаващия ме свят. В такива моменти ми се струваше, че вися във въздуха без да усещам тялото си. Единственото, което тогава осъзнавах, беше присъствието на лотоса, излъчващ ярка светлина. Това преживяване е известно на много хора, които редовно практикуват медитация достатъчно дълго време. Но това, което се случи през онова утро, променило целия ми по-нататъшен живот и светоглед, се случва с не особено голям брой практикуващи.

В един от миговете на интензивна концентрация в основата на гръбначния стълб, в мястото, където тялото ми докосваше пода, се появи странно усещане. То беше необикновено и толкова приятно, че цялото ми внимание се насочи към него. Но веднага щом вниманието измести своя фокус, усещането почти изчезна. Решавайки, че въображението ми предприема игра с мен, за да отслаби силата на концентрацията, аз изхвърлих от главата си мисълта за това усещане и отново насочих вниманието си към предишния обект. Концентрирах се върху лотоса на темето си и щом видението стана отчетливо, странното усещане се появи отново. Но този път се опитах няколко минути да не измествам фокуса на вниманието си. Но усещането, разпространявайки се нагоре, ставаше толкова интензивно и необичайно (в сравнение с всичко, което някога съм изпитвал), че умът ми, независимо от усилията да му противостоя, отново се насочи към него и то в същия миг изчезна. Реших, че с мен се случва нещо извън пределите на обичайното и че причината за това се крие в ежедневно ми практикуване на медитация.

Някога четях вълнуващи трактати на учени мъже за ползата, която може да донесе концентрацията и за чудесните способности, които йогинът развива в себе си благодарение на подобни занимания. Сърцето ми силно заби и аз почувствах, че ми е трудно да продължа да поддържам нужното ниво на неподвижност на вниманието. След няколко минути успях да се успокоя и отново се потопих в медитация. Когато напълно потънах в себе си, усещането отново възникна, но този път не му позволих да отвлече вниманието ми от първоначалния обект. Усещането отново започна да се разпространява нагоре, интензивността му нарасна, и аз почувствах, че започвам да се разсейвам. С огромно усилие на волята продължавах да задържам фокуса на вниманието си върху лотоса. Внезапно чух звук, подобен на бученето на водопад и усетих как течна светлина нахлу през гръбнака в мозъка ми.

Съвършено неподготвен за подобно явление, аз се оказах неочаквано връхлетян от него, но, възстановявайки веднага самоконтрола си, продължих да седя в същата поза, фиксирайки ума си върху все същия обект на концентрация. Светлината ставаше все по-ярка, бученето все по-силно, и, усещайки залюляване, аз осъзнах, че се измъквам от собственото си тяло, обвит от светещ ореол. Невъзможно е да се даде точно описание на това преживяване. Усетих, че точката на съзнанието, която би била моето „аз“, се разширява, обкръжена от вълни от

светлина. Тя се разширяваше все повече и повече, докато в същото време тялото, обичайният обект на нейното възприятие, се отдалечаваше непрекъснато дотогава, докато не престанах да го осъзнавам. Аз се превърнах в чисто съзнание, лишено от каквито и да е очертания, лишено от каквото и да е допълнение, наречено тяло, лишено от всякакви усещания, чиито източник са сетивата – съзнание, потопено в океан от светлина. Едновременно с това осъзнавах всяка точка наоколо, разширявайки се във всички посоки, без граници и препятствия. Вече не бях себе си или, казано по-точно, онзи „себе си”, какъвто се познавах преди – мъничка точка на осъзнатост, заключена в тяло. Сега, в състояние на възторг и блаженство, неподдаващо се на никакво описание, аз станах огромен кръг осъзнатост, къпещ се в океан от светлина, в който моето тяло беше само точка.

След известен период от време (продължителността на който не мога да преценя) кръгът се сви. Появи се усещане за свиване – ставах все по-малък и по-малък, докато не започнах да усещам границите на собственото си тяло, отначало смътно, после все по-ясно. Връщайки се към предишното си състояние внезапно започнах да чувам шум от улицата, почувствах своите крайници, главата си и отново станах малък, пребиваващ в непрекъснат контакт със собственото си тяло и околния свят. Отваряйки очи и оглеждайки се наоколо, усетих главозамайване и дезориентация, сякаш се връщам от далечни, съвършено непознати земи. Слънцето изгря и освети лицето ми с топла, успокояваща светлина. Опитах се да повдигна ръцете си, които обикновено почиват на коленете ми по време на медитация - те бяха вяли и безжизнени. За да ги отлепя от коленете си и да ги протегна напред, давайки възможност да се възстанови потока на кръвта, ми беше нужно голямо усилие. След това се опитах да измъкна изпод себе си краката и да ги поставя в по-удобно положение, но не успях. Те се оказаха тежки и сковани. Единствено с помощта на ръцете ми се удаде някак си да ги измъкна и заех по-удобно положение, облягайки се на стената.

Какво се случи с мен? Бях ли жертва на халюцинация? Или по капризите на съдбата успях да преживея Трансценденталното? Действително ли ми се удаде това, в което милиони други са претърпели фиаско? Имаше ли в края на краищата капчица истина в потвърждение на повтаряното в продължение на хилядолетия от индийските мъдреци и аскети, че ако следваш определени правила на поведение и практикуваш медитация по специален начин, можеш да познаеш Реалността в този живот? Моите мисли ме плашеха. Аз почти не можех да повярвам, че току-що съм видял божественото. Обяснението на тази трансформация, която се случи с мен, след като потокът от жизнена енергия, който се издигаше от основата на гръбначния стълб и преминавайки през неговия канал, нахлу в мозъка ми, трябваше да търся в себе си, в своето собствено съзнание. Спомних, че някога съм чел в книгите по Йога за това, че съществува жизнена енергия, наричана Кундалини, разположена в основата на гръбнака и способна да се активира благодарение на определени техники. Насочвайки се нагоре по гръбнака, тази енергия издига ограниченото човешко съзнание до трансцендентални висоти, надарявайки го с необичайни психически и умствени способности. Имах ли късмета да открия този невероятен механизъм, забулен с мъглата на легендите от вековете, за който са разказвали (често шепнешком) някои хора, познавайки неговото въздействие върху себе си

или виждайки как той се проявява у техни познати? Аз се опитах още веднъж да повтора упражнението, но бях толкова уморен и вял, че не намерих сили за концентрация. Умът ми беше превъзбуден. Погледнах слънцето. Възможно ли беше в момент на дълбока концентрация да съм объркал неговата светлина със сияещия ореол, който ме обгърна, когато се намирах в състояние на свръхсъзнание? Отново затворих очи, за да усетя играта на слънчевите лъчи върху лицето си. Но не, светлината, която идваше до мен през затворените клепачи, беше от съвсем различно естество. Тя беше външна и лишена от великолепиe. Онази светлина идваше отвътре и изглеждаше като неделима част от разширеното съзнание, част от мен самия.

Аз станах, чувствайки слабост в треперещите ми крака. Струваше ми се, че цялата ми жизнена сила някъде се е изпарила. Ръцете ме слушаха по-добре. Помасажирах бедрата и подбедриците и едва след това слязох долу. Нищо не казах на жена си, а мълчаливо закусих и тръгнах на работа. Почти нямах апетит, устата ми беше пресъхнала и никак не можех да се съсредоточа. Бях обезсилен, апатичен и не бях склонен да водя каквито и да било разговори. След известно време почувствах, че се задъхвам в помещението и реших да се опитам да събера мислите си, излизайки да се поразходя на улицата. Отново и отново умът ми се връщаше към прекрасното утринно преживяване, опитвайки се да го възкреса в паметта си, но напразно. Чувствах слабост в цялото тяло, особено в краката. Минувачите не предизвикваха у мен и най-малък интерес и аз продължих да вървя по улицата безучастен към всичко случващо се, което не беше характерно за мен. Върнах се към бюрото си по-рано, отколкото имах намерение и безсилен да работя прекарах останалата част от деня, ровейки се безцелно в книгата.

След завръщането си у дома не се почувствах ни на йота по-добре. Не можех да си наложа да седна и спокойно да отворя книга, както обикновено правех вечер. Похапнах без всякакво удоволствие, в пълно мълчание и легнах да спя. Обикновено заспивам почти мигновено, щом главата ми докосне възглавницата, но тази нощ беше неспокойна и тревожна. Никак не можех да потуша екзалтацията, която бях преживял сутринта, с последвалата след нея депресия и постоянно се въртях в леглото. Обхванат от мрачни предчувствия, най-накрая заспах. Сънят ми беше накъсан и изпълнен със странни видения. В три часа окончателно се пробудих. Известно време седях неподвижно на леглото. Сънят не ме ободри. Все още се чувствах уморен и на мислите ми липсваше яснота. Наближаваше обичайното време за моите медитации. Реших да пристъпя към медитация малко по-рано, за да може слънцето вече да не ме притеснява. Тихо, за да не събудя жена си, се надигнах от леглото и се отправих към кабинета си. Както обикновено, постлах на пода одеяло и, сядайки на него с кръстосани крака, започнах да медитирам.

Колкото и да се стараех, не ми се удаде да постигна обичайната си концентрация. Мислите ми се насочваха ту в една, ту в друга посока и вместо да изпитам приятно очакване, усетих нервност и безпокойство. Накрая, след упорити усилия, успях за известно време да задържа вниманието си върху обичайния обект за медитация. Но не се случи нищо и започнах да се съмнявам в истинността на моето предишно преживяване. Предприех още един опит, но този

път с огромен успех. Центрирайки се, успях да успокоя блуждаещите си мисли и, концентрирайки вниманието си върху темето, се опитах да визуализирам цъфтящ лотос. Веднага щом достигнах обичайното ниво на устойчивост на ума, в мене отново възникна усещането за движещ се нагоре поток. Не позволих на вниманието си да се отклони и отново чух раздиращ звук в мига, в който поток ослепителна светлина нахлу в мозъка ми, изпълвайки ме с жизнена сила. Усетих как се разширявам във всички посоки извън пределите на плътта, изцяло отдаден на съзерцанието на блестящата светлина, ставайки едно цяло с нея, но все още без напълно да се сливам с нея. Състоянието продължи по-малко, отколкото предишния ден, а чувството на екзалтация не беше толкова силно. Връщайки се в нормално състояние, чух как диво бие сърцето ми и усетих горчивина в устата си. В мен възникна чувство, сякаш кален въздух изпълва цялото ми тяло. Чувството на умора и отпадналост беше по-силно, отколкото предишния ден.

За да възстановя силите и спокойствието си, си починах за известно време. Още не беше се съмнало и се убедих в това, че преживяването е било истинско, слънцето нямаше никакво отношение към видяната от мен вътрешна светлина. Но откъде се взеха депресията и безпокойството? Защо ме обзе отчаяние, когато трябваше да благославям своята щастлива звезда и да са радвам на успеха? Аз почувствах надвисваща заплаха отстрана на нещо, което превъзхожда моето разбиране – опасност, произтичаща от нещо неосезаемо и тайнствено, което не мога нито да постигна, нито да анализирам. Тежък облак на депресия и тъга, нямаш никакво отношение към външните обстоятелства, надигащ се от дълбините на моето същество, надвисна над мен.

Почувствах, че съвсем не съм този човек, който бях преди няколко дни. В мен се всели страх пред неясна промяна, страх, от който не можех да се избавя независимо от силата на волята. Тогава почти не осъзнавах, че от този ден нататък никога няма да стана предишния и че, правейки необратима крачка без достатъчно подготовка и необходимите знания, активирах една от най-страшните и чудесни сили в човек; не осъзнавах, че без да знам завъртях ключа на вратата, водеща към най-съкровената тайна на древните, и че отсега нататък съм обречен да живея на границата между живота и смъртта, между разума и безумието, между светлината и тъмнината, между небесата и земята.

Аз започнах да практикувам медитация, когато бях седемнадесетгодишен. Провалът на зрелостните изпити в колежа, поради който не можах да постъпя в университета същата година, предизвика преврат в моя младежки ум. Бях разстроен не толкова от провала и загубата на цяла година, колкото от мисълта за това, каква болка причинявам на своята майка, която толкова силно обичах. Дни и нощи терзаех ума си, опитвайки се да намеря правдоподобно обяснение на своя провал – обяснение, способно поне отчасти да смекчи мъката от новината. Майка ми беше толкова уверена в моя успех, че не ми стигаше смелост с един замах да я лиша от илюзиите. Бях примерен ученик в колежа, заемах почетно място в него, но вместо да посветя свободното си време на подготовка за изпити, четях книга след книга от училищната библиотека. Твърде късно разбрах, че по някои предмети не зная нищо и нямам никакъв шанс да взема изпитите. Никога преди това не бях изпитвал позора на

провала. Учителите винаги се изказваха много добре за моите способности и сега се чувствах извънредно потиснат при мисълта за майка ми, която беше свикнала да се гордее с моите успехи и беше уверена в бъдещето на своя син.

На нея, родената на село в семейството на богобоязливи селяни, било съдено да стане съпруга на човек, значително по-възрастен, роден в Амритсар, разположен на шест дни пътуване с влак (в онези времена) от нейното родно място. Беззаконието, което царяло тогава в страната, заставило един от моите предци да каже „сбогом” на своя роден край с прохладен климат и да се отправи да търси пристанище на безводната суха територия на далечния Пенджаб. Тук, сменяйки дрехите и езика, моят праядо и моят дядо са живели в добро и мир, както и другите бежанци, променяйки всичките си навици и бит, но не и религиозните обреди и лесно узнаваемите лица на кашмирски брамини. Моят баща, с неговата силна склонност към мистика, бидейки вече не особено млад, решил да се завърне в земите на дедите си, за да се ожени и установи там. Даже в периода на своя най-активен светски живот той проявявал неизменен интерес към практикуващите Йога и аскетизъм, славейки се със своите окултни способности и, не знаейки умора, им слугувал, за да узнае тайната на техния чудесен дар.

Той свято вярвал в традиционната школа на религиозна дисциплина и в Йога, съхранени в Индия от дълбока древност – Йога, която (наред с много други фактори, способстващи за постигане на успех) заема почетно място в приноса за доброволно отказване от светските богатства и стремежи, отказ, необходим, за да се помогне на ума, който скъсва връзката, задържаща го на земята и да се гмурне в собствените неизмерими дълбини, недокоснати от желание и страст. Подобно поведение се прославяло още във Ведите. Като пример за това служели най-вдъхновените ведически химни и прославлените пророци на Упанишадите, продължили традицията на древното индо-арийско общество да изоставят светския живот в зряла възраст (петдесетгодишна и повече) и да се отправят в планините (понякога съпроводени от съпругите си), за да живеят в изолация, посвещавайки остатъка от живота си на непрекъснатата медитация и молитви – прелюдия към великия и мирен изход.

Подобни примери винаги са предизвиквали в Индия дълбокото възхищение на безбройните мистично настроени последователи. И в днешно време все още стотици бащи на семейства (достатъчно благополучни и преуспяващи от светска гледна точка), достигайки преклонна възраст и разделяйки се със своите уютни домове и почтителни потомци, се отправят в отдалечени места за отшелничество, за да прекарат остатъка от дните си в умиротворено духовно търсене далеч от неспокойния и суетен свят. Моят баща, горещ поклонник на този идеал от древността, след дванадесетгодишен семеен живот взе решение да прекара остатъка от живота си в отшелничество.

Това решение беше предизвикано отчасти от трагичната смърт на неговата първа рожба на петгодишна възраст. Оставяйки доброволно правителствения пост, който носеше голям доход, той се отдалечи от света, за да се уедини с книгите, когато още не беше навършил 50 години, и цялата отговорност за дома и семейството легна върху раменете на неговата млада и
неопитна
съпруга.
Тя страдаше ужасно – тогава беше на двадесет и осем години с 3 малки деца на ръце, две

дъщери и един син. Това, как тя ни отгледа, с каква преданост и самозабрава се грижеше за баща ни (той не отрони от този момент нататък нито една дума с никого от нас), успявайки да съхрани при това и доброто име на семейството, може да се възпее като образец за безпримерен героизъм, неотклонна преданост към дълга и кристална чистота на пълно самоотричане.

Аз се чувствах като убит. Как можех да погледна в очите ѝ и да призная своята слабост? Съзнавайки, че поради отсъствието на самоконтрол не оправдах възлаганите на мен надежди, реших да се оправдая в майчините очи по друг начин. Но за да изкореня в себе си пагубните наклонности и да се науча да контролирам поведението си, ми беше необходимо да се науча да подчинявам ума си. Приемайки това решение, започнах да търся начини за неговата реализация.

За да постигна успех, беше необходимо да притежавам поне някакви знания за начините да подчиня своята бунтарска натура. И аз прочетох няколко книги за развитие на личността и контрол над ума. От всички сведения, събрани в тези трудове, обърнах внимание само на две неща: концентрация на ума и възпитаване на волята. Започнах да практикувам и едното, и другото, с юношески ентузиазъм, отдавайки всичките си сили и подчинявайки всичките си желания, за да постигна целта възможно в най-кратък срок. Знаейки, че неспособността ми за самоограничаване ме доведе до това, че поддавайки се пасивно на желанието, започнах да чета художествена литература вместо сухите и сложни учебници, реших да закаля волята си, започвайки с малко, а после поставяйки пред себе си все по-големи задачи. Лугах се и се блъсках, изпълнявайки неприятни и тежки задачи, срещу които въставаше моята свободолюбива натура, докато не започнах да се чувствам като пълен господар, който не може лесно да стане отново жертва на съблазните.

От контрол над ума до Йога и окултизма има само една крачка. Преходът от четене на книги, посветени на предмета, до изучаването на духовна литература (включително и беглото запознаване с някои оригинални текстове) стана почти незабелязано. Страдайки заради първия си житейски неуспех, измъчвайки се от угризения на съвестта, чувствах нарастващо отвращение към света с неговите объркани отношения, довели ме до това унижение. Постепенно желанието ми за оттегляне от светския живот започна да расте и започнах да търся начин да си тръгна с чест от неуредиците в живота, намирайки подходящо място за тихо и затворено съществуване. По време на този остър вътрешен конфликт тихото послание на „Бхагавад-гита“ ми оказа дълбоко благотворно въздействие, потушавайки огъня на възпламенения ми ум с картината на вечен и мирен живот в хармония с Безкрайната Реалност, намираща се зад света на явленията, в които се преплитат радост и болка. По този начин, желаейки да постигна успех в светския живот, изключвайки възможността за провал поради недостатъчна решимост, аз съвсем неочаквано отидох в другата крайност: Много скоро започнах да упражнявам своята воля и да практикувам медитация не за постигане на ежедневните цели, а с цел напредване в Йога, даже ако това изисква пренасяне в жертва на всички мои светски планове.

Моите светски амбиции угаснаха. В тази младежка възраст, когато човек е склонен да

попадне под влияние на блянове и идеали, а не се ръководи от практически разсъждения и гледа на света през розови очила, болката и нещастията, срещащи се на всяка крачка и подчертаващи контраста между действителното и желаното, са способни да променят посоката на мислите на най-чувствителните натури. Всичко това ми оказва двойко въздействие: направи ме голям реалист, изтърсвайки грубо от мен розовия оптимизъм, основан на мечтата за безболезнено, лесно съществуване, и в същото време направи непреклонно намерението ми да търся истинското, а не придобитото за сметка на другите, щастие, каквото и да ми струва това. Често, уединявайки се в тихо местенце в лоното на природата или в своята стая, водех диалог сам със себе си за преимуществата и недостатъците на откриващите се перспективи пред мен. Само няколко месеца преди това в моите честолюбиви планове влизаше подготовката за кариера, позволяваща да живея богато, наслаждавайки се на удобствата, достъпни за представителите на висшата класа. Сега реших да водя умиротворен живот, без светска суета и непрекъсната борба. „Защо – казвах си аз - да се привързвам към вещите, които все едно ще трябва да оставя, възможно с голяма неохота и болка, когато смъртта забие в мен своя меч? Защо да не живея, наслаждавайки се на малкото, посвещавайки времето си и спестените сили на придобиването на нетленни ценности, които ще останат с мен завинаги?”

Колкото повече мислех над тази перспектива, толкова повече ме привличаше простият и незабележим живот, непознаващ жаждата за слава и светско величие, който не веднъж рисувах във въображението си. Единствената трудност в осъществяване на тези планове се състоеше в необходимостта да получа съгласието на майка ми. Нейните надежди някога бяха разбити с оттеглянето на баща ми от светския живот и сега очакванията ѝ бяха насочени към мен. Тя мечтаеше да ме види успяващ, стъпил здраво на краката си човек, способен да изведе семейството от нищетата, в която се намираше, след като баща ми се беше отказал от задълженията си и беше започнал да раздава наляво и надясно парите, спестени от грижливата ми майка и скътани за черни дни. Аз знаех, че новината за моите планове ще ѝ причини болка и исках на всяка цена да я предпазя от това. От друга страна, не можех да потисна в себе си желанието да тръгна да търся истината – то беше твърде силно. Разкъсвах ме две чувства: синовният дълг и естественото желание да възстановя благосъстоянието на семейството – от една страна, и отвращението към света – от друга.

Но мисълта да оставя семейството на произвола на съдбата никога не ми мина през ума. Можех да се откажа от всичко, даже от избрания от мене път, но за нищо на света да не се разделя с родителите си и да се откажа от изпълнение на своите задължения. Освен това цялото ми същество въставаше срещу идеята за бездомен аскет, чието съществуване изцяло зависи от труда на другите. „Ако Бог vyplъщава в себе си благородство, доброта и чистота - казвах си аз - как би могъл да допусне, че тези, които хранят към него най-гореща любов, подчинявайки се на Неговата воля, могат да оставят своите близки и роднини (задълженията към които той самият е вложил в сърцата им) и да тръгнат да скитат по света, възлагайки надежди единствено на тези, които тачат семейните връзки?”. Самата мисъл за подобен живот предизвикваше тръпки в мен. Никога не бих се примирил с живот, който пряко или

косвено ще хвърли сянка върху моето човешко достойнство или би ми попречил, използвайки своите таланти и сила на ръцете, да се грижа за тези, които съм длъжен да издържам. Не бих се примирил с живот, който би ме поставил на едно ниво с инвалидите и паралитиците, причиняващи на близките си единствено неудобства.

Реших да избира за себе си семейния живот, прост и чист, освободен от съперничество, позволяващ ми да изпълнявам своите задължения пред близките и роднините и да разчитам на плодовете на своя труд. Укротявайки своите желания и намалявайки потребностите, аз ще имам на разположение свободно време и спокоен ум – всичко, което е необходимо за напредване по избрания път. В тази млада възраст ме водеше не интелектът, а нещо друго – едно далеч по-дълбоко чувство, проявяващо се благодарение на душевния конфликт и определящо целия мой предстоящ жизнен път. Тогава още не подозирах, че по невероятно стечение на обстоятелствата след много години ще ме завърти водовъртежът на свръхестествените сили и там, в безкрайната дълбочина, аз ще намеря отговора, който не дава покой на човечеството в продължение на хилядолетия. Не виждам никакво друго обяснение на това решение, приличащо на анахронизъм: нали в незряла възраст не бях толкова проникателен човек, за да предвидя всички последствия от крачката и не можех да предполагам, че ще мога най-пълно да се реализирам, водейки спокоен семеен живот, а не разрязвайки възлите на любовта, както това са правели много отчаяни млади мои съотечественици, заричащи се в одобрението на своите духовни и светски наставници.

Нашето семейство тогава живееше в Лахор. Ние обитавахме част от последния етаж на малка триетажна къща, разположена в тясна пресечка в покрайнините на града. Кварталът ни беше гъсто населен, но, за щастие, околните къщи бяха по-ниски от нашата и не пречеха на слънчевите лъчи и свежия въздух да проникват през прозорците, от които се откриваше прекрасен изглед към морето. Аз си харесах едно тъгълче в едната от двете стаи и всеки ден, с първите лъчи на изгрева, се отправях там да медитирам. Започвайки с кратки медитации, увеличавах постепенно тяхната продължителност, докато не се научих да седя с часове, без да сменям позата с прав гръб пред обекта за наблюдение, без ни най-малък признак на умора и безпокойство. Стараех се неотклонно да следвам всички наставления, които дават на обучаващите се в Йога. Това не беше лесна задача за човек на моята възраст – без наставник да съблюдавам всички правила на самоограничение и добродетелно поведение, необходими за постигане на напредък в Йога, когато наоколо е пълно с безбройните изкушения на съвременния град. Но нищо не можеше да повлияе на взетото от мен решение и в отговор на всеки неуспех аз полагах още по-яръстни усилия, за да усмиря непокорния ум и да не му позволя да ме командва. Колко съм успял в това, отчитайки природните ми дадености и стеклите се обстоятелства, ми е трудно да кажа, но ако не беше продължителната практика на самоконтрол и многогодишният навик да въздържам с желязна ръка буйните пориви на младостта, мисля, че не бих могъл да изляза победител в суровите изпитания, паднали се на моята участ, на тридесетгодишна възраст.

Забелязвайки необичайната за мен покорност, майка ми разбра, че с мен стават сериозни промени. Аз никога не изпитах потребност да ѝ обясня моята гледна точка, за да я подготвя за

решението, което бях взел. Не желяейки да причинявам и най-малка болка на майка си, не споделях плановете си и не правех дори и най-малък намек за тях, когато обсъждахме моя бъдещ живот и кариерата ми. Но обстоятелствата се стекоха така, че все пак ми се наложи да споделя своето решение. Бях втори кандидат за доста изгодна длъжност в правителството, но ме отхвърлиха поради промяна на процедурата за прием. Неодобрителното отношение на съпруга на сестра ми не ми позволи да направя медицината своя професия.

По това време поради жегата внезапно се влоши моето здраве, което причини такова безпокойство в сърцето на майка ми, че тя реши незабавно да ме изпрати в Кашмир – когато ставаше дума за моето здраве, успехите в училище отиваха на втори план. В този критичен период с охота приех предложението да заема нископлатена длъжност в Министерството на благоустройството. Майка ми даде своето съгласие. Без каквото и да е съжаление напуснах прекрасната долина, за да се отдам на новата за мен чиновническа работа. След година семейството ми пристигна да живее при мен в Сринигар и скоро след това майка ми се зае активно с търсене на съпруга за мен. Следващото лято, на 23-годишна възраст, встъпих в граждански брак с жена, седем години по-млада от мен, дъщеря на Пандит от Барамула.

Аз доста я учудих през първата брачна нощ, когато в три часа сутринта напуснах стаята, за да извърша „умиване“ в близкия крайбрежен храм, и, връщайки се след час, седнах в поза за медитация и не пророних нито дума, докато дойде време да тръгна на работа. Но тя с готовност прие това, което за нейния прост ум изглеждаше като ексцентрична черта на характера на мъжа, и когато се връщах от храма в студените зимни утрини неизменно ме чакаше топло кангри (малка глинена чаша, оплетена отвън с лоза, в която се слагат горещи въглени за загряване на тялото. Обикновено кашмирците носят кангри до голото тяло под дълга дреха).

След около година ме пратиха на служба в Джаму. Жена ми ме последва заедно с родителите ми. Тя се отнасяше към тях с преданост и неуморно ги обкръжаваше с особено внимание. Времето минаваше, в живота ми ставаха промени и ситуацията от време на време излизаше извън моя контрол, но никога не забравях за целта, която някога бях поставил пред себе си и не се отклонявах от избрания път, без да подозирам за онази криза и велико изпитание, които ме очакваха занапред.

През 1937 г., когато стана този необикновен случай, аз работех като чиновник в офиса на директора на образованието в нашия щат. Преди това заемах същата длъжност в офиса на главния инженер, откъдето бях пренасочен към новото място поради това, че се осмелих да се усъмня в справедливостта на директивите на министъра, който изпитваше извратено удоволствие да издевателства над подчинените. Работата на новото място не ми доставяше никакво удоволствие, макар че според колегите заемах завидна длъжност. В моите задължения влизаше воденето на служебни досиета на служители от висш ранг, необходими при вземане на решения за издигане по служба или преместване на друго работно място. Поради това ми се налагаше да общувам с много колеги и от двата отдела. Някои от тях често минаваха през офиса, желяейки да постигнат предразположението на началството по лесен начин и за сметка на своите нищо неподозиращи колеги.

Самото естество на моите задължения, влияещо по един или друг начин на кариерата и живота на другите, правеше неизбежна критиката от страна на колегите. Но техните действия често предизвикваха в душата ми обратен ефект и понякога решението се взимаше в полза на бедния, нямащ поддръжка, но достоен кандидат за определена длъжност. Заради моята неизменна привързаност към справедливостта често се натъквах на подводните рифове на тайни симпатии или интриги, добре скрити под безукорната фасада на правителствените учреждения. Заради добрите си чувства към обидения често действах в ущърб на собствените си интереси и не веднъж се отказвах от извънредно повишаване в служба в полза на по-възрастни приятели.

Тази професия не беше за мен, но нямайки нито необходимото образование, за да я сменя с по-добра, нито желание да го получа, продължавах да плувам по течението. И макар да отдавах на работата много сили и да се стараех да я изпълнявам добросъвестно, изучаването и практикуването на Йога ме интересуваха много повече, отколкото светската кариера. Работата просто ми даваше възможност да преживявам, удовлетворявайки най-скромните си потребности. Друго значение за мене тя нямаше. Бяха ми неприятни постоянните опити на враждуващите страни да ме въвлекат в своите интриги, поради което в безметежната гладка повърхност на моя ум, която пазех за заниманията по Йога, възникваха вълни.

Няколко години след началото на моята работа в Министерството на благоустройството започна съгъстяване на облаците около главния инженер, чието желание да призове към ред корумпираните сътрудници предизвика голямо недоволство. Подчинените, недоволни от неговата политика, обединявайки се с чиновниците на министерството, изкусно изплетоха мрежа от интриги, което го принуди да си подаде оставката. След неговото напускане се озовах сам срещу могъщи и отмъстителни врагове, успяващи да настроят министъра срещу мен. Моята критика по адрес на новоназначения главен инженер беше последната капка, която доведе до преместването ми – за мое голямо удоволствие, тъй като атмосферата в Министерството с всеки изминал ден ставаше все по-напрегната. Условиата на работа в Дирекцията на образованието бяха за мен по-приемливи. Тук нямаше такава крупна корупция, каквата процъфтяваше в Министерството на благоустройството. Като следствие от това не възникваха интриги и заговори. Тук, до 1947 г., животът ми течеше относително плавно и ритмично. Мисля, че приятната атмосфера и спокойствие на новата работа ми позволиха да остана на нея по време на дългото изпитание, писано на моята съдба.

ВТОРА ГЛАВА

"Аз съм роден през 1903 г. в малкото село Гаиру, разположено на двадесет километра от столицата на Кашмир Сринигар. Това е било в дома на родителите на моята майка – тя се преместила там малко преди да ме роди, тъй като знаела, че ще бъде обкръжена от грижите на по-големите сестра и братя в този критичен период. Моят баща построил за себе си малък

двуетажен дом в голямото имение на дядо ми. Това било скромен строеж, изграден от неизпечени кирпичи и покрит със сламен покрив. Той служеше за дом дълго време – в него премина моето детство, а и по-късно също го посещавахме, когато се уморявахме от градската суета и сучаехме по свежия селски въздух.

Моите първи детски спомени са свързани с неголяма къща, разположена в тих квартал на Сринигар. И до ден днешен помня как седя разплакан в обятията на утешаващия ме дядо (от майчина страна), след като получих от нея пердах за това, че закъснях, залисвайки се в игра с децата във двора. Майка ми искаше, като единствен син, да ме предпази от лоши очи, обличайки ме с евтини дрехи. Не ми позволяваше също да играя далеч от нея дълго време. Друг незабравим спомен от детството ми е оставила лунната нощ, прекарана в компанията на майка ми и един от нейните братя отгоре на покрива на открита от всички страни постройка, каквато кашмирските селяни използват за зърнохранилище. През целия ден ние се друсахме на коня, отправяйки се към отдалечена обител на знаменит отшелник, но не успявайки да стигнем до залез, помолихме за приют някакъв селянин, който ни устрои по този начин. Аз не мога да си спомня външността на отшелника: спомням си само падащите на раменете му дълги безцветни коси и това, че той седеше с кръстосани крака до стената в малка стая, обърнал лице към вратата. Помня как той ме взе на коленете си и започна да гали косите ми, които тогава бяха достатъчно дълги, тъй като майка ми се беше зарекла да не ги докосва с ножица до изпълняване на свещената церемония за отрязване на къдриците.

След няколко години, когато можех вече напълно да съобразявам, за да разбера разказа ѝ, майка ми ми разкри целта на посещенията ѝ при отшелника. Тя ми разказа, че няколко години преди това, в много трудно за нея време, той се явил в съня ѝ. През целия ден тя била в много тревожно състояние, което било предизвикано от силното възпаление на гърлото ми – аз не съм могъл да преглъщам храната. В съня ѝ светият човек, за чиито чудотворни деяния тя чувала възторжени разкази на много очевидци, отворил устата ми и нежно докоснал лигавицата на гърлото ми. После, показвайки ѝ със знак да ме нахрани, се стопил във въздуха.

Събуждайки се внезапно, майка ми веднага ме притиснала с лице към гърдите си и за невероятно нейно облекчение почувствала, че съм започнал да суча и свободно да гълтам млякото. Зарадвана от това внезапно изцеление, което приписвала на чудотворната сила на светия човек, майка ми се зарекла да извърши поклонничество в неговата обител и лично да му благодари за тази добрина. Но домашните грижи и неуредици дълго време не ѝ давали възможност да тръгне на поход и тя успяла да изпълни тази, дадена на себе си, клетва, когато аз съм станал достатъчно голям, за да съхраня, макар и смътен спомен за тази визита. Най-удивителното в тази история е, че отшелникът, едва виждайки ни на вратата на стаята, попитал майка ми могъл ли съм да суча и гълтам млякото след като той се появил в съня ѝ. Майка ми, поразена като от гръм при тези думи, веднага паднала в нозете му и помолила светеца да ми даде неговото благоволение.

Не мога да гарантирам за достоверността на тази „чудесна“ част от епизода, но мога да кажа, че майка ми беше правдива и критично настроена жена. Разказах този епизод само като

пример от спомените от детството. По-късно слушах много разкази за подобни и даже още по-чудесни и невероятни неща – това бяха разкази на надеждни и умни очевидци. Но при по-подробно разглеждане всички тези сведения се оказаха твърде слабо обосновани, за да издържат безпристрастно научно изследване. Дълго време не придавах никакво значение на подобни истории. Но и сега съм готов да заявя, че истинският йогин, намиращ се в контакт с други светове и способен по собствена воля да предизвика подобен физически феномен, е едно от най-редките същества на земята.

Още един забележителен случай, който се е запааметил в главата ми, стана с мен, когато бях на осем години, когато през ранна пролет ходех по пътищата на Сринигар, връщайки се вкъщи от своя духовен наставник. Небето беше покрито с облаци, а пътят размекнат от дъжда, което забавяше моето придвижване. И изведнъж, буквално като мълния, един неочакван въпрос прониза моя мозък: „Кой съм аз?“. И веднага възникна още един въпрос, произтичащ от всяка вещь в окръжаващия ме свят: „Какво означава всичко това?“. Аз замръзнах посред пътя като поразен от гръм. Цялото ми същество, както и всичко около мен, се превърна в един безкраен въпрос, в една неразрешима загадка, пред която стоях ням и безпомощен. Напрягах своя ум, опитвайки се старателно да намеря отговор, докато целият свят не започна да се върти и подскача около мен. Не бях на себе си, главата ми се завъртя и аз с усилие се опитвах да се задържа на краката си, за да не падна в калта. Събирайки сили, продължих пътя си, без да осъзнавам тогава цялото значение на случващото се с мен.

След няколко дни сънувах чудесен сън, в който за минутка ми се откри друга действителност. В този сън аз не бях нито дете, нито възрастен, а бях някакъв съвършено различен, неприличащ на себе си. Видях небесна страна, където живеят богоподобни същества, и самия себе си – безплътен, сякаш разтворен във въздуха, ефирен пришълец, принадлежащ на друг порядък на битието и в същото време близък и приличащ на мене по много неща. Този „аз“ се намираше в сияещо, великолепно обкръжение, съвършено неприличащо на мизерното и шумно място, където живеех тогава. Сънят беше толкова ярък и необичаен, че мога да си го спомня в детайли даже сега. Споменът за тази сцена неизменно се съпровожда с дълбоко удивление и страстен стремеж към неземното, а също и с кратко избухване на необяснима радост. Този сън очевидно е съдържал в себе си отговор на въпроса, който изплува на повърхността на моето съзнание няколко дни преди това. Това беше отклик на зов, идващ от невидимия свят, който (както ми стана известно по-късно) се намира съвсем близо и само чака да му обърне внимание.

През 1914 година заминахме за Лахор, където баща ми трябваше да получи пенсия, явявайки се лично във финансовата служба. От този ден и до получаването на първата ми длъжност през 1923 г. ние живеехме там и през зимата, и през лятото. Там завърших начално училище, изкарах две години в колежа и именно там ми се случиха първите житейски изпитания. Ние живеехме бедно и аз не можех да разчитам на частни уроци – майка ми успяваше да отдели пари единствено за учебници и дрехи. Нямайки възможност да купувам други книги, на дванадесетгодишна възраст аз се изхитрих да прочета съкратения вариант на „Хиляда и една нощ“ на урду, натъквайки се случайно на тази книга в дома на моята леля. Книгата събуди у

мен голям интерес към вълшебните приказки, приключенската и романтичната литература.

На четиринадесет години започнах да чета книги на английски език, отначало кратки разкази, и скоро жадно да поглъщах всички повести и романи, които ми попадаха в ръцете. От романите преминах към четене на научнопопулярна литература и книги по философия, които вземах от нашата малка библиотека. Четях опиянявайки се, моят развиващ се ум жадно търсеше отговори на въпросите, които пораждаха в мен наблюденията в този малък свят, в който живеех тогава, и отзивите на онзи голям свят, за съществуването на който знаех от книгите по география.

Бях възпитаван в религиозна атмосфера, която се поддържаше в нашия дом от майка ми, свято вярваща в съществуването на всеки един от боговете на своя многочислен пантеон. Тя ставаше още преди разсъмване, за да отиде в храма и да успее да се върне у дома с първите лъчи на слънцето и да се справи с домашните задължения – в т.ч. и навреме да приготви моята скромна закуска. В ранното си детство аз споделях нейната безхитростна вяра – често даже жертвах сутрешния си сън, за да я придружа до храма. Притаявайки дъх, слушах разказите за свръхчовешките подвизи на Кришна, когато чичо ми по майчина линия четеше на глас своя любим превод на „Бхагавад-гита“, знаменитата книга на индийската митология, в която се описваше историята за въплъщаването на бог Вишну в човешки облик. Според разпространеното вярване Кришна е разказал висшето учение на „Бхагавад-гита“ на бойното поле на война Арджуна преди началото на епичната война Махабхарата. Поразен от невероятния, свръхчовешки подвиг, описан с удивителни подробности, и давайки воля на детското си въображение, аз се потапах във фантастични светове, без нито за миг да се усъмня в правдивостта на разказа, мечтаейки да развия в себе си също такива свръхчовешки способности.

Информацията, получена от учебниците, а най-вече от четенето на допълнителна литература, изигра ролята на филтър, пречистващ мозъка ми от всички тези фантастични представи, заменяйки ги с реалистична картина на света. Понякога съвпаденията на моите смътни догадки, които аз, както и да се опитвах, никак не можех да изразя, с точно формулираната мисъл на автора на книгата ме довеждаше до толкова силна възбуда, че скачах от мястото си и, хвърляйки книгата, мерех с крачки стаята, за да се успокоя и да продължа четенето. Моят ум се формираше в здравата атмосфера на прочетената литература. Под влиянието на великите мислители, чиито идеи попивах като гъба, се развиваха моите вродени представи за природата на нещата. Преди да завърша първи курс в колежа, четенето на книги (особено по астрономия и естествени науки), наред с моите собствени развиващи се идеи, доведоха до това, че тръгнах по път, коренно различен от този, който следвах в детството си – станах истински агностик, пълен със съмнения и скептицизъм относно екстравагантните и ирационални представи на религията на моите предци.

Напускайки уютния пристан на обикновената религия, насадена от майка ми, моят ум никак не можеше да намери пристанище, мятйки се от една идея към друга и отхвърляйки всички една след друга. Безразборните занимания направиха ума ми неспокоен и дързък. Без да чета нито религиозна, нито духовна литература, способна да уравни влиянието на

материалистичните възгледи, проповядвани от учените, безотговорно приех тяхната гледна точка и овладях тяхната аргументация толкова изкусно, че в колежа малко от привържениците на противоположни възгледи можеха да спорят с мен. И макар по това време да не изучавах никаква религия, да не практикувах нито един метод за придобиване на непосредствен духовен опит, не посветих себе си на системно изучаване нито на науката, нито на философията (без да смятаме четенето на тези непълни научнопопулярни книги, които тревожеха моя млад ум). Нито в една философска, научна или религиозна книга не можех да намеря удовлетворителни отговори на въпросите и проблемите, които не ми даваха покой. Увлечен повече от разрушението, отколкото от създанието в края на втората учебна година в колежа четях без умора, отдавайки предпочитание на библиотеката пред класната стая. Провалът на изпитите през 1920 г. ме обезпокои. Шокът от провала унищожил с един замах „непристъпната“ крепост на интелектуален скептицизъм, която бях издигнал около себе си въз основа на незрели съждения.

Но аз не се примирих и не изпаднах в униние, а решително направих завои, съответстващи максимално на моята природа. По онова време не можех да си представя какво ме чака занапред, както не може нито един, дори и най-умният човек, да предположи какво го очаква в свръхсъзнателен план. Изгубвайки илюзиите си се обърнах към Йога, но не като средство да поправа последствията от своята немарливост, а като към практика, откриваща пред жадния ми ум възможност да провери недоказуемите истини, проповядвани от религиите. Обаче в продължение на седемнадесетгодишната си практика (от седемнадесет до тридесет и четири години) нищо забележимо не се случи и в моята душа започнаха да се прокрадват съмнения в ценностите на избора от мен метод.

Дже след като духовната настройка на ума смени хаотичните ми възгледи, критичната черта, присъща на характера ми, не изчезна изцяло. Не бях от тези, които могат да се задоволят със смътните видения, тайнствени символи и мистични знаци. Избухването на света пред очите ми, последвало тъмнината, шума в ушите, предизвикан от налягането върху тъпанчетата, странните усещания в тялото, свързани с нервно изтощение, полухипнотичното състояние, в което изпадах след продължителна концентрация, странните видения и фантоми, явяващи ми се в момент на напрегнато очакване и други подобни явления – всичко това не ми правеше никакво впечатление. Благодарение на продължителната практика се научих дълго да задържам ума си в неподвижно състояние и да поддържам вгълбеност, без да изпитвам никакъв дискомфорт. Но това само по себе си не може да служи като доказателство за развиване на свръхестествени способности или успех по пътя за постигане на избраната цел.

Изучаването на древните текстове и литература, посветена на други религии, не можеше да спре безпокойството на моя характер и да утоли жаждата за критично изследване. Случайните откъси от ученията на пророците и изречения на мъдреци намираха отклик в душата ми, но в нищо не можеха да убедят моя безкомпромисен интелект. Самият факт за съществуване на различни световни религии (дошли до нас от мъдреците или вдъхновените пророци, които твърдят, че са получили знание от Твореца), факт за съществуване на религии, толкова рязко отличаващи се една от друга със своите възгледи, обреди, ритуали,

космогония и даже основни тенденции, ми изглеждаше достатъчно основание за сериозни съмнения в това, че откровенията са дошли от Бога, а не са плод на изтъкнати за своето време хора, случайно докоснали се до висшето, но все още не в абсолютен план, съзнание. Пълното унищожение на цитаделата на остарелите религии от страна науката (даже в зората на нейното съществуване), особено на техния космологичен аспект, според мен, направи беззащитни пред нападките на утвърдените вече критици и други страни на тези религии. Но и самата наука, принесла толкова голяма полза на човечеството и явяваща се прекрасно оръдие на бойното поле в битката с религиозните догми, не е в състояние да управлява там, където главната роля все още играе вярата. Сблъсквайки се със загадката на битието, която остава неразрешима, науката не може да даде отговори на въпроси, лежащи вън от сферата на нейното приложение.

Аз страстно се стремях да намеря рационализъм в религията, за да се поклоня на истината, каквато и да беше тя и където и да се намираше. За мен не съществуваше по-жалка гледка от съзнателен, умен човек, който отстоява абсурдни възгледи, несъстоятелността на които е видна даже за малко дете, единствено защото те се явяваха съставна част на неговата религия, която изисква да се пренесе в жертва здравия разум и истината. От друга страна, ирационализмът на тези, които се опитваха да напъхат вселената в тесните рамки на разсъдък, ми се струваше не по-малко тъжно. Подобни хора нищо не знаят за природата на собственото си съзнание. Неведомата същност, обитаваща човешкото тяло, все още е забулена в тайна, и способността за рационално мислене, едно от нейните задължителни свойства, се явяваше не по-малка загадка, отколкото самата тази същност. Стремещт да се даде обяснение на космоса в рамките на човешкия опит е толкова ирационално, колкото и опитът да се разкрие тайната на Вселената, съдейки по нейното отражение в огледалото, което, както ни е известно, може да изкриви всеки обект.

Конфликтите и противоречията, съществуващи между различните религии или религиите и философията, ме принудиха да се усъмня във възможностите за поява на религия, която да подхожда в еднаква степен на селянина и на философа, на рационалиста и на свещеника. Нима може да се даде друг отговор на този въпрос, освен отрицателен, ако истините на такава религия не могат да бъдат емпирично доказани, за разлика от общопризнатите закони и явления на природата? Безусловно, не. Трябва да се убеди здравият разум да се издигне над себе си, без да се посяга на неговите ревностно пазени принципи. Но доколкото нито една от съществуващите религии не е готова за подобен подход, компромисът между вярата и рационализма изглежда малко вероятен и следователно е трудно да се очаква появата на универсална религия.

Независимо от феноменалния ръст на човешките знания за последните две столетия във всички области на живота, фактите, лежащи в основата на религията все още остават предмет на противоречиви спорове. Но какво друго може да се очаква, отчитайки, че духът на познанието, като правило, е бил преследван жестоко в миналото. В контекста на строгите закони, управляващи (както това е доказала науката) Вселената, чудесата и свръхестествените феномени, асоциирани с религията, ми се струват изолирани и

неправилно изтълкувани проявления на космическия закон, все още скрити зад завесата тайни, които предстои да бъдат разбрани, преди да се дава обяснение на противоречията и аномалиите, присъстващи в религиите и религиозния опит.

Даже изглеждащите достоверни съобщения за свръхестествени явления, демонстрирани от медиуми от Европа, ми изглеждат неубедителни, тъй като установената хармония в природата е чужда на тези странни проявления, които често се откриват в техните сеанси. Никак не мога да си наложам да повярвам, че „законопослушната” природа, проявяваща се с цялата своя слава и величие в човешкия организъм, може да се държи така непоследователно: да създаде няколко толкова различни мъже и жени, и, проявявайки се в тях, да направи рязък скок от съвършения порядък на материалната вселена към нелепиците на духовния свят.

Това, че някои от тези проявления са правдиви, няма съмнение. Но какво обяснение може да им се даде? Едва след много години открих източника на тези поразителни явления и го свързах със свръхразумната сила в човек, сила озаряваща и тайнствена. Тази сила озарява гениите и поражда маскарад на духове и бесове, проявяващи се в медиумите и обладаните; в тази сила е скрито и блаженство, и проклятие – блаженството на екстатичните видения и проклятието на страшните сенки на безумието.

Моят интерес към изучаване и практикуване на Йога не бе породен от желание да владеем особени психични способности. Триковете и фокусите, практикувани от определени хора, а също и призивите на свещените текстове да се избягват демонстрациите на свръхестествени способности, ми се струваха достатъчна причина да не се поддавам на изкушението да управлявам законите на природата, без да притежавам достатъчно сила и воля, необходими за подчиняване на законите на духа. Аз не се уморявах да се удивлявам на непоследователността на човешката природа, когато срещях в книгите за Йога (издавани както на Запад, така и на Изток) обещания да се развият способностите на практикуващия по такъв начин, че да му бъде лесно да постигне успехи в светския живот. А нали ставаше дума за система, специално създадена за усъвършенстване на невидимите, фини свойства на човешкия дух?

Задачата, която поставих пред себе си, беше много по висока и по-благородна от всичко това, на което можех да разчитам, развивайки свръхестествени способности. Аз мечтаех да постигна такова състояние на съзнанието (смятащо се за крайна цел на Йога), в което въплътеният дух се възнеса в сферата на неизразима слава и блаженство, напускайки света на дуалностите, освобождавайки се от желанията на живота и страха от смъртта. Това особено състояние на съзнанието, осъзнаващо своята трансцендентална природа, се явяваше онази висша награда, към която трябва да се стреми истинският йогин. Обладването на свръхестествени способности от друг естество (както телесни, така и умствени), оставящи човека безпомощно да се мятат в бурното море на битието, без да го приближат нито на крачка към великата тайна, ми се струваше толкова безсмислено, колкото и притежаването на земни ценности, изчезващи в мига на смъртта.

Достиженията на науката, въоръжила човека с нови чудесни възможности, които могат да се

сравнят даже с най-изявените проявления от свръхестествен характер, с изключение на едно – именно чудото на трансценденталния опит и откровение (необходимо за еволюцията на етиката и съществуването на мирен и продуктивен ред), не само внесоха своята лепта за издигането на човечеството на пиедестала на съвременното материално благополучие, но и направиха възможни самите чудеса на науката. С цялото си сърце желяех да постигна онова трансцендентално състояние на чисто познание, непознаващо границите на пространството и времето, на което мъдреците от Древна Индия са посветили вдъхновени химни, считайки го за висша цел на човешкия живот."

КОМЕНТАРИ от Джеймс Хилман към глава първа и втора

"Помня как в един горещ ден в началото на лятото на 1952 г. аз, жена ми и още двама приятели, Джералд Хенли и Ф.Дж.Хоупман, полагайки много усилия, за да види тази книга бял свят, посетихме Гопи Кришна в дома му в Сринигар. По това време ние всички живеехме в Кашмир и попаднахме на труда на Гопи Кришна на местния панаир, където един от неговите последователи разпространяваше книжка със стихове, в която имаше кратко описание на опита на автора. Аз тръгнах за тази среща поради любопитство и бях настроен доста скептично, предполагайки, че ще срещна шарлатанин, ще поспоря с него, ще го разоблича, а по-късно и ще се посмея над него.

Помня горещината, мухите и цялата своя мокра от пот роба, залепнала за облегалката на коженото кресло. Гопи Кришна седеше на тесен креват, спокоен, пълен, облечен в бяла дреха, и се усмихваше. Струваше ми се, че кожата му е различна от кожата на другите хора, които съм срещал в Кашмир през последната година. Тогава си помислих, че тя изглежда здрава. Сега бих казал, че тя светеше. Помня онази простота, с която водехме беседата, но най-добре помня очите му – приятелски, лъчезарни, огромни, меко фокусирани. Те изцяло погълнаха вниманието ми и по някакъв начин ме убедиха в това, че всичко, което се случва в тази стая с този човек, е истинско. Посетих го няколко пъти, за да поговоря с него преди да се завърна в Шешнаг, а оттам – в Европа.

Доколкото след срещите с Гопи Кришна в планините с мене се случиха няколко необичайни събития, аз съм склонен да го смятам за инициатор и знамение в моя живот. Нашите срещи ми оказаха по-дълбоко въздействие, отколкото ми се струваше в началото. Очите му ме научиха да се доверявам на своето виждане, на своите убеждения, на това, което е зад пределите на моя възпитан в скептицизъм западен ум. Това беше посвещение в психологията, с която по-късно започнах да се занимавам.

Затова кратките коментари, които реших да напиша за тази книга, не са нищо друго, освен проява на благодарност, уважение към него лично и към културата, в която той е възпитан.

Нямам намерение да обяснявам, нито да отстоявам, това, което е написано от Гопи Кришна – аз само се опитвам да съотнеса неговия опит с психологията на Запада и в частност с процеса

на индивидуация, както е описан в книгата „Аналитична психология” на Карл Юнг.

Нашият текст започва с класически пример на медитативна техника. Както в източната, така и в западната психология задължително условие за всяко постижение на човека се явява вниманието. Способността да се концентрира съзнанието е признак за силата на Аза, както то се нарича в западната психология. Нарушенията на вниманието могат да бъдат определени при асоциативен тест, предложен от Юнг, за да се демонстрира способността на Аза да се фокусира върху относително прости задачи (словесни асоциации). Тази способност може да отслабне поради подсъзнателни комплекси. Продължителна, силна концентрация на вниманието върху един обект (например върху цъфтящ, излъчващ светлина лотос) е толкова трудна, колкото и продължителната концентрация при изпълнение на всякаква задача от екстравертен характер. Става ли дума за екстравертно или интровертно, за източно или западно – във всички случаи от самото начало сме длъжни да отбележим значението на Аза – фокусиращ се, концентриращ се, проявяващ внимание.

Многолистният лотос на върха на главата е традиционният символ на Кундалини-Йога. От гледна точка на аналитичната психология, това означава фиксиране на Аза върху собствения си образ под формата на мандала. Този образ е бил избран от Аза в съответствие с духовната дисциплина – в християнската медитация това може да е Свещеното Сърце, Кръстът, образът на Христос, Дева Мария, Светият дух и т.н. Вместо да се обсъждат обектите на концентрация (с което се занимава сравнителният символизъм), най-добре да поговорим накратко за различните техники на активното въображение, от една страна, и дисциплината на Йога, от друга. В духовните дисциплини вниманието, като правило, се фокусира върху зададени или известни образи (в дзен-будизма може да не са образи, а вместо тях да бъде коан, задача или предмет). Във всеки случай се задава фокус на вниманието и човек усеща кога се разсейва или „изключва”. При активното въображение, което е описал Юнг, се отделя внимание на всеки образ, емоция, части на тялото или нещо друго, което ви идва наум. По такъв начин, отвличащите фактори не се потискат – на тях им се отделя внимание.

Този метод стои посредата между свободните асоциации на Фройд, когато човек свободно преминава от един образ (думи, мисли) към друг, без да има представа за целта, и традиционната духовна дисциплина с нейното твърдо фокусиране върху определен предмет. Активното въображение дава воля на по-лични психологични фантазии. (Макар че лотосът не е личен образ, върху него може да се фокусира всеки адепт, независимо от своята психична структура. Това не е „неговият” лотос, а „онзи” лотос.) Активното въображение има работа с отношението на Аза към менталните образи и личните реакции на тези образи. Емоционалната въвлеченост и спонтанна реакция на тези образи са не по-малко важни, отколкото самият характер на образите. Ако за качеството на свободните асоциации се съди по отсъствието на тяхното потискане (или поне минимално потискане), а за качеството на стриктната медитация може да се съди по ненарушаването на фиксирането и отсъствие на разсейване, то качеството на активното въображение може да бъде оценено по емоционалната напрегнатост. Напрегнатостта се определя от противостоенето на Аза и съзнанието в различните фигури, образи и намерения в безсъзнателната психика. Този метод

се нарича активно въображение, доколкото тук Азът не само потиска всичко, което „няма отношение” (както при духовните упражнения), но и се явява активен участник в драмата на диалога, където се задават въпроси, проявяват се емоции, търсят се решения.

Още повече, че целта на активното въображение често е екстравертна. С това искам да кажа, че при такава медитация човек търси съвет от вътрешните образи за решаване на лични проблеми, докато духовните дисциплини са насочени към това да преодолеят този свят (темето на главата), в който възникват тези лични проблеми и в който тяхното окончателно разрешаване е невъзможно. При активното въображение отговорът не може да се сведе до „длъжен ли съм да направя това или нещо друго?”; по-скоро трябва да се мисли за това, какво отношение е правилно, на какъв комплекс трябва да се обърне внимание. Духовната дисциплина е насочена към излизащото извън рамките на отношенията и комплексите постигане на божественото.

Авторът се стреми „да постигне трансцендентално състояние на чисто познание” и пътят към това е медитацията. Тази цел се явява рязък контраст със задачата на психоанализата. Доколкото целите са различни, методите за постигането им също изпълняват различни задачи. По такъв начин методът на свободните асоциации и методът на активното въображение не могат да бъдат средство за постигане на освобождение или постигане на просветление в традиционния смисъл. Понякога в дълбочинната психология забравят за тези различия, предполагайки, че могат да очакват от метода повече, отколкото е неговата непосредствена цел. Освен това методът на свободните асоциации е насочен също и към изцеляващото откриване на причината за травмата – към „чистото познание”, способно да избави пациента от невроза. Но методите на психологията не водят до постигане на тези цели, които си поставя Йога.

Освен това, активното въображение е метод на „чистото познание”. Опитът да се надзърне, подобно на пророк, превъзмогащо пространството и времето, в утрешния ден – не е нищо повече, освен грешка. Ценността и истинността на активното въображение не се определя нито от синхроничността на събитията, нито от свръхестествени „пробиви”. Затова активното въображение е техника на саморегулиране и циркулация. Неговата цел е установяване на психологичен контакт с доминиращите архетипи.

Традиционната цел на мъдреците стои далеч от патопсихологичните и парапсихологичните феномени. Нашият автор говори за това открито. Фантомите, странните избухвания и звуци не са способни да го отвлекат от главната цел. Нито съдържанието на непостижимите видения, нито телепатичните инсайти, нито „удивителните свойства на тялото и ума” могат да го удовлетворят. Той е устремен към източника, както на естествените, така и на свръхестествените явления, за да узнава посредством познанието (чисто познание), а не да стане медиум, притежаващ окултни умения и случаен достъп до знанието. За да служи на това знание, той трябва да го познава, а не да стане негова жертва. Ето защо в тази книга авторът се спира на теоретичната структура на своя опит. Знанието за случващото се не е маловажно от самите събития. От тази гледна точка източникът на явленията не бива да се определя единствено като „несъзнавано”, доколкото ние не осъзнаваме истинския им

произход. Психологическите определения не са в състояние да обяснят този източник – нали думата „несъзнавано” признава несъстоятелността на когнитивното влечение. Авторът няма намерение да се спира на вторичните явления на духа (окултни способности, особени усещания, спорадични озарения и т.н.), още по-малко е склонен да приема вторични определения за първопричината. От негова гледна точка несъстоятелността на нашите западни обяснения (в светлината на пато- и парапсихологията) върви ръка за ръка с низшия вид опитност. В светлината на такава опитност и обяснението на Кундалини ще изглежда обезпокоително, заседнало на място; започнало, но незавършено издигане. От негова, традиционна, гледна точка от чистото познание и завършеното издигане на Кундалини произтичат както адекватният опит, така и адекватното обяснение.

Всичко, казано по-горе, трябва да ни напомни за огромното значение на концепциите и теориите за движение на психологичното съзнание. Психиката се нуждае от психология – това ѝ дава пространство за движение. Щателното, но интуитивно обмисляне е необходимо за поддържане и подходящо рамкиране на нейното приключение. Психиката и психологията достатъчно точно се отразяват една друга, за да не се съпровожда радикалното развитие на едната със съответното, също толкова радикално, теоретично обосноваване на другата. Ако втората не успява да следи първата, ние назоваваме психическите събития „чужди” и им отреждаме място в пато- или парапсихологията. Освен това, наричаме „мистични спекулации” радикалните теории (подобни на Кундалини-Йога) , само защото нашият оскъден психичен живот не е бил в състояние да обезпечи съответните психологични теории с необходимите емпирични данни.

Отново и отново в текста ще срещаме откъси, в които се поставя ударение върху огромната физическа цена, заплатена за този опит. Ние трябва да сме признателни на автора за това, че той не е скрил този факт – трансформацията на личността изисква огромна загуба на енергия. Съзнанието поглъща хиляди калории на ден и интензивните занимания с интровертна дисциплина изискват не по-малко енергийни загуби, отколкото екстравертната умствена дейност. Успехите в работата зависят от тялото. Независимо от седемнайсетгодишната си практика, авторът е страдал от дезориентация на съзнанието и ние не можем да отнесем това към неврастения или невротична хипохондрия. Авторът е постъпил като съвременен човек, обединявайки духа и тялото, без да отъждествява духа с душата или с ума в ущърб на тялото. Вниманието, което по-нататък се отделя на тялото, не е нищо друго, освен съвременен пример за vyplъщение на духа.

От гледна точка на анализа определено любопитство предизвиква констелацията на семейството на автора, имащо отношение към архетипния пробив. Още при дедите на Гопи Кришна са били наблюдавани духовни амбиции. Неговият баща е прокарал пътя в тази посока и желанието на нашия автор да докаже на майка си, че е способен, става доминираща тема. Той е единственият син и приемник на психологическото бреме на двамата родители.

Спомените му от детството изнасят на повърхността два факта, отнасящи се до неговия собствен „персонален мит”. Първият – това е заплахата от смърт и чудесното спасение. Мотивът на детето-застрашено-от-опасност е част от митологемата на героя-спасител. Това

е признак за избраност: героят в детството се среща със силите на тъмнината и намира изобавление благодарение на свръхестествена намеса. Боговете бележат още в детството тези, които трябва да носят огъня на съзнанието по-нататък. Чудото на съзнанието в началото е непорочно и лесно може да бъде унищожено. Мойсей, Христос, Дионис, Херакъл – всички те са примери на деца-заплашени-от-опасност.

Още в детството си Гопи Кришна, както и Буда (обаче в много по-зряла възраст), си задавал глобални въпроси. Описанието на детството на Юнг в автобиографичната му книга „Спомени, сънища, размишления“ повтаря същия мотив на внезапно осъзнаване, същия въпрос, лежащ в основата на всяка философия и произвел някога такова потресаващо въздействие на Декарт – макар също в по-зряла възраст.

Детският сън на Гопи Кришна може да бъде сведен, грубо казано, до „изпълнение на желания“. В този сън пред него се открива свят, „съвършено различен от мизерното шумно място, където живеех тогава“. И все пак, колко малко ни казва подобна интерпретация! Безусловно това е компенсаторно допълване на картината на земната действителност с толкова мощна картина на неземна действителност. Да, това е изпълнение на желания, но не на светски език, а на езика „Weltanschauung“. Това е същото, което е и при Юнг: „Погледни! Ти не си това, за което се мислиш. Ти не си това, което е направила от теб околната среда. Действителността е далеч повече от това, което се определя от социалните условия и от това, което виждаме отвън. В теб има и друга личност, различна от тази, която смяташ, че си. (Аз отново отправям читателя към „личност номер едно и личност номер две“ от автобиографичната книга на Юнг „Спомени, сънища, размишления“.)

Не може да не предизвика удивление фактът, че с такъв архетипен фон (констелация майка/баща, спасение от смъртта в млада възраст, детското осъзнаване на собственото „аз“, съня) Гопи Кришна не е имал достъп до достатъчно количество символичен, мистичен материал. В приказките „Хиляда и една нощ“ се случва сливане на личностите номер едно и номер две. Вълшебните приказки съдържат в себе си универсална истина. Те се явяват архетипни истории на това как личността се среща с опасности и ги преодолява. Техният език на символите е обърнат непосредствено към душата. Вълшебната приказка – това не е подмяна на действителността. Тя се зарежда от света на психичната реалност.

И накрая това, което касае личната психика на автора – тук ние се сблъскваме с два типични факта. Провалът на изпитите затваря пред Гопи Кришна пътя към кариерата-заместител, където духовните цели биха могли да бъдат заменени с академични и интелектуални амбиции. Неуспехи от подобен вид се срещат често в биографиите на необикновените хора. Това е сигнал, пречещ на личността да следва общопризнатия път. След провала на изпитите той е могъл да избере само един път – своя собствен. Сам по себе си провалът не може да бъде логична причина за приемане на такова решение. По-скоро, провалът символизира разделението на пътищата, съобщение, от което става ясно, че това действително е било зов. И накрая, зовът е прозвучал през тридесет и петата година от живота на Гопи Кришна, посредата на живота, след като той се е освободил от своите външни, екстравертни задължения (образование, работа, родители, брак, деца, общество) и интровертните

задължения пред своето его (установяване на жив контакт със собственото подсъзнание, формиране на субективна гледна точка, Weltanschauung (светоглед). Тук, на Запад, често можем да осъзнаем, че даже в източните практики духовният живот не означава непременно оттегляне от светския живот. Кармата трябва да се изпълни на земята, съгласно нуждите на дхарма (това, което поддържа, подкрепя и съдържа регулиращия ред на природата). А и развитието на съзнанието изисква здрава опора в реалността: въплъщението на личността в обикновения живот и Его, което трябва да се подчини на собственото подсъзнание. Можем само да благодарим на автора за това, че толкова детайлно е описал, както външната основа, така и вътрешната атмосфера, в която са ставали тези необичайни събития.

ТРЕТА ГЛАВА

Внезапното събуждане на Кундалини в човек, чиято нервна система е достигнала зрелия стадий на развитието си в резултат на благоприятна наследственост, правилен начин на живот и съответстващо прилагане на умствените възможности, е способно да причини объркване на ума. Причината за това, независимо от цялата ѝ простота, може да се стори трудна за възприемане от съвременния интелект, разглеждащ човешкия ум като краен продукт, зависещ (според мнението на някои) изключително от дейността на клетките на мозъка и процесите, започващи и свършващи в тялото. Според мнението на други, защитеното от костния калъф бяло и сиво вещество на мозъка реагира на неуловимия, пронизващ всичко космичен ум или Вселенски дух. Трети считат, че умът зависи от съществуването на безсмъртната душа, затворена в тялото. Без да влизам в спор относно верността на всяка от тези хипотези, искам да кажа, че за нашите цели е достатъчно да разгледаме гледната точка на авторитетите в Йога. Дейността на мозъка и нервната система (независимо от това дали тя произлиза от вечен абсолютен духовен източник или от въплъщението на душата) зависи от съществуването в тялото на фин жизнен елемент, наречен прана, пронизващ всяка клетка, всяка тъкан и цялата жизнена среда на организма подобно на електричеството, което пронизва всеки атом на батерията.

Този жизнен елемент има двойник. Счита се, че той се намира в мозъка във вид на фина и подвижна биохимична субстанция, екстрахирана от нервите на околната органична маса. Тази субстанция се съхранява в мозъка и нервната система и е способна да генерира специфично, неподдаващо се на лабораторен анализ, излъчване. Тя циркулира в организма във вид на моторни двигателни импулси и чувства, управлявайки всички органични функции на тялото. Пропита е от свръхразумна космическа жизнена енергия, прана, въздействаща на тялото подобно на въздействието на светлината върху светлочувствителния слой на фотографска плака. Думата прана, употребявана от авторитетите в Йога, означава както космическа жизнена енергия, така и нейния фин биологичен проводник в тялото – тези две понятия са неразделими. Веднага щом тялото умре, фината биологична субстанция претърпява химични изменения и престава да служи като проводник на праната.

Екстрахирането на праната, необходимо за храненето на мозъка, се осъществява от неголяма група нерви, разположени в строго определена област на тялото. Благодарение на това съзнанието на индивида не се променя в продължение на целия му живот, въпреки че в организма му стават постоянни промени. С пробуждането на Кундалини цялата организация на нервната система се престроява радикално, в резултат на което се активират други групи нерви. Това води до попадане на пранично излъчване (в много по-концентрирана форма) от обширни области на организма в мозъка. Вследствие на рязко увеличаване приток на нова форма на жизнена енергия в черепната кухина чрез гръбначния мозък (преди системата да е успяла да свикне с това) обемът на мозъчния кръвоток може значително да се увеличи и да повлече след себе си такива симптоми като замаяване, припадане, пълна загуба на чувствителност, възбуда, раздразнителност и даже крайна степен на делириум, паралич и смърт.

Пробуждането може да бъде както постепенно, така и внезапно в зависимост от развитието, конституцията и темперамента на различните индивиди, но в болшинството от случаите то води до нестабилност в емоционалната сфера и неустойчивост в менталните процеси. Тези последици зависят в значителна степен от обременена наследственост, неправилно поведение и телесни травми. Без да смятаме крайните случаи, такива като безумие, следващото обобщение подхожда за всички категории хора, в които Кундалини е активна от рождение: мистици, медиуми, гении, а също и хора с изключително развити интелектуални и артистични способности. В тези случаи, когато пробуждането става внезапно в резултат от практикуване на Йога или друга духовна дисциплина, въздействието на мощните потоци жизнена енергия върху мозъка и други важни органи често е съпроводено с необичайни психични състояния, при които в един човек могат да се проявят качества на медиум, гений и безумец.

Никога не съм имал и най-малка представа нито за техническата страна на науката за прана, нито за начина за управление на тази огромна енергия, нито за формите на нейното въздействие, толкова обширни и разнообразни, както и самото човечество. Тогава не подозирах, че съм се добрал до корените на своето съществуване и че целият ми живот сега е заложен на карта. Както и повечето хора, интересуващи се от Йога, не можех и да си помисля, че системата, предназначена за развитие на скритите способности и благородните качества у човека, може да таи в себе си такава заплаха за психичното здраве, дори и за самия живот.

На третия ден след пробуждането почувствах, че не ми е по силите да се занимавам с медитация и останах да лежа в леглото, стараяйки се да не мисля за своето необичайно душевно и физическо състояние. Когато на следващото утро, след безсънна нощ, все пак пристъпах към медитация, с ужас открих, че съм загубил способността даже и за съвсем кратка концентрация и че потокът лъчиста субстанция, която оказва първите два пъти толкова живително и възвишаващо въздействие на моя мозък, сега автоматично се влива в него, излъчвайки зловеща светлина. Всички следващи дни ми се сториха безкраен кошмар. Имах впечатление, че съм се хвърлил с главата надолу от здравата скала на нормалното състояние в

бурния водовъртеж на безумното съществуване. Моето естествено желание да седна в нужната поза и да пристъпя към медитация сега напълно изчезна и се замени с чувство на страх пред свръхестественото. Опитвах се да избегна дори мисълта за това. В същото време започнах да изпитвам внезапно отвращение към работата си и обикновените разговори. В резултат на това, чувствайки се безсилен за каквото и да е занимание, се мотаех без работа, от което състоянието ми се влошаваше още повече. През нощта беше много по-тежко – след като си легнех в леглото, не можех да понасям светлината в стаята. Щом като главата ми докосваше възглавницата, огромният език на пламъка се издигаше по гръбнака ми и проникваше в черепа ми. Струваше ми се, че огненият поток, течащ постоянно през гръбначния мозък към главата ми, набираше особена скорост и сила през нощта. Веднага щом затварях очи, пред мен изникваше странен кръг светлина, в който се преплитаха и завихряха бързи сияещи потоци. Видението беше завладяващо, но страшно, изпълнено със свръхестествен ужас, пронизващ понякога чак до мозъка на костите.

Съвсем доскоро, всеки път преди да заспя, пропусках в ума си низ от приятни мисли, водещи ме плавно и незабелязано в царството на фантастичните сънища. Сега всичко се промени. Въртях се неспокойно с часове от страна на страна и не можех да успокоя своя възбуден мозък. Не ме обгръщаше тъмнина и не задрямвах, щом угасях светлината, готвейки се да потъна в съня, а пред вътрешния ми взор възникваше широк светещ кръг, изпълнен с бързо движещи се светещи частици, приличащи на озарени от слънчевите лъчи пръски, които се издигат като водоскок, когато кипящите струи се разбиват в повърхността на водата.

Понякога ми се струваше, че струя разтопен мед се издига по гръбнака ми, удря ме със сила в темето и, разбивайки се на множество искри, се излива като дъжд около мене. Зрелището беше завладяващо и плашещо. То напомняше невиджан по своите мащаби фойерверк. Всичко, което можех да обхвана с вътрешния си поглед, бе сияещ дъжд и езеро от светлина. В сравнение с окръжаващия ме гигантски ореол, разливащ се във всички посоки като вълни разтопен мед и физически осезаем в тъмното, аз изглеждах съвсем малък. Чувството беше такова, сякаш зрителният център на мозъка се намира в пряк контакт с много силна, лъчиста и непрекъсната движеща се субстанция и се нуждае от посредничеството на ретината и зрителните нерви.

Струваше ми се, че случайно съм се докоснал до някакъв лост на неизвестен механизъм, скрит в изключително сложна и зле изучена нервна система, и съм дал изход на поток, който, въздействайки на зрителните и слуховите центрове, е станал причина да мога да чувам страховит звук, да виждам блещукащи огънове, а всички мои мисли и действия да придобият някакъв нереален аномален характер. В продължение на няколко дни мислех, че страдам от халюцинации и се надявах, че скоро моето състояние ще се нормализира. Но дните минаваха, а симптомите не само не изчезнаха, а напротив, увеличаваха се, придобивайки неудържим характер – светещите картини ставаха все по-фантастични, а звуците – все по-силни и странни. В моя ум се прокрадна страшна мисъл, струваше ми се, че невъзвратно препускам към катастрофа и съм безсилен да предприема нещо, за да се спася.

За мен, човека, свършено незапознат с езотеричната наука за Кундалини, всички следващи

събития изглеждаха толкова аномални и неестествени, че почти изгубих надежда за благоприятен изход. Всяка минута се намирах в състояние на крайно безпокойство и напрежение, губейки се в догадки за това, което се случва с мен и защо моята нервна система не е способна повече да функционира нормално. Чувствах се изтощен и безсилен. Нямах апетит, храната на вкус ми приличаше на пепел, езикът ми се покри с бял налеп, а очите ми се зачервиха. Моето лице придоби тревожен израз и изглеждаше изпито. В храносмилателните и екскреторните (отделителните) органи се появиха остри, неприятни усещания. Обичайният порядък беше загубен и аз чувствах, че съм предаден на милостта на някаква неведома сила, предизвикваща в мозъка ми такова вълнение, каквото предизвиква буря, внезапно профучала по гладката повърхност на езеро.

Потокът, надигащ се от това място, където си почиваше Кундалини, беше непрекъснат. Чувствах как той се преплита през нервите на гърба ми и даже преминава по предната коремна стена от слабините нагоре. Но най-тревожното беше поведението на ума ми след това, което се случи. Чувствах се така, сякаш съм започнал да гледам на света от по-висока точка, отколкото преди. Трудно е да се охарактеризира състоянието на ума ми. Мога само да кажа, че познавателната ми способност се трансформираше и умът ми сякаш се разширяваше. Повече обаче ме плашеше това, че точката на съзнание не оставаше устойчива и неизменна, както преди. Тя ту се разширяваше, ту се свиваше в зависимост от интензивността на потока светлина, изхождащ от най-ниския нервен сплит на моето тяло. Тези разширявания и свивания неизменно се съпровождаха с пристъпи на ужас. Понякога чувствах странен подем, забравяйки за аномалното си състояние и гордеейки се с това, което ми се е удало да постигна, но скоро, оценявайки критично ситуацията, отново започвах да изпитвам мъчителен страх. Няколкото такива кратки избухвания на радост се съпровождаха с толкова силни пристъпи на ужас, че ми се наложи да се напругам с всички сили, за да не се поддам на сляпа паника. Понякога затварях устата си с ръка, за да не закрепя и изскачах от стаята на многолюдната улица, за да не свърша някакво отчаяно и непоправимо действие.

Това продължи без прекъсване в течение на няколко седмици. Всяко утро предвещаваше нова вълна на страх, пресни рани на и без това измъчената ми нервна система, пристъпи на още по-дълбока меланхолия или влошаване на психичното ми състояние. Трябваше да се боря с всичко това след безсънна нощ, събирайки остатъка от силите си, за да не ме погълне изцяло ужасът. Упорито издържайки на дневните мъчения, се готвех за още по-тежки нощни терзания. Човек радостно преодолява невъобразими трудности и храбро встъпва в неравна борба, ако се намира в нормално психическо и физическо състояние. А аз изцяло загубих увереност в своя разсъдък и живеех в собственото си тяло буквално като чужденец, изплашен и прогонен от безкрайно преследване. Моето съзнание беше толкова неустойчиво, че не можех да си представя как ще се държа следващата минута. То се издигаше и спускаше като вълна, ту понасяйки ме на гребена над страха, ту събаряйки ме в бездната на още по-дълбоко отчаяние. Струваше ми се, че потокът на жизнена енергия, издигащ се от основата на гръбнака и съединявайки по някакъв загадъчен начин моя мозък с мястото в основата на гръбнака, е замислил странна игра с въображението ми. Но аз не можех нито да спра този

процес, нито да се противопоставя на въздействието му върху мислите ми. Дали това не бяха първите симптоми на психично разстройство? Губех ли разсъдък? Тази мисъл неизменно ме хвърляше в отчаяние. Причина за моето потиснато настроение беше не толкова неописуемата странност на състоянието, колкото опасенията за съхраняване на разсъдъка ми.

Аз изгубих всички чувства към жена си и децата си. Моята любов към тях беше истинска, от дълбочината на душата ми, но сякаш нейният източник пресъхна. Струваше ми се, че пресушаващ вихър премина през всяка пора на тялото ми, изтривайки безследно любовта ми към тях. Гледах децата си, опитвайки се по някакъв начин да възкреся предишната любов, милвах ги, говорех на жена си нежни думи, но никак не ми се удаваше да направя това с истинска топлина, присъща на истинската привързаност. Отлично знаех, че децата ми са моя плът и кръв и осъзнавах своя бащински дълг. Моите съждения бяха толкова критични, колкото и преди, но любовта беше умряла. Спомените за покойната ми майка, която искрено обичах, вече не предизвикваха вълни от силни емоции. С отчаяние се вирах в гибелта на тези дълбоки чувства, осъзнавайки, че съм станал съвършено друг човек, лишен от всичко, което придава истинско очарование на живота.

Със страх в сърцето изучавах своето психично състояние. Сравнявайки сегашната си личност с предишната, не можех да не забележа разликите. Моето съзнание се разшири. Жизнената енергия, поддържаща огъня на моето съществуване, сега се вливаше директно в мозъка – преди това не беше така. Светлината обаче беше мъглява и променлива; огънят не беше устойчив и сияещ, както при нормално състояние на съзнанието. Той ставаше ту по-ярък, ту по-мъждив. Несъмнено, кръгът на неговата светлина стана по-голям, отколкото преди, но светлината му не беше така прозрачна. Имах чувството, че виждам буквално през дим. Повдигайки очи към небето, не виждах прекрасния лазур, както преди. Винаги съм имал добро зрение, и сега нямах проблем с очите, можех да чета текст, напечатан с дребен шрифт, без напрежение и прекрасно различавах дребни детайли в далечината. Безусловно със зрението ми всичко беше наред, но нещо се случи с познавателната ми способност. Записващото устройство работеше отлично – проблемът беше в наблюдателя.

Съзнанието на обикновения човек се променя толкова фино, че той може да не забележи промените, които стават в него от детските години до старостта. Човек познава себе си като съзнателна същност от гледна точка на съзнание, поместено предимно в главата и разпространяващо се в тялото. Затваряйки очи, за да го изучи внимателно, такъв човек забелязва съзнателното присъствие (на самия себе си), локализирано в областта на главата. Аз успях да забележа (независимо от психичното ми състояние), че областта на съзнанието в мен значително се разшири. Тя беше същата каквато и тогава във видението, но сега нямаше и намек за щастие. Напротив, настроението ми беше мрачно, потиснато и съпроводено с чувство на страх. Струваше ми се, че продължителната концентрация откри в мозъка ми някакъв още неразвит напълно център и той функционира неправилно. За това имаше две причини: първо, неговото преждевременно, форсирано отваряне; второ, моето пълно незнание как да се приспособя към новите условия.

В течение на няколко седмици се борех с депресията, предизвикана от все по-влошаващото се

състояние. Лицето ми стана бледо, отслабнах и загубих много сили. Храната предизвикваше у мен отвращение, а страхът свиваше сърцето ми всеки път, когато трябваше да преглътна залька си. Често ставах от масата, даже без да се докосна до храната. Скоро дневният ми порцион беше сведен до една или две чаши мляко и няколко портокала. Знаех, че няма да издържа много дълго на такава оскъдна диета, но не можех нищо да направя. Изгарях отвътре, но не можех да си представя как да усмиря пламъка. Съкратих приема на храна, но при това разходът на енергия значително нарасна. Намирах се в състояние на постоянно безпокойство и не можех да седя на едно място повече от половин час. Когато все пак заставях себе си да седя, без да се движа, вниманието ми веднага се насочваше към странното поведение на ума ми. Чувството на страх, което нито за миг не ме напускаше, веднага се усилваше и сърцето ми започваше да бие бясно. Трябваше с нещо да отвличам вниманието си, за да не мисля за ужаса на своето положение.

За да не давам на ума да се обърне към самия себе си, започнах да се разхождам продължително. След като се изкъпвах сутрин, веднага тръгнах на разходка, за да се разсея след безсънна нощ, когато бях принуден да лежа неподвижно в леглото насаме със страшните видения, разгръщащи се пред вътрешния ми поглед. По пътя срещях много свои познати, които също се разхождаха, но които весело беседваха помежду си и се смееха. Не можейки да споделя веселиет им, аз безмълвно минавах покрай тях, ограничавайки се само с кимване в знак на поздрав. Не изпитвах интерес към никого. Ненормалността на собственото ми положение изцяло занимаваше ума ми. Денем понякога ходех в стаята си или излизах в градината, разглеждайки различни предмети, но не можех да се концентрирам, дори и съвсем за кратко, само върху един. Броях крачките си, гледайки ту пода, ту стените, ту тавана, и, напрегайки цялата останала сила на волята си, се опитвах да не позволя на ума си да остане неподвижен. Страхувах се отчаяно от собствения си, излязъл от контрол, ум.

Но колко можеше да продължава тази борба? Колко дълго можех да се съпротивлявам на безумието, което ме поглъщаше? Моето изнемопяло тяло с всеки ден ставаше все по-слабо – краката ми трепереха и се подгъваха по време на ходене, но все пак се заставях да ходя, спасявайки се от ужаса, който можеше да смаже сърцето ми, докато умът ми се опитваше да осъзнае своето състояние. Паметта ми отслабна и се запъвах по време на разговор, търсейки с усилие нужните думи. В най-тежките моменти мръщех чело и повдигах вежди, а в очите ми се появяваше див блясък, от който лицето ми придобиваше маниакално изражение. По няколко пъти на ден изучавах лицето си в огледалото, опипвах пулса си и с ужас забелязвах, че състоянието ми неизменно се влошава. Нямах представа какво поддържа волята ми, щом като даже по време на най-острите пристъпи на страх се изхитрих да контролирам постъпките и жестовете си. Нито един човек около мен не се досещаше какво се случва в душата ми. Знаех, че само една крачка ме отделя от истинското безумие, но въпреки това скривах от всички своето състояние. Безмълвно носех непоносимата мъка, проливах невидими сълзи, обвинявайки себе си отново и отново в това, че направих крачка в неизвестното, без да се погрижа предварително да разбере за опасностите, които очакват човека по този път.

Но даже в мигове на най-голям спад на силите, даже когато моето състояние достигаше критична точка, някаква неведома вътрешна сила не ми позволяваше да се обърна към лекар за съвет. През онези дни в Джаму нямаше психиатър, но и да имаше – все едно, не бих отишъл на прием при него. И добре, че не съм отишъл. Даже и скромните ми познания по медицина бяха достатъчни, за да разбера, че тази болест не може да бъде отнесена нито към чисто физическата, нито към чисто психическата сфера. Нейната причина се криеше в изменената нервна дейност на моя организъм и нито един лекар не би могъл да ми изпише лекарства за това.

Опитният лекар, изхождайки от симптомите на болестта, предписва своето лечение съгласно стереотипното поведение на организма на пациента. Физиологичните процеси протичат в определен ритъм, който в нормални условия поддържа организма. В моя случай пострада основният механизъм, отговорен за ритмите и стереотипното поведение, в резултат на което анархията, възцарила се във всички части на тялото ми, не се поддаваше на описание. Тогава още не знаех и едва по-късно разбрах, че практикуването на медитация е задействало механизма, който автоматично е започнал да трансформира ума ми, подготвяйки го за разширяване на съзнанието. Това беше толкова естествен биологичен процес, както и неизменният закон за еволюционно развитие на видовете или за растежа на детето. За нещастие, тогава не се досещах за това. А и сега тези тайни са известни на малко хора. Макар че, съдейки по всичко, адептите от древността са знаели прекрасно как да постъпват в случаите, когато в резултат на заниманията по Йога у хората са възниквали подобни състояния.

Всеки ден щателно оценявах своето състояние, убеждавайки се, че всичко това действително се случва, а не е плод на въображението ми. Подобно на това как човек, попаднал в невероятна ситуация, се щипе, за да се убеди, че не сънува, аз оценявах своите физически симптоми, за да намеря потвърждение на психичното си състояние. Глупаво е да се предположи, че съм станал жертва на халюцинация. Последвалите събития, както и сегашното ми състояние, изцяло изключват такава възможност. Не, тази криза не може да бъде плод на въображението ми. Тя имаше физиологична основа и обхващаше цялата органична структура на моето тяло. Бяха задействани всички части на моя организъм – от мозъка до най-незначителните органи. От бурите, предизвикани от освободените от мене сили, бурите, профучаващи по всичките ми системи, нямаше спасение ни денем, ни нощем.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

В наше време едва ли ще се намери пример, в който след пробуждане на Кундалини непрекъснато горящият в човека змиевиден огън би произвел трансформацията, за която намекват в своите разкази мъдреците на Древна Индия. Но несъмнено има случаи на спорадично активиране на Шакти. Мистиците и светците от различни страни, изпадащи в екстатичен транс, след като са преживели още в детството си трансцендентални видения,

спадат към тази категория. Медиумите, обладаващи дар за ясновидство, четене на мисли и други свръхестествени способности, са задължени за всичко това на Кундалини, действаща в ограничени рамки, без разкритие на висшия център, засенчаващ със себе си цялото съзнание. Същото се отнася и за гениите, при които определени зони от мозъка се захранват от тази енергия, стимулираща ги към интелектуална или артистична дейност.

Във всички изброени по-горе случаи потокът на тази мощна енергия се ограничава или регулира по такъв начин, че в дейността на системата не възникват никакви нарушения. На мистиците, чиито мозък понякога е подложен на въздействието на много силен поток, подобни състояния са известни от раждането им и тяхната нервна система се приспособява към това още от детството, когато човек не осъзнава промените в психиката и тялото, а следователно и не се бои от тях. Но и те често изпитват криза и са принудени да преминат през мъки, преди да добият устойчивост, ясен ум и способност разбираемо да изразят своите преживявания, отличаващи ги от обикновените хора. Всички останали, принадлежащи към тази категория, не преживяват озарение и не осъзнават движението на потоците енергия. Изключение правят само експерименталните случаи, но там потокът жизнена енергия е твърде ограничен, за да произведе тези странни ефекти.

Популярните книги по Йога, прочетени от мен преди няколко години, не съдържаха в себе си и намек за подобно развитие на събитията. Техните автори са се ограничили с описанието на различни пози и методи, взаймствани от древните източници. Някои от тях твърдят, че имат опит в практиката, и уверено са обучавали другите на това, смисъла на което и самите те не знаят. Някои от тези книги съдържаха препратки към Кундалини-Йога. Обикновено авторите посвещаваха на една от най-малко известните и най-трудни форми на Йога само няколко страници или кратка глава, в която се казва, че Кундалини представлява жизнена космична енергия, почиваща в основата на гръбначния стълб, по-ниско от половите органи, във формата на навита на спирала змия. Тя спи, затваряйки с уста отвора на Сушумна, нишковидния канал, преминаващ през центъра на гръбначния мозък към центъра на съзнанието, намиращ се на върха на темето. Пробуждайки се, Кундалини подобно на мълния се повдига нагоре по Сушумна, увличайки със себе си жизнената енергия на тялото (което в това време става студено и безжизнено, загубвайки частично или изцяло своите жизнени функции), за да се съедини със своя божествен съпруг Шива, обитаващ последния, седми, център – в мозъка. По време на този процес, вълптеното „аз“, освобождавайки се от робството на плътта изпада в състояние на екстаз или Самадхи, осъзнавайки своето безсмъртие и единство с вездесъщото висше съзнание. Само в една или две книги се говори за опасностите, дебнещи човека по този път. Но нито характерът на тези опасности, нито начините за тяхното преодоляване са описани от авторите.

Смътните идеи, почерпани от тези книги, бяха достатъчни, за да направя заключението, че моето сегашно състояние се явява пряко следствие от медитацията. Моят опит напълно съвпаднаше с описанието на екстатичните състояния на тези, които са ги преживели, така че в мен нямаше ни най-малко основание за съмнение в истинността на тези видения. Не можеше да има грешка нито относно звука, нито относно сиянието. Още по-малко можеше да има

грешка относно трансформацията на съзнанието, най-значителната част от мен, спомените за която бяха толкова силни, че е невъзможно нито да се избавя от тях, нито да ги сбъркам с нещо друго. Това по никакъв начин не можеше да е игра на въображението, тъй като по време на преживяването аз съхраних способността да сравнявам разширеното съзнание с обикновеното и когато видението започна да избледнява, можеше да се усети свиването на възвръщащото се в норма съзнание. Безусловно, това беше истински опит, описван с такава убедителност от светците и мистиците по цял свят. Но в моя случай имаше една несъмнена разлика от обичайния тип видения: неописуемото чувство, възникнало в основата на гръбнака, след което потокът лъчиста енергия, повдигаща се по гръбначния стълб, се устремяваше към главата. Тази част на преживяването съответстваше на феномена, асоцииран с пробуждането на Кундалини. Следователно, не можех да сгреша с предположението си, че без да искам съм събудил навитата на спирала змия и че моето сегашно състояние беше свързано по някакъв начин с това.

Аз не разказах за своето състояние на никого, освен на шурея, пристигнал по това време по работа в Джаму. Той беше много по-възрастен от мен и ме обичаше като свой син. Знаейки за чувствата му, бях напълно откровен с него. Той самият в продължение на много години е практикувал медитация под ръководството на учител, който твърдял, че има познания в осем области на Кундалини-Йога. Искрен и благороден по природа, той не веднъж е споделял с мен своите преживявания, търсейки моя съвет и поддръжка. Описваше ги като дете – просто и безхитростно. Без всякакви претенции за познания относно този въпрос той споделяше с мен цялата информация, с която разполагаше, и това изигра важна роля в спасяването на живота ми. Моята съпруга, която нямаше и най-малка представа за борбата, която водех на границата между живота и смъртта, беше уплашена не на шега от измъчения ми вид, отсъствие на апетит и, най-важното, неспокойното и безрадостно изражение, което не слизаше от лицето ми. Тя непрекъснато ме съветваше да се обърна към лекар.

Шуреят ми не можеше по подходящ начин да оцени това, което му съобщих, но си спомни, че неговият гуру някога казал, че ако по погрешка Кундалини се издигне не по Сушумна, а по някоя друга нади (енергиен канал), то съществува риск за сериозни усложнения в психическата и физическата сфера, чак до пълна загуба на дееспособност, безумие и смърт. Учителят казал също, че особена опасност представлява издигането на Кундалини по Пингала, каналът разположен отдясно на гръбначния стълб. Тогава нещастният човек може буквално да изгори поради неконтролируемото производство на интензивна вътрешна топлина. Разказът на шурея ми ме доведе до ужас и аз тръгнах да търся съвет от един аскет в Кашмир, пристигнал да зимува в Джаму. Изслушвайки ме търпеливо, аскетът заяви, че моето състояние не може да е предизвикано от събуждането на змиевидната сила, тъй като то винаги носи блаженство и никога не причинява вреда. Той изказа друго печално предположение: моето състояние би трябвало да е свързано с действието на някаква отрова, отделяща се от зловредни духове, които пресичат пътя на йогина, и ми предписа особена микстура, която аз така и никога не изпих.

Възползвайки се от нечий съвет, разгледах няколко санскритски текстове за Кундалини-Йога,

преведени на английски език. Но, загубвайки способността си да управлявам вниманието си, не можех да прочета съсредоточено нито една страница. И най-малкото усилие веднага довеждаше до влошаване на състоянието ми, тъй като потокът от породената отново енергия с особена сила се устремяваше към мозъка ми. Аз просто прелиствах страниците, прочитайки ту пасаж от една страница, ту изречение от друга. Описанието на симптомите, развиващи се при пробуждане на Кундалини, потвърждаваше моята увереност в това, че съм събудил тази дремеща в мен сила. Но беше ли тази агония резултат от самото пробуждане или причината се заключаваше в това, че енергията започна да се издига по неправилния канал, за мен оставаше непонятно. Обаче сред цялата тази обилна информация моят възпален мозък избра едно предписание – не знам как се нарича това, случайност или божия промисъл. Този кратък съвет, дошъл в най-критичната минута в моя живот, се запечата в мозъка ми за един миг. А той се заключаваше в следното: практикуващият ученик не може да остава дълго време с празен стомах, а трябва на всеки три часа да приема някаква лека храна. Мисля, че за живота си и за здравия си разсъдък съм задължен именно на този съвет.

Тогава не придадох нужното значение на прочетените думи, в които е заключен опитът на много, много хора, опитващи се да пробудят змиевидната сила. Мисля, че не един от тях се е простил с живота при нейното раздвижване. Но и вслушвайки се в тези думи, аз едва ли бих могъл да ги следвам, тъй като храната ми се струваше толкова отвратителна, че само мисълта за нея предизвикваше спазми в стомаха ми. Всяка част на тялото ми беше буквално обхваната от огън, а умът ми беше като въздушен балон, който се върти в различни посоки от всеки полъх на вятъра и не можеше да остане неподвижен нито минута.

Всеки път, когато умът ми се обръщаше към самия себе си, неизменно ме поглъщаше зрелище на неземно сияние, въртящо се подобно на водовъртеж в главата ми. И това зрелище предизвикваше паника у мен. Често то заемаше застрашаващи форми и пози – сякаш изкривени сатанински лица ме гледаха от тъмнината. Това се случваше всяка нощ в продължение на няколко месеца. Волята ми отслабваше и силите за съпротива намаляваха. В най-тежките минути чувствах, че съм готов да се поддам на нарастващия ужас и да изхвърча от дома си като побеснял луд. И все пак не се предавах, напрягайки до последен предел остатъка от душевните си сили. Денем не можех да дочакам настъпването на нощта, а нощем с още по-голямо нетърпение очаквах идването на деня. Всеки проблясък на надежда постепенно угасваше и ме обхвана отчаяние. Не можех нито за минутка да се отпусна или да забравя – огненият поток непрекъснато струеше по нервите ми и нахлуваше в агонизиращия ми мозък. В резултат на продължителния пост жизнените ми сили бяха в пълен упадък, беше ми толкова зле, че всеки миг очаквах края.

В такова състояние на духа посрещнах свещения празник Шиваратри (празник на Шива), който е в края на февруари. Както обикновено, жена ми приготви разнообразни изискани блюда и започна да настоява да ги опитам. Тъй като не исках да я разстройвам с отказа си, аз се съгласих и се заставих да преглътна няколко залька. Веднага под лъжичката ми се появи боджи, потокът огнена енергия ме удари в главата и за мой неописуем ужас усетих, че се

издигам все по-нагоре и по-нагоре. Пред очите ми всичко се завъртя, ръцете и краката ми станаха като лед – струваше ми се, че цялата топлина е напуснала тялото ми, за да поддържа горещината в главата ми, издигайки се към нея по гръбначния мозък във вид на червеникав поток. Почувствах главозамайване и непреодолима слабост.

Ставайки с труд на крака, бавно се отправих към спалнята. Свличайки с треперещи ръце покривката на леглото, аз си легнах, опитвайки се да заема удобно положение. Но състоянието ми беше отчайващо – целият, от краката до главата, треперех. Тялото ми беше студено като лед, но от това не ме втрисаше като при треска. Опипах пулса си – той беше невероятно отчетлив, а сърцето ми биеше под ребрата с такава сила, че можех да чувам неговите удари. Но най-много от всичко ме изплаши интензивността на огнените потоци, протичащи през тялото ми и проникващи във всеки орган. Умът ми работеше отчаяно, но не беше в състояние да приведе в ред подивелите ми мисли. Да повикам лекар, който да постави диагноза, би било напразно губене на време и сили. Запознавайки се със симптомите, той естествено веднага би си помислил за приюта за душевно болни. Да чакам помощ отнякъде беше още по-безсмислено. Какво ми оставаше да направя, за да се спася от това мъчение? Дали когато съм водил полугладно съществуване, хапвайки само по два портокала на ден и изпивайки малко мляко, аз не съм давал възможност на огнените потоци да се разгорят с такава сила, каквато те придобиха след като приех по-плътна храна? Възможно ли е спасението? Къде да отида, за да се избавя от този огън, изгарящ ме отвътре?

Горещината се увеличаваше с всяка секунда, предизвиквайки непоносима болка и аз трябваше да се гърча непрекъснато и да се обръщам от страна на страна, докато през това време от лицето и крайниците ми се лееха потоци студена пот. Топлината се увеличаваше и ми се струваше, че хиляди нагорещени до червено игли се впиват в тялото ми и разпръсквайки се буквално като искри, изгарят плътта ми и вътрешните ми органи. Страдайки от това адско мъчение, аз кършех ръце и стисках зъби, за да не закрещя. Ударите на сърцето ми ставаха все по-страшни, придобивайки такава невероятна мощ, че ми се струваше, сякаш то или ще се пръсне, или ще спре. Плътта и кръвта ми не можеха дълго да понесат такова напрежение. Организмът ми мъжествено се бореше с разпространяващата се по нервите и вливаща се в мозъка ми отрова. Но силите бяха неравни и бурята, развихрила се в моето тяло, набра такива размери, че за изхода от това не оставаха никакви съмнения. Функциите на всички органи бяха нарушени и усещанията бяха толкова болезнени, че аз просто се удивлявах на своите способности да съхраня самоконтрол при подобни обстоятелства. Цялото ми тяло изгаряше и изсъхваше в урагана на огнените потоци, протичащи вътре в мен.

Аз знаех, че умирам и че моето сърце не е в състояние дълго да издържи това невероятно напрежение. Гърлото ми беше обгоряло и всяка част от тялото ми гореше, но нищо не можех да направя, за да облекча поне малко страданията си. Ако наблизко имаше кладенец или река, без да се замислям бих скочил в студената бездна, предпочитайки смъртта пред страданието. Но кладенец нямаше никъде, а реката беше на половин миля отук. С огромно усилие се изправих на крака, канейки се да се облея с вода от кофата, за да намаля поне малко

страданията. Но тук моят поглед попадна на по-малката ми дъщеря Регина, която лежеше на съседното легло с широко отворени очи и напрегнато следеше моите трескави движения. Остатъкът от здрав разум ми подсказа, че ако направя още едно неправилно движение или започна да се обливам с вода в такова неподходящо време, тя ще започне да крещи и майка ѝ, която веднага ще се втурне в стаята, ще се изплаши до смърт. Тази мисъл ме възпря и аз реших да изтърпя агонията до края, който, както предполагах, беше вече близко.

Какво стана с мен? Що за дяволска сила от преизподнята се впи в мене със смъртоносна хватка? Съдено ли ми е да умра от такава страшна смърт, за да може моят труп с почернели крайници и лице да принуди хората да гадаят какъв немислим ужас съм изпитвал в своите последни минути, за какви грехове, извършени в предишни животи понасям наказание? Колкото и да напругах своя разгорещен ум, търсейки спасение, нищо не можех да измисля. Обхвана ме отчаяние. Изтощих се от напрежение и усетих, че потъвам в морето на болката. В ужас се опитвах да дойда на себе си и да се измъкна от агонията, но отново се потапах в бездната на страданието, безсилен да правя каквото и да било. Изведнъж почувствах подем на силите си и се върнах към живот с незнайно откъде (това знае само Всевишният) дошъл проблясък на мисълта, който ме възпря от безумни действия и възможен опит за самоубийство.

Завивайки се през глава, аз се изтегнах в кревата, залят от огнен дъжд, усещайки парене във всяка клетка на тялото си. Изведнъж ме прониза страшна мисъл: възможно е пробудената Кундалини да е започнала да се издига по Пингала – слънчевия канал, разположен отдясно на Сушумна и регулиращ температурата на тялото. Ако това действително беше така – то аз съм обречен. Отчаяна мисъл озари мозъка ми: ами ако се опитам да пробудя Ида, лунния канал, разположен вляво, и по такъв начин неутрализирам огъня, изпепеляващ ме отвътре? Чувствата ми утихнаха от изтощителна болка, но, събирайки сили, все пак се опитах да концентрирам вниманието си вляво от мястото на разположение на Кундалини и насочих въображаем студен поток нагоре през центъра на гръбначния мозък. Моето изтощено, агонизиращо, но разширяващо се съзнание ми позволи отчетливо да усетя този нерв и, напругайки цялата сила на ума си, се опитах да насоча неговия поток в централния канал. И тук стана чудо.

Раздаде се звук, сякаш се скъса сноп нервни влакна, и сребрист поток със зигзагообразно движение се устреми нагоре по гръбначния ми мозък – точно като извиваща се бяла змия, стремително бягаща навън. Поток от лъчиста живителна енергия нахлу в мозъка ми, изпълвайки главата ми с благословено сияние, което замени пламъците, изгарящи ме през последните три часа. Изумявайки се от тази трансформация на огнения поток, терзаещ цялата ми нервна система само преди няколко мига, останах да лежа известно време неподвижно. Наслаждавайки се на прекратяването на мъките, никак не можех да повярвам в това, че окончателно съм се освободил от страха. Измъчен и изтощен от агонията, довела ме почти до лудост, моментално се потопих в съня. Това беше първият спокоен и мирен сън след дълги седмици на непрекъснати опити.

Приблизително след около час внезапно се пробудих, сякаш някой безцеремонно ме раздрусва.

Светлинният поток все още се вливаше в главата ми, но умът ми беше ясен, сърцето ми престана да бие лудо, пулсът беше ритмичен, чувството на парене и страх практически напълно изчезна, но гърлото ми беше все още сухо, слизестата ципа на устата ми ми се струваше изгоряла и аз чувствах упадък на силите, сякаш цялата ми жизнена енергия ме е напуснала. В този миг ме осени друга мисъл – буквално като внушение от невидим разум разбрах, че трябва незабавно да хапна. Направих знак на жена си, която лежеше близо до мен в своето легло, неотклонно и напрегнато наблюдавайки всяко мое движение, и я помолих да ми донесе хляб и мляко. Изумявайки се от необичайната ми и несвоевременна молба, тя веднага я изпълни, без да каже нито дума. С труд гълтах залците хляб, отпивайки по малко от млякото, и към края веднага заспах.

Приблизително след около два часа отново се събудих, чувствайки се значително по-бодър. Главата ми все още беше изпълнена със сияние и в това състояние на ясно и възвишено съзнание отчетливо усетих как езикът на златист пламък близва стомаха ми и нервния сплит в тази област в търсене на храна. Погълнах още няколко залъка хляб, изпих още една чаша мляко и скоро почувствах, че сиянието в главата ми се намали, а езикът на пламъка, ближещ стомаха ми, се увеличава, сякаш част от вливащия се в мозъка ми поток енергия се е насочила към стомаха, за да облекчи процеса на храносмилане. Аз лежах в постелята, наблюдавайки изумено как живото сияние се придвижва по целия храносмилателен тракт, стопляйки черния дроб и червата, докато друг поток се вливаше в бъбреците и сърцето ми. Ощипах се, за да проверя, че не сънувам това, което се случва с мен, изумявайки се на всички усещания в тялото си и съвършено неспособен да управлявам възникналите процеси. Но за разлика от преди, сега не изпитвах нито страх, нито дискомфорт. Чувствах само нежна, успокоителна топлина и потока енергия, разливащ се по тялото ми. Наблюдавах мълчаливо тази изумителна игра – цялото ми същество се преизпълваше с безмерна благодарност към Невидимия, спасил ме от жестока смърт, и увереността в това, че змийският огън е задвижен в моето изтерзано и агонизиращо тяло, спасявайки го от гибел, започна да укрепва.

КОМЕНТАРИ от Джеймс Хилман към глава трета и четвърта

Тук ние за пръв път срещаме ключови термини, на които Гопи Кришна дава по-подробно описание в следващите глави. Един от тях е терминът „прана”. Той я описва като фин елемент на живота и я сравнява не с електричество, а с течност. Неговото материалистично описание за праната е: „...Във вид на фина и подвижна биохимична субстанция, екстрахирана от нервите на околната органична маса. Тази субстанция се съхранява в мозъка и нервната система... Тя циркулира в организма във вид на моторни импулси и чувства...”

Твърде много ще се отклоним от темата, ако решим задълбочено да обсъждаме съответстващите идеи на западната психология. В шеста глава на своята книга „Емоция” аз вече съм отделил определено внимание на идеята за психическата енергия, циркулираща във вид на поток в организма.

Праната е едновременно и свръхразумна космическа енергия, и особен проводник в тялото; тя се явява както универсална жизнена сила, така и физиологичен фактор. Тя е едновременно и нематериална, и материална; бидейки независима от „тук и сега“, тя е неразривно преплетена с живота и тялото. Като енергия, надарена с разум, праната е сравнима с духа.

Почти до края на XVIII век западната психология, взаимствайки идеи от древните гърци, е използвала подобен концептуален модел. Но сега ние се отказахме да го използваме за описание на психичната енергия. От гледна точка на западната мисъл, енергията се явява или материална, и тогава тя може да се измери и доведе до описание на електрически и химически процеси, или неподдаващ се на описание нематериален принцип, наричан душа, разум, либидо или *élan vital* (термин, въведен от френския философ Анри Бергсон през 1907 г., означава „жизнен импулс“ или „жизнена сила“; б.пр.). В зората на своята професионална дейност Фройд е направил опит да обедини тези две представи, свързвайки либидото с половите течности. Райх се е опитал да съотнесе психичната енергия както към сексуалната психология, така и към космичната енергия на органа. Обаче ние тук, на Запад, страдайки от картезианското разделение на опита на материално и нематериално, не сме в състояние да приемем единен енергетичен принцип.

Ценността на описанието на Гопи Кришна се състои не толкова в традиционното определение на праната (което може да се намери както в индийската философия, така и в текстовете по Йога), колкото в личния опит. Неговият собствен опит на просветление от първия ден (описан в началото на книгата) се заключава в прилив на поток от жива течна светлина в главата. С други думи това, което гръцката, арабската и средновековната мисъл наричат „дихание, дух“, „жизнен дъх“ или „дихание, дух на душата“, и това, което съответства на описанието на праната и „циркулиращата светлина“ в китайската алхимия (виж. Работата на Вилхелм и Юнг „Тайната на златното цвете“), е било преживяно от автора като „жива течна светлина“. Важно е да се отбележи, че той самият е бил изумен от случилото се и се е опитал да съсредоточи вниманието си върху него, като човек, който старателно наблюдава обикновен лабораторен експеримент. Той не е принудил умишлено енергията да се раздвижи и случващото се е неподвластно на волята му. Отъждествяването на собственото съзнание (на наблюдателя, на наблюдаващото Его) със светлина е направило този опит надличностен (извън и над тялото), което е съзвучно с теорията за праната като универсална неограничена енергия.

Ние имаме възможност да получим определена представа за това как просветлението може да бъде определено от гледна точка на психологията. Аз не искам да кажа „обяснено“, а само „определено“. Очевидно тук съществува архитипен опит на циркулацията или потока светлина, формулиран по различно време от различни култури и получил различни названия. Сега ние го наричаме „психична енергия“. Потокът психична енергия в своята цялостност е психологическият Аз, или Цялостната личност. Когато по-малката, частична, система на Егото се освободи, отъждестви или надделее от този Аз, се случва преживяване на просветление. Именно това описва Гопи Кришна. Разтварянето на Егото в потока от светлина е обща тема както на религиозния мистицизъм, така и на психичните разстройства.

Пред нашия автор незабавно е възникнал този проблем и голяма част от книгата е посветена не на самите преживявания, а на тяхната интеграция. Пътят към преживяване на просветление е станал много по-къс с проявата на съвременните халюцогенни препарати и тяхното използване. Истинският проблем сега се заключава в това, по какъв начин да се интегрират тези преживявания, как да се живее с тях, как да направим така, че тялото и окръжаващата ни действителност да не бъдат погълнати от тях и как да се приведат до осъзнаване и да се поставят в служба на човечеството, как да се установят в света – с други думи как да ги завърнем към човешко състояние.

Първият признак на хаос в потока на светлината, забелязан от нашия автор, е бил ефектът на „водовъртеж от зловеща светлина”, „частици ефирно светещо вещество”, „проливен дъжд” и „дръски на водопад”. Гопи Кришна интуитивно се е досещал, че с него става нещо не както трябва. Подобни ефекти се забелязват в състоянието на дисоциация, когато ти се струва, че съзнанието ти се разлетява на множество „аз”, разпръсква се на искри, фрагменти или облаци от насекоми. От гледна точка на индийците, всичко това може да бъде отнесено към състоянието на ума, наречено „вртппта”(„въртеливо движение”), което е и Азът, или светлината perse, която не се явява болест, а е състояние, при което умът, наблюдавайки отстрани „егото”, все още страда от хиперактивност. Авторът споделя, че търси, разпитва, узнава, чете, пише писма, безпокои се и т.н. Това интроспективно безпокойство можем да тълкуваме като вртта - разделящо преживяването на части.

Към страха от безумие и разстройство на разсъдъка се добавят и други събития, които на езика на психопатологията се наричат деперсонализация, дезориентация и отчуждение. Първи изчезват чувствата за принадлежност към собственото тяло, към „тук и сега” и привързаността към собственото семейство. Тези вторични симптоми, наред с бучащите звуци и визуалните разстройства, се отнасят към симптомите на разнообразни психически състояния, наречени параноидни, шизоидни и епилептоидни. Читателят сам може да се досети, че обръщайки се към обикновена западна клиника авторът би получил диагноза, от която интуитивно се бои. Но не е ли бил този опит психотичен епизод (когато човек не мисли ясно и вярва в неща, които в действителност не съществуват; бел.пр.) от гледна точка на психиатрията?

Този въпрос ни води до самата сърцевина на западния подход. Ние не разполагаме с други диагностични категории за оценка на подобни състояния. Несвойствените и променени състояния – това е областта на специалиста. За щастие Гопи Кришна е бил въоръжен с друга концепция (Кундалини-Йога), позволяваща му да тълкува случващото се извън патологичния контекст. Идеята за възможността за пробуждане на Кундалини не е ограничена от Индийския субконтинент. Напълно е възможно определени преживявания, описани в западните психиатрични протоколи, да могат да се трактуват като начало на просветление, а не на безумие. (В частност, аз мисля, че това касае епилепсията и Достоевски). И отново тук за пробен камък може да служи това как човек се справя с преживяването, как го интегрира.

За негова чест, нашият автор е успял да избегне психиатри и лекари, даже когато е изпитвал адски страдания, изгаряйки отвътре. Но все пак от гледна точка на съвременната психиатрия,

такова поведение е типично за човек, намиращ се в параноидно състояние. Колко тънка е границата! Колко много зависи от самия човек, преживяващ подобно състояние, от неговата способност да интегрира своя опит! Понякога терапевтичната психология отрежда главната роля на терапевтичните задачи в ущърб на психологичните. В такива случаи диагнозата става по-важна от самата личност. Психологията е длъжна да разглежда на първо място личността, нейната психика, душата с всичките ѝ качества и добродетели, нейните морални аспекти, каквато и да е диагнозата. Нашият автор не желае да го лекуват, тъй като да се „изцели“ за него би означавало да се лиши от отговора на въпроса кой е той самият и защо е тук.

В „Тантристка традиция“ (1965) А.Бхарати пише: „Ако адептът „се държи като безумен“ в очите на хората, това е, защото последните, лишени от неговата гледна точка, не разбират за какво става дума“. Учителите по Тантра отричат възможността за лудост по пътя към Самадхи и предупреждават адепта: „Не мисли, че умът ти е болен – това може да е Самадхи“. Ето защо Гопи Кришна, избягвайки консултациите с лекари, е останал верен на традицията и това е било залог за неговото психично здраве.

Професионалната консултация както медицинска, така и духовна (гуру, учител), предполага налагане на чуждо (по-компетентно) мнение и собствена временна безпомощност. В момента на обръщане за помощ, симетрията на отношенията се нарушава: единият, професионалистът, е в по-изгодно положение; другият, пациентът, е в потърпевш. Здравето е от едната страна, болестта – от другата. В такова състояние човек слуша колективния глас в себе си, но не му вярва и в самоубийствен порив се предава в ръцете на професионалистите. Гопи Кришна не е нарушил единния архетип на ранения и изцеления. Той е останал със своята двойственост, вярвайки и съмнявайки се, чувствайки в същото време, че е придобил и загубил себе си. Тази двойственост е била гаранция за неговото равновесие. Ако е бил по-уверен в себе си – той и по-нататък щеше да бъде в плен на халюцинациите, а ако е бил малко уверен – би се съгласил на курс на лечение и неговите съмнения биха били потвърдени от диагнозата.

После следва откъс, който може да изглежда твърде банален, за да му отделяме внимание. Но аз считам, че той заслужава коментар. Имам предвид информацията за този период, когато авторът е започнал да се разхожда. Знам от своята практика, че разходките са именно този вид дейност, към който обикновено се обръщат хора, които са под силно психическо напрежение. Не е задължително разходките да бъдат в някакви идилични места – гори, планини или по брега на морето. Това са просто разходки из града рано сутрин или късно вечер. Затворниците се разхождат в двора на затвора, животните в клетката, обезпокоените хора мерят с крачки пода на стаята. Човекът се разхожда. Човекът е homo erectus (изправен човек); заемайки вертикално положение, той се намира в своята стихия. И още повече, че възбудата на ума (неговото въртеливо движение) встъпва в органичен ритъм с ходенето и този ритъм придобива символично значение, когато човек поставя едното стъпало пред другото – ляво-дясно, ляво-дясно – в балансирана хармония. По такъв начин отчайващото духовно приключение, случващо се вътре, придобива вид на поклоничество, макар и извършено в ограничено пространство. Ето защо не толкова самото движение (даже конна

езда или каране на велосипед), а именно ходенето в сънищата се смята за символ на „оздравяване“. Непосредственият контакт на човек със земята се проявява в неговата свобода да се разхожда по нея и в постоянното редуване на опората (лява-дясна, лява-дясна).

Не виждам причина, поради която не бихме могли да приемем гледната точка на автора за епизода с горещината. Може ли нашата психология да даде по-добро обяснение? Това може да се сравни с някои грешки в алхимията, когато е добавено твърде много сяра и материалът изгаря, или когато самият пламък (вътрешната горещина или тапас) гори твърде ярко, или, на езика на християнския мистицизъм, се разпалва Адският огън. В практиката на психологията подобни епизоди понякога се отнасят към необясними психосоматични трески.

Преместването на енергията от десния канал (Пингала) към левия (Ида) може да се тълкува по следния начин: обичайното съзнание се опитва по този начин да интегрира новия опит. Независимо че старите съдове са разбити (разум, ориентация, физическа сила, чувствени контакти, образът на тялото), мъжката природа на съзнанието се е съхранила. Обичайният канал на тези енергии може да се нарече Пингала. Наблюдава се паралел с алхимията, в която принципът на мъжката воля (сярата), трябва да се обедини с несъзнаваното (живака) и със своята противоположност – женското начало (солта). Самият канал на волята, контрола, амбициите и структурата на енергията трябва да бъде променен. Новото вино трябва да се налее в нови бутилки. Преместването отдясно наляво означава отказ от предишната личност и от всичко онова, с което авторът се е отъждествявал през всичките 35 години от живота си. Не е учудващо, че всичко това го е съборило – нали то е било преживяване на смъртта! Тук лявата страна (Ида), както и в западния символизъм, се явява женска. Това е страната на сърцето, мекотата, нейният символ е луната. Спасителната охлаждаща милост на Ида наричаме с първия, упоменат в този текст, архетипен ефект на Анимата.

ПЕТА ГЛАВА

Сега искам да помоля читателя за извинение за отклонението от основната линия на моето повествование.

В никакъв случай не искам да подлагам на изпитание търпението му, претоварвайки разказа за живота ми с излишни подробности. Но съм длъжен да разкажа малко по-подробно за някои неща, тъй като в противен случай необичайните промени, случили се с мен, когато бях на 46 години, няма да могат да се предадат в истинската им светлина и ще загубят огромното научно значение, което имат според мен. Последното се каня да докажа с помощта на настоящата книга. Желаяйки да направя възможно провеждането на научно изследване в тази толкова спорна сфера на свръхестествени явления, аз си позволих да включа в тази предварителна работа подробни описания на събития от живота ми.

В продължение на около двадесет години не се решавах да направя своя дълг опит предмет на всеобщо обзрение, тъй като, първо, исках да бъда абсолютно уверен в собственото си състояние, и второ, притесняваше ме мисълта за това, че върху мен ще се стовари критиката

на приятелите и насмешката на противниците. Историята, която искам да ви разкажа, е толкова необичайна и изобилства с толкова много странни епизоди, че и досега се съмнявам дали читателят ще може да повярва в нейната правдивост. Нали подобни неща се случват толкова рядко и от незапомнени времена са забулени с воала на тайната. Мисля, че ще се намерят само шепа хора, които са готови безусловно да повярват в това странно явление, но желанието да споделя отдавна скриваната тайна ме заставя да напиша тези редове. Знам, че с това откривам себе си за критика от всички страни, в това число и от тази страна, която би трябвало да прояви особен интерес към дадената тема. Учените, от една страна, и религиозните деятели, от друга, вместо да се възползват от предоставената им възможност да стигнат до единна гледна точка, са склонни да разглеждат това като посегателство към приведени до абсолют възгледи и принципи, забравяйки, че при сблъсък на мненията истината става по-ясна и ценна.

Разбирайки прекрасно всичко, следвам настоятелното изискване на своя ум за привличане на вниманието на широката общественост към провеждане на организирани изследвания на всички проявления на свръх-съзнанието. Реших да събера и опиша случките от живота си, които имат отношение към дадената тема, добре позната на хората, надарени по рождение със способности от дадения тип, но неподдаващи се досега на опитите за провеждане на изследвания. В същото време се опитвах да привлека и вниманието към психичните и физическите състояния, предшестващи проявата на тези необикновени способности – състояния, които се различават в детайлите, но са неизменно сходни по същество. Обаче фактът, че подобни проявления са свързани с пробуждането на Кундалини, все още остава за света „книгата със седем печата“ (нещо, което е недостъпно за нашето разбиране; б.пр.). Без да смятаме няколко детайла, в моя опит няма нищо необичайно. В бъдеще това ще намери потвърждение в подобни случаи, за които дадената работа трябва да създаде необходимите предпоставки.

С изключение на аномалната физиологична реакция и необичайното поведение на потоците светлоносна енергия в тялото, способна да предизвика неописуем ужас у такива непосветени и неподготвени индивиди като мен, в моите преживявания нямаше нищо, което да може да се сравни със странните и съвършено аномални явления, наблюдавани от професионалните медиуми. Уникалният характер на случващото се обаче ме накара да се съмнявам преди да му дам гласност - нищо подобно не се среща нито в разказите на медиумите, нито в описанията на преживяванията на мистиците и светците както на Изтока, така и на Запада. Освобождаването на неизвестна жизнена сила в човешкия организъм е опит да се сформира особен психофизиологичен механизъм, вследствие на който човек може да влезе в неизвестно за него психическо състояние. Именно този аспект на необичаен опит изисква особено внимание от страна на хората, интересуващи се от паранормалното и опитващи се да намерят физиологична основа на извънграничните и психични явления.

Няма съмнение, че търсенето на непознатото е било неизменна част от древните цивилизации. Интересът към духовния свят и свръхестествените явления винаги е бил силен при хората, желаещи да развият в себе си паранормални способности и да надзърнат отвъд

воала, забулващ тайната. Дали защото времето за разкриване на тайната още не е дошло или защото човешкият ум е склонен да скрива зад пелената на страха, неопределеността и суеверията всичко, което има пряко отношение към собствената му природа, откритията в тази област са оставали скрити, достъпни само за малцина. Не предизвиква съмнение фактът, че на древните адепти в Индия, Китай и Египет култът към Кундалини е бил по-добре познат, отколкото на най-изтъкнатите мислители на съвременността. Познавайки се на собствен опит, мога да заявя, че феноменът на светлинния, циркулиращ по нервите поток, методите за пробуждане на силата, особеният режим и правилата за безопасност, изложени в древните текстове или произтичащи от церемониите и обредите, които са извършвали посветените, ролята на репродуктивните органи – всичко това е било известно на малцина. И не би могло да бъде иначе, отчитайки рисковия характер на експеримента, ролята на наследствените фактори и изискванията към психическите и физическите качества.

За да се избегнат недоразуменията, следва веднага да се уговорим, че култът към Кундалини е бил далеч не единственият път, който древните са следвали в сферата на свръхестественото. Съществували са паралелно и други системи, вярвания и школи, имащи отношение към света на духовното. Както това става и в наши дни, последователите на различните секти и течения се опитват да се унизяват взаимно, критикувайки методите на своите противници и превъзнасяйки собствените. Не е било възможно състоянието на непрекъснати войни да не окаже пагубно въздействие на системата, отнасяща се за Кундалини. Впоследствие тя е била изтикана в задния двор, което не е за учудване, особено отчитайки суровия физически режим, който ѝ се предписва, риска, на който се подлагат нейните последователи и най-главното – рядкото ѝ успешно завършване. Нужно е също да се отбележи, че разцветът на великите световни религии, пуснали дълбоки корени в почвата, подготвена и наторена от доисторическите култове, е изиграл голяма роля в това толкова високо почитана система за психическа и физическа дисциплина за постигане на трансцедентното като Кундалини да продължава да събужда интерес сред търсещите на Невидимото.

Безспорно е, че всички религии, вярвания и секти (включително и кървавите култове на диваците и обредите за самоизтезания, срещащи се и в наши дни) дължат своето съществуване единствено на подбудата, кореняща се дълбоко в самата природа на човека, търсещ разнообразни (както здрави, така и нездрави) начини за самоизява, и непрекъснато съпровождаща го от неговото първобитно състояние до наши дни. Желанието да се разгадае мистерията на живота, стремежът към свръхсетивни преживявания и установяването на контакт с тайнствени сили, изразяващи се в умовете на много хора като неукротима сила, се явяват не нещо друго, а проявление на непонятния докрай мощен импулс, който, надигайки се от дълбините на нашето същество, понякога е различим още в най-ранна възраст.

Всички религиозни обреди и церемонии, всички методи на духовно развитие и езотерични системи, насочени към създаването на канал за общуване със свръхчувственото, божественото и окултното или към прокаране на път към тайната на битието, не са нещо друго освен средство за удовлетворяване на тази универсална подбуда. Те могат да приемат форма на отвратително кървави жертвоприношения, отворени рани, нанесени на себе си от

самоизтезателя, доброволна слепота на слънцепоклонника, постоянни мъки върху ложе с наковани пирони, молитви, благоговейно поклонение или практики по Йога и други духовни дисциплини, неизменната цел на които е постигане на окултното, тайнственото или свръхестественото в божествена, демонична, духовна или друга форма.

В самото начало тази подбуда се е изразявала в безкрайното разнообразие на религиозни вярвания и възгледи, предразсъдъци и табути. Типичният за първичния ум стремеж да даде смисъл на природните сили, а на духа на мъртвите безсмъртно съществуване, както и опитът на цивилизования човек да вярва в Създателя и да му се кланя, имат една и съща природа. Те дължат своето съществуване на присъствието в човешкия организъм на един изключително сложен и труден за откриване механизъм, който древните саванти (ясновидци, оракули; б.пр.) на Индия са наричали Кундалини.

Когато религиозният опит, общуването с духове и провидения, освобождаването на душата, дарът на ясновидството или предсказателството, способността да се влияе на хората или стремежът да се постигне успех в светските начинания с помощта на свръхестествени средства са цел за човека, то желанията му винаги имат един и същ психосоматичен източник. Кундалини е толкова естествено и ефективно средство за постигане на висше състояние на съзнанието и трансценденталния опит, каквото е репродуктивната система за продължението на рода. Тяхната близост (като местонахождение в тялото) не е случайна, така както и еволюционната тенденция на висшите организми да се усъвършенстват, продължавайки своя род посредством семето.

Хората никога не са могли да постигнат тази привидна лекота, с която геният създава своите произведения, още по-малко са способни да разберат психическото състояние на човека, намиращ се в екстаз. Ако първият изцяло се потапя в своята работа или в проблема, който трябва да реши, то вторият се самозабравя, съзерцавайки красотата на вътрешните видения или предмета на поклонение. Той самият се явява за себе си загадка, за чието разгадаване е необходимо щателно да се изучи конституцията (типа на тялото според Аюрведа; б.пр.), за да се открие скритият източник, от който мозъкът получава храна, намирайки се в състояние на тотална вгълбеност. Изолираната природа на човешкото съзнание, обусловена от сегрегиращото въздействие на Егото, е направила невъзможно за човека да надзърне в закритото пространство на чуждия мозък, даже и на мозъка на своите роднини и най-близки хора. Тази неспособност да разбереш какво се случва в чуждия мозък е станала причина за някои общоприети заблуждения, за чието отстраняване ще е необходимо доста време.

Обикновеният човек, изучавайки гения, мистика или медиума, бидейки неспособен да чете в ума на другите, е склонен да предполага, че те са съзнателните същности, подобни на самия него, отличаващи се единствено с голям ум или способност да владеят четката или резеца и да съсредоточават вниманието си върху интересувания ги обект. Такъв човек счита, че геният притежава голяма любов към божественото, по-строг контрол над собствените страсти и способност за саможертва; или пък той вярва, че незрима връзка с умовете на другите или скрита игра на природните сили са създали условия за гениален мозък, позволяващ на безплътния разум понякога да проявява себе си посредством него. Без да изпадаме в

детайлите на различните хипотези искам да кажа, че каквото и обяснение да се дава, то неизменно е основано на предположения, че природата на съзнанието на индивидите, притежаващи екстраординарни таланти, независимо от огромната разлика в интелекта или в други редки способности в сравнение с обикновения ум, по нищо не се отличава от този на средния индивид. Това е основна грешка, която винаги е пречела на правилното разбиране и пълноценното изследване на даден феномен.

От друга страна, човек, който е надарен по рождение, не можейки да погледне в умовете на други хора и пребивавайки в неведение относно природата на собствената необикновеност, е склонен да споделя мнението на околните и да приписва проявата на своите таланти на същите причини, които виждат другите. Той отказва да забележи факта, че съществува коренна разлика в природата на самото съзнание и в природата на тази субстанция, която отговаря за жизнеспособността на неговия организъм и този на обикновените хора. В наше време битува разпространената заблуда, според която еволюционното развитие на физическата конституция на човек, съпровождано с усъвършенстването на мозъка и нервната система, трябва да води до развитие на личност, надарена с качества, присъщи на гения и прорицателя; подобно на това как лампата с усъвършенствана нажежаема жичка излъчва по-ярка светлина от обикновената.

Реших само леко да се докосна до тази тема, за да улесня разбирането на това, за което ще стане дума в следващите глави. Имам намерение да разгледам тази тема по-детайлно в друга своя работа. Стремещт за познание на непознатото, за придобиване на свръхсетивни познания и религиозен опит, е присъщ за дълбините на човешкия разум – това е опит на въплътеното човешко съзнание да се прояви в цялото си изначално великолепие, освободено от биологичната плът. Еволюцията на човека предполага на първо място еволюция на неговото съзнание, на обитаващото в тялото му жизнено начало, благодарение на което въплътеното Аз е способно да познае своето истинско безсмъртие. Това не означава едностранно развитие на разсъдък и интелекта – инструментите на въплътения дух. Това означава развитие на самата личност – както на съзнаваната, така и на несъзнаваната ѝ част, което влече след себе си преустройство на целия органичен механизъм, неговото приспособяване към служене на висшия разум, отличаващ се в основата си от този, който обитава тялото на обикновения съвременен човек. Ето защо, поведението и интелектуалната дейност на пророка изглеждат непостижими на съвременния човек, чийто ум, намирайки се в плен на страстите и привързаностите, не е в състояние да се придържа в нормите на високия морал на пророка.

ШЕСТА ГЛАВА

Дже и ако най-праведният човек на света бе описал подобен епизод и аз го бях прочел преди онова съдбоносно декемврийско утро, когато ми се удаде за първи път да надзърна в свръхсъзнанието и да видя легендарната Кундалини в действие, моментално щях да го отнеса към групата на онези умни, но доверчиви хора, които, бидейки акуратни по всички

останали въпроси, са съхранили детската наивност по отношение на свръхестественото. Както скоро ще се убедите сами, аз дълго време бях в недоумение относно своето състояние и не бях способен да осмисля всичко, което се случи с мен. Едва след няколко години произшествието се очерта с всички детайли, много от които не съм забелязвал по-рано и затова реших да ги изложа на хартия. Впоследствие това решение беше подкрепено от съображенията, че Кундалини е активна (наистина, в малка степен) в милиони разумни хора от цял свят и нейната активност често води до физически и психически разстройства, които не се поддават на съвременните терапевтични методи, доколкото медицината няма и най-малка представа за причината за тези разстройства.

Отчитайки значимостта на природата на физическите и психическите метаморфози, необходими за духовното развитие, аз ни най-малко не се удивлявам на това, което ми се наложи да преживея. Нали мистичното състояние представлява последната и най-важна крачка в това пътешествие, което човек е започнал, изправяйки се на два крака. То ще завърши след изпитания и страдания, след преживяване на блаженството на безплътното съществуване; то ще завърши, но не със смърт, а с края на срока, отпуснат на цялото човечество. Пътят, лежащ пред човечеството, е толкова труден и объркан, че ще е нужна цялата сила на неговата воля, всичките му интелектуални способности, за да премине по него крачка след крачка, докато не се покаже целта.

Когато на следващото утро се събудих, се оказа, че съм твърде слаб и не мога веднага да се надигна от леглото. Затова останах да лежа, прехвърляйки през ума си страшните събития на нощта, а сълзите на благодарност се търкаляха по бузите ми, когато мислех за божествената намеса, която ме спаси в най-критичния момент от живота ми. Колкото повече мислех, толкова повече това ме навеждаше на мисълта, че свръхчовешката сила, действаща чрез мозъка ми, ми показва как трябва да действам, за да се спася в тази отчайваща ситуация, в която не мога да разчитам на странична помощ. Никаква сила на земята не можеше да ме спаси от смърт или безумие, никакво лекарство не можеше да облекчи моите страдания. Сякаш това знание беше изначално вложено в моя мозък, за да спаси тялото ми от експериментите на лечителите, абсолютно нищо незнаещи за причината на моята болест и да предпази нервната ми система, намираща се в такова плачевно състояние, от разрушителното действие на лекарствата, които биха могли да изиграят ролята на отрова. Ненапразно още от първия ден на моята болест аз не желяех да се обърна към медиците. И работата не е в това, че не изпитвам уважение към хората от тази професия, а в това вътрешно знание, че причината за болестта ми лежи извън компетентността на съвременната медицина.

С чувство на облекчение най-накрая се надигнах от постелята като човек, който часове наред е изгарял от жесток вътрешен огън, и изведнъж по някакъв чудесен начин не само огънят се е оказал потушен, но и болката от изгарянията изцяло е отминала. Започнах да изучавам отражението си в огледалото – лицето беше все още бледо и изтощено, но безумното изражение практически беше изчезнало и очите бяха изгубили маниакалния си блясък. Наблюдаваше ме отслабнало след продължителни страдания лице, но на съвършено нормален човек. Езикът все още съхраняваше белия налеп, пулсът беше слаб и неравен, но

всички останали симптоми, свидетелстващи за състоянието на моите органи, бяха в норма и моето сърце подскочи от радост в гърдите ми. Живото излъчване, произлизащо от мястото на разположение на Кундалини, разпространяващо се по всички нерви и изпълващо ушите ми със странни звуци, а мозъка ми с огньове, не намалая, но сега този поток ми се струваше топъл и приятен – той по чудесен начин успокояваше и изцеляваше всяка клетка на измъчената ми плът.

В следващите дни отделях огромно внимание на режима на хранене – хапвах по няколко парченца хляб или малко сварен ориз с мляко на всеки три часа. Количеството храна на един прием беше оскъдно – няколко малки хапки или глътки. Когато след последния прием на храна легнах в постелята, с огромно облекчение почувствах лека сънливост и, независимо че главата ми беше обкръжена от светещ ореол, веднага се отпуснах в съня, обвит от умиротворяващия лъчист покров на нощта. На следващото утро се събудих с отпочинал ум, но все още с изтощено тяло. Нямах сили да ходя и когато се изправих на крака, всичко се завъртя пред очите ми. Но главата ми беше ясна и преследващият ме страх почти напълно беше изчезнал. За първи път, след много седмици непрекъснати страдания, си възвърнах способността да мисля ясно. За да събера сили да ходя свободно къщи и да стоя достатъчно продължително на едно място, ми беше нужна седмица. Не мога да си представя какъв таен резерв от енергия в моя организъм е поддържал съществуването ми – нали повече от два месеца не приемах почти никаква храна. Тогава не изпитвах такава слабост като сега – очевидно, отровените ми нерви не са могли правилно да оценят състоянието на организма ми.

Времето минаваше и в мен укрепваше увереността, че непосредствената заплаха за здравето ми е отминала. Но моето състояние беше твърде необичайно и колкото повече мислех за него, толкова повече се съмнявах в изхода. Това беше много странно състояние: прозрачна сила, невероятно жива и осезаема, светеше и през деня, и през нощта, проникваше през цялото ми същество, протичаше през всяка част на тялото ми, прекрасно ориентирайки се в него, знаеща всички пътища. Често с неопишуемо удивление наблюдавах уникалната игра на тази лъчиста сила. Не се съмнявах, че Кундалини е напълно събудена в мен, но от това не бяха видни чудесните прояви на никакви физически и психически способности, които древните са свързали с пробуждането ѝ. Напротив, имаше какво да се желае по отношение на физическото ми състояние, а съзнанието ми беше неустойчиво. Не можех да се съсредоточа върху четенето или напълно да отделя внимание на някакво друго занимание. Всеки по-продължителен опит да се концентрирам неизменно водеше към нарастването на симптомите. След фиксиране на вниманието върху който и да е предмет светенето в главата ми се увеличаваше до невероятни размери, което водеше до издигане на съзнанието и причиняваше страх, макар и вече в значително по-мека форма.

Без да забелязвам никакви признаци на духовно озарение, загрижен за странното поведение на своя променен ум, след няколко седмици наблюдение вече трудно се справях с мрачните си предчувствия. Нима това е всичко, което може да постигне човек след пробуждане на змийския огън? Отново и отново продължавах да си задавам този въпрос. Нима единствено

заради това безкрайно много хора са рискували живота си, зарязвали са своя дом и своите семейства, преодолявали са страха пред незримите сили, понасяли са глад и лишения и години наред са седели в краката на учителите? Нима йогите, светците и мистиците са влизали в екстатичен транс, само за да изпитат това разширение на съзнанието, съпроводено с неизменно светене и звуци, способни мигновено да пренесат човека в необичайно психично състояние, за да го захвърлят обратно на земята, без да го дарят с никакви таланти или достойнства, открояващи го в редиците на простосмъртните? Бяха ли наблюдаваните от мен ден и нощ лъчисти субстанции, от които моето съзнание ту се разширяваше, ту се свиваше, онази цел, която споменават всички тайни доктрини в света? Ако с това се изчерпваха възможните достижения, по-добре да не се задълбочавам в света на свръхестественото, а да се задоволя с преследването на светските цели и да се наслаждавам на простицкото човешко съществуване, непознаващо страх и неопределеност, станали мои постоянни спътници.

Аз продължавах да отделям голямо внимание на режима на хранене, тъй като опитът показва, че разсъдъкът и самият ми живот зависят от него. Ядох точно толкова, колкото считах за необходимо, без да се изкушавам от деликатеси, ако смятах, че ще нарушат моя рацион. Имах достатъчно причини да съблюдавам толкова строга диета, тъй като всяко отклонение от нея (както в количеството и качеството на храната, така и несъблюдаване на времето за приема ѝ) предизвикваше толкова остра реакция, че ми се налагаше да се упреквам строго за нехайство и немарливост. От време на време ми се струваше, че мисълта за това, че отсега нататък ми предстои да ям не заради удоволствието и не за утоляване на глада, а за да избявя своята превъзбудена и свръхчувствителна нервна система от излишно напрежение, желае завинаги да се запечати в мозъка ми. Нямах никаква спасение от този принудителен режим и в течение на първите няколко седмици даже и най-малката грешка влечеше след себе си наказание под формата на пристъпи на страх и нарушаване на работата на сърцето и храносмилателната система. В такива случаи обикновено умът ми изгубваше гъвкавостта си и ме налягаше тъга, от която никак не можех да се избявя. С всички сили се опитвах да избягвам грешките, но въпреки цялото ми старание не беше възможно изцяло да се презастраховам от тях.

За да си представи читателят по-добре моето ново състояние, трябва да кажа няколко думи за моя психичен статус, а също и за потока лъчиста енергия, който постоянно течеше по гръбнака ми и стана част от моя живот. Умът ми не функционираше така, както преди. С него станаха видими промени. Преди умозрителните образи възникваха на неутрален фон и се състояха от комбинация на светлина, сянка и цвят, присъщи на оригиналния обект, който отразяваха; сега образите станаха релефни и ярки, сякаш бяха изрязани от жив пламък и възникваха на светещ фон, сякаш самият мисловен процес се състоеше от друг светещ материал, способен не само да сияе, но и да осъзнава своя блясък. Ако обръщах своя мисловен взор навътре, то неизменно виждах трептящи светлини както вътре, така и извън главата си – струваше ми се, че струя сияещо вещество се издига нагоре по гръбнака и се влива в черепа ми, изпълвайки всичко наоколо с неопикуема светлина. Размерите и интензивността на светене на този лъчист ореол непрекъснато се менеше. Той ту се

увеличаваше, ту намаляваше, ставайки ту по-ярък, ту по-мъжделив. Понякога променяше цвета си от сребрист на златист и обратно. Когато светенето увеличаваше размерите и интензивността си, странният звук, който сега непрекъснато чувах, също се усилваше, сякаш желаяйки да привлече вниманието ми към нещо, което не можех да разбера. Ореолът беше в непрекъснато движение – танцуваше и подскачаше, издигаше се на кълба и се въртеше. Струваше ми се, че се състои от безкрайно малки светещи частици на някаква нематериална субстанция, образуващи в непрекъснатия си танц проблясащо езеро от светлина.

Постоянното присъствие на прозрачно светене в моята глава и неговата тясна връзка с мисловния процес ме смущаваха в по-малка степен, отколкото неговото влияние върху жизнено важни органи. Можех съвсем отчетливо да усетя как преминавайки по гръбнака и по основните нерви, това лъчение се влива в сърцето ми, черния дроб, стомаха и други органи, чиято дейност то регулира по някакъв загадъчен начин. Когато проникваше в сърцето, пулсът ставаше по-силен и обемен, показвайки безпогрешно, че известна порция тонизиращо лъчение се е вляло в съответните нерви. От това заключавах, че проникването му в останалите органи има животелен ефект и че неговата цел е преминавайки през нервите да влее в тъканите и клетките своята стимулираща есенция, коригирайки с това тяхната функция. Такова проникване понякога се съпровождаше с болка, осезаема или в самия орган, или в нерва, или в мястото на раклоняването му от гръбначния мозък, а понякога и в едното, и в другото място. Често това се съпровождаше с чувство на страх. В такива случаи ми се струваше, че издигащите се към мозъка ми потоци лъчиста енергия изпращат светлината си към други жизнено важни органи, за да регулират и подобрят функцията им, привеждайки я в съответствие с новото състояние. Аз се опитах да намеря обяснение на тези необикновени промени, за движението на това разумно лъчение, което внимателно следях. Понякога ме изумяваше онази удивителна осведоменост, с която тази енергия се ориентираше в лабиринта на моята нервна система, и майсторството, с което тя намираще пътя в моето тяло. Очевидно, именно заради пълното господство над всички жизнени механизми древните автори са наричали Кундалин „царицата” на нервната система, контролираща хиляди нади, или нерви, на човешкия организъм. По същата причина те са я наричали „Адхар Шакти” (основна сила, която „поддържа” Шива; б.пр.), от която зависи самото съществуване на тялото и вселената – на микрокосмоса и макрокосмоса.

Аз не можех да откроя никакви промени от страна на умствените ми възможности: имах все същите мисли като преди и както отвън, така и отвътре си оставах все такъв обикновен човек като милиони други, раждащи се и умиращи всяка година, неспособни да направят и най-малкото завихряне в потока, наречен „човечество”. Но в моята нервна система безусловно се случиха странни изменения. Сила от нов вид, пронизваща целия ми организъм, установи връзка с моя полов апарат, който придоби нови, неизвестни за мене функции. Нервните възли в тази област пребиваваха в постоянна възбуда, принуждавайки някакъв невидим механизъм да произвежда семенна течност в извънредни количества. Тази течност се всмукваше от нервните възли в основата на гръбнака и се пренасочваше посредством гръбначния мозък към главния. Сублимираната семенна течност ставаше интегрална част на тази лъчиста

енергия, която предизвикваше объркване в ума ми и която и досега не мога да коментирам, дори и с най-малка увереност. Отчетливо усещах преобразуването на семенната течност и необичайната работа на репродуктивните органи, снабдяващи със хранителен материал тайнствената лаборатория на най-ниския нервен възел, или муладхара чакра, както го наричат йогите. В резултат на това възникваше изключително фина и неосезаема енергия, която наричаме нервна енергия и от която зависи дейността на целия организъм. Разликата беше единствено в това, че тази новообразувана енергия притежаваше излъчване и аз можех да усетя нейното стремително преминаване през нервите и тъканите не само благодарение на нейното светене, но и заради усещането, което беше предизвикано от движението ѝ.

Дълго време не можех да разбера, на каква скрита цел служеше този непрекъснат поток от новородено нервно лъчение и какви изменения ставаха в органите, нервите и самата структура на мозъка в резултат на непрекъснатия дъжд от могъща жизнена есенция, извлечена от най-ценния продукт на секрецията на моя организъм. Веднага след кризата открих промени в храносмилателната и отделителната функция, които бяха толкова значителни, че не мога да ги припиша на случайни или някакви други фактори, освен на змийския огън. Изглеждаше, че в мен започва процес на вътрешно пречистване на органите и нервите и че моят храносмилателен тракт се е настроил на по-висока степен на дейност, обезпечавайки по този начин по-доброто ѝ протичане. Аз не страдах нито от констипация, нито от разстройство, продължавайки да се придържам към принудителната диета и избягвайки преяждането. Мое главно задължение стана да обезпечавам свещения огън с добрата храна, приемана през определен интервал. Едновременно не забравях, че в дажбата ми трябва да присъстват хранителни вещества, витамини и прочие ingrediente, необходими за поддържане на телесните сили и здраве.

Оказах се зрител на странен спектакъл, разиграващ се в моето собствено тяло, където невероятно активната и мощна жизнена сила, освободена внезапно благодарение на медитацията, беше в непрекъснато движение и налагайки контрол над вътрешните ми органи и мозъка ги прекрояваше по определен образец. Оставаше ми единствено да наблюдавам това представление: мълниеносното движение на светещата разумна сила, господстваща в организма ми и знаеща всичко за него. Тогава още няхах понятие, че съм станал свидетел на активирането на енергия, неизвестна дотогава на науката – на тази еволюционна сила, която отговаря за непрекъснатата трансформация и води цялото човечество към висотите на свръхсъзнанието. Тогава още не се досещах, че чистият жертвен огън, описан с такова почитание в древноиндийските текстове, огънят, който са поддържали с помощта на пречистено масло, подобрани сушени плодове, жито и сладострастие, е символизирил Кундалини, изискваща от човека след своето пробуждане лесно усвояема и калорична храна, чистота на помислите и постъпките.

След няколко дни открих, че светещият поток действаше с пълно осъзнаване на своята задача в пълна хармония с всички органи, познавайки техните силни и слаби страни, подчинявайки се единствено на собствените си закони и на непостижимия за мен висш разум. Невидимият за никого жив огън профучаваше ту тук, ту там, сякаш управляван от висш разум, знаещ

разположението на всяка артерия и вена, на всяко нервно влакно, разум, приемащ мигновени решения при възникване на първите признаци на нарушена функция на един или друг орган. С невъобразима ловкост, предвижвайки се от едно място на друго, живият огън стимулираше едни органи и възпрепятстваше други, управляваше секрецията, активираше работата на сърцето и черния дроб, с което предизвикваше разнообразни органични и функционални изменения в безбройните клетки, тъкани, кръвоносни съдове и нервни влакна. С изумление наблюдавах тези явления. С помощта на светецата материя, изпълнила моите нерви, аз можех да насочвам вниманието в тялото и да различавам очертанията на вътрешните органи и нервни възли, разпрострели мрежата на влакната по цялото тяло.

Струваше ми се, че центърът на съзнанието в мозъка беше озарен от светлина и бе придобил способност да прониква с вътрешния взор там, където смътно се различаваха вътрешностите, така както очите различават очертанията на предмети, озарени с мъждива, слаба светлина. Понякога възприемах своето тяло (от темето до палците на краката) съвсем отчетливо, като стълб жив огън, в който се въртят и издигат на кълба безчислени потоци, водовъртежи и фунии, образуващи се в определени места; и всичко това заедно беше част от огромно живо вечно движещо се море от светлина. Не беше халюцинация, тъй като преживяването се повтаряше нееднократно. За обяснение на всичко можеше да служи единствено това, че моето разширяващо се тогава съзнание беше в постоянен контакт с праната или с космическата жизнена енергия, обикновено недостъпна за възприятията на човека, но явяваща се основна нематериална субстанция, попадаща в полезрението на свръхсъзнанието.

Подобно на човек, когото внезапно са пренесли на далечна планета, където той напълно се обърква при стълкновение със съвършено фантастично обкръжение, каквото даже не може и да си представи, живеейки на Замята, аз бях замаян при неочакваното потапяне в скрития свят. Още от първия ден почувствах, че територията, която пристъпих не просто е съвършено непозната, но и толкова странно устроена, че ми бе нужен целият самоконтрол и сила на волята, за да се придвижвам внимателно по нея, следейки за всяка своя крачка. Оглеждах се отчаяно наоколо за подкрепа, но навсякъде срещах единствено недоумение.

Без да споменавам състоянието си, говорих с няколко ученика и садху, осведомени за законите на тантра, опитвайки се да почерпя от техните разкази полезни сведения, но без да смятаме няколкото заучени фрази, те не можеха да ми дадат никаква информация, основана на собствен опит. Много хора откровено си признаваха, че са изпитвали трудности, изучавайки текстовете по Кундалини-Йога и не са успели да уловят техния смисъл. Не ми оставаше нищо друго, освен да изоставя за известно време съмненията и да се заема с търсене на обяснение на своето необичайно състояние.

Прехвърлих в главата си всички известни източници в Индия, търсейки към кого да се обърна. Сред тях бяха и главите на ордените, наброяващи стотици предани последователи; княжеските съвети, чиито членове се титулуваха велможи, раджи и магнати; мълчаливите аскети, уединили се в отдалечени кътчета, чиято слава привличаше многочислени тълпи от поклонници. Имаше също и обикновени садху, живеещи в колонии или в уединение, скитащи от място на място, винаги небрежно облечени или почти голи, теглещи след себе си някакъв

странен багаж, принадлежащи към различни секти, но неизменно обгърнати от атмосфера на тайнственост и загадъчност, където и да се появяваха. Още от детството си общувах с много от тях (както с най-напредналите, така и с най-обикновените) и впечатлението от това общуване, не оставяше място за надежда, че биха могли да ми помогнат поне с нещо мъничко. Нямаше на кого да спра избора си и единственото, което ми оставаше, беше да проведа самостоятелно широкомащабно търсене. Но аз няхах нито средства, нито физическа възможност да пътешествам, търсейки йоги по целия Индийски субконтинент с неговото огромно количество манастирски ордени, духовни култове, просещи монаси и светци, надявайки се, че някой може да даде вярна преценка на моето състояние и да ме изцели с помощта на своите духовни сили.

Накрая, събирайки смелост, написах писмо на един от най-известните светци в Индия, автор на многочислени популярни книги по Йога и описвайки детайлно своето състояние, го помолих за съвет. С голямо нетърпение и вълнение очаквах отговора, но му изпратих телеграма без да го дочакам. Бях непрекъснато в напрегнато състояние, докато не дойде отговорът. В писмото се казваше, че аз, без съмнение, съм пробудил Кундалини чрез тантристки способ и че единственият начин да получа помощ е да намеря йогин, който сам е провел успешно Шакти през гръбнака към Седмата Чакра. Бях благодарен за това писмо, потвърждаващо моята гледна точка, подкрепящо ме в надеждата и укрепващо увереността ми в себе си. Беше ясно, че описаните от мен симптоми са характерни признаци за пробуждане на Кундалини. С определени уговорки това състояние трябваше да е известно на всеки, който е преживял пробуждане на Кундалини. Но къде да търся йогин, повдигнал Шакти до Седмата Чакра?

След известно време срещнах в Джаму един садху с бенгалски произход и му описал състоянието си. Изучавайки моите симптоми, той ми даде адреса на един ашрам в Източна Бенгалия, чийто глава е известен като изтъкнат йогин, практикуващ Кундалини-Йога. Пратих му писмо и скоро получих отговор, който гласеше, че аз, безусловно, съм пробудил Шакти, но че човекът, който може да ми помогне, се е отправил на поклонничество и отсъства в момента. Обърнах се за консултация към други свети хора и търсех отговор навсякъде, където беше възможно, но нито веднъж не срещнах човек, знаещ от собствен опит какво е това състояние. И хората с голямо самочувствие и изглеждащи много мъдри и всезнаещи, и онези простовати натури, произнасящи се в своето невежество още при първата ни среща, в действителност се оказаха просто търсачи на точна информация за тайнствената сила, пробудила се в мен. И така, в тази велика страна, породила науката за Кундалини преди много столетия, чиято земя е пропита с нейния аромат, чиито религиозни доктрини са пълни с позоваване на нея, аз не намерих нито един човек, способен да ми помогне. Единственото, в което бях твърдо убеден, бе това, че в моята нервна система се развиваше нов тип дейност, но не можех да определя какви именно нерви или нервни възли са задействани. Обаче чувствах съвсем отчетливо мястото, в което е разположена Кундалини: около основата на гръбначния мозък и около аналния сфинктер. Съгласно описанията на йогите това е нейната обител – мястото, където тя спи в обикновения човек, свита на три и половина оборота около

триъгълната основа на гръбнака и пробуждаща се благодарение на определени практики, в които основно условие се явява концентрацията.

Ако бях практикувал под ръководството на учител, моите съмнения биха се разсеяли още в първия ден или на следващия след като е минала кризата. Но нямайки нито практически познания, нито учител, способен да ме снабди с необходимите за сформиранието на собствено мнение теоретични сведения, аз бях принуден да се лутам в догадки. Това неопределено състояние се задълбочаваше от неустойчивостта на съзнанието, което ту се разширяваше, ту се свиваше. Очевидно така е било предопределено от съдбата – моите страдания, причинени от дългогодишно невежество, е трябвало да облекчат пътя на всички онези, в които ще се пробуди свещеният огън.

КОМЕНТАРИ от Джеймс Хилман към глава пета и шеста

В пета глава ние имаме възможност да видим и идейния контекст на авторските преживявания. Трудно е да се прецени ролята на този откъс. Авторът е свършено прав – нали това е рамката, благодарение на която преживяванията се възприемат правилно. В първата половина от живота си той е успял да развие вътрешни опори. Той е практикувал Йога, но само практика е било недостатъчно. За западния човек, даже продължителна практика би била недостатъчна. Йога е основана на философски идеи, на *weltanschauung* (светоглед; б.пр.), на начина, по който гледаме на света и на себе си и нейната роля е да помага на човека в критични ситуации като му дава контекст за разбиране, на който той да се опре. Този контекст за разбиране е помогнал на Гопи Кришна да осъзнае и по този начин напълно да интегрира всичко онова, което се е случило с него.

На Запад ние, тъй като сме лишени от адекватен контекст за разбиране, когато има пробив на несъзнаваното, се разпадаме на части, потвърждавайки с това верността на гледната точка на психиатрите. За щастие, аналитичната психология на Юнг, вземайки под внимание процеса на индивидуацията, ни предоставя контекст, в който дадените събития могат да бъдат осъзнати. Затова Юнг като психолог е изучавал този аспект на Йога. Той е наричал Кундалини пример за инстинкта на индивидуацията. Затова сравняването на нейните проявления с други примери от процеса на индивидуация (например, алхимията) ни дава психологически обективно знание, без което не бихме могли да разберем (*begreifen*) какво всъщност се случва. Ето защо в период на критично силен психически натиск, когато подсъзнанието бушува, е от изключителна важност да се даде на пациента съответното психологично знание. Неговите преживявания трябва да бъдат потвърдени от обективен материал, какъвто може да даде Йога, благодарение на което той ще види, че случващото се е органична част на процеса. Задачата на аналитичния психолог е да валидизира чуждите преживявания със своя собствен опит, както и с този, който е придобил, работейки с други хора. Освен това той разполага със знание за процеса, отбелязан в мистицизма, ритуалите на примитивните народи, митологията, духовните дисциплини и трудовете на Гопи Кришна.

Нашият автор подчертава еволюционната значимост на събитието, назовавайки книгата си „Еволюционната енергия в човека”. Аз в никакъв случай не желая да оспорвам тази гледна точка. Тя се споделя от много хора, в т.ч. и Теяр дьо Шарден (френски учен палеонтолог, антрополог, теолог и философ; б.пр.). Тук обаче има какво да се разисква: очевидно съществува архетипна връзка между дълбоките мистични преживявания от подобен род, при които съзнанието на един човек е претърпяло еволюция и неговата личност се е развила, и идеята, съгласно която подобни преживявания са достъпни за всеки и следователно са предназначени за всички хора.

Религиозен опит от подобно естество носи в себе си дара или проклятието на мисионерството или пророчеството. Усещането за това, че всичко преживяно от нашия автор има не само лично, но и универсално значение, е от голяма психологична ценност за него. Преживяването на Цялостната личност наистина има това качество за универсалност.

Ние често говорим за инфлация, когато Егото не интегрира космическата идея, а я възприеме буквално. Възможно е и да е необходимо тя да бъде възприета буквално. Откъде можем да знаем? Достатъчно е да видим трансцедентната целесъобразност на разгръщащите се събития, а също и това, че тази трансцедентна целесъобразност е била изтълкувана от автора в съответствие с неговата културна традиция като призоваване.

В текста често се споменава за диета. Може да се каже, че това символизира натрапчив интерес на високо интуитивен човек към сетивните детайли от живота – особено към телесния живот. Помня един страдащ от параноя човек (общувах с него в болницата), разговорите с когото се свеждаха, от една страна, към обсъждане на абстрактни математически теории и фантастична поезия, а от друга – до въпроса за това колко залъка хляб той трябва да изяде по време на обяд и изясняване на хранителните качества на доматиите. Култът към диетата обаче не бива да се свежда само до компенсация. В популярната преса се срещат подробни описания на това какво яде един или друг велик човек. Великите личности често проявяват повишен интерес към диетите. Храната, в края на краищата, символизира света, а гастрономичните навици на човека характеризират неговия светоглед. Гопи Кришна е принуден да престане да се храни, както преди. Тази промяна в нагласата му към храната отразява промяната от външните към вътрешните аспекти на „живота-в-света”. В индуизма това се нарича придвижване от стхула (плътния аспект) към сушумна (финия аспект).

Ето как Гопи Кришна описва този процес: „От време на време аз се чувствах така, сякаш мисълта, че ми предстои да ям не заради удоволствието и утоляването на глада, а за това, че трябва да избавя своята превъзбудена и свръхчувствителна нервна система от излишно напрежение, искаше завинаги да се запечата в мозъка ми”. С други думи, най-основният, генетично заложен инстинкт на начално ниво на психологическия живот (орален стадий), също се включва в развиващия се процес.

Той се отнася към своята диета с голяма „прецизност”. Аз смятам, че споменаването в неговия текст на тази дума показва разликата между „правилна” и „неправилна”

натрапчивост. Стриктното отношение към детайлите на психичния живот (независимо дали се проявява в диетата и физическите упражнения, в сънищата и фантазиите или в тяхното изразяване с художествени средства) указва начина, по който обесивно-компулсивното разстройство може да бъде преодоляно отвътре, с помощта на собствения си принцип. Подобното се лекува с подобно. На психиката е присъща прецизността – наблюдавайте детайлите в разказите на децата, в примитивните ритуали и езици, както и желанието да сме много точни в нещата, които са от особено важност за нас. Прецизността не е запазена територия само за естествените науки, нито точният метод се свързва само с измерванията. Нашият автор разбира, че, за да може да промени своя жизнен стил, той трябва да се отнася много стриктно към всеки детайл. И той започва да подхожда към своята диета с онази отговорност, с която цигуларят се отнася към упражненията за трениране на пръстите, а боксьорът, желаещ да увеличи скоростта на контраудара – към тренировките. Той ни демонстрира нов начин за преодоляване на натрапчивостта – без да се отказва от нея и да го кара по лекия начин, а посредством тези добродетели, които са вътрешно присъщи на натрапчивостите. Натрапчивото поведение може да се разглежда като извратена точност, като ритуално поведение, приело погрешна посока и нуждаещо се от корекция.

Промените, случващи се в началото на оздравяването, се отнасят на първо място до тялото. По същия начин, по време на анализата ние се натъкваме на най-различни симптоми, които се промъкват в тялото и които са синхронични с динамичните промени в аналитичния процес. Промените в съзнанието не подминават и тялото. Колко по-полезно би било за нас, ако и се отнасяхме към промените в тялото по същия начин, както ги е възприемал и Гопи Кришна, а именно като подготовка за разширяване на съзнанието. Ако тялото се явява носител на съзнанието, в него също следва да се случат промени. Макар Гопи Кришна да е разбирал това, всяка промяна, която е усещал, е предизвиквала в него страх. Изглежда, че това е дълбокият животински страх, своего рода биологична реакция на промените, сякаш тялото не желае да излезе извън прокарания от прадедите ни път. Животното в нас се свива и паникьосва.

Възможно е това да ни покаже нещо за симптомите, свързани със страха от промени и символизиращи конфликта в новия човек, причинен от влизането му в старата телесна обвивка. С това не искам да кажа, че с „повторното раждане” всички симптоми ще изчезнат. Имам предвид, че симптомите, проявяващи се паралелно с психичните изменения, подобно на болката, също са форма на защитна реакция. Те ни държат в съответствие с бавно променящите се еволюционни модели на тялото. Без тези симптоми и страха ние бихме могли лесно да напуснем тялото в някакъв самоубийствен опит да намерим освобождение.

Големите промени в тялото касаят и сексуалността. Реорганизирането на сексуалните импулси е неизбежно при всеки преход от един план на съзнанието към друг. Обредите, посветени на юношите, сватбените обреди, както и клетвата за безбрачие на онези, които постъпват в монашески орден – всичко това показва значимостта на сексуалните промени при изменение на състоянието на съществуване. Счита се, че змиевидната сила Кундалини дреме, свита в основата на гръбнака, в областта на опашната кост, аналния сфинктер и

простатата; относно нейното точно местонахождение съществуват различни мнения. Тя е свързана непосредствено със сексуалността, така че трансформацията на последната посредством интернализация (процес на приемане на норми, установени от хора или групи, които са влиятелни за индивида; б.пр.) става задължително условие на дисциплината.

Трансформацията на сексуалността чрез ритуалност е идея, която може да се открие в гностичната, алхимичната, шаманската практика и в Йога. Тя е от най-основна важност и в даоските теории за сексуалността, (виж Гулик ван Р., Сексуален живот в Древен Китай; Елиаде М., Йога – безнравственост и свобода; Елиаде М., Шаманизъм, а също и в моята статия J.Analit. Psychol 1966 г; във всички работи има библиография). И психоанализата на Фройд може да се разглежда като ритуализация на сексуалния живот заради това, че също го трансформира и сублимира. Принципната идея е проста: спермата е най-заредената с прана течност в човешкия организъм. Окултната анатомия разглежда тясната връзка между гениталиите и нервната система, осъществявана или чрез мозъка и гръбнака, или чрез кръвта. Загубата на сперма означава загуба на жизнена субстанция, явяваща се основа на живата течна светлина. Затова тя трябва да тече нагоре, а не навън, поддържайки по този начин вътрешната циркулация на праната. Бхарати говори за различията между будизма и индуизма по този въпрос. Последователят на будизма, както и даосът, задържат спермата; последователят на индуизма изхвърля спермата (левият клон в тантризма), принасяйки я в жертва. Във всички тези традиции доминира една идея: трансформацията на съзнанието изисква трансформация на сексуалността, което се случва посредством ритуал.

Гопи Кришна споменава за необичайна възбуда в областта на половите органи и за произвеждането на голямо количество сперма. Това противоречи на обичайните първични представи за Йога, че тя е аскетична дисциплина, водеща до намаляване на сексуалните импулси. Нищо подобно! Може да се разбере, защо целомъдрието и половото въздържание, както и другите сексуални тайнства (вкл. Оргиите и черната меса), се явяват архетипна принадлежност на дисциплината на „светеца”. Това е не защото той е по-малко сексуален от останалите, а точно обратното - по-сексуален. (Например, сред американските индианци Мохаве честата мастурбация при детето се смята за ранен признак за призвание към шаманизъм). „Светецът”, както и „великият човек”, трябва да притежава висока сексуална енергия. И затова нейната трансформация предизвиква редица проблеми, решението на които е било намерено посредством многобройните езотерични практики и дисциплини както на Запад, така и на Изток, където целомъдрието и ритуалът за съвокупление (тантристка майтхуна) се явяват два противоположни полюса на една и съща архетипна формула.

В практиката на аналитика не са редки случаите, когато фазите на сексуални мании (сексуални сънища, концентрация върху половите органи, садомазохизъм, мастурбации, нощни полюции) заемат за определен период централно място при пациента. Да се сведат тези събития до Едипов комплекс, би било недостатъчно. Ако наистина се случва процес на трансформация, той трябва да окаже влияние върху сексуалния живот на човека, привличайки неговото внимание към собствената сексуалност и към сексуалността като такава (надарена с мистичната сила на Бог и отдавна формулирана в други култури –

например, в култа на свещения Лингам (фалос) и култа към Приап (бог, известен с огромния размер на своите гениталии)). Основанието за трансформиране на сексуалността е признаването ѝ за извънличностна сила. Майпгхуи в тантристката Йога не остава съмнение в това. Това не е моят секс, не е моето удоволствие и не е моят оргазъм. Това е сила, преминаваща през мен, сила на играта, радостта, съзиданието. Отделяйки от нея личното, човек може да се вслуша в нея, да ѝ се подчини или да я отхвърли, да отбележи нейните флукутации и намерения – всичко това означава обективно отношение към нея. Ако тази крачка е направена, трансформацията, за която наемква нашият автор (включително и задържането на спермата, контрол върху еякулацията и други практики, описани от Хюлик и Масперо), престава да бъде тема на лично търсене, хлапашка битка между доброто и злото, а става самостоятелна игра, реализирана както като религиозна жертвеност, така и на еротично възпитание.

В текста се срещат няколко споменавания за трудности с четенето. Гопи Кришна не само не може да намери подходящото четиво, което да му помогне да разбере преживяванията си, но и не е бил в състояние да се концентрира. Способността към интелектуална концентрация е една от основните способности за човека. В аналитичната работа ние наричаме това „sacrificium intellectus”. Това се отнася към онова състояние, в което човек е принуден да се отдаде изцяло на протичащия процес подобно на река, която не знае накъде ще го отведе, без карта за посоката, без познание за бъдещето. Интелектът може лесно да надделее над емоциите, лишавайки ги от живот. Ето защо във фройдисткия анализ се предполага, че пациентът не е длъжен да чете психологическа литература. В анализа на Юнг няма правила кога и какво да се чете – това изцяло зависи от ситуацията.

Способността за четене се завръща при Гопи Кришна едва след дълго време, показвайки колко здрава може да бъде хватката на интелекта и каква опасност носи тя в себе си в този случай. Не забравяйте, че първоначално Гопи Кришна се е подготвял за интелектуален живот, от което го е спасил провалът на изпита. Това показва още една психологическа истина: най-голямата опасност за нашето истинско призвание, каквото и да е то, е стоящото най-близо до него, това, което е сянка на неговата същност. За човек е лесно да не обърка червеното със зеленото, но е по-трудно да го разграничи от розовото, аленото или бордо. Всеки контакт, свързан с четене или интелектуален текст, го отдалечава от целта, застрашвайки процеса на преживявания в тялото – неговият истински учител. Неговото тяло, подобно на нямото магаре на свети Франциск или на магарето на Христос, в чийто обор Той се е родил и на което е яздил до деня на разпятието, е било негов постоянен спътник. Не е ли това причината за подчинението му на тялото? Не казва ли то: „Ние сме животни, със зъби, с козина и вътрешности на животно”? И това животно е Бог, както говорят за това образите в много от световните религии. Животните принадлежат към божествата, явяващи се при нас във животински вид, казвайки ни по този начин, че животното, живеещо в нас, е свято. Даже Кундалини е във вид на змия. Свещеното животно – това е мъдростта на тялото, притежаващо от доисторическите времена това знание, което не сме в състояние да надхвърлим, каквото и колкото и да четем. Ной е спасил това, което е било свято: живота,

животните, а свещената книга Тора се е появила по-късно. Животното, живеещо в нас, не може да чете. Самата змийска сила изисква от Гопи Кришна послушание, като не му позволява да търси друг учител – такъв, който притежава знание от друг вид.

Гопи Кришна не е имал учител и психично не е бил способен да чете в този момент. Затова е трудно да се прецени значението на писмото, дошло от Учителя, в което се потвърждава истинността на неговия опит. Задачата на западния аналитик се свежда до това: да потвърди истинността на преживяването на друг човек, да се отнесе към това сериозно, да повярва в неговия вътрешен свят и да разкаже за това. Той не бива да се плаши от него и да го нарича болест. Знаменитият Учител е казал, че на Гопи Кришна може да помогне само онзи, който сам е преживял подобно нещо (т.е. който сам е успял да преведе Шакти до Седмия Център). Ние, последователите на юнгианския анализ, често казваме: „Ти можеш да възприемеш другия само толкова, колкото далеч си стигнал самият ти“. Това е ограничаващо твърдение и ако го приемем искрено, то може да ни изглежда обезкуражаващо и за ученика, и за самия аналитик. То също така демонстрира, че ние можем да се доверим само на не голям брой истински учители, които са стигнали далеч по своя път. Това още веднъж подчертава колко много работа е свършил Гопи Кришна самостоятелно и каква ценност представляват неговите трудове.

В края на шеста глава нашият автор засяга и въпроса за собственото си страдание. Когато човек чете описанията на деянията на светците и трудовете на мистиците, както той е направил, е зашеметен от разказите за блаженство и красота. Именно отсъствието на блаженство и красота е заставило Гопи Кришна да се усъмни в ценността на собствените си преживявания. И ние отново не можем да не изразим своята благодарност към него за правдивото описание на горчивината, която е изпитал, и да не се възхитим от това, че не е изпитвал разкаяние. Страданията са неизбежни. Виденията, явяващи се на християнските светци в пустинята, „тъмната нощ на душата“ на свети Йоан от Кръста, страшните страдания на пророците от Стария Завет – всичко това свидетелства за неизбежността на страданието. Да вярваме, че може да бъде другояче, както знаем от аналитичната практика, е остатък от детски идеализъм. Във връзка с архетипното страдание въввлечено в собствената ни трансформация, Западният мистицизъм, отразен в образите на Христос и светците, е могъл да помогне на нашия автор много повече, отколкото неговата собствена традиция. В това отношение неговата работа се явява мост към западния опит, в който разширеното или интензифицирано съзнание не разцъфва, подобно на лотоса на повърхността на езеро, а страда от невроза, докато не просветлее изгревът. Страданието съпровожда раждането: детето се ражда в страдание.

СЕДМА ГЛАВА

Преди да продължи разказа за случващите се с мен събития е необходимо да кажа няколко думи за отдавна известното, макар и рядко откривано хранилище на жизнена енергия в

човека, наричано Кундалини. Много последователи на Йога са чели и слушали за Кундалини, обаче обясненията, които се дават в съвременните книги, са недостатъчни и неясни и затова не могат да послужат като действително полезни източници на достоверни сведения. Що се касае до древните трактати, то те разглеждат изключително въпросите на Кундалини-Йога, изобилстват с трудни за разбиране пасажии и подробности, посветени на фантастични, понякога изключително трудни и доста опасни умствени и физически упражнения, предлагат използването на заклинания, наречени мантри, и специални пози на тялото (асани). В тези трактати се съдържат също и подробни инструкции за това как да се контролира и регулира дишането. Всичко това обаче е изложено на необичайно сложен език, наситен с митологично красноречие, което вместо да привлече съвременния последовател на Йога, по-скоро предизвиква неприязън в него. Затова може да се твърди, че нито в съвременните, нито в древните книги може да се намери ясно обяснение на това какво в действителност представляват методите, за които говорим, както и на тези психически и физически промени, които можем в крайна сметка да очакваме.

Като резултат вместо да допринесе полза и да даде отговори на непонятни въпроси, това във висша степен практическо учение е подложено на нападки и придобива лоша репутация. В същото време някои от практиките, съставляващи единно цяло и служещи за средство за постигане на конкретен резултат (например асаните и дихателните упражнения), често се разглеждат като самоцелни, без да се отчита целта, за чието постигане са предназначени изначално. Действителната цел на Йога е постигането на свръхсетивни области посредством разкриването на този тип съзнание, който излиза извън пределите на ограниченията на обусловения от чувствата ум. Днешните последователи на Йога обаче, объркани от строгите изисквания на съвременната цивилизация и обезкуражени от разпространеното недоверчиво отношение към самата възможност за развитие на човека, често се задоволяват само с няколко пози и дихателни упражнения, предполагайки неоснователно, че те действително практикуват Йога за своето духовно израстване.

Описанията на чакрите и лотосите, свръхестествените знаци и предсказания, съпровождащи успешната практика, както и разказите за постигане на свръхестествени сили – всичко това води до силно деформиране на дадената система като цяло, в т.ч. и на различните ѝ методи. Вследствие на това смисълът на учението, описано в древните трактати, изглежда на непосветения нелеп и незаслужаващ доверие. Очевидно е, че на базата на такава информация за съвременния търсещ е трудно да получи ясна и точна представа за Кундалини, отхвърляйки всички свръхестествени и митологични натрупвания и намирайки за себе си проясняване на собствените съмнения и трудности. За съвременния образован човек, стремящ се да получи знание, основано на факти, Кундалини (ако изхождаме от фантастичните описания, съдържащи се не само в древните трактати, но и в някои съвременни книги) се оказва мит и фантазия, породени от естественото желание на хората да намерят лесен път за преодоляване на границите, наложени от ограничения свят на причините и следствията. В това отношение Кундалини напомня мита за философския камък, възникнал вследствие стремежа на някои личности за лесен начин на постигане на богатство,

необходимо за освобождаване от същите тези ограничения.

В Индия може би няма друга тема, пораждаща толкова голямо количество литература, освен Йога и свръхестественото. В тези книги обаче не се намират обяснения за природата на Кундалини, така че едва ли може да се намери човек, който да разкаже нещо повече от написаното в древните трактати. В резултат (с изключение на няколко адепта, свършено недостъпни за всички останали и така малобройни, както и алхимиците в древни времена) в цяла Индия, тази обител на мъдростта, едва ли може да се намери човек, способен да обясни какво е това Кундалини.

Системата от сложни умствени и физически упражнения, свързани с Кундалини (обикновено наричана Хатха-Йога, за да се различава от другите видове Йога), съществува в Индия от много древни времена. Санскритската дума „хатха“ се състои от две части – „ха“ и „тха“, означаващи съответно „Слънце“ и „Луна“, вследствие на което самото название на „Хатха-Йога“ означава форма на Йога, чийто резултат е сливането на Слънцето и Луната. Образите на Слънцето и Луната са били използвани за обозначаване на двата енергийни потока, минаващи отдясно и отляво на гръбнака по двете нади, или нерви, наречени „Ида“ и „Пингала“. Ида е прохладен подобно на лунната светлина, а Пингала е горещ и подобен на слънчевата светлина. Всички системи на Йога са основани на предположението, че телата на живите същества са живи благодарение на праната – изключително фина, нематериална субстанция, пронизваща цялата Вселена. Тя, управлявайки организма с помощта на мозъка и нервната система, е причина за появата на органичен живот.

Проявявайки се като вид жизнена енергия, праната притежава различни аспекти и благодарение на това изпълнява различни функции в тялото, циркулирайки в него във вид на два отделни потока, единият от които загрява тялото, а другият го охлажда. Именно тези потоци усещат йогите, които се намират в пробудено състояние. Изхождайки от своя собствен опит, аз мога с увереност да кажа, че съществуват два типа потоци на жизнената сила в тялото, които действително притежават сгряващо и охлаждащо въздействие. Прана и апана съществуват в организма във всяка тъкан и клетка като две различни течения, преминаващи през нервите и фините разклонения. Тези потоци в нормално състояние на съзнанието не се усещат, тъй като нервната система и нашето възприятие са привикнали към тях.

Поради извънредно фината си природа жизнената енергия е сравнявана от авторите на древните трактати по Йога с дишането. Те са твърдели, че вдишваният въздух съдържа прана и апана, и че потокът на жизнена сила тече последователно ту през едната, ту през другата ноздра заедно с въздуха по време на вдишване и издишване.

Както е известно, вдишваният от нас въздух се състои предимно от два газа – кислород и азот. Кислородът изпълнява главната роля в процеса на горене, изгаряйки всичко нечисто, което се намира в тялото, действайки чрез белия дроб, докато в същото време азотът ограничава и задържа горенето. Авторите на древните текстове, посветени на Кундалини-Йога, са използвали за обозначение и на прана, и на апана едно и също понятие – ваю

(вдишвания въздух), което създава повод за отъждествяване на праната с въздуха, макар и на практика това да е свършено погрешно. Животът на Земята е невъзможен без кислород и следва да се помни, че този химичен елемент влиза в състава не само на въздуха, но и на водата – двете основни условия за съществуването на живота. Това ярко показва, че жизнената космична енергия, или прана-Шакти, използва кислорода на Земята като основен носител, посредством който проявява своето действие. Възможно е биохимията, според изследванията някога в бъдещето, да може да приеме идеята за връзка между важната роля на кислорода във всички органични процеси и присъствието в тях на разумна жизнена сила, наричана прана.

Земята има собствени запаси от прана, пронизваща всеки атом и всяка молекула на всички елементи и компоненти, от които се състои разтопеното ѝ ядро, скрито под земната кора – твърдия повърхностен слой, върху който се намират планините и моретата, а също и атмосферата, простираща се до най-далечните ѝ предели. Слънцето, съдържайки в себе си огромен запас от жизнена енергия, постоянно излъчва големи количества прана, явяваща се част от неговата светлина. По време на слънчевите затъмнения праничните еманации, излъчвани от Слънцето и Луната, частично спират и затова суеверията, свързани с тези затъмнения, носят в себе си известна истина. Промените в климата, а също и колебанията на съдържанието на изпарения и прах в атмосферата, оказващи въздействие на някои чувствителни натури, в действителност могат да бъдат причина за изменения в праничния поток.

Луната се явява още един голям източник на прана за Земята. Планетите и звездите, близки и далечни, също са неизчерпаем източник на прана и изпълват Земята с потоци от своята енергия, която стига до нас посредством тяхното лъчение. Праничните еманации на Слънцето и Луната, на планетите и далечните звезди не си приличат, всяка от тях има своя особеност. По подобен начин се различават светлините на различните небесни тела. Изследвайки ги, след като са преминали невъобразимо далечното разстояние от своя източник до нашата планета, откриваме, че светлината на всяка звезда или планета има свой собствен специфичен спектър.

На човешкото въображение му е трудно да си представи взаимодействието между безбройните потоци светлина от милиардите звезди, пресичащи се в също така безбройни точки и изпълващи безкрайното пространство. Трудно е да си представим и огромния свят на праната, на тази жизнена енергия, така както го описват пророците – като безкрайно пространство, запълнено с безброй излъчващи звезди и планети, пресичащи се потоци от прана с техните буйни вихри и стихии. Тези потоци пулсират навсякъде сред безкрайно количество живи светове, плаващи в този удивителен, разумен и фин океан от жизнена сила, подобно на това как пяната изплува на повърхността на непрекъснато движещите се океански потоци.

Няма друг начин за обяснение на феномена на земния живот, освен да признаем съществуването на такава разумна сила като праната, която става творец на всички органични структури, използвайки различни елементи и части от материалния свят. Всичко сочи за

наличие на такава жизнена сила, създаваща с поразително умение безкрайното количество форми и, дори само с този факт, отхвърляща идеята за спонтанно възникване на живота по волята на случайността. Съществуването на такава жизнена сила обаче не може да бъде доказано по емпиричен път – човешката изобретателност и умение се оказват безсилни при опитите да се открие с помощта на експериментите такава фина енергия.

На праничното излъчване, достигащо до земята, се приписва голямо значение и затова някои от древните мъдrecи са считали, че произходът на човешкия ум е свързан с Луната. Цялата структура на Йога е основана на идеята за праната като същност, която може да бъде опозната посредством личен опит. В продължение на хилядолетия поколения йоги, достигнали до успех, са потвърждавали предположението на своите предшественици. Затова реалността на праната като основно средство, водещо до състояние на свръхсъзнание, наречено Самадхи, никога не се е подлагало на съмнение от нито една школа по Йога и тези, които вярват в Йога, са длъжни преди всичко да вярват в праната. Необходимо е да се отчете фактът, че за постигане на успехи в Йога, човек трябва да притежава не само необичайни умствени и физически дарования, но и да има всички атрибути на святост и съответни черти на характера (честност, въздържание и високи нравствени качества), за да не дискредитират Йога – този дар, доставен ни в наследство от древните пророци. При тези условия, следвайки учението на своите предшественици за определено време, човек сам може да се убеди в реалността на състоянието на свръхсъзнание, явяващо се резултат от системни упражнения с прана.

Според религиозните вярвания в Индия, още от доисторическите времена, съществуването на прана като посредник на мисленето и предаване на усещания в живите организми, а също и като неосезаема за сетивата космическа субстанция, присъстваща във всички видове материя (съгласно космологията на индуизма – земя, вода, въздух, огън и ефир), се явява признат факт, потвърден от практиката на Йога в този случай, когато практикува човек със съответните черти на характера, следвайки верния път. В съответствие с тези вярвания прана не се явява нито материя, нито ум, нито съзнание, бъдейки неотделима част от универсалната космична енергия – Шакти, която присъства във всичко и се явява движеща сила, скрита зад космичните явления, също както и жизнената сила в организма на живите същества.

Прана се явява онзи посредник, с помощта на който действа космическият разум в този огромен свят, създавайки, поддържайки и разрушавайки гигантски шишаркообразни звездни струпвания, проблясващи в космичното пространство, а също и най-микроскопичните микроби, както полезните, така и вредните, присъстващи по цялата Земя. С други думи, Шакти се проявява в неорганичната материя като сила, а в органичната – като живот. Тези два различни аспекта на една и съща жизнена, творческа енергия действат и на органично, и на неорганично ниво. За удобство, а също така и за избягване на объркване, понятието прана, или прана-Шакти, обикновено се прилага към тези аспекти на космичната енергия, които действат в органичната сфера, във вид на жизнена сила и нервни импулси, като в същото време по-общото понятие Шакти се използва за всички видове енергия, жива и нежива – за творческия и активен аспект на самата реалност.

Говорейки за Кундалини, имаме предвид праната, или прана-Шакти, понякога употребявайки за краткост общия термин „шакти”, макар че, ако искаме да бъдем точни, той се отнася за космичната енергия, която е създала цялата Вселена. Съвременната наука убедително е доказала, че енергията е основа на физическия свят.

Обаче съмненията относно съществуването на безсмъртна жизнена сила, независима от тялото и неговите органи, се оказват толкова стари, колкото и самата човешка цивилизация. Причина за тези съмнения се явява самата природа на физичните закони, управляващи тялото, неизбежността на болестите и смъртта, а също и неуловимостта на жизнената сила, невъзможността за възприемането ѝ извън органичните форми; неизбежността на смъртта на всички живи организми и съответствието на неопровержими доказателства за живот след физическата смърт.

Според Йога съществуването на жизнената енергия като безсмъртна същност става субективно свършено очевидно в свръхсъзнателно състояние, Самадхи, а протичането на тази жизнена енергия през нервните канали може да се усети тогава, когато е постигнат успех в медитацията. Когато това се случва, възниква потребност от особена концентрация на ума, в отговор на което жизнената енергия, прана, пребиваваща в другите части на тялото, се насочва нагоре към главата. Понякога това се случва с такава сила, че другите органи (сърце, бели дробове и храносмилателна система) почти изцяло прекъсват своите функции, пулсът и дишането стават незабележими, а тялото изглежда студено и безжизнено.

Благодарение на потока жизнена енергия, устремяващ се към мозъка, съзнанието става по-пробудено, издига се над телесните усещания, а неговата способност за възприемане на свръхестественото съществуване значително се увеличава. В такова състояние основен обект на възприемане става праната, възприемана като светеща нематериална субстанция, вибрираща и в тялото, и извън неговите граници, разпространявайки се неограничено във всички посоки.

Образно казано на езика на Йога – това е животът, а животът – това е прана. Обаче животът и жизнената сила (в смисъла, който сега влагаме в тези думи) не се явява душата или божествената искра в човека. Праната – това е просто жизнена енергия, с помощта на която божествеността дава съществуване на органичния живот, подобно на това, как тя твори и действа във Вселената с помощта на физическата енергия. Праната не се явява реалността, така както слънчевата светлина не се явява самото слънце. Тя е неотделима част от реалността, възплъщавайки се в безчислени форми, от най-простите до най-сложните органични структури, подобно на това как физическата енергия започва да се проявява с електроните, протоните и атомите, създавайки постепенно огромната Вселена, в която всички нейни проявления се управляват от вечни закони, толкова универсални и неизменни, както и законите във физическия свят. След създаването на атомите физическата енергия се трансформира в безброй разновидности на молекулите, в резултат на което възниква безкрайното множество на формите, чието съчетаване създава поразително разнообразие в проявлението на материалния свят.

Така праната, започвайки от протоплазмата и едноклетъчните организми, дава съществуване на огромно количество животински видове, различаващи се по форма и цвят. Така възникват класове, родове и видове живи същества, при чието създаване се използват компоненти на физическия свят. В този процес праната действа разумно, целенасочено, с пълно познаване на законите и свойствата на материалния свят. Така възникват многобройните живи същества. Оставайки по своята същност неизменна и постоянна, праната встъпва в безброй съчетания, проявявайки се едновременно и като творец, и в качеството на създаваемия обект. По този начин тя съществува във вид на цяла Вселена, много по-обширна и прекрасна от космоса, възприеман от нашите сетива. В тази Вселена тя има свои сфери и нива, свързани със звездите и техните планети, тяхната среда и вещества, движение и инерция, светлина и сянка, закони и свойства. Преплитайки се с нашите мисли и действия, тази Вселена на праната съществува паралелно със света, който възприемаме със сетивата. Тя присъства в атомите и молекулите на материята, излъчвайки се заедно със светлината, присъствайки в движението на ветровете и приборя. Удивително фина и подвижна, пронизваща нашето въображение и сънища, тя е жизненият принцип на творчеството, вплетен в самата тъкан на нашето битие.

Ние не осъзнаваме каква тайнствена сила оживява клетките и органите на тялото, ставайки за притежателя му причина за физичните и химичните реакции. Даже най-умните хора не знаят нищо за това, което се случва в самите тях, и не подозират за тази разумна сила, която регулира механизмите на тялото, създавайки го в майчината утроба, предпазвайки го от болести и опасности, лекувайки го при повреди, грижейки се за него по време на сън или безсъзнание, а също и създавайки в тялото стремеж, привеждащ го в движение, подобно на това как вятърът люлее тръстиката.

Най-поразително се явява това, че независимо от участието на праната във всичко гореописано и присъствието ѝ във всяка мисъл и във всеки дъх, заради нейната непостижима за човешкия ум природа тя винаги остава извън пределите на възприятията, извън пределите на повърхностното ниво на съзнание, подобно на това как пламъкът във свещника на практика се поражда от маслото. Така тя, прана-Шакти, живото проявление на космичната енергия, изцяло невидима и неосезаема, се оказва истинската господарка на организма на всяко живо същество.

Създателите на Кундалини-йога (признавайки съществуването на праната като конкретна реална същност, проявяваща се и в индивидуалния, и в космичния аспект) на основата на експерименти, проведени от много поколения мъдреци, са направили откритието, че съществува възможност да се контролира нервната система и да се насочва потокът от прана в мозъка, в резултат на което съществено нараства активността на последния. За целта те са използвали всички известни им методи за умствена дисциплина и контрол над тялото. Всичко това те са постигали с помощта на концентрация – крайъгълният камък на всяка система по Йога, приспособявайки я към методите, предпоставени от природата за ускоряване на човешката еволюция. Така те открили, че в някои благоприятни случаи са в състояние, благодарение на постигането на определено ниво на съвършенство в контролирането на ума и

концентрацията, да повдигат през канала на гръбначния стълб ярка, блестяща и бързо движеща се енергия към мозъка. В началото това може да се направи само за кратко, но според продължителността на практиката тези периоди се удължават, което дава възможност на практикуващия да се насочи в сферата на висше великолепие, пребиваващо извън пределите на всичко, което се преживява в грубия материален свят.

Древните мъдреци са наричали този централен канал Сушумна и са считали, че когато се усеща отчетливо как поток искряща енергия започва да се повдига от основата му нагоре, се пробужда богинята Кундалини. Нейната обител е в основата на гръбнака, където обикновено спи подобно на свита змия, закриваща с устата си входа на канала. Двата нерва, разположени отдясно и отляво на Сушумна – Ида и Пингала, също взимат участие в движението на пълзящата топлина, тъй като по тях тече част от жизнената енергия. Вследствие на недостатъчно количество информация за този процес, достъпна за съвременната наука, тя дълго време не е признавала съществуването на тези канали, а също така и на висшите състояния на съзнанието, потвърждаващи наличието на фини нива на битието, пронизващи материалния космос и съществуващи в него. А древните трактати, посветени на Хатха-йога, съдържат в зашифрована форма информация за жизнената енергия прана-Шакти и системата от канали, през които тя се движи, което често е ставало източник на объркване за начинаещите.

ОСМА ГЛАВА

Аз прекрасно разбирам, че е невъзможно да се предаде или направи разбираемо за обикновения читател това особено психично състояние, което описвам като „разширяване и свиване на съзнанието”. Но само с тези думи на мен ми се удава, макар и приблизително, да предам това чисто субективно преживяване, което рядко се случва на обикновения човек. Доколкото ми е известно, странните явления, възникващи в резултат на събуждане на Кундалини, никога още не са били предмет на аналитично изучаване. Този предмет е оставал обвит с булото на тайната не само заради неговата изключителна рядкост и поразителни проявления, но и защото неговите основни черти са непосредствено свързани с интимния живот и определени части на тялото на индивида, изпитващ дадените преживявания. Признанията, направени в настоящата работа, могат да изглеждат зашеметяващи, даже невероятни, тъй като тази тема за пръв път от много векове се обсъжда открито.

Ние успяваме повече или по-малко адекватно да възприемаме значението на думите (колкото и трудни да са те), описващи известните на всички ни психични състояния, интелектуални проблеми и абстрактни идеи, основани на общия опит и знание. Но явлението, което аз се опитвам да разясня на тези страници, е толкова необикновено, рядко срещано и така далече извън обикновените неща, че, мисля, само малък брой читатели ще разберат моя труд, макар и да са чували за нещо подобно. Мастери по Кундалини-Йога, толкова редки в древността, в наши дни практически не се срещат, а в случаите на спонтанно пробуждане на Кундалини най-често завършват с психически разстройства, правещи невъзможно разумното описание

на това преживяване. Отчитайки дадените обстоятелства, невъзможността да се намери детайлно изложение на този опит не изглежда странно.

Независимо обаче от гореизложеното, моят опит не е по никакъв начин уникален и изключителен. Съществуват достатъчно сведения, позволяващи да се предположи, че от незапомнени времена, възможно още от зараждане на цивилизацията, ако не и по-рано, са отбелязани редки случаи на пробуждане на Кундалини – понякога спонтанни, понякога като резултат от специални упражнения. Ако пробуждането е имало успешен изход (като например при преродените мистици), то симптомите са били меки и са се развивали постепенно. Но в болшинството от случаите, подобни на моя, когато пробуждането е съпроводено с болезнени симптоми, опитите да се опишат тези преживявания се възприемат като бълнуване. Ако пробуждането беше в резултат на волеви усилия зад стените на манастирите, в уединени места или центрове по Йога, необичайните проявления, които го съпровождат, нямаше да са подложени на критика, а ако се подложат, то щяха да бъдат разгледани или като противоестествен страничен ефект от практиките, или като свещено преживяване, което не подлежи на разгласяване.

Независимо от трудностите на описанието на това странно явление, аз имам намерение да направя всичко, зависещо от мен, за да предам своя опит на онзи, който ще съумее да запали в себе си змиевидния огън без предварителна подготовка. Следвайки този план, ще се огранича с това, като кажа, че независимо от неизменността на психичното състояние, в следващите дни моето самочувствие значително се подобри.

Обикновено през месец май държавните служители се преместваха от Джаму в лятната столица на щата, Сринигар. Обаче аз, чувствайки, че не мога да понеса изтощителната жегата, пристигнах още през април. Промяната на мястото ми повлия добре. Цъфтящата долина и прохладният пролетен въздух оказаха живителен ефект върху моя организъм. Движението на лъчистата енергия в главата ми не спираше и имаше все същия характер като преди. Струваше ми се, че то даже се активизира. Но моят укрепнал организъм сега го понасяше полесно и аз отново бях способен да участвам в оживените беседи с хората. От особена важност е това, че дълбокото чувство на любов към семейството, което ми изглеждаше угаснало, отново се съживи в сърцето ми. Няколко седмици след пристигането ми вече бях в състояние да правя продължителни разходки и да се занимавам с обикновените дела, които не изискват особено напрегане. Но все още не можех да чета книги с достатъчно внимание и изпитвах страх пред свръхестественото. Затова се стараех да избягвам мисли и разговори на тази тема.

Моят апетит се възстанови и аз можех да се храня, без да се опасявам, че няколко излишни залька или глътки ще предизвикат буря в организма ми. Удаде ми се даже да увеличи (макар и не много) интервалите между приемането на храна, без да изпитвам никакъв дискомфорт. До времето на преместването на нашия офис в Сринигар моите сили се възстановиха толкова, че бях готов да изпълнявам задълженията си без риск за влошаване на здравето ми и не се страхувах да изглеждам смешен, правейки елементарни грешки в работата или допускайки странности в поведението. Преглеждайки книгата на бюрото си, открих, че паметта ми не е

отслабнала, а страшните преживявания от последните месеци не са нанесли вреда на моите способности.

И все пак аз лесно се изморях и ставах неспокоен, работейки няколко часа непрекъснато. След относително продължителна умствена работа забелязвах, че беше достатъчно да затворя очи и кълбовидната светлина, стояща неизменно пред вътрешния ми поглед, се разширяваше, а шумът в ушите ми се усилваше. Това служеше като предупреждение, че все още не мога да поддържам своето внимание на нужното ниво достатъчно дълго време и че следва старателно да подбирам натоварването, за да избегна връщането на болезнените симптоми. Реших, че ще бъде разумно да правя паузи в работата – понякога да побеседвам с колеги, а понякога да се поразходя из улиците, където винаги мога да видя много неща, които да ме разсеят.

И до ден днешен не разбирам как в периода на променено състояние на съзнанието, при стълкновението с трудни задачи и неочаквани ситуации, успях да намирам правилните решения. Ако бях проронил и една дума тогава на околните за моето състояние, което сега вече стана съвсем обичайно, веднага щяха да ме обявят за луд и да си направят съответните изводи. Едва ли можех да разчитам на състрадание – по-скоро биха ми се присмели. Ако се бях опитал да извлека от това изгода и бях заявил, че притежавам окултни познания (което всъщност не беше така), възможно щяха да ме обявят за светец и щяха да ме обсаждат тълпи, очакващи чудеса, хора, желаещи да се освободят ежедневните трудности на живота. Ако не се смятат отделните фрази, казани от един мой родственик, и консултациите с познавачите на Йога, аз пазах пълно мълчание относно своето променено състояние даже в общуването си с най-близките приятели, макар че страхът от безумие никога не ме напусна окончателно.

Представата за риска, на който се подлага човек, в когото се е събудила внезапно Кундалини, може да се създаде от факта, че едновременно с освобождаването на нова енергия стават значителни изменения в структурата на нервната система. Те се развиват с такава скорост, че могат да доведат до повреда на разсъдъка, ако организъмът не притежава достатъчно сила и енергия, за да се приспособи към новите натоварвания. В интерес на истината, в болшинството от случаите нещата свършват именно така. Затова сред пациентите на психиатричните клиники се срещат и онези, чието състояние е свързано с преждевременно активиране

на

Кундалини.

След като моята работоспособност се възстанови и разумът придоби предишната яснота, аз започнах да размишлявам за своето състояние. Четях всичко, което можех да намеря за Кундалини и Йога, но никъде не намерих описание на подобен феномен. Преминаващите през тялото потоци топлина и студ, странните звуци, сиянието, появяващо се пред вътрешния ми поглед, пристъпите на ужас – всичко това е упоменато в литературата, но не забелязвах при мене ни най-малки способности за ясновидство или общуване с духове нито никакви други окултни способности, които в днешно време се считат за неизменен признак за пробуждане на Кундалини.

Често в тъмнината и безмълвието на нощта, лежейки на леглото в стаята си, със страх се вглеждах в страшно изкривените лица и обезобразените фигури, които ту се появяваха до

мен, ту изчезваха в причудливо неземно озарение. Всичко това ме караше да треперя от страх и да се измъчвам от невъзможността да намеря обяснение. С времето (макар че подобно нещо се случваше рядко) през светещата мъгла започнах да различавам сияеща сфера и в нея едва забележимо лице и фигура. Това видение изпълваше душата ми с радост и божествен покой разливащ се по всички фибри на моето същество. Колкото и да е странно, споменът за моето първо видение, предизвикано от внезапното пробуждане на Кундалини, с особена яркост идваше при мен в такива моменти, сякаш съдбата се опитваше да ми открие това особено състояние, към което тя неутолимо ме влечеше.

Тогава не знаех, откриваше ли се в тези минути пред мен ново пространство или това бяха фантастични картини, породени от болезненото ми въображение. Не знаех защо усещам и осъзнавам светене, сякаш моята собствена психика се подлагаше на метаморфози и се превръщаше в лъчезарна субстанция, преобразяваща всичко наоколо по свое подобие. Продължих да ходя на работа и да се занимавам с домашните дела, набирайки с всеки изминал ден нови сили. Минаха още няколко седмици и отново придобих способност да работя съсредоточено в продължение на няколко часа, без да чувствам тревожни симптоми. Но никакви значителни промени не станаха с моите способности, нито във външния ми вид – като цяло, бях все същият човек, както и преди.

Поради нарастването на издръжливостта ми и разреждането на пристъпите страх започнах да се примирявам със своето не напълно нормално състояние. Като никога досега ясно усещах потоците жизнена енергия в областта на гръбнака и гръбначния мозък. С времето преминаването на енергията през мрежата на нервните влакна стана по-малко забележимо и често изобщо не го забелязвах. Можех да потъна в работа за няколко часа. Сравнявайки сегашното си състояние с това, което преживях в началните етапи след събуждане на Кундалини, стигнах до извода, че по чудо съм избегнал безумието и съм задължен за този изход не на себе си, а на добрата воля на самата пробудила се в мен енергия. В предкризисния период по определени причини потокът жизнена енергия се държеше непредсказуемо и хаотично, буквално като буйна, излязла от коритото си река, отнасяща по пътя си всички прегради, прокарвайки си ново русло. Осъзнах, каква чудесна сила, скрита в човешкото тяло, очаква подходящ момент за пробуждане, за да започне при благоприятни обстоятелства своя път през плътта, нервната система и мозъка, надарявайки щастливеца с невероятни психични и духовни възможности.

Шестте летни месеца, които прекарах в Кашмир, минаха без каквито и да е забележителни събития или забележими промени в състоянието ми. Изглеждаше, че никой не е забелязал моето болезнено състояние. Скоро обаче из града тръгна слух, че моята болест е била предизвикана от заниманията ми с Йога и непосредствено свързана с Кундалини. Любопитните ме заглеждаха под един или друг предлог, опитвайки се да измъкнат повече информация и надявайки се тайничко, че ще започна да демонстрирам чудеса като доказателство за това, че границата, отделяща обикновения човек от богоподобното същество, е преодоляна от мен. За повечето от тях самият факт на пробуждане на змиевидната сила означава неизбежно потапяне в света на свръхестественото. Аз не ги

осъждах.

Болшинството хора смятат, че от общочовешкото до космическото съзнание има само една крачка и тази крачка може да се направи веднага, осигурявайки си подкрепата на опитен наставник или правейки редица упражнения – буквално все едно пристъпваш през прага, отделящ малката стая от голямата. Тази лъжовна идея всячески е подгръвана в умовете на доверчиви хора от недобросъвестни „наставници” и „учители” по Йога, претендиращи за дълбоки познания в този предмет и обещаващи на своите ученици бързи успехи. Изглежда, че те сами не осъзнават, че Йога като прогресивна наука е престанала да съществува още преди няколко столетия и освен няколко безсмислено заучени цитата от трудовете на древните мастери знаят за нея цифром и словом точно толкова, колкото и онези, които се канят да обучават. В древността адептите трезво са оценявали цялата сериозност и трудност на задачата и са правили всичко необходимо, за да подготвят себе си за всякакви несгоди, очакващи ги по пътя.

Чувствайки, че това са излишни въпроси, аз ги пропусках покрай ушите си. Не успявайки да задоволят любопитството си и не забелязвайки каквито и да е съществени промени в мен, посетителите загубиха интерес към историята за моето духовно приключение и започнаха да го квалифицират като мит. Някои даже започнаха да ми се подиграват, заявявайки, че съм сбъркал психическото разстройство с божествено откровение.

Към края на лятото почти изцяло възстанових силите си. Ако не се смята движението на светещите потоци и сияния в главата ми, аз се чувствах на практика така, както и до момента на тези забележителни събития. Обаче вечер движението на потоците ставаше по-забележимо и се появяваше неприятно усещане в главата ми. В такива часове изпитвах определени трудности при опит да се концентрирам върху каквато и да е работа и придавах по-голямо значение на разходките на чист въздух. Понякога в подобни случаи усещах натиск в областта на сърцето и особено в черния дроб – сякаш усиленият поток от лъчиста енергия се насочваше към тези органи, повишавайки тяхната активност. Повече никакви намеци за необичайни промени в организма си не забелязвах. Хранех се добре, отлично спях, а за да се избавя от последствията на принудителното бедствие, продължило няколко месеца, започнах редовно да правя упражнения, познати ми още от детството. След много часове, проведени в офиса, не чувствах никакво желание да чета книга, както беше в миналото. Приемайки това като знак да не напрягам мозъка си, веднага след връщане от работа се уединявах в стаята си и се отдавах на почивка.

В края на октомври 1939 г. направих всички необходими приготовления за пътуването до Джаму заедно с офиса. Чувствах такава увереност в собствените си сили, че оставих в Кашмир жена си – единствения верен приятел и спътник във всички жизнени несгоди. И все пак това беше голям риск – по това време не осъзнавах, че неудържимата сила, освободила се в моето тяло, не е загубила активността си и, макар да не разбирах това, напрежението, в което се намираха моите жизнено важни органи, беше толкова голямо, колкото и преди. Никога не забравях за това, че моето състояние продължаваше да остава променливо – светенето в главата ми постоянно ми напомняше това. Но доколкото в продължение на голям

период от време не се случваха драматични събития, започнах да привиквам към това състояние, възприемайки го като нещо съвсем обикновено.

ДЕВЕТА ГЛАВА

Отчитайки огромното значение на процеса на регенерация и трансформация, който ставаше в тялото ми, особено по време на сън, и водеше до развитието на особени психични способности, които се проявиха, когато бях на 46 години – способности, каквито никога преди не съм притежавал, е нужно по-детайлно да се разгледа най-важната фаза на моя необикновен опит. Не само в древните трактати по йога, но и в други индийски духовни текстове се споменава за чудодейната сила Шакти, или женската космическа енергия, способна да трансформира своя адепт. Знаменитата мантра на Гаятри, която непременно трябва да произнася всеки брамин след сутрешното измиване, не е нищо друго, освен обръщение към Кундалини с молба да подари изход зад пределите на обикновеното. Свещеният шнур на индусите, състоящ се от три или шест отделни нишки, завързани на възел, се явява символ на трите известни енергии – Ида, Пингала и Сушумна, преминаващи през центъра и от двете страни на гръбначния мозък. Кичурът коса, украсяващ темето на много мъже, указва местонахождението на бездействащия център на съзнанието, разтварящ се подобно на цъфтящ лотос, когато го напои потокът амброзия, издигащ се по Сушумна и ставащ център на свръхчувствено възприятие, шесто чувство или трето око за щастливеца, надарен с милостта на Кундалини.

Недвусмислените споменавания на творческия и трансформиращ потенциал на богинята, звучащи в много химни, съчинени от знаменити мъдреци и велики духовни учители в нейна чест, не бива да се приписват само на поетичната фантазия, лишена от всякакво основание. Вземайки под внимание факта, че резултатите, постигнати от мастерите, са ставали предмет за експерименти от техните ученици, проверяващи по този начин тяхната достоверност, тези изявления не бива да се оценяват нито като пусти метафори, нито като откровено преувеличаване на посредствените постижения. Във всеки случай, именно благодарение на възприемането ѝ, тази универсална истина, съдържаща се в представите на древните индийци за света и лежаща в основата на системите на Йога и ведическата религия, е станала неотделима част на всеки религиозен акт и обред в индуизма. По такъв начин обикновеният поклонник на Кали, Дурги, Шива или Вишну, кланяйки се пред изображението на своето божество, с пълни със сълзи очи и с треперещи от емоции, изпълващи душата, устни, се моли не само за мирските радости, но и за способности да постигне това, което лежи отвъд илюзорните обвивки на материалния свят.

В историческите хроники с повече от трихилядолетна давност, влезли във Ведите и други духовни текстове, има сведения, че древното индоарийско общество е знаело за много случаи на преображение с помощта на духовна йогийска практика, проявяващо се в това, че обикновени хора са ставали надарени с невероятни способности пророци в резултат от контакта с невидимата сила, на която са се кланяли и са посвещавали разнообразни обреди и

церемонии. Една от основните доктрини на индуизма и Йога учи, че с целенасочени усилия човек е способен да завърши еволюционния цикъл на земното съществуване в рамките на един живот и да стане просветлен адепт, намиращ се в синхрон с безкрайната Реалност, простираща се отвъд пределите на света на явленията, и завинаги да се избави от кръговрата смърт-прераждане.

Освен случаите на спонтанно просветление (както внезапно, така и постепенно) на мистиците и светците от Изтока и Запада, потвърдени от многобройни свидетели, но противоречащи на съвременните научни представи, съществуват безспорни примери за това как в резултат на съзнателно насочени усилия в хората се развиват свръхестествени психични способности. Каква тайна се крие в тези феномени? Каква сила (духовна, физическа или психическа), приведена в движение, автоматично или благодарение на волево усилие, предизвиква някакво тайнствено действие и води до напълно определена трансформация, различаваща мистиците и пророците от различни епохи и страни?

Не само в Индия, но и почти във всички страни по света са вярвали в молитвата, обредите и други религиозни практики като средство за индуциране на особени психически състояния, необходими за възприемане на божествената милост. Не бива обаче да се забравя, че навикът да се обясняват всички редки и недостъпни за интелектуален анализ явления с намесата на свръхестествени сили е бил винаги характерен за човешкото мислене и че сега (особено в понижшите слоеве на обществото) той се наблюдава съвсем не по-рядко, отколкото в дълбока древност. Той е жив и в наши дни, макар и научните обяснения на повечето непонятни някога естествени явления малко да ограничиха неговия размах.

За зрелия интелект използването на представата за божия промисъл, чиято безгранична власт над вселената се признава безусловно, при тълкуването на отделни явления, е непростима слабост. Ако се погледне на света от тази гледна точка, без божественото благоволение не може да падне от дървото и едно листо, не може да се пролее на земята и една капка дъжд или да се помръдне от мястото си нито един атом. Противоречието тук се заключава в самия опит да намерим рационално обяснение на някои проблеми и да се обърнем към свръхестествените сили при решаване на различни въпроси.

За съжаление, човечеството винаги е грешало с това както в светските въпроси, така и в духовните дела. Следва да се помни, че материя и дух са съвършено различни, ако не и противоположни понятия; съответно това, което е истина за едното, не е истина за другото. Всичко това може да служи за основа единствено на търсенето на различни подходи за решаването на тези въпроси, но не и да се отрича едното, признавайки другото, след като и двата принципа водят началото си от вечността. Едва ли си струва да се обяснява с божествена намеса силата на интелектуалните таланти на едни хора, както и по-скромните проявления на тези таланти у други. Същото се отнася и за наличието на особени психически способности в отделни индивиди и пълното им отсъствие в болшинството. Що се касае за материалните феномени, то наблюдаването тук разнообразие трябва да служи като стимул за интелектуален анализ както на изключителните постижения на гениалните личности, така и на поразителните способности на ясновидците.

Изхождайки от тези принципи, изследователят е длъжен да определи степента на взаимодействие на ума и тялото – доколко състоянието на първото определя дейността на последното, и обратно. Даже една бегла мисъл на неразвения интелект е достатъчна, за да се осъзнае, че тялото и ума са изначално свързани помежду си и взаимно си влияят пряко от раждането до смъртта. Тези връзки са толкова тесни, че изследователите са се разделили на два противоположни лагера, опитвайки се да решат въпроса дали съзнанието се явява продукт на биохимични реакции, протичащи в организма или последните са породени от процеса на мислене. Никакви брилянтни и изискани доказателства, предявявани от всяка от страните, не са в състояние да убедят противоположната в своята правота. На нас ни е достатъчно да осъзнаваме, че тялото и умът са взаимно свързани до такава степен, че нито мигането на очите, нито съкращението на мускулите, нито пулсирането на артериите могат да се случат без участието на мозъка. От друга страна, нито спомен, нито мисъл могат да възникнат в мозъка без съответната реакция на организма. Струва ли си отново да говорим за това какво въздействие оказват различните медицински медикаменти, отрови и наркотици и, от друга страна, как влияят на организма страховете, страстите и прочие чувства и емоции? Тази тясна връзка може да се сравни с огледало и отразяващия се в него обект. И най-малката промяна, ставаща с обекта, веднага се отразява в огледалото, а промяната в отражението показва, че с обекта нещо се случва.

В ежедневието връзката между тялото и ума се признава от всички без това да предизвиква въпроси, но колкото и да е странно, когато става дума за духовността, това изглеждащо неизменно правило, кой знае защо, губи своята сила. Даже най-изтъкнати учени при обсъждане на невероятни психически феномени се различават в мненията си относно това защо физическото тяло, следвайки този закон, не се проявява съгласно него. Биографиите на известните мъдреци, мистици и пророци, споменавайки за всичките сътворени от тях чудеса, които не подлежат на никакво съмнение, свидетелстват, че те са ставали жертва на старческа немощ и болести толкова лесно, както и обикновените хора по онова време. Нито един от тях не е живял значително по-дълго от средния човек, за да демонстрира това тържество на духа над плътта. Безусловно, болшинството от тях са проявявали рядко срещана сила на духа, издръжливост, героизъм и преданост към истината, но историята знае много подобни примери за удивителна устойчивост, преданост и доблест, които са демонстрирали обикновени хора на политическото поприще, в битка, в науката и даже в престъпните дейности, а също и в други сфери на човешкия живот.

В историята на всяка нация ще се намерят много примери за това как силният дух доминира над крехката плът. Обаче би било заблуда да смятаме, че духовността, в обикновеното значение на думата, е способна сама да промени биологичните закони, регулиращи взаимовръзката между тялото и ума. Даже ако мимолетна мисъл или емоция оказват на организма достатъчно забележимо въздействие, могат ли аномалните или особените състояния на съзнанието, асоциирани с духовни явления (такива като усещане на странично присъствие, чуване на гласове, съзерцаване на видения), да не предизвикват съответните реакции в тялото? Наблюдава се, че психичните проявления или физическите явления,

случващи се с мистиците и медиумите, често се съпровождат със загуба на съзнание, конвулсивни движения и загуба на възприятие за околния свят. Самият този факт се явява достатъчно доказателство за погрешността както на тези, които считат подобни проявления за плод на умствена дейност не влияеща на физическата сфера, така и на тези, които отричат самото им съществуване. Отчетливо се наблюдава обаче тенденция да се остави тялото без внимание при изследването на психични проявления и да се отнасяме към него като към аномално явление, което не следва никакви биологични закони.

Вероятно съществува принципно заблуждение, възникнало поради грешното тълкуване на религиозната доктрина, приписващо на познавателната способност на човека автономен статус, когато става дума за свръхсетивна дейност. Тези заблуждения оказват силно влияние даже на много ерудирани хора, заставяйки ги да приписват на човешкия ум неограничени възможности и способности за постигане на безкрайността, намираща се извън границите на видимата вселена. Ако обаче се отчетат размерите на Вселената, то самата идея на Създателя става толкова грандиозна, че да се постигне тя посредством ума е невъзможно. Даже развитото съзнание на човека, който преживява екстаз, явяващо се неразрушима субстанция, възнасяща се над интелекта, не е в състояние да постигне истинската природа на собствените си първоизточници.

Затова от описанието на състоянието, което са преживявали най-известните мистици по време на техните най-висши „полети”, е трудно да се направи извод дали са постигнали истинската реалност или просто до тях е стигнало по-интензивно излъчване на Слънцето на съзнанието, намиращо се все така на огромно разстояние, тъй като приближаването му създава опасност от мигновено унищожаване на такъв крехък инструмент като човешкия организъм.

С други думи, трансценденталното състояние вероятно се явява не нещо друго, а възможност да се види за кратък миг фрагмент от света на свръхсъзнанието, озарено от лъчите на невъобразимото слънце, подобно на това как със своето физическо зрение ние възприемаме само малка част от безкрайната вселена, която ни обкръжава. Доколкото тялото се явява само инструмент, а умът – продукт на излъчването, филтрирано през него и даващо живот на безбройните клетки подобно на жив електрически ток, целият този апарат може да притежава единствено ограничена степен на съзнание, зависеща от възможностите на мозъка и ефективността на различните органи и съставни части.

Заради крайната ограниченост на своята психическа сфера обикновеният човек, който никога не е влизал в съприкосновение със съзнанието, стоящо на много по-висока степен от неговото собствено, е съвършено неспособен да си представи безсмъртната невъплътена съзнателна Енергия, притежаваща безкрайна мощ, проникваща способност и подвижност, които привеждат в действие милиардите живи същества в зримата вселена, на която той е изцяло задължен за своето съществуване. Основен препъни камък тук се явява рутината и закостенялостта на човешката психика, която не дава възможност на индивида да се издигне на по-висока степен на съзнанието.

На нас ни предстои да дадем отговор на въпроса: може ли да се осъществи преход от една

сфера на съзнание в друга и наблюдаван ли е този преход в последно време? Отговорът на първата част на въпроса е еднозначно „да”. Всеки клон от системата на Йога, всяка окултна вяра и доктрина на езотерична религия се явяват този път. За научния тип ум обаче изглежда абсурдна самата мисъл за това, че човешкият ум може да получи достъп до свръхсетивните сфери без съответните изменения в целия организъм. Почти всички методи, използвани за тази цел от незапомнени времена (такива като концентрация, пранаяма, асани, молитва, пост, аскетизъм и т.н.), са оказвали въздействие както на органичната структура, така и върху ума. Затова е напълно резонно да се предположи, че всяка промяна в умствената сфера, предизвикана с тяхна помощ, ще се съпровожда с изменения на биохимичните процеси в организма.

Древните последователи на Йога, знаейки за тази важна роля, която играе физическото тяло в развитието на свръхчувствителните канали на възприятие и в съвършенство владеейки методите за управление на неговата енергия, много повече са се интересували от духовната, а не от физическата страна на науката. Погълнати от тези промени, които се наблюдават в психическата сфера, те са отделяли малко внимание на това, което се случва с плътта. Общото състояние на науката по онова време и тенденцията на времето също са възпрепятствали напредването на някакви изследвания в това направление. Даже привържениците на Кундалини Йога, практикуващи дисциплина и пречистване на вътрешните органи, на са успели да дадат на тялото статус на единствен канал, водещ към трансцендентално познание.

Самата природа на упражненията нагледно демонстрира това, че фокус на цялата система се явява живият организъм, който трябва да се приведе в съответното състояние. Учениците са отдавали много години от живота си за овладяване на разнообразни сложни пози, пречистване на дихателните пътища и стомашно-чревния тракт, на практикуването на дишане и други трудни и даже опасни упражнения. В светлината на гореизложеното не е трудно да се разбере, че всичко това е било предназначено не само за да можем да регулираме системата и да я пречистим, но и за да подготвим тялото за неочаквания шок от претоварване, когато през него започнат да текат бурни потоци от освободена енергия, която причинява драматични промени. Безусловно, всички тези упражнения са били насочени към това, да се научим да управляваме системата на органичен контрол над тялото посредством някакви тайнствени прийоми, непонятни в наши дни в още по-голяма степен отколкото в древността.

КОМЕНТАРИ от Джеймс Хилман към глави седма, осма и девета

В седма глава става дума отново за прана, но този път това има по-метафизичен характер. В осма глава се сблъскваме с друг традиционен проблем, свързан с мистичните преживявания и въпроса за тайнството. Авторът е взел решение да не говори на никого за своя опит, включително и на жена си. Както е известно, подобна потайност е характерна за хора, страдащи от параноя. Да откриеш тайната в някаква степен означава да преминеш „теста за

реалност”. Ако започнат да ни се присмиват, оспорват истинността на преживяването, поставят диагноза на психично разстройство, целият свят ще рухне. Обаче в самата природа на мистичните преживявания е заключено нещо, изискващо тайнственост – сякаш някакъв архетип, стоящ зад тези събития, изисква за своето изпълнение определено напрежение. Алхимиците са опазвали тайната в образа на своя закрит съд. В много вълшебни приказки на героя или героинята са дава заповед да пазят тайната, докато задачата не бъде изпълнена. В религиозните мистерии на Древна Гърция смърт е заплашвала участниците в случай, че проговорят за това, което се случва с тях. Обредните посвещения също са били обвити с покровите на тайната.

Тайнствеността засилва това „нещо”, което трябва да съзрее в пълно безмълвие, за да се появи след това най-вече в точния момент. Тайнствеността е основа на всички откровения – именно благодарение на нея откровението е възможно. Това, което се случва зад кулисите, създава драма, когато завесата се повдигне и сцената се озари от светлина. Затова свидетелят на необичайния стремеж просто трябва да запази тайна. Кое да скрие и кое кога да разкаже – всички тези въпроси се намират на границата, преминаваща между параноидната изолираност и личната сила, между личния езотеризъм и обикновената мълчалива самота. Затова именно съблюдаването на тайна обезпечава индивидуалност – това, което всеки знае, повече не се явява индивидуално. Без своите лични тайни ние сме само статистически цифри.

В осма глава авторът пише за това как в тъмнината на безмълвната нощ, лежейки на леглото в своята стая, се вглежда със страх в ужасно изкривените лица и обезобразените фигури ту появяващи се до него, ту изчезващи. Всичко това го заставя да трепери от страх и да се измъчва от невъзможността да намери обяснение. Срещата с обезобразените човешки лица и фигури от нощния свят се явява задължителна. Очевидно, Гомер, Вергилий и Данте не случайно са описвали подобни явления, когато техните герои се спускали в Царството на Сенките. Това е част от тяхното пътешествие. Паралели ние намираме и в психоанализата.

След като се е случила определена интеграция, понякога в сънищата идват видения от болничната стая с болни осакатени пациенти; а понякога – огромна фотография, на която са запечатани членовете от семейството или училищните приятели. Тези сенки също очакват трансформация; те са части от това, от което не сме се избавили, независимо от интеграцията на съзнателната личност и „егото”. В Царството на Сенките непогребаните мъртви са подложени на особени мъчения – неосвободените, но потиснати и изтикани от сферата на осъзнаване форми, които се колебаят на прага. Появата на тези „страшни фигури” напомня на съзнанието на героя, че независимо от това, че той е видял светлината, в пещерата все още има сенки. Психиката се разпада – даже ако Азът си е отишъл, някаква част от себето е останала да се мъчи в ада. Древногръцката мисъл разглежда душите в Царството на Сенките като влага – елемент, пораждащ живот. Авторът описва въртенето и кръженето на фигурите – така се говори за движението на водата. Очевидно тези части не са преминали все още през приготвянето, не са се изпарили и затова могат да предизвикат ново спускане към адските огньовете.

Този път авторът отбелязва, че „потокът” се е устремил към черния дроб, който винаги се е явявал важен символ в окултната философия. Като най-голям орган, съдържащ в себе си най-голям обем кръв, черният дроб винаги се е считал за най-тъмния предмет в човешкия организъм. Предполагало се е, че той съдържа в себе си секрета на съдбата, поради което са го използвали при предсказания. Платон и по-късните философи са свързвали с черния дроб най-тъмните кървави страсти – ярост, ревност, алчност, подтикващи човека към действие. Черният дроб символизира импулсивната привързаност към живота. Ако погледнем от тази гледна точка, концентрирането на автора върху черния дроб би могло да означава начало на възобновяване на общата активност.

Но ако потокът, насочващ се към черния дроб (а също и към сърцето), указва за емоционална активност, то какво тогава означава привличането към ада? Тези две тенденции (надолу – към изкривения нощен свят, и навън – към действия) на практика не са толкова противоречиви, както това може да се стори на пръв поглед. В неоплатонизма влагата на душите е именно това начало, което поддържа възпроизводството и жизнения цикъл, то е клесите*, които държат душата в плен на цикъла на прераждане и самсара. Душите в Царството на сенките жадуват за кръв и ядат червена храна – те изпитват глад, който само животът може да утоли. По този начин активирането на черния дроб може да се разглежда като стремеж да се подхранят изкривени фрагменти на неизживян до този момент живот, който все още копнее да бъде изживян, но който в светлината на индийските духовни практики трябва да бъде свързан с една единствена цел – чистото познание.

ДЕСЕТА ГЛАВА

В Джаму се завърнах в радостно разположение на духа и с почти напълно възстановено психическо и физическо здраве. Страхът от свръхестественото и враждебното отношение към религията, събудили се в мен в първите месеци, отчасти изчезнаха. Не можех да намеря обяснение за своето отвращение към тези дълбоко коренящи се в моето сърце чувства и даже в най-лошите си дни се удивлявах на тази промяна. Тежкото положение, в което бях изпаднал, не може да се обясни единствено с желанието ми да придобия религиозен опит. В сърцевината на моето същество стана необяснима промяна.

Бидейки в миналото религиозен и богобоязлив човек, аз изведнъж загубих всякаква любов и почитание към божественото и святото, загубих интерес към свещеното и съкровено. Всяка мисъл за свръхестественото предизвикваше в мен отвращение и аз не си позволявах да се замисля над това даже и за секунда. От набожен човек се превърнах в противник на Бога и изпитвах откровена враждебност към всички онези, които отиваха да му се поклонят. С мен стана поразителна промяна – превърнах се във войнствен атеист, яростен еретик, враг на всичко, което е свързано с религията и духовността.

В ранните стадии, когато по петите ми ме следваше смъртта, от една страна, и безумието, от друга, няхах време и сили да се замисля над това внезапно изчезване на мощния импулс,

доминиращ над моите мисли от ранна младост. Според това как се проясняваше умът ми, все повече и повече се удивлявах на тази неочаквана промяна. Когато здравето ми започна да се възвръща в норма и любовта към близките отново се събуди в душата ми, започнах да изпитвам дискомфорт заради отсъствието даже и на намек за религиозно чувство и особено от мисълта, че това е съвпаднало с пробуждането на Кундалини, почитаща се като непресъхващ източник на божествена любов и духовност. Възможно някаква друга, тъмна сила ме беше овладяла?

В такива минути си спомнях думите на брамина-садху, с който се съветвах през зимата. Той каза тогава, произнасяйки бавно и отчетливо всяка дума, за да остави дълбока следа в моето превъзбудено съзнание, че симптомите, за които разказвах, не могат да бъдат отнесени към пробуждането на Кундалини, която се явява океан от блаженство и затова в никакъв случай не може да бъде свързана с болка и страдание. Според него аз по-скоро съм обладан от някакъв зъл елементарен дух. Тези думи, казани на човек, който се бори отчаяно с безумието, ме хвърлиха в ужас и често ми минаваха през ума впоследствие, когато губех вяра в силите си. Даже когато психическото ми състояние се възстанови, но промените, които станаха с мен, бяха ярко забележими, тази мисъл продължаваше да ме преследва.

Скоро след връщането в Джаму усетих слаби признаци на живот от страна на, както ми се струваше, угасналия импулс. Обикновено това се забелязваше в ранните утринни часове, веднага след събуждането, сякаш възстановилата се яснота на ума отваряше възможност да се прояви за известно време почти забравеното чувство. В такива моменти ми идваха наум истории от живота на някои мистици, чиито вдъхновени песни намираха жив отклик в моята душа. Аз почти изцяло ги бях забравил заради събитията от последния месец, а когато случайно си ги спомнях, те не предизвикваха в мен никакви топли чувства. Обикновено се опитвах да не мисля за тях. Но сега спомените придобиха предишната сила и яснота. Обаче сладостта на тези минути беше придружена с горчивина, тъй като те и думичка не обелваха за тези страшни изпитания, през които трябва да се премине, нищо не споменаваха за камъните и ямите, срещащи се по пътя на всеки, който тръгва по пътя към тази открита за всички цел. Но ако те са преживявали всичко това или поне част от това, което преживявах аз, и при това са съхранили силата да пишат вдъхновени химни, посветени на своя опит, заслужават огромно уважение.

Няколко седмици след завръщането ми в Джаму започнах да забелязвам, че моите религиозни идеи и чувства се възраждат. Отново изпитах привличане към придобиване на религиозен опит и всепоглъщащ интерес към всичко свръхестествено и мистично. Можех отново дълго да седя в уединение, размишлявайки над неразрешимата загадка на битието и своя собствен живот, или да слушам религиозни песнопения и жадно да поглъщам редовете на мистичната поезия, без да проявявам ни най-малък признак на умора и без да чувствам предвестниците на пристъпи на страх. Когато това се случваше, аз чувствах как тежкият облак на отчаянието, толкова дълго висящ над мен и отравящ моето съществуване, се стопява и изпитвах гореща благодарност към онази тайнствена сила, която извършваше работата си в мен. Едва сега започнах да разпознавам в себе си онзи човек, който някога седеше, скръстил

крака на пода, опитващ се да постигне свръхсетивност, без даже да подозира, че тялото на обикновения съвременен човек е толкова изхабено от цивилизацията и не може да издържи величието и мощта на виденията, които в миналото са се откривали на онзи, който години се е подготвял за това.

До моето съзнание започна бавно да достига разбирането, че страданията, които претърпях в началото, са били вследствие на това, че освободената енергия е започнала да тече по неправилния канал и се е устремила не по Сушумна, а по Пингала. Огненият вихър, преминаващ през клетките и нервите на организма ми, неминуемо би повлякъл след себе си смъртта, ако не беше чудесната намеса, която ме спаси в последната минута. Следващите ми страдания се дължаха: първо, на удара, нанесен върху нервната ми система; второ, на това, че изобщо не бях посветен в тайната, трето, на това, че макар и по мускулна сила да превъзхождах обикновения човек, тялото ми не беше достатъчно подготвено, за да понесе безболезнено преминаването през него на огромния поток жизнена енергия. Аз преживях много, за да осъзная, че тази енергия, освободила се веднъж, вече с нищо не може да бъде спряна, възнасяйки на висше ниво съзнанието на човека, явяващ се само инструмент. Струваше ми се, че пробуждането на Кундалини поражда в човешкия организъм изключително голяма нервна сила благодарение на това, че постоянно сублимира неговата сперма.

Така размишлявах тогава, макар и да не бях уверен в истинността на моите предположения. Такива преживявания рядко се падат на човешката участ, но как можех да знам, че не съм станал жертва на някакво патологично състояние? Как можех да знам, че не страдам от продължителни халюцинации, предизвикани от моите мистични търсения? Ако бях намерил по онова време разказ за преживяване, макар и частично напомнящо моето собствено, или до мене се беше появил учител, способен да ми помогне, животът ми можеше да протече по друг начин и да бъде избавен от нов период на агония, подобен на този, през който преминах току що.

Доколкото в мен не се прояви никакъв нов талант или необичайна способност, аз продължавах да се съмнявам в истинската природа на това аномално състояние, чиято жертва станах. Потоците от лъчиста енергия, постоянно циркулиращи в тялото ми, имаха малко общи неща с виденията, които описваха йогите и мистиците. Освен ореол от светлина, постоянно осезаем над главата, и разширяването на съзнанието, аз не чувствах и не виждах нищо необикновено и във всички практически аспекти на живота си оставах предишния човек. Единствената разлика беше в това, че сега виждах света, отразен в голямо ментално огледало. Много ми е трудно да обясня какви промени са станали в познавателния ми апарат. Единственото, което мога да кажа, е това, че сега в мозъка ми се формираше по-голяма картина на света, но не увеличена, сякаш под микроскоп, а възприемана с разширената повърхност на съзнанието. С други думи, степента на осъзнаване на собственото „аз“ стана значително по-голяма.

Забелязах тази промяна още на ранните етапи на моето необичайно състояние. По онова време не успях сериозно да се замисля над нея и реших, че тя е предизвикана от светещия

облак, вливащ се в мозъка ми. Както вече казах, светещият облак постоянно променяше размерите си, предизвиквайки ту разширяване, ту свиване на съзнанието. Тези стремителни промени, ставащи с огледалото на моите възприятия, неизменно бяха съпроводени с пристъпи на ужас и бяха доминираща характеристика на това странно преживяване. С времето разширяването на съзнанието ставаше все по-забележимо, а свиването ставаше все по-рядко, така че даже в моментите на най-свито възприятие моето съзнание оставаше по-широко от преди. Тези промени бяха толкова внезапни, че беше невъзможно да останат незабелязани. Ако преходът от едно състояние в друго се извършваше плавно, без да се съпровожда с преминаването на потоците енергия по гръбнака и други необичайни усещания, които правеха това преживяване толкова необикновено и странно, аз може би даже не бих го забелязал, както човек не забелязва ставащите ден след ден промени в лицето на друг, но които явно се набиват на очи след продължителна раздяла.

Промените в състоянието на съзнанието се явяват главна черта, на която искам да обърна вниманието на читателя, тъй като те имаха много важни последствия, но трябва да разкажа и за още една, която дълго време смятах само за лъжовно чувство. Екзалтираното състояние на разширяващото се съзнание, съпроводено с усещане на щастие, което съм изпитвал при събуждане на змиевидния огън, носеше чисто субективен характер и не се поддаваше нито на изследване, нито на точно описание. Предишното съзнание, в което доминираше Егото и с което бях свикнал от детството, внезапно се разшири до сияещ кръг, който растеше и растеше, докато не достигна максималния си размер, където моето предишно Аз, губейки границите си, се оказа в центъра на сияеща сфера съзнание с огромни размери. С други думи, от крехкото светене моето съзнание се разрасна в лъчисто езеро от светлина, в което потъваше моето Аз, постигайки блажена мощ – близко, и в същото време далечно. По-точно, наред с разширеното поле на съзнанието съществуваше и съзнанието на Егото – отделени едно от друго и в същото време съставляващи едно цяло.

Забележителното явление, оставило неизлечими следи в паметта ми, не се повтаряше дълго време. Това, което ми се наложи да изпитам в продължение на следващите седмици и месеци, ни в най-малка степен не приличаше на първоначалното преживяване, с изключение на усещането за разширяване на съзнанието, редуващо се с временни свивания. До момента на завръщането си в Джаму възстанових душевното си равновесие и станах същия човек, какъвто винаги съм бил, с всичките особености на своя характер. Промените в моите когнитивни способности обаче останаха не по-малко забележими от преди и напомняха за себе си всеки път, когато разглеждах външен обект или съзерцавах вътрешен ментален образ. С течение на времето светещият ореол в главата ми се разширяваше все повече и повече в съответствие с измененията в съзнанието. Аз знаех, че сега възприемам вселената посредством далеч по-голяма ментална повърхност от когато и да било преди. Зоната на моето периферно съзнание несъмнено се увеличи – не можех да сгреша в това, което постоянно виждах пред себе си в течение на целия период на бодърстване.

Явлението беше толкова странно и необичайно, че сметнах за безполезно да търся описание на нещо подобно, даже ако тази необикновена трансформация е станала благодарение на

активирането на Кундалини, а не е била предизвикана от уникална болест. Осъзнавайки колко безполезно е да се разкрива на другите истината за това, което става с мен, аз пазах тайната даже от най-близките си хора. Доколкото моето физическо състояние не ми причиняваше никакви безпокойства, с времето престанах да се тревожа по този повод.

Както вече споменах в първите глави, в началните етапи на това преживяване възприемах света с умствения си взор буквално през мъгла, по-точно, струваше ми се, че всички предмети са отделени от мен с пелена от фин прах. Това не беше оптичен дефект (зрението ми беше толкова добро, колкото и преди) и ми се струваше, че облакът обгръща не сетивата ми, а органа на разбиране. Слои прах лежеше на самото огледало на съзнанието, отразяващо света. Изглеждаше, сякаш обектите се възприемат през слой белезникав прах, все едно бяха посипани с настърган тебешир, който не променяше нито контурите им, нито цвета им. Пелената висеше между мен и небето, листата на дърветата, зелената трева, мостовете, лицата на хората, придавайки на цялата картина някакъв белезникав, тебеширен оттенък. Струваше ми се, че центърът на съзнанието, интерпретиращ сетивните впечатления, се намираще в бяла среда и имаше нужда от почистване и настройване, за да възстанови пълната си прозрачност.

Както и в случая с увеличаването на визуалното възприятие, аз не можех да намеря удовлетворително обяснение на тази белезникавост на възприеманите от мен обекти. Нито времето на денонощието, нито промяната на времето или мястото оказваха някакво въздействие върху тази особеност на възприятието. Тя беше очевидна и при слънчева светлина, и при светлината на лампата; както в полумрак, така и в ялната светлина на утрото. Безусловно, това е вътрешна промяна и затова не е подвластна на външните фактори.

Недоумявайки случващото се с мен и пазейки както преди мълчание, аз продължавах да изпълнявам, като останалите си колеги, своите задължения в Джаму. Единственото правдоподобно обяснение за изменението на моите когнитивни способности се състоеше в това, че жизненият принцип на организма ми сега действаше в променена среда. Всичко това доведе до промяна на характера на нервните импулси, регулиращи функциите на органите, а също повлия и на възприятието и интерпретацията на образите. Всичко, което се случи и продължаваше да се случва, беше толкова безпрецедентно и невероятно, че предпочитам да мисля за него като за аномалия, а не като за естествено развитие, управлявано от законите на природата.

Дните, изпълнени с вътрешен дискомфорт и съмнения, продължаваха да текат, докато в един прекрасен ден по пътя към службата не погледнах фасадата на Двореца Раджгарх, в който се помещаваше местното правителство. Отначало просто хвърлих мимолетен поглед на горните етажи и покрива, но веднага замръзнах на място, без да имам сила да откъсна очи от удивителното зрелище. Пред мен се откриваше неземна картина – с нищо незабележителната фасада на старинния дворец, известна ми така добре, и куполът над нея сега бяха озарени от сребриста светлина. Играта на светлосенките беше толкова красива, че нямам думи, за да предам поне частично тази прелест. Замаян, аз се огледах наоколо и бях очарован от сребристото сияние, преобразяващо всичко наоколо. Безусловно това беше нова фаза на

моята трансформация: сиянието, озаряващо всичко наоколо, беше проекция на моето вътрешно светене.

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Погълнат от вълшебното зрелище, изобщо забравих, че стоя като статуя насред улицата и около мен сноват хора, бързаци по своите дела. Събирайки мислите си, все пак успях да откъсна очи от очарователната картина и да се огледам. От всички страни към мен бяха насочени погледите на хора, явно учудени от моята внезапна и с нищо необяснима неподвижност. Вземайки се в ръце, бавно се отправих към офиса, продължавайки да гледам зданието и небето над него. Заварен неподготвен, никак не можех да повярвам, че зрелището, което се разкриваше на моя мозък, беше реално, а не халюцинация, възникнала в резултат на активиране на ореола, който усещах постоянно около главата си. Погледнах напред, а след това отново се огледах и разтрих с ръце очите си, за да се убедя, че това не е сън. Не, аз определено се намирах в центъра на градинката пред Секретариата, обкръжен от тълпа, движеща се във всички посоки. Бях като всички хора във всяко едно отношение, ако не се смята това, че виждах света различно.

Връщайки се в своята стая, вместо да седна зад бюрото, както правех обикновено, излязох на верандата, за да подишам чист въздух и да се полюбувам на откриващия се оттам изглед. Пред мен стояха наредени домове, опиращи се в стръмен, обрасъл с дървета склон, който водеше към брега на река Тави, чиито води блестяха под слънцето в обкръжението на големи овални камъни. От другата страна на реката се виждаше хълм със средновековна крепост на върха. Наблюдавах този пейзаж всеки ден в продължение на няколко години и изгледът от прозореца се е запечатал в паметта ми. През последните месеци забелязах, че както и при другите обекти, картината придоби други пропорции и същия бледен тебеширен оттенък. В този паметен ден, опитвайки се да обхвана с поглед панорамата и да я сравня с това, което виждах обикновено, аз се изумих от необичайната метаморфоза.

Увеличените размери и леко белезникавият оттенък все още присъстваха в картината, но мъглата изцяло изчезна и пред погледа ми се откри невероятно ярка и богата комбинация на цветове и светлосенки, а сребристото светене придаваше на пейзажа неопишуема прелест. От вълнение ми пресекна дъхът и, премествайки поглед от обект на обект, се опитах да разбера дали тази метаморфоза се случва с целия свят или е била една илюзия, предизвикана от ярката слънчева светлина. С възхищение разглеждах всичко наоколо, позволявайки на погледа си да се задържа ту тук, ту там, убеждавайки се все повече в това, че не съм станал жертва на някаква оптична илюзия, а действително съм видял прекрасен пейзаж, пронизан от млечнобяла, непозната ми преди светлина. Дълбоки чувства изпълниха гърдите ми и от очите ми текнаха сълзи, когато осъзнах случващата се с мен метаморфоза. Но и сега, когато погледът ми бе замъглен от сълзите, аз можех да различа сребристите лъчи, които правеха картината така прекрасна. Не ми беше трудно да разбера, че в познавателния център на мозъка ми ставаше промяна, която не зависи от волята ми, и очарователната светлина,

обкръжаваща всеки обект, не беше нито плод на фантазията ми, нито качество на обекта, а беше проекция на собствената ми вътрешна светлина.

Дните и седмиците минаваха без да донесат забележими промени. Яркият сребрист ореол, обкръжаващ всеки обект, вече се възприемаше от мен като нещо, подразбиращо се от само себе си. Лазурният небесен склон, когато и да го погледнех, излъчваше прекрасна чиста светлина. Притежавайки подобна способност за виждане от детството си, на мен ми се струваше, че така вижда света всеки човек, но трансформацията, която стана с мен, беше толкова внезапна и очевидна, че не преставах да се удивлявам от нея. Изучавайки себе си по-съсредоточено в търсене на нови промени, открих, че и със слуха ми е станала метаморфоза – възприемах звуците по-отчетливо, което придаваше на музикалните мелодии особена прелест, а шумът ми се струваше по-неприятен от преди. Обаче тази промяна в последните години не беше толкова забележима, колкото промяната в сферата на зрителното възприятие. Що се отнася до обонянието, вкуса и осезанието може да се каже, че тези усещания се обостриха, но промените с тях не можеха да се сравнят с тези, които станаха със зрението ми. Можех да наблюдавам този феномен и през нощта. Вечер лампите светеха с особена яркост, а осветените обекти бяха озарени с особена светлина, а не просто отразяваха тяхната светлината на лампите. След няколко седмици тези промени престанаха да предизвикват в мен удивление и започнах да ги възприемам като обичайни. Където и да ходех, каквото и да правех, постоянно осъзнавах светенето в себе си и сиянието отвън. Старото ми Аз отстъпваше място на новата личност – променях се. Моето възприятие стана по-фино и художествено – в организма ми настъпи някакъв странен процес на трансформация на клетъчно ниво.

В средата на април същата година, преди да се преместя в Сринигар, взимайки праха на своята майка, която бях загубил година преди това паметно преживяване, се отправих към Хардвар. Вече бях посещавал Хардвар с аналогична мисия след смъртта на баща си. По време на пътуването с влака и пребиваването ми в Хардвар нито за минутка не можех да забравя за станалите с мен чудесни промени. Пътувах по същия маршрут, спирах на същите гари, ходех по същите улички и виждах същите здания, все същия Ганг носеше водите си пред мен и в тях извършваха „умиване” все същите поклонници. Всичко беше същото, както и преди, но аз възприемах тези картини по съвършено различен начин: сега всеки обект се явяваше като част от невероятно разширяващо се полезрение и цялата възприемана от мен картина беше озарена с ярка светлина, буквално като прясно навалял сняг под слънчевите лъчи. След извършване на свещените обреди се завърнах в Джаму, убеден в това, че с мен е станала метаморфоза. Скоро, както обикновено, се преместих в Сринигар заедно с офиса.

Минаваха години. Здравето и жизнените ми сили постепенно изцяло се възстановиха. Можех да чета в продължение на часове без да си почивам и по-дълго да се отдавам на любимото си занимание – игра на шах. За това се изискваше с часове да напругам вниманието си. Приемът на храна почти с нищо не се отличаваше от обичайния и единственото, което ми напомняше за преживяното, беше чаша мляко сутрин и още една с парче хляб следобед. Не можех обаче да издържам продължителен пост и ако се опитвах да направя това, веднага следваше

отрицателна реакция. Вече не бях същият човек като преди. Светенето вътре в мен и наоколо ставаше все по-забележимо. С помощта на вътрешния поглед можех да различа преминаването на светещи потоци по нервите на тялото ми. Различавах жив сребрист пламък със златен оттенък в областта на челните лобове на мозъка. Моите мисловни образи се отличаваха с необикновена яркост и всеки изплуващ от паметта ми обект беше също толкова светещ, колкото и при неговото непосредствено възприемане.

Моята реакция на инфекции и болести не беше съвсем обичайна. Даже ако се проявяваха някакви симптоми на болест, те бяха в далеч по-мека форма, а температурата, като правило, не се повишаваше. Пулсът се учестяваше, но това се случваше рядко и не се съпровождаше с топлина. Тази особеност наблюдавам в себе си и сега. Единственото обяснение, което мога да дам, се състои в това, че тялото, чиито нерви се намират във възбудено състояние, за да предпази от вредното влияние високочувствителния механизъм на мозъка, не допуска прилив на гореща кръв към мозъка и се освобождава от инфекцията по други начини. Не можех нито да приемам лекарства по време на болест, нито да спазвам пост. Единственото, което ми оставаше е да спазвам диета.

Вече разказах достатъчно за работата на моя мисловен апарат по време на будно състояние, но нищо не съм казал за неговото поведение по време на сън. За първи път разбрах за тези промени, които ставаха с моето съзнание, по време на сън в кризата през февруари на 1938 г., когато за първи път заспах след дълго безсъние. Тогава се потопих в съня, обвит в светещата мантия, чието присъствие продължих да усещам. От този ден започнаха да ме посещават необикновено ярки сънища. Сияещата светлина в главата ми, неизменно съпровождаща ме по време на будърстването, присъстваше и в сънищата ми; даже в нощните часове ми се струваше по-интензивна, отколкото през деня. В мига, в който поставях глава на възглавницата и затварях очи в очакване на съня, веднага започвах да виждам това ярко светене, излизащо от главата ми, постоянно движещо се, разширяващо се нагоре и свиващо се надолу, подобно на водовъртеж, танцуващ под лъчите на слънцето. Отначало ми се струваше, че в основата на гръбнака ми работи някакво бутало, изхвърлящо нагоре струи светеща течност. Неосезаемо, но отчетливо видимо, то работеше с такава сила, че почувствах, как в отговор на поредното изхвърляне цялото ми тяло се тресеше, а леглото скърцаше.

Сънищата бяха чудесни и картините винаги се разгръщаха на сияещ фон, което придаваше на образите фосфорициращ оттенък. Всяка нощ в съня си се пренасях във вълшебна страна и там, обвит в сияние и лек като перце, прелитах от едно място на друго. Пред погледа ми се разкриваха великолепни гледки. Както обикновено става в сънищата, те бяха несвързани и накъсани, но винаги прекрасни и величествени. В съня си винаги се чувствах защитен и щастлив и понякога не пропусках възможността да се потопя за десет часа в този свят, за да откъсна от съмненията и тревогите на деня. Преди никога не съм сънувал такива ярки сънища. Те по естествен начин повтаряха рисунъка на моята нова личност и бяха изтъкани от същия светещ материал, както и моите дневни мисли и фантазии. Осъзнавах отчетливо, че светлината е попила не само моето повърхностно съзнание, но е проникнала дълбоко в

скритите ъгълчета на подсъзнанието.

С времето в съзнанието ми започна да се установява мисълта, че потокът от лъчиста енергия по време на сън по някакъв необясним начин укрепваше моя дремещ мозък и нервните структури, подготвяйки ги за въздействието на неотдавна освободилата се жизнена сила. Но в продължение на няколко години никак не можех да осъзная какво става вътре в мен. В някакъв древен трактат по Кундалини-Йога се натъкнах на мъглива фраза, намекваща за преобразуващата способност на божествената енергия. Тези намеци бяха толкова размазани и недетайлизирани, че никак не можех да разбера как човешкият организъм, появил се на бял свят в резултат на многовековна еволюция, с цялата съвкупност от генетични фактори, определящи неговото развитие, може да бъде преустроен отвътре така, че мозъкът му да започне да функционира на съвършено друго ниво. Отчитайки органичните промени, влияещи както на състоянието на тялото, така и на изключително деликатните структури на мозъка, задачата по трансформацията придоби толкова невероятни мащаби, че изглеждаше почти невъзможна.

Нещо съвършено необяснимо се случваше в тялото, особено по време на сън, когато дремещата ми воля не беше в състояние да се меси в променените анаболични и катаболични процеси на тялото. Това, че целият ми организъм функционираше различно от преди, че процесът на обмяна на веществата премина на друго ниво под влияние на светлоносна жизнена енергия, протичаща по моите нерви, можах да разбера веднага след кризата. Не можех да се заблудя, че честотата на пулса ми и силата на сърдечните съкращения се увеличаваха през първата половина от нощта, както и че храносмилателната ми система и отделителните функции също претърпяха промяна. Не можех да не се доверя на собствените си усещания и на свидетелствата на тези, които ме познаваха в продължение на много години. Затова не считам, че съм длъжен да събирам всякакви доказателства в полза на своите изявления. Това би направило този труд твърде обемен и специализиран. Всеки човек, притежаващ поне начални познания по физиология, може да наблюдава в себе си същите промени, когато в него се разгори змийският огън.

Моят план не позволява детайлно да се спра върху всички физиологични реакции и изменения, наблюдавани от мен ден след ден, убедително демонстриращи, че моят организъм преминава през мощен процес на пречистване и подмладяване. Иначе с какво друго би могло да се обясни тази бурна, от време на време трескава дейност, непрекъснато случваща се в моите вътрешни органи ден и нощ, освен с това, че самият организъм като единно цяло реагира на новата ситуация, приспособявайки се към промените на вътрешната среда? Безусловно, всичко това беше свързано с преминаването на носещата светлина жизнена енергия през клетките на тялото. Всеки изкуствен механизъм (дори стотици пъти по-нечувствителен от организма на човека) веднага би изгорял под въздействието на ток с по-голяма сила от тази, за която е изчислен. Обаче благодарение на защитния механизъм, изработен в човека в хода на еволюционното му развитие, внезапното освобождаване на змиевидната сила при благоприятни обстоятелства и отлично здраве не води до неговата гибел. Но в такива случаи човек следва да съблюдава

крайна предпазливост, за да съхрани физическите сили и психическото равновесие в продължение на цялото последващо сурово изпитание.

Трудно ми е да съдя в каква степен моята конституция подходеше за това, но бъдейки пълен невежа в дадената наука, аз прекарах много години в объркване относно всичко случващо се – отчасти заради отсъствието на необходими знания, отчасти поради екстремната трансформация. В първия и най-тежък период на изпитания видях в съня си най-доброто средство за изцеление от физическите и психически страдания. От момента за заспиване до момента на събуждането отбелязвах признаците на аномална дейност в областта на местонахождението на Кундалини и ми беше ясно, че благодарение на някакъв тайнствен процес секретът на моите полови жлези се засмуква през фините канали и попада в специални нерви, където се преобразува във фина субстанция, която след това прониква в мозъка и жизнено важните органи. Това ставаше с такава сила, че понякога изпитвах болка в съответните органи. В такива минути възбудата, ставаща в организма ми, напомняше трескавата дейност на човек, опитващ се на всяка цена да спаси живота си и аз наблюдавах всичко това буквално като свидетел, безсилен да помогне с нещо. Не беше трудно да се разбере, че целта на тази нова и неочаквана дейност е да насочи сублимираната сперма в главата и другите жизнено важни органи, в случай че в тях има нарушение на функцията им или се развива процес, пречатстващ трансформацията.

Дже в началото на процеса, когато психическото ми състояние далеч не бе добро, не можех да не забележа тази удивителна трансформация в областта на половите ми органи, които преди функционираха по най-обикновен начин. Тази област сега се намираше в непрекъсната възбуда, произвеждайки в изобилие живителната течност, необходима за нарасналите нужди на мозъка и нервната система. След няколко дни наблюдение в главата ми премина мисълта, че благодарение на продължителната практика на концентрация в мозъка ми се е отворил някакъв недостатъчно развит център и че играта на потоците жизнена енергия, която ярко се усещаше, не беше нищо друго освен опит на организма да контролира възникналата ситуация. Беше ми ясно също, че в дадения случай организмът ми използва най-мощния източник на жизнена енергия – тази субстанция, която винаги се намира в областта, управлявана от Кундалини.

Няма съмнение, че през дългите години, докато бурният поток ме носеше, животът ми висеше на косъм. И само благодарение на това, че всички мои желания бяха управлявани от невидима ръка, не се разбих в тези остри камъни, лежащи на пътя на потока. Често, в очакване на съня, чувствах как поток от мощна жизнена енергия се носи през корема и гърдите ми, нахлува с оглушителен шум в мозъка ми, където се излива като проливен дъжд, предизвиквайки усещане за трескаво движение в областта на половите органи и основата на гръбнака.

В такива минути инстинктивно чувствах, че в мен се води борба между живота и смъртта, в която самият стопанин на тялото остава само безучастен свидетел, безсилен да предприеме каквото и да било. Нищо не предава по-добре моето състояние от картината, нарисувана от дъвен художник, на която са изобразени Шива и Шакти. Шива лежи неподвижно по гръб, а

Шакти безпощадно тъпче безжизненото му тяло в своя танц. Така и аз, съзнателен свидетел и собственик на плътта, бях изтикан на заден план и предаден на милостта на ужасяващата и велика сила, която правеше с тялото ми всичко каквото поиска, без да сметне за необходимо по някакъв начин да ме уведоми за своите действия. Затова имах пълното основание да предполагам, че ситуацията, която е отразил авторът на тази символична картина, е сходна с моята.

Пълната безпомощност на адепта при пробуждане на Кундалини и неговата зависимост от милостта на Шакти – космическата жизнена енергия, е постоянна тема на химните на изтъкнатите йоги от древността. Само Шакти, като висша властителка на тялото, е способна да надари своите поклонници (тези, които ѝ се кланят с истинска преданост, посвещават ѝ всичките си помисли и действия) с трансцендентални знания и необикновени сили. Всички тези текстове присъждат на Кундалини мястото на царица и архитект на живия организъм, притежаващ властта да го извайва, преобразява и даже разрушава по своя воля. Но по какъв начин се осъществява това в съответствие с биологичните закони, управляващи човешкото тяло, никой даже не се е и опитал да обясни. Безусловно, това не може да се случи мигновено, сякаш замахваме с вълшебна пръчица, нарушавайки причинно-следствената зависимост. Аз смятам, че даже в тези случаи, когато се наблюдава, както ни се струва, внезапна духовна трансформация, достатъчно дълъг период от време в тъканите и клетките на организма стават постепенни изменения.

КОМЕНТАРИ на Джеймс Хилман към глави десета и единадесета

След като преживяванията му са станали по-леки и животът му се е върнал в привичните коловози, нашият автор отбелязва два нови проблема: не може да чете съсредоточено и „продължава да изпитва страх от свръхестественото”. В десета глава той засяга и религиозни въпроси.

От чисто психодинамична гледна точка, този страх от свръхестественото е резултат от потискане. Безпокойството се явява проявен в съзнание страх пред връщане на потиснатото (в нашия случай) несъзнавано. Освен това, можем да кажем, че страхът е естествена реакция на травма – детето, което се е опарило, се бои от огъня. Фактът, че този страх се фокусира именно върху свръхестественото, свидетелства за ново отношение към него, за променена ориентация на съзнанието по отношение на всичко, което се намира зад пределите на кръгозора. Като съвременни читатели, ние се отъждествяваме с автора. До това преживяване авторът, имайки религиозна настройка, не се е страхувал от боговете или от отвъдното. Той се е стремил към него с цялата си душа и е правел всичко, за да го постигне. Отношението на Гопи Кришна към религията е съзвучно с колективната вяра на западния човек, заставаща го да ходи на църква. Но сега, чувствайки вкуса на отвъдното, той трепери от страх при мисълта за него. И повече от това – дразнят го всякакви прояви на религиозност (хора, връщащи се от поклонение, обикновена религиозна литература и т.н.). Той чувства, че е „лишен от всякакви

религиозни чувства” и не може да разбере причините за тези промени, ставащи в „самите дълбини на личността”. Той преживява думите „Бог умря”.

За онзи, който има опит в работата с хора от Запада, въввлечени в практиката на обредите на държавната религия, подобен обрат изглежда напълно логичен. Срещата с непостижимото разрушава всички стари представи. Удивително е, че понякога психоанализата открива как истински религиозно преживяване у свещеника може по-скоро да разруши неговата предишна религиозна система от възгледи, отколкото да я укрепи. Ортодоксалната църква, разпознавайки отдавна това явление, догматично протестира срещу индивидуалния религиозен опит посредством видения и сънища. Мистикът е нежелан гост в църквата и първият акт на Христа (изгонването на сарафите от храма) е бил извършен в ярост. Мойсей, избухвайки в негодувание, е разбил скрижалите, а за пророци (от колективна гледна точка) е могло да се считат хора, „лишени от религиозна чувства”, „отявлени атеисти”, „неистови еретици”. Отново се сблъскваме с психологически парадокс: главната опасност не е противоречието с истината, а нейното подобие. Сладникавата религиозна сантименталност застрашава истинската вяра повече, отколкото всяко нейно пряко отрицание.

Промененото отношение към религията и страхът пред свръхестественото съдържат в себе си два урока за автора. Първо, това е преразглеждане на ценностната система на този свят (семејство, чувства, връзки, работа и колеги, здраве и други прости неща); второ, това което е страх пред Бога, е начало на мъдрост. С други думи, страхът пред свръхестественото му е посочил неговите собствени природни ограничения. Отвъдният свят се е оказал в заплашителна близост, станал е експериментално възможен; той е усетил неговата сила – не от книгите, а на собствен гръб. Така, посредством този страх, явяващ се първично религиозно чувство на благоговеен ужас, той е станал „homo religiosus”.

Сега той може с пълно право да казва, че преходът към трансформацията не става с един скок – това не е преход от по-малка стая в по-голяма. В това се състои древният спор в духовните дисциплини. Как да се постигне просветление – стъпка по стъпка, като поклонник, изкачващ планина, или с един скок, чрез озарение? Според привържениците на втория възглед вечното не се постига посредством процес, разтеглен във времето. Обаче Гопи Кришна клони към първата гледна точка, твърдейки, че просветлението носи характер на процес.

След това авторът преминава към описание на своята първа най-голяма трансформация: разширение на съзнанието. В първия момент това се възприема като ореол или светеща сфера около главата, в началото като замъглена, а след това проясняваща се. Интересното е, че Опианс в своя труд „Произход на европейската мисъл” разказва как в началото присъствието на „гения” (или „демона”) се е възприемало като сияние около главата и ясновидците са различавали това в другия човек. Светците обикновено са изобразявани с ореол около главата, от което се подразбира, че светостта е свързана с озарение и промяна на съзнанието.

Авторът дава ясно описание на тази промяна – неговото Аз и съзнанието повече не се отъждествяват едно с друго. Единицата съзнание, в която доминира неговото Его, „внезапно се разшири до сияещ кръг съзнание, който растеше все повече и повече, докато не достигна

максимални размери”. Той изпитва затруднения, търсейки формулировка, сравнения или метафори – общите трудности в описанието на феномена, където формулиращото Его не е в състояние да обхване събитието като цяло, „...наред с разширяването на полето на съзнанието, съществуваше и съзнание на Егото– отделно едно от друго и в същото време представлявайки едно цяло”.

Тази формулировка представлява голяма ценност за съвременната дълбинна психология. В своята терапевтична работа ние сме фокусирани върху Его-развитието, предполагайки, че това развитие и развитието на съзнанието са едно и също нещо. Юнг е демонстрирал, че окончателното развитие на Егото се явява неговото подчинение или даже потапяне в полето на съзнание от по-голям мащаб, в което има много собствени архетипни плюсове, подобно на това как Гопи Кришна описва потапянето на своето Аз в езеро от светлина. Проблемът на съвременната дълбока философия се състои в следното: как може да се съчетае идеята за разширяване и развитие на Егото с идеята за разширяване и развитие на съзнанието? С други думи, ако Егото и съзнанието не са едно и също, могат ли те да се развиват независимо едно от друго?

Мисля, че тук стигаме до въпроса за главното различие между юнгианската психоанализа и всички други видове психотерапия, както и между юнгианския анализ и източните учения. Целта на ориентираният към индивидуацията анализ е развитие на съзнанието. В този процес на Егото е отредена само една от ролите, тъй като осъзнаването на другите архетипни компоненти (анима, сянка, образа на майката и бащата, Цялостната личност) също се явява цел. За разлика от другите системи на психотерапия, юнгианската психоанализа може да доведе до разширяване на съзнанието без обичайните видими признаци на Его-развитието. Балансът тук е много фин: от една страна, твърде малкото Его, в което няма наблюдател, няма център; а от друга – твърде малко поле на съзнание извън Егото и вече няма обективно поле за наблюдение извън субективността, в което има малко извънличностна чувствителност и състрадание. За западния аналитик да направи разделение между Его и съзнание означава преразглеждане на терапевтичните цели, и особено на тези, които имат връзка със съвременната Его-психология.

Алхимията ни предоставя материал за разбиране на природата на избелването. „Сребристо светене”, „белезникава среда”, „млечнобяло сияние”, „прясно навалял сняг” – всички тези термини могат лесно да се намерят в алхимичните текстове, описващи чудесното появяване на "бялата фаза". В алхимията всичко се случва в съд и езикът на описание е химичен. Алхимиците описват как субстанцията, с която дълго са работили, започва да избелява. (Първото проявление на бялата фаза при Гопи Кришна, или фазата на анимата, е станало по време на треската, описана в четвърта глава. Тогава той улавя погледа на малката си дъщеря Рагина, лежаща в своето легло, и се поглежда през нейните очи. И той избира да не прилага външно средство – да се полива с вода от кофата – а да преживее „вътрешната агония”, която води до активиране на канала Ида и последващото „охлаждане” отвътре. Вместо огън „сребрист поток със зигзагообразно движение се устремява нагоре по гръбначния мозък – точно, като извиваща се бяла змия, стремително бягаща навън”. След това той изяжда комат

хляб, отпивайки по глътка мляко.)

Тази фаза вече е подготвена психологически с преместването от Пингала към Ида, от мъжкия канал към женския, а също и от активирането на несъзнавания женски аспект на личността или архетипа на анимата. Гопи Кришна признава женското начало в Кундалини, използвайки образа на Шакти, танцуваща върху лежащия Шива (който на много картини е представен като пасивен, ако не се смятат отворените му очи и ерекцията на пениса). Преместването от Пингала към Ида, което нашият автор приема само като физиологичен феномен, в психологичен план означава, че женската енергия Шакти не може да бъде подчинена на мъжкото начало. Богинята не може да бъде активирана, за да служи на мъжа, но женската сила, или анима, трябва да притежава свой собствен канал на активност, а мъжът е само инструмент, посредством който силата проявява себе си. Именно затова художниците и писателите отдават себе си във властта на жената-муза, „бялата богиня”, която, бидейки предразположена към автора, демонстрира себе си в цялата си красота. Когато мъжът се влюбва в Богинята, поддавайки се на нейната магия (най-честият от всички видове преживявания на архетипната анима), нещата се явяват пред него „в нова светлина”, „чувствата се изострят” и тласъците на енергията в Пингала изглеждат неуместни.

Кундалини, като женска сила, в дадения случай изисква за себе си женски канал, даже когато нейният предполагаем подем се осъществява през централния канал, Сушумна. В тантристката традиция този женски канал за женската сила има широк спектър от значения, подобно на този, който има нашето разбиране за архетипа на анимата. Бхарати в „Тантристката традиция” е описал разнообразните значения на лявата артерия, или канала Ида. Любопитно е, че едно от значенията се явява „силата на храносмилането”. Възможно е Гопи Кришна със своето религиозно отношение към храненето да е изразил почит към Анимата. Това е в унисон с нашите представи за това, че Анимата е тясно свързана с вегетативната нервна система. Според Бхарати женското начало може да включва и „разврат”, и „природа”, и „интуитивна мъдрост”, и даже „небитие”. Тези аспекти на женствеността са персонифицирани в гръцките богини, където небитието на Персефона се явява съставна част от образа на нейната майка Деметра, богинята на природата. Там намират своето място също и развратното непостоянство на Афродита, и интуитивната мъдрост на Атина. За съжаление такова диференциране на женското начало отсъства в юдейско-християнската традиция, даваща само малки и второстепенни примери за Анимата като душа.

В психологическата практика бялата фаза съответства на периода на доминиране на женския принцип в съзнанието. Сънищата стават бели и ярки, възниква повече фантазия, целенасочената дейност намалява, появява се хладна отчужденост. Дългият период на страдание, депресия и мъка отплува нанякъде в света на лунната светлина, където всичко е изкупено и е достатъчно само да имаш спокойна и мъдра усмивка на лицето. В живота нахлува нова форма на любовта, отначало романтична и съдържаща само самата себе си. Но главното, което се случва в бялата фаза – признаването на регресивните девствени аспекти, обещава да носи семената на бъдещето в търпелива бременност.

В алхимията също могат да се намерят паралели и за подобряването на здравословното състояние. Бялата фаза се явява един от праобразите на философския камък и на еликсира на здравето. Макар че нашият автор не е напълно защитен от болести, той пише, че „...симптомите на заболяването се проявяваха... в далеч по-мека форма, а температурата, като правило, не се повишаваше”. Идеята за това, че Богинята в една или друга форма праца и взима обратно болестите, е широко разпространена в Индия. На Запад много хора се отправят на поклонение към гроба на Дева Мария, за да се изцелят. Тук сработва идеята за това, че развитието на отношенията с Анимата се явяват главно условие за добро здраве. Самият женски аспект се счита за основен принцип на живота и природата, с който не ни се удава да установим адекватни отношения, докато не интегрираме женската част в себе си. Гопи Кришна акцентира върху това, признавайки от самото начало, че Кундалини е женска, тя е Богиня.

ГЛАВА ДВНАДЕСЕТА

Наблюдавайки всеки ден своя организъм, имах всички основания да предполагам, че в него става процес на трансформация. Но целта на тази трансформация оставаше неясна за мен. Единственото, което можех да предположа, е, че мозъкът ми и нервната ми система постепенно преминават в състояние, което дава възможност да се постигне разширение на съзнанието, характерно за йогите и мистиците, намиращи се в транс. Моето съзнание и без това претърпя разширение от момента на пробуждане на Кундалини (за което нито за минутка не забравях и което стана причина за моите невероятни страдания). Обаче настоящият процес на разширяване на ума предвещаваше преход към ново ниво, в което връзките, свързващи тялото и духа, напълно изчезват, предоставяйки на последния възможност за свободен полет в пространството на нефизическия свят, за да се върне след това към обичайното състояние обновен и укрепнал.

Такава беше моята представа за свръхсетивния опит, повлияна от книгите, разказващи за духовни люде и описващи екстатични преживявания. Но ако не се смята това блажено видение на собствената ми променена личност, което ми се яви два пъти в самото начало, между мен (привързания към земята и зависещ от всевъзможни страсти, желания, физически потребности, глад, студ и болести) и онези късметлии, изпълнени с щастие, незнаещи страх, защитени от болка и пребиваващи в екстаз, нямаше нищо общо. В умствен и морален аспект бях същото същество, каквото и преди – обикновен човек, неспособен да се сравни с тези гиганти на духа, за които четях.

Аз никога не пропусках възможност да изучавам своите симптоми. Не успях да забележа никакви други промени в себе си, освен променливите нервни потоци и сияния, които усещах както вътре, така и отвън. Светенето, което чувствах в последно време навсякъде, където и да се намирах, ми оказваше ободряващо въздействие. Това придаваше на странния ми опит нюанс на възвишеност. С мен, безусловно, ставаше някаква трансформация и това в известна

степен ме приближаваше до избраниците, макар че във всяко друго отношение с нищо не се отличавах от обикновения човек. И все пак не мога да закрия очите си пред това, че страданията, паднали се на моята участ, значително превъзхождат по мащабите си постигнатите резултати. За това нямаше никакво разумно обяснение, освен че по силата на някакви физически и психически недостатъци процесът на пречистване, през който преминавах, внезапно се прекъсна, което ме направи да изглеждам като кандидат в „Йога Брихста“ човек, опитващ се да постигне висши нива в Йога, но оказал се неспособен за това.

Годините минаваха, аз не забелязвах в себе си никакви нови признаци на духовно развитие или на морален и интелектуален ръст, което трябва да е характерно за личностите, в които Кундалини запалва свещения огън. Затова все повече се убеждавах в неутешимата мисъл, че не ми достигат нужните умствени и физически качества. Но доколкото активността на светещата сила не отслабваше, хранех надежда, че в един прекрасен ден ще бъда възнаграден, ако не с висша, то поне с някаква забележима благодат.

Физически станах почти същия като преди – здрав и издръжлив, способен упорито да понасям глад, жега, студ, изтощителна умствена и физическа работа, а също и безпокойство и дискомфорт. Единственото, което понасях тежко, беше недоспиването. Недостигът на сън винаги ме довеждаше до потиснато настроение и това състояние можеше да продължава по няколко дни дотогава, докато не успях да се наспя. В такива дни усещах, че мозъкът ми не получава достатъчно енергия, необходима за поддържане на разширяващото се пространство на съзнанието.

По време на сън не се наблюдаваше понижаване на активността на лъчистите потоци жизнена енергия. Сънищата бяха толкова живи и ярки, че в тях живеех в сияещ свят, в който всеки предмет блестеше ослепително на невероятно прекрасен фон и на мен ми се струваше, че витая в небеса, населени с доброжелатели. Последното, което обикновено виждах преди да се събудя, беше неземан пейзаж или фигура, обвита в ослепителна светлина. Виденията бяха толкова ярки, че обкръжаващият ме свят, в който се оказвах след събуждане, ми изглеждаше тъмен като в рог. Картините на тези прекрасни сънища се запечатваха в паметта ми и стояха пред вътрешния ми поглед по цял ден, изпълвайки душата ми с топли чувства. Всяка следваща нощ носеше със себе и продължение на предишните сънища.

Ефектът на сияние, толкова изразен в съня, присъстваше и в будно състояние, но в по-леко изразена форма, и в същото време чувството на екзалтация напълно отсъстваше. Отчетливо усещах как слизам от по-високо ниво на по-ниско и отбелязвах свиване на околното пространство сякаш от необятни простори попадах в малка стая.

Съвършено очевидно е, че трансформацията на личността, ставаща в съня, се осъществяваше благодарение на определен физиологичен процес, въздействащ върху всяка част на тялото. По време на сън честотата на пулса беше значително по-голяма, отколкото през деня. Проверях това, притискайки пръсти към пулсиращата артерия всеки път, когато се пробуждах през нощта. Понякога пулсът ми беше толкова учестен, че започвах да се безпокоя. Силните и чести удари безспорно бяха следствие от активизиране на метаболизма и

процесите, ставащи в кръвоносното русло и клетките – причина за всичко това беше въздействието на потоците жизнена енергия, струящи по цялото ми тяло.

Отсъствието на познание по физиология не е давало възможност на адептите от древността да свържат психологичните и физиологичните реакции, предизвикани от активирането на Кундалини. Аз също изпитвах недостиг на знания, но благодарение на това, че в наши дни не е трудно да се сдобиеш с основни сведения във всяка област на науката, и на това, че наблюдавах своето състояние ден след ден в течение на много години, успях да направя определени изводи и критично да оценя последствията от неочакваната трансформация на своя организъм.

Стигнах до извода, че необичайната активност на нервната система и мозъка е характерна за всички случаи на свръхестествено духовно и психично развитие. Тя се проявява в по-малки размери в гениите и още по-малко е изразена в хората, надарени с изтъкнати интелектуални способности. Внезапното активиране на неправилния нерв може да завърши с умопомрачение, невроза или други трудно диагностицируеми и трудно лечими психични разстройства. Кундалини, както става ясно от описанията на авторите от древността, свидетелства за развитието (понякога спонтанно, а по-рядко – възникващо в резултат на специални психофизически упражнения) на необичайни духовни и психични сили, асоциирани с религията и свръхестественото. В мен нямаше и най-малко съмнение в това, че постоянно усещаното бързо движение в основата на гръбнака, оказващо влияние на нервните възли в тази област, показваше, че там е започнал да функционира скрит орган. Контролиран от невидим механизъм, той преработваше спермата в течност, надарена с особена сила, която, преминавайки по нервите, постъпваше в гръбначния и главния мозък. Дълго време се намирах във властта на представата, че светенето в моята глава, както и мощните потоци нервна енергия, преминаващи през цялото ми тяло, са били породени от сублимираната сперма. Но с течение на времето промених мнението си. Активирането в областта на репродуктивните органи не беше единствената трансформация, през която преминавах. В мозъка и другите нервни центрове ставаха съответни изменения. След кризата движението на светлоносните потоци престана да носи хаотичен характер, в него започна да се забелязва определена цел, което свидетелстваше за това, че целият ми организъм е претърпял радикална промяна и неговите низши части също са се включили в този процес.

Въз основа на тези факти постепенно стигнах до извода, че в човешкото тяло се извършва еволюционен процес, изразяващ се в развитието на мощен високочувствителен център на съзнанието в теменната област на мозъка. Разположението на този център му позволява да управлява всички части на мозъка и нервната система, осъществявайки пряка връзка с репродуктивните органи посредством канала на гръбначния мозък. В организма на обикновен човек този зараждащ се център употребява за своето хранване сперма в такова нищожно количество, че това не оказва никакво влияние на функцията на репродуктивните органи. Формирацията се център на индивидите, стоящи на високо ниво на еволюционно развитие, използва за своята жизнена дейност топлина в значително голям обем, екстрахирайки я посредством нервните влакна от тъканите на организма. Ако този център

започне да действа твърде рано, когато мрежата на нервните влакна още не е достигнала нужното развитие, а нежните клетки на мозъка не са се приспособили към новите условия, резултатите могат да се окажат катастрофални. Фините тъкани на организма могат да бъдат повредени, което се проявява в необясними болести, безумие и смърт. Единственият начин да се избегне катастрофата в такива случаи е – да се използва нектарът, съдържащ се в спермата, за храна на мозъка и основните жизнени органи. Благодарение на това повредените и умиращите клетки се възстановяват.

При този процес целият организъм функционира по удивителен начин, което не може да не предизвика страх и в най-смелото сърце. Оказвайки се между стария и новия (още не напълно завършен) център на съзнанието, субектът, неподготвен за това, губи контрол над своите мисли и действия. Заставайки лице в лице срещу собствения си разбунтуван ум, неуправляеми чувства и нарушената работа на органите, той чувства, че целият свят се е преобърнал с главата надолу, а самото негово съществуване може да се сравни единствено с най-фантастичен сън. Именно затова древните мастери по Кундалини-Йога са настоявали учениците да притежават изключително здраво телосложение, да могат да контролират чувствата и желанията, да могат да контролират работата на вътрешните органи, и най-важното – да се отличават с изключителна целеустременост и воля, необходими за пробуждане на Шакти. В съвременния свят е много сложно да постигнеш безукорно състояние на ума и тялото, но и абсолютно необходимо, за да се защити мозъкът от непосилно претоварване. Не е чудно, че в древността са наричали всеки, който се е захващал с опасната задача преждевременно да събуди Кундалини, „Вира”, което означава герой, а самата практика е носила името „Вира Садхана”, или „героична задача”, предизвикваща възхищение даже у аскетите, безразлични към физическите мъчения и смъртта.

В никакъв случай не бива да се мисли, че промяната на психическите процеси и състоянието на нервната система, предизвиквайки главозамайващ ефект и сътресение на целия организъм, ще продължи само кратко време, за да може човек, овладявайки откритите се в него способности, да се върне към обичайния си живот. След пробуждане на Кундалини адептът се оказва в пълно нейно подчинение и се пренася в нов свят, който е толкова далеч от предишния, колкото и сънят – от реалността. Свръхсетивното състояние на нервната система и мозъка, предизвикано от дейността на силата, подготвяща ги за състояние на висше възприятие, а също и от процесите на изцеление на повредените от невероятното натоварване тъкани, може да продължи без отслабване дълги години. Но с времето човек все повече и повече свиква с изискванията на тази нова сила.

Сънят, когато умът почива, а тялото бездейства, се явява най-доброто време за оздравителни и възстановителни процеси, нуждаещи се от допълнителната енергия, която се разсейва в периода на активна дейност. Това се проявява в прилив на голям обем лъчиста жизнена енергия към мозъка и влияе на съдържанието на сънищата. Всяка клетка на мозъка получава енергия, хранейки се с фина субстанция, произведена от репродуктивните органи, което дава възможност на тъканите да поддържат необходимата степен на активност за работа на новооткрития се център на висше съзнание. Саморегулиращият се механизъм, опитвайки се

отчаяно да се приспособи към неочакваната метаморфоза, използва всяка възможност, за да внесе в организма необходимите изменения, независимо от съпротивлението от страна на Его-съзнанието, което редуващите се състояния на сън и бодърстване подмятат ту нагоре, ту надолу, буквално като вълни на бушуващо море.

Ето защо придавам на своите сънища особено значение и считам, че от момента на пробуждане на Кундалини до ден днешен те са били най-прекрасната черта на моето съществуване.

ГЛАВА ТРИНАДЕСЕТА

Ако не се смятат необичайностите, а възможно даже аномалности, на психическите изяви, пробуждането на Кундалини е съвършено естествено, макар и рядко биологично явление, демонстриращо способността на здравия човешки организъм да достигне нови степени на еволюционно усъвършенстване. Единственото, което придава на този феномен странен, даже невероятен характер, е биологичният процес, който, започвайки в организма, води до проява на нетипични, едва ли не свръхестествени качества. На хората, притежаващи обширни знания за царството на животните, трябва да са известни случаи на странно поведение на много животни, необяснимо от гледна точка на известните биологични закони. Обаче тези, които приемат за даденост подобни форми сред нисшите форми на живот, се отнасят с голяма подозрителност към аналогични факти, когато става дума за далеч по-сложно устроения човешки мозък.

Да се отрича способността на човешкия организъм да претърпява органични процеси, водещи до развитие на свръхсетивен тип съзнание, означава автоматично да се отричат някои фундаментални концепции на религията, вдъхновената дейност на пророците и всевъзможни духовни явления. Ако човешкият организъм не е способен за развитие на мозъка и нервната дейност, съответстващо на висшите форми на съзнание, то той в същата степен не е способен и за проявлението на необичайни умствени способности и духовни качества поради простата причина, че всички съществуващи форми на живот на земята неизменно демонстрират пряка зависимост между своето органично устройство и нивото на съзнание. Така че би било ненаучно да се предположи, че човек се явява единствено изключение и че невероятното развитие на неговите психични възможности не се съпровожда със задължително развитие на съответния биологичен апарат.

Първият съвършено резонно възникващ въпрос е: по какъв начин могат да се случат развитието и трансформацията на човешкия мозък от гледна точка на това, че за последното хилядолетие човешкият скелет и в частност черепът, като вместилище на мозъка, не са претърпели никакви забележими изменения? На това може да се отговори, че в дадения случай развитието не е докоснало обема и формата на мозъка, а е засегнало само качеството и организацията на отделни негови части и връзки, а също и много фини елементи, присъстващи във всяка клетка на организма. Нежеланието на много интелигентни (в други

отношения) хора да признаят реалността на психичните явления и ценността на духовния опит се крие в неспособността на емпиричната наука да постигне или проанализира истинската природа на жизнения принцип на клетките на организма – основната единица на всички живи структури. На днешния етап на знание пробуждането на Кундалини открива единствено възможния път за изучаване на финото биохимично вещество, благодарение на което организмът на определени хора е способен да работи далеч по-ефективно при същите размери на черепа и мозъка, както и при останалите.

Грешно е да се смята човека за краен и завършен продукт на еволюцията, неспособен да излезе извън пределите, определени от неговата конституция. Между съвременния човек и човекоподобната маймуна, от която, както твърдят учените, той практически не се различава от няколкостотин хилядолетия, лежи пропаст. И все пак, престъпвайки границите на умственото развитие, непреодолими за другите членове на това семейство, човекът достига нов етап на развитие. Причината за този преход трябва да бъде вътрешна, тъй като никакви външни обстоятелства не могат да предизвикат радикални промени на умствените му способности.

Според разпространените индийски представи Кундалини притежава чудесни атрибути. Тя е Парашакти, висшата енергия, която в качеството на илюзорната сила Майа увеличава въздушната душа (Джива) в мрежата на преходните проявления, с което я привързва към вечно въртящото се колело на живот и смърт. Затова тя, Шакти, се оказва съблазнителка, омагьосваща Джива на ложето на насладите, което неминуемо влече след себе си размножаване и болка. В същото време тя е и състрадателна майка, предизвикваща жажда за знания и влечение към свръхсетивен опит. И в крайна сметка именно тя надарява човека с духовно прозрение, водещо към осъзнаване на собствената неземна природа.

Известни се удивителни истории за това как някои изтъкнати люде в Индия, чиито имена са на устата на всекиго, благодарение на нейната милост, едва ли не мигновено, са се превърнали в гении. Те са станали велики поети, писатели, драматурзи или философи без да търсят помощта на учители, често без да имат даже и начално образование. Съществуват също и много разкази за това с какви чудесни дарби тя е обсипвала неизвестни, но предани поклонници, развиващи по нейна милост такива способности, че са могли да предизвикат изглеждащите нерушими закони на природата.

Колкото и да се стараех обаче не можех да забележа в себе си и намек за подобна трансформация и след няколко години без видими промени стигнах до извода, че преживяното от мен е всичко, което ми е писано да видя от свръхестественото. Ужасното изпитание и ненамаляващият нито за минутка страх, преследващ ме толкова дълго време, малко усмириха страстта ми към експерименти със свръхестественото. Границата, разделяща обикновения свят от свръхестественото е така добре защитена, че даже най-умният човек не е застрахован от постоянните падания в многобройните дупки, лежащи по пътя му, ако всяка негова крачка не е направлявана от висшия разум. Изтъкнати личности както в древността, така и в наши дни, признават съществуването на този свръхразумен наблюдател, който не е нищо друго, освен мистичната личност, развиваща се в тях благодарение на активиране на

Кундалини.

След произшествията, описани в предишната глава, живеех почти обикновен живот, с нищо не отличаващ се във всяко отношение от живота на останалите хора, ако не се смятат часовете за сън. Изразената активност на метаболичните процеси в нощните часове, проявяваща се като ускоряване на сърдечната дейност, появата на чувство на умора сутрин, а също и с динамика на сънищата, безпогрешно показваше, че моят организъм претърпява метаморфоза. На мен самия ми се струваше, че приличам на малко момче, изобщо не осъзнаващо великите промени, ставащи в малкото му тяло, насочени към това, колкото може по-скоро то да се превърне в мъж. Тази прилика се засилваше още и от моя начин на хранене, от ускорените процеси на обмяна, по-продължителния сън, учестения пулс и смекчаване, ако не и на пълно отсъствие, на симптоми за болести. Поради скрити от мен причини организъмът ми функционираше съвсем не така, както преди.

Тялото ми стана мишена за някакви невидими, но свръхразумни жизнени сили, които, ползвайки се от допълнителната енергия, образуваща се в резултат на по-голямата консумация на храна и максималното ѝ усвояване, умереността на полово активност и дългите периоди на пълно полово въздържание, превъзпитаваха и преустройваха моя организъм отвътре, подготвяйки го за възможността да функционира на друго енергийно ниво. Постоянството на симптомите и самият механизъм на функциониране на организма ми под влияние на потоците от нова жизнена енергия свидетелстваха за това, че даже в това променено състояние жизнената дейност на всички мои органи се подчиняваше на определен отчетлив ритъм – неизменен атрибут на живота във всички негови форми. За човек в моята ситуация, подложен всяка нощ на пристъпите на необяснима дейност в тялото, беше голямо утешение да осъзнае, че то откликва по точен, систематичен начин. Това не би се случило, ако бяха взели връх хаотичните сили.

В самото начало погрешно сметнах нормалното действие на жизнената сила за разстройство на нервната система, съпровождащо се с непредсказуемо поведение на енергийните потоци. В древните езотерични трактати Кундалини се описва като богиня, като струяща лъчиста енергия, подобно на нектара на амброзията. Пробудена посредством силата на концентрацията и пранаяма, тя може постепенно да се издигне до връхната точка, разположена в областта на темето, благодарение на което бог Шива, обитаващ в съзнанието на йогина, ще вкуси истинското блаженство. Както твърдят текстовете, в процеса на издигане от своята обител, намираща се в основата на гръбнака, до темето тя оросява с нектара си шестте лотоса, съответстващи на най-важните центрове на нервната система, докато не достигне хилядолистния лотос, разположен в теменната област и не се слее в екстаз със своя божествен съпруг. Тогава възплътеното съзнание, освободено от оковите, удържащи го в земния свят, полита към невероятните висоти на самосъзнанието, където му се открива истината относно собственото безсмъртие.

Спускайки се обратно, Кундалини отново преминава през лотосите, прибирайки своите листенца след нейното слизване надолу. И накрая тя се връща в своето първоначално състояние в основата на гръбнака, увеличавайки след себе си временно освободеното съзнание.

Йогинът, съзрял неописуема красота, отново се пробужда в обикновения свят, носейки със себе си краткия, но потресаващ спомен за полета в Безкрайността. В текстовете по Хатха-Йога има описания на тези лотоси, в които е посочено местонахождението на всеки един от тях, броят на листенцата, името на покровителстващото го божество и буквите от санскритския алфавит, асоциирани с него. Учениците медитират върху всеки лотос, започвайки от най-долния, Мулдхара-чакра, разположен в близост до мястото на Кундалини. Центровете, в които са разположени лотосите, се наричат чакри. Прието е пет от тях да се считат за центрове на жизнената енергия, свързани с мощни нервни възли, разположени на различни нива в областта на гръбначния мозък. Шестият е разположен в мозъка, в точката, която е проекция на точката в основата на носа (междувеждието). Седмата чакра е разположена в теменната област на мозъка.

От гледна точка на биологичната еволюция тялото и мозъкът на съвременния здрав човек трябва да служат на обитателя за постигане на по-високо ниво на съзнанието. Мозъкът, нервната система и основните жизнени органи би трябвало да съответстват на по-висок еволюционен стандарт, давайки възможност за се развие по-богата личност, но подчиняването на диктата на цивилизацията е довело до забавяне на този най-сложен механизъм. В това се заключава и основната причина, поради която човешкият организъм вместо да съдейства на процеса, активно се съпротивлява на прехода на ново енергийно ниво, което се явява необходимо условие за развитие на по-висша личност. На науката не са известни никакви начини на пречистване и пренастройване на организма, посредством които той да стане по-способен да провежда през себе си тази сила. Все пак, всички системи на Йога, независимо от различието в подходите, са насочени именно към тази подготовка. Кундалини е механизмът, благодарение на който биологичната промяна и настройка се осъществяват по най-ефективен начин.

Пробуждането на Кундалини е рядко, но естествено биологично явление. Що се касае до реалността на лотосите, върху които древните автори са концентрирали вниманието си, считам, че да се обсъжда това е напразно губене на време. Лично аз не съм открил никакъв признак на присъствие в нито една част на централната нервна система. На съвременен ниво на развитие на физиологията да говорим сериозно за тях означава да нанесем обида на разума. По-скоро, тяхното изобразяване е служило на учениците за указание къде трябва да концентрират вниманието си и къде са разположени най-много чувствителни центрове на мозъка и нервната система.

Освен това, лотосът, растящ в прозрачна вода, винаги се смята за символ на невинността и чистотата. С отричането на съществуването на лотоси и всичко, което се асоциира с тях, в никакъв случай не искам да принизя значението на огромната работа, свършена от древните автори. Техните достижения в тази опасна и трудна сфера може без преувеличение да се нарекат чудесни.

Идеята за лотосите, или чакрите, е била провокирана у древните учители от сходството на нервните възли в пробудено състояние с въртящи се дискове, озарени от светлина, или с напълно разлистил се лотос, блестящ под слънчевите лъчи. Сияещият кръг над главата,

оцветен с всички цветове на дъгата и докосващ светлинните лъчи, преминаващи нагоре по гръбначния мозък, несъмнено напомня лотос, хранещ се от водата чрез тънко дълго стебло. При отсъствие на адекватна информация по физиология древните автори не са намерили нищо по-добро от това да изобразяват ярко озарени лотоси в местата на нервните възли, за да подготвят непосветения ученик за това, което го очаква.

Аз се спрях на този въпрос, само за да може читателят, запознат с текстовете, описващи Кундалини, да не се учудва, че нищо не споменавам за чакрите и лотосите, на които е посветена огромно количество литература. Никога не съм практикувал тантристка Йога, чийто главни особености са пранаяма, медитация върху нервните центрове и особени пози. Ако бях направил това с твърдата увереност в съществуването на чакрите, то, много вероятно, бих приел сияещите формации и светецките дискове, възникващи в различни нервни възли, разположени по дължината на гръбнака, за лотоси, и моето възбудено въображение напълно би могло да започне да рисува на тях букви и божества. Обаче по волята на провидението аз бях удостоен да видя уникалното явление срещащо се в миналото, но неизучено в детайли и неописано досега, просто и понятно, без мъгливи думи и метафори. Колкото и поразително да изглеждаше това, бях убеден, че именно изпитваните от мен страдания са ми позволили да проследя биологичните процеси, стоящи зад тези явления.

Беше ми съдено да наблюдавам собствената си трансформация, която, макар и да не може да се сравни с великите метаморфози, случили се с древните мистици, или с постиженията на великите гении, все пак се явява истинска и съпроводена с огромни страдания. Но това, което наблюдавах и продължавам да наблюдавам в себе си и до ден днешен, толкова противоречи на научните представи, че, ако бъде потвърдено емпирично, ще направи революционен преврат във всички сфери на човешкия живот и човешката дейност.

Аз осъзнах факта (потвърден от пророците на много страни, основно в Индия, и не предизвикващ у мен ни най-малко съмнение), че в човешкия организъм, в областта на половите органи, се намира много фин и сложен механизъм, който, бидейки активен в обикновените хора, води до развитието на по висша личност от поколение към поколение. Внезапното пробуждане на този механизъм предизвиква бурна трансформация на нервната система и мозъка, което води към развитието на съзнание от по-висш порядък. Този механизъм се нарича „Кундалини” и се явява истинската причина за духовните феномени, биологическа основа за еволюцията и развитието на личността, а също и таен източник на всички езотерични и окултни доктрини.

КОМЕНТАРИ на Джеймс Хилман към глави дванадесета и тринадесета

За съжаление ние не знаем съдържанието на сънищата на автора. На нас ни разказват само за тяхната възвишена красота, яркост, напрегнатост и съпътстващото повишаване на физиологичната активност, особено на половата. Както вече бе споменато, жизнеността на

въображението е характерна за бялата фаза, за активирането на анимата. Любопитно е да се наблюдава колко се отличава процесът при автора от този, който се случва при психоанализа с хората на Запад. За нас не е достатъчно да имаме прекрасни сънища – те трябва да бъдат записани, проанализирани, интегрирани. А на Гопи Кришна му е достатъчно това, че ги вижда, чувства и преживява. Тук стигаме до един от начините, по който Егото и съзнанието могат да бъдат разделени. Доколкото в хода на анализата сънят се изучава подробно с цел да бъде интегриран, ние разширяваме Егото и отъждествяваме неговото разширяване с разширяване на съзнанието. Нашият автор е тръгнал по друг път: той е позволил на своето Его да изчезне в света на сънищата и наблюдавал това, което се случва, доверявайки се (както обикновено става в бялата фаза на анимата) на процеса на трансформация. Вместо да позволи на своето Его да интегрира нов сияещ свят, той е позволил на новия свят да интегрира Его-то. Това е приближаване към велико осъзнаване – пълна противоположност на западния подход. Ние работим с него много активно, а Гопи Кришна е спал, но в подходящото време и по подходящ начин. Сравнете неговия сън със съня на св.Бернар, „жив и бдителен сън, просветляващ вътрешните чувства”.

Очевидно съществува далеч по-дълбока взаимна връзка между сънищата и сексуалната възбуда, отколкото сме свикнали да предполагаме. Фройд пръв е видял връзката между света на сънищата и сексуалността. Той е заключил своето прозрение в тесните рамки на механистическата система, с което почти изцяло е унищожил неговата ценност. Но, давайки му възможност да разтвори криле, ние можем да разсъждаваме за наблюденията на нашия автор.

Приемайки заедно с Юнг и Гопи Кришна това, че Кундалини е инстинкт за индивидуация, следва да се предположи, че този инстинкт притежава силен сексуален компонент, ако не и еротична основа. Приемайки също с Юнг и Гопи Кришна това, че сънищата играят основна роля в този процес (предвиждайки нивото на съзнание), може да се предположи, че всичко, което се случва в съня, ще бъде подложено на влиянието на сексуалността, а също и ще се отрази на самата нея. Фройд разбира се е говорил за това, но не е видял тук целенасочен процес на индивидуация. Но което е още по-лошо, той е свел съня до рамките на сексуалността, докато Гопи Кришна счита, че сексуалността служи на съня. Последните изследвания в областта на съня са открили синхронност между ерекцията и съня. Обикновено в периода на сън със сънища се случва ерекция, а в период на сън без сънища тя спада. Експериментаторите правят извод, че за двата вида дейност отговаря един и същ биологичен механизъм. Ние бихме нарекли този механизъм „психоидно ниво”, а Гопи Кришна го нарича „Кундалини”. Фантазиите и сексуалната възбуда могат да бъдат двете страни на един и същи процес.

Фройдистката психоанализа свежда фантазията до нейните сексуални корени, така че сексуалността може да служи само на своята крайна екстревъртна цел. В Кундалини-Йога сексуалността се преобразува, за да служи на своите интровертни биологични цели. Може да се каже, че Юнгианската психоанализа се занимава с междинното положение: от една страна сексуалността се проявява като действие, а от друга – предимно в образи. Но във всички

случаи сексуалното съдържание на подсъзнанието се признава безусловно.

Пряката връзка между тестисите и мозъка, осъществена посредством гръбнака, е аксиома в индийската, китайската, арабската и древногръцката медицина. Ние не разполагаме с никакви научни данни, потвърждаващи тази връзка. Но вместо да отхвърлим тази идея като суеверие, можем да я изтълкуваме като психологична истина: между двата продуктивни органа на мъжа съществува явна взаимовръзка, а гръбначният стълб, поддържащ го във вертикално положение, символизира връзката между двата противоположни полюса на неговата сила.

Сексуалното единство между главата и гениталиите, изразено психологически от нашия автор, в алхимията се разглежда като съединение на противоположните начала – мъжкото и женското (Кралят и Кралицата, Слънцето и Луната, черно и бяло и т.н.). Често се употребява метафората за кръвосмесителна връзка между брат и сестра. В психологичен аспект това единение означава съюз със самия себе си – самооплождане, самосътворение. Интензивната пролонгирана интроверсия на либидото, самоотвержената любов, която човек щедро подарява на собствения си психичен живот, радостното признание на всички биологични желания и сексуалната възбуда като естествен психичен процес, представата за това, че твоите гениталии са благословени от Бог, - всичко това подсказва единство между темето и семето. Моментът на вътрешно сливане, съдейки по всичко, може да се сравни с оргазъм (виж глава четиринадесета). От това сливане се появява божественото дете – второто раждане на нов човека.

Затова никак не е чудно, че нашият автор е възприемал себе си като „подрастващо дете“. И тези преживявания ние отново намираме не в сънищата за раждане и детство (както това се среща често при психоанализата), а във вътрешните органични усещания. Той наивно (в най-добрия смисъл на тази дума) преминава през архетипните преживявания – просто и естествено.

Както споменава авторът, в трактатите по Кундалини-Йога, Хатха-Йога, а също и китайска Йога се описват чакрите – центровете, разположени в тялото, всеки от които има свой цвят, номер, име на съответното божество, орган и система, а също и множество други сложни характеристики. Гопи Кришна не е усетил в себе си присъствието на тези центрове и затова обяснява как човек може да възприеме светещите кръгове за чакри или лотоси, чиято реалност той не признава. Той отново споменава за страданието, обаче усещанията, преживявани от него, съответстват на психологическата реалност на тези системи в Йога и на измененията, случващи се в центровете при пробуждане на Кундалини.

Възниква въпросът: действително ли всичко това се е случило в неговото тяло, клетки, органи? Или се е случило в йогийското тяло? Бхарати пише: „Физическото и йогийското тяло принадлежат на две различни логични нива“. Системата от чакри няма никакво отношение към физическото пространство. И въпреки всичко психиката настоява на този език на телесни преживявания, така че логически невъзможното става не само възможно психологически, но и се явява психологична истина. Но за Гопи Кришна този въпрос не

възниква. Той преживява всичко това физически – тялото му е обхванато от пламъци, органите му страдат, навичките му за хранене се променят. Праната обединява тези две нива, които се явяват едно цяло, но разделени от психиката ни на два логически свята. Физиолозите могат да изследват измененията във физическото тяло по време на Самадхи и да проследят промените, ставащи в него в резултат на измененията в йогийското тяло. Но психолозите се интересуват повече от данните, съдържащи се в описанията на Гопи Кришна за своето състояние: неговото физическо тяло се явява материален носител за проекциите на нематериалните събития, които тук, в тялото, се възприемат от сетивата като „реалност“.

Безусловно, трябва да има някакво материално място за психическите промени: произведение на изкуството, алхимични материали, физическото тяло. В западната традиция ние сме напреднали много в изучаването на физическото тяло, но сме в относително невидение относно тялото на въображението. Ние не знаем какво влияние оказва тялото на въображението върху нашата физиология, не само на психосоматичните симптоми, но и на всички болести и тяхното лечение. Разказът на нашия автор нагледно демонстрира как са свързани помежду си тези две „логически нива“.

Неговата книга не повтаря традиционните трактати за преминаване през чакрите и това я прави особено ценна. Алхимиците са се оплаквали от това, че книгите са твърде неясни и безполезни: все едно никой не знае как да се направи философският камък и всеки трябва да работи самостоятелно. Така и психоанализата – не съществуват два идентични процеса. Те продуцират различни картини, символи, мотиви и емоционални преживявания и поради това всеки случай е уникален. И отношенията, установяващи се между аналитика и субекта на анализа също имат неповторим характер – това винаги е творчески процес. Всеки трябва да върви по собствен път, тъй като архетипът на индивидуацията винаги е един, но неговите проявления са разнообразни.

ГЛАВА ЧЕТИРИНАДЕСЕТА

На мен ми провървя с моите близки и приятели, благодарение на чиято любов и преданост ми се удаде да измина този нелек път. Двете ми сестри, техните съпрузи, бащата и братята на жена ми, а също и моите не многобройни, но искрени, приятели ме обградиха с много любов и грижи. Майка ми почина година и половина преди произшествието, но тази любов, с която ме възпитаваше в детството, както и безпримерната преданост на моята съпруга, ми помогнаха да оцелея. За мен те бяха два ангела хранители, на които ще остана задължен за цял живот. Съдбата ме е дарила с майка, чиято искрена доброта, благородство на характера, чувство за дълг и нравствена чистота заслужават висша похвала и чиято любов се отрази на целия ми живот.

Обръщайки се назад, мога твърдо да заявя, че ако не беше силната конституция, унаследена от родителите ми, и определени черти на характера, възпитани от тях, нямаше за нищо на света да успея да премина през това сурово изпитание. И макар в продължение на много

години от моя променил се живот да не можех да си отдъхна свободно, както подобава на уверен в себе си човек, успях да се приспособя към променените условия. Отчасти това се дължеше на възпитанието, получено в детството, поради което можах да съхраня спокойствие и в най-трудните ситуации и не изпитвах страх пред смъртта. Такива ситуации възникваха често поради пренебрежение към правилата на поведение, които трябваше безусловно да съблюдавам, и всяка грешка се съпровождаше с мъчителни усещания.

Бидейки най-обикновен човек, заемащ доста скромно обществено положение, аз никога не си въобразих, че съм някакъв друг и сега, когато с мен стана тази метаморфоза, продължавам да считам себе си за същия човек. От друга страна, моята пълна беззащитност пред силата, проявяваща се в мен, унищожи даже и тези нищожни остатъци от гордост, които някога притежавах. Продължих да се занимавам с всичките си дела точно по същия начин, както и преди. Единственото, което ми напомняше за преживяното, беше необходимостта да спазвам диета и да се придържам към особен режим с цел да се намали съпротивлението на работата на мощната енергия, пробудила се в мен.

Външният ми живот течеше съвършено обикновено и аз не позволявах на никого, освен на жена ми, даже за малко да надзърне в моята тайна. Всяка година през зимата пристигах със своя офис в Джаму, а през лятото – в Кашмир, за да избегна големия студ и изнурителната жега, способни да окажат разрушително въздействие на свръхчувствителните тъкани на моя възстановяващ се организъм. Постепенно тялото ми укрепна достатъчно, за да може да понесе трудностите на пътуването, продължителните пости, неприятностите и пренапрежението.

Станах почти същия човек, какъвто бях преди, но по-смирен в резултат на преживяното, с по-малко изразено Его и с далеч по-голяма вяра в Невидимия Съдия над човешките съдби. Единственото, в което бях уверен, беше неизменно разширяващото се поле на съзнанието и увеличаването на яркостта на възприемане на обектите – както на външните, така и на вътрешните. Всичко това засили убеждението ми, че независимо от външната прилика с всички останали, вътрешно се различавах от тях, живеейки в своя сияещ свят.

Споменавайки в разказа си и най-дребните детайли, аз се ръководя от това, че не бива да пропусна нито един факт, защото трансформацията на личността е пълна с рискове и изисква много внимателно отношение към всяка фаза. Макар че всичко, за което говоря, е известно още отпреди няколко столетия, тези знания се нуждаят от систематизиране, за да помогнат на лекарите да изтръгнат много хора от ноктите на безумието.

В продължение на около три години след преживяния епизод почувствах потребност от по-цялостна и питателна диета, отколкото тази, към която се приспособих по време на пробуждане на Кундалини. Желанието беше много по-силно през зимата, когато се намирах в Джаму, отколкото през лятото, което прекарвах в Кашмир. В края на Втората световна война цената на продуктите се покачи прекомерно. Не разбирайки причината за възникване на тази потребност, реших да задържа апетита си в установените рамки, тъй като считах за недопустими допълнителните разходи в такова тежко за всички ни време. Независимо от

скромните ресурси, нашата диета беше достатъчно питателна и балансирана. Тя включваше животинска храна, срещу която кашмирските брамини нямаха никакви възражения. Но възникналата потребност имаше своите основателни причини и на мен ми се наложи да платя жестоко за своето решение да потискам желанията си.

Скоро след обичайното ни преместване в Джаму през ноември 1943 г. получих покана от свои роднини в Мултана да им гостувам за няколко дни. Исках да се срещна с братовчедите си, които отдавна не бях виждал, и взех решение да замина при тях на Рождество. Този път, чувствайки се като никога здрав и силен, реших да оставя жена си в Сринигар и сам да замина за Джаму, където ме чакаше нейният брат, инженер в градската управа. Той нае квартира в предградията на Джаму и ми беше предоставена на мое разположение стая, в която се чувствах като у дома си. Бях радостен от тази промяна в обстановката и по никакъв начин не предполагах, че моето прекрасно настроение скоро ще бъде погълнато от ново страшно изпитание.

Радвах се на възстановеното си здраве, а излишната енергия търсеше изход. В началото на ноември започнах всяка сутрин да изпълнявам леки физически упражнения, след което вземах студена вана и се оттеглях в стаята си да си почина преди началото на работния ден. Не зная как се случи това, но след няколко седмици желанието да правя упражнения изчезна и аз усетих силна потребност да възобновя медитациите. Бях готов да се поддам на импулса и отново да подложа на изпитание съдбата, чувствайки увереност, че при сегашното физическо състояние и отлично самочувствие е възможно да успея да постигна прекрасни резултати без плачевни последствия, както това беше последния път. Какъв глупак бях да не послушам гласа на разума и отново да се изложя на страшни удари, от които и досега нося рани в сърцето си.

Независимо от всички разумни доводи, които сам си приведох, независимо от пресните спомени за страданията, които трябваше да понеса, независимо от всичко – аз възстанових медитациите. Започвах рано сутринта по изгрев и оставах седнал, забравяйки за всичко и обзет от видението на вътрешната светлина, докато слънцето не се издигнеше високо в небето, показвайки, че е дошло време да се отправя към службата. Започнах да практикувам медитация в началото на декември и в допълнение към разширяването на личността и възхитителната вътрешна светлина, видяна от мен през първия ден на пробуждането, в мен се породих усещане за такава вътрешна сила, за чието описание на ми стигат думите. То продължи през целия ден и присъстваше в сънищата, а сутринта отново го допълвах по време на медитация.

Поразен от резултатите, започвах медитациите колкото може по-рано, за да бъде по-дълго в този невероятно прекрасен свят, извън тежката и горчива действителност, която ме заобикаляше. Това беше наистина чудесно преживяване и аз чувствах как косата ми буквално настръхва, когато пред мен започна да се открива нов, особено прекрасен аспект на екстатично видение. В такива минути ми се струваше, че невидимият познавателен елемент на моето Аз, изоставяйки спокойното пристанище на плътта, се отдава на волята на могъщите вълни на сияещото съзнание, които го завличат в толкова невероятен в своето

великолепие свят, че нищо на земята не би могло да се сравни с него. В този свят не съществуваха никакви ограничения и аз се губех в удивително нематериално пространство, толкова възвишено и непостижимо в своето величие, че човешкото начало, оставащо в мен, трептеше при всеки полет в благоговееен ужас от явяващото се пред вътрешния ми поглед видение. Изпълваше ме радост от осъзнаването на своето постижение. Нямаше никакво съмнение в това, че станах щастлив притежател на пробудената Кундалини. Едва сега успях да разбера защо в древността успехът в това начинание се е считал за най-висше постижение, заради което са се правели всякакви жертви, висша награда в края на пътя. Ето защо йогите, постигнали висотите в практиката, винаги са се ползвали с такова уважение в Индия и адептите, умрели много отдавна, и до ден днешен се почитат повече и от най-великите владетели. Аз действително получих велик дар от съдбата.

Но уви, щастието ми не продължи дълго! След две седмици започнах да забелязвам, че възбудата, предизвикана в мозъка ми от това невероятно преживяване, беше толкова силна, че почти загубих съня си и ставах от постелята много преди часа, определен за медитация, за да изпитам отново колкото може по-скоро това блаженство. Впечатленията от последните три дни, завършващи периода на моите посещения в другия свят, затворен за обикновения човек, завинаги се запечатаха в паметта ми. Преди изцяло да потъна в съзерцание на безкрайната сияйна пустота на съзнанието, аз изпитвах блаженство, разливащо се по всички нерви. То започваше от края на пръстите или друга част на тялото и през гръбнака, концентрирайки се и усилвайки се, се насочваше към мозъка и се вливаше в него като екстатичен поток. Без да съм в състояние да измисля нещо по-добро, наричам този поток „нектар“, така както са го наричали и древните мъдреци. Всички авторитетни източници по Кундалини-Йога са единодушни в това, че потокът на нектара, оросяващ разположения в мозъка Седми Център, в момент на сливане на Шакти и Шива (свръхсъзнателния принцип на въплътения „аз“), попадайки в този или в някой от по-ниските центрове на гръбнака, предизвиква с нищо несравнимо чувство на блаженство, многократно превишаващо по своята интензивност всички телесни усещания, в това число и оргазма.

Последната нощ на това уникално преживяване прекарах без сън. Мозъкът ми беше превъзбуден, изпитвах радост и подем без да съм в състояние да повярвам на падналия се на моята участ късмет. Станах от леглото в обичайното време и, давайки възможност на вътрешния ми взор да се порадва на картини с невероятна красота и величие (станали вече моя реалност), побързах да отида на пазар, за да направя някои покупки. Върнах се у дома следобед в необичайно за мен състояние, чувствайки спад на силите. Това ме озадачи, но приписах чувството си на слабост на това, че тръгнах за града без да закуся. На следващия ден, двадесет и пети декември, трябваше да се кача на влака, тръгващ за Мултан, за да посетя своите роднини. До вечерта се суетях, подготвяйки се за пътуването, а след това легнах, както обикновено, рано в леглото. Едва сега, лежейки в постелята, осъзнах, че съм допуснал фатална грешка. Виеше ми се свят, в ушите ми имаше неприятен шум, а на мястото на обичайното прекрасно сияние, изпълващо вътрешния ми поглед, се надигаше стълб червен пламък, издигащ във всички страни дългите си раздвоени езици. Изтръпвайки от ужас,

наблюдавах това страшно зрелище. Твърде късно разбрах какво се е случило. Твърде много съм практикувал медитация и съм подвел своята, и без това напрегната, нервна система към опасна граница.

Мисля, че не си струва да изброявам всички детайли на страданията, на които се подложих в продължение на три месеца. Достатъчно е да кажа, че на сутринта, след безсънна нощ, почувствах, че не съм способен да предприема пътуване до Мултан. Отказвайки се от медитацията, отново започнах да отделям нужното внимание на своята диета. След няколко дни почувствах незначително облекчение, но безсънието не отстъпваше и аз слабеех с всеки изминал ден.

Обезпокоен от моето състояние шурейт ми реши да напише писмо на жена ми и да я покани в Джаму. Това се случи в средата на януари, когато криволичетите планински пътеки, водещи от Сринигар в Джаму, бяха затрупани със сняг, което правеше пътуването крайно сложно и даже опасно. Отчитайки всички тези обстоятелства, а също и надявайки се, че тревожните симптоми скоро ще преминат, аз го разубедих да пише на жена ми.

Но една сутрин, не намирайки сили да стана от леглото, се поддадох на увещанията на шурейт ми и се съгласих да прати телеграма на жена ми. Невероятно разтревожена тя веднага пристигна заедно със своя баща и по-малкия ни син. Дни и нощи непрекъснато стоеше до главата ми, опитвайки се с всички сили поне малко да облекчи агонията ми, чиято дълбочина никой не можеше да разбере, но чиито признаци се четяха по лицето ми. Тъстът ми, чиято родителска любов към мен го застави да направи толкова трудно за възрастта му пътуване от Сринигар до Джаму, беше извън себе си от мъка, виждайки окаяното ми състояние, но блокиран от мистичен ужас, какъвто усещаха всички наоколо, не се решаваше да изкаже някакви предположения или да дава съвети.

Близките ми, разтревожени не на шега, тайно от мен решиха да се обърнат за съвет към опитен садху или факир. Но всички, които откликваха, опитвайки се да ми помогнат, само се убеждаваха в собственото си безсилие. Един от тях, побелял старец и прославен светец, към когото се стичаха многочислени тълпи при вестта за пребиваването му в Джаму, изслушвайки моя разказ, само поклати глава и заяви, че през живота си не е чувал никога нещо подобно. В края на своята визита той ме посъветва да се обърна за помощ към учителя, който ми е препоръчал тази техника.

Отчаяни от безсилието да ми помогнат, моите близки решиха да се срещнат с един кашмирски садху, който се беше установил по онова време в Лахор, и да го помолят да пристигне при мен в Джаму. Той прекара в дома ни няколко дни, изучавайки внимателно състоянието ми. През това време аз много се изтоших и останах без сили. Краката и ръцете ми изтъняха като пръчки, ребрата стърчаха под кожата, а очите ми така горяха, че жена ми потръпваше всеки път, когато погледът ѝ попадеше върху лицето ми. Гладувах в продължение на месец, заставяйки с усилие себе си да хапна малко сварен ориз и да пийна по чашка мляко два или три пъти на ден. Моите изтерзани нерви не можеха да регулират работата на червата и аз изпитвах ужас само при мисълта за храна, знаейки, че всеки прием

може да повлече след себе си крайно неприятни последствия. Но тъй като осъзнавах, че пълното отказване от нея означава неминуема смърт, се насилвах да хапна поне малко, независимо от спазмите в стомаха и позивите за повръщане.

Без да е в състояние да определи причината за болестта ми, ученият садху, приписвайки моето отвращение към храната на капризи, ме помоли да похапна в негово присъствие и се разпореди да ми донесат пълна порция – толкова храна, колкото изяждах преди. По негово настояване, пряко сили, изядох малко повече отколкото обикновено, отпивайки и вода. Веднага щом приключих с трапезата непоносима болка, пронизваща корема ми и областта на кръстеца, ме повали по гръб. Цялото ми тяло се гърчеше в адски мъки, а в очите ми садху можеше ясно да прочете упрек за неуместния си съвет. Мъртвешка бледност смени цвета на лицето му и той бързо напусна стаята. През нощта го поразила странна болест, която не му давала нито за минутка да затвори очи, и рано сутринта той напусна дома ни, решавайки, че причината за неговото неразположение се крие в силата, която ме е обладала.

Скоро острият пристъп премина без забележими последствия, но ясно ни даде да разберем, на мен и на жена ми, че никой не е в състояние да ми помогне. Няколко дни след този епизод в стаята ми дойде малкият ми син, държейки в ръце своята паничка с храна. Беше по обяд и аз вече бях изял своята обичайна порция – няколко чаени лъжички задушен ориз. Момчето седна до леглото ми и се зае с храната, облизвайки с удоволствие устните си след всяка лъжичка, както правят винаги децата, когато храната им харесва. Аз го наблюдавах и за пръв път от дълго време насам не почувствах отвращение при вида на храна. И нещо повече, в мен се раздвижи нещо, приличащо на глад. Вместо обичайната горчилка в устата си усетих вкуса на храната. Стори ми се, че мога да похапна, но, опасявайки се от последствията от нарушаване на диетата, не помолих жена си да ми донесе допълнителна порция. След няколко минути това чувство изчезна и отново се върнах в предишното болезнено състояние.

Изумен от случващото се започнах напрегнато да мисля за причината на тази, както ми се струва, напразна (но впоследствие оказала се много важна) промяна в състоянието ми. Запитах се дали интервалите между храненията не са твърде дълги, имайки предвид моето сегашно състояние. На следващия ден започнах да отделям на храната най-голямо внимание – хапвах по няколко лъжички ориз и пийвах по малко мляко на всеки три часа. Правех това против желанието си и всеки път сърцето ми се свиваше от страх. Но аз упорствах в съблюдаване на този режим независимо от отсъствието на забележими резултати. Минаха няколко дни и моето психично състояние явно се влоши – крайниците ми извършваха неуправляеми конвулсивни движения, което се съпровождаше с остра болка, разпространяваща се по протежението на нервните пътища. Струваше ми се, че потъвам към дъното, а волята ми за живот почти напълно се стопи. Тялото ми буквално плуваше по течението, готово безропотно да приема това, което му е приготвила съдбата.

След няколко дни за свой ужас открих, че от време на време започвам да бълнувам. Имах достатъчно здрав разум да разбера: ако състоянието ми продължи да се влошава, аз съм обречен. Напрягах всичките си мисловни способности, надявайки се да намеря решение, но задачата се оказа неизпълнима. Накрая, отчайвайки се от неуспеха да намеря изход, се

приготвих да посрещна смъртта, преди безумието да ме обхване изцяло. Парализиран от ужас, почти изгубих способност да мисля рационално, както и воля, за да се съпротивявам на този ужасен импулс. Онази вечер, преди да се отправя към леглото, с обезсилени ръце прегърнах жена си, дълго гледах измъченото ѝ лице и със сълзи на очи се прощавах с нея, мислейки за неминуемата и вече приближаваща раздяла. Повиках при себе си двамата си сина и също ги притиснах към гърдите си, молейки мислено Бог да се погрижи за тях. С болка в сърцето си мислех, че така и няма да мога да хвърля последен поглед на любимата си дъщеря, която остана в Сринигар. Мислено я поверих също в ръцете на Бог и, виждайки я с вътрешния си поглед, паднах на кревата, безсилен да съдържа риданията, натрупали се в гърдите ми.

Трябваше ми известно време да дойда на себе си, след като казах последно (както ми се струваше тогава) сбогом на жена си и децата си и се приготвих за среща с неизбежното. После се замислих сериозно за своята болест. Беше наивно да очаквам, че болестта, приела толкова развитие, може да премине благополучно. Смъртта безусловно ще бъде предшествана от период на буйно умопомрачение, което исках на всяка цена да избегна. Мислейки за това, прехвърлях в ума си възможните начини да си разчистя сметките с живота, но никак не можех да се спра на най-простия и безболезнен. Претеглях всички възможности, започвайки понякога да блънувам и непрекъснато мятайки се от една страна на друга, без да съм в състояние да се измъкна от обятията на безсъницата. Минаха няколко часа, а моят изтерзан мозък така и не успя да вземе окончателно решение. Не зная как се случи това, но на разсъмване за пръв път от дълго време заспах и се видях седящ на масата срещу чиния със сварен ориз и месо – типично кашмирско блюдо, което винаги много ми е харесвало.

Събудих се веднага. Сиянието, присъстващо в съня, остана за известно време и най-вече пред погледа ми. Неочаквана мисъл прониза моя почти помрачен ум. Повиках жена си и я помолих да ми носи храна на всеки два часа, добавяйки към обичайната порция и няколко малки парченца добре сварено месо. Следвайки инструкциите ми, тя веднага пристъпи към приготвяне на храната и ми я донесе в определеното време с точност до минута. Ядох механично, ръцете ми трепереха, поднасяйки храната към устата си – явно свидетелство за това, че все още съм в треска. В този ден ми беше особено трудно да дъвча и преглъщам, но все пак се изхитрих да го правя като отпивах големи глътки мляко между залците. Завършвайки с последната порция в девет часа вечерта, почувствах известно облекчение. Напрежението спадна и аз продължих да усещам само крайна умора, сменяща се с дълбока сънливост. С радостно чувство, от което очите ми се насълзиха, изведнъж усетих, че ме залива вълна от благословен сън. Обвит с покрива на светлината, както обикновено, спях непробудно до сутринта.

ГЛАВА ПЕТНАДЕСЕТА

Така под влиянието на сияещия поток моите храносмилателни способности неочаквано значително се подобриха, и то без всякакви нежелани последствия. Започна поредният

период от новия опит, към който ме подтикна необичайното функциониране на моя организъм. Трудно беше да повярвам, че храносмилателните органи могат толкова да активират своята дейност, превръщайки ме от човек, който винаги се храни много умерено, в истински лакомник. Стомахът ми, стимулиран от дейността на вътрешния огън, можеше да поеме огромно количество храна, която сякаш изгаряше, без да предизвиква в мен никакво отвращение. Аз съм чел и слушал за йоги, които са се научили така добре да контролират работата на храносмилателните органи, че са могли да поглъщат храна в невероятни количества с цел превръщането ѝ в светлоносна енергия, но никога не съм имал особено доверие в тези истории. Но сега можех да наблюдавам това, в което никога не съм вярвал, в самия себе си, възхищавайки се за пореден път на силите и възможностите, скрити в нашето тяло.

Бях разтревожен не толкова от силата на апетита си, колкото бях поразен от способностите на моя стомах. По най-прости сметки аз поглъщах храна примерно четири пъти повече отколкото в началото на тези събития, а в продължение на първата седмица това количество превишаваше шест пъти нормалното. Храната изчезваше в стомаха ми, сякаш се изпаряваше – без съмнение тя лакомо беше всмуквана от гладните клетки на тялото ми. По всяко време на денонощието в мен можеше да възникне внезапно желание да ям, но не усещах вкуса на храната. Това желание с времето премина в чувство на гадене и отвращение от всякаква храна. Опитът ми ме научи, че такива симптоми са признак на отровени нерви и нежелани последствия, възникващи в началото на пробуждане на Кундалини. Не знам никаква противоотрова за това, освен правилното хранене независимо от отвращението – съставът на храната се определя от навиците и състоянието на организма. Единственото, за което трябва да се погрижим е: храната трябва да бъде лесно смилаема, да бъде изцяло натурална и да се приема оптимално количество през еднакви интервали между храненията, като правило не по-дълги от три часа. Достъпността до питателна диета за стомаха е принципно важна, доколкото по такъв начин се дава възможност на нервната система да се избави от токсините.

Днес ние не знаем нищо за природата на тази фина органична субстанция в тялото, която служи за храна на превъзбудените нерви и поддържа постоянното движение на нервна и мисловна енергия. В първите стадии на пробуждане на Кундалини, докато цялата система на тялото не се приспособи към протичането на потока на тази енергия, единственият начин да се съхрани животът и душевното здраве се явява диетата, правилното количество храна, съчетаването на продуктите и съблюдаването на интервалите между храненията. Цялото учение за Кундалини е основано преди всичко върху предположението, че човек е способен да пробуди спящата в тялото му сила с цел да получи свобода от господството на чувствата над духа, да даде възможност на последния да счупи оковите и да постигне небесно състояние. Идеята за възможността за пробуждане на такава сила от гледна точка на съвременната наука може да означава възникване и развитие на нов тип виталност, нова жизнена енергия, която да позволява да се извърши такова преобразуване на нервната система, което е невъзможно без продължителна биологична еволюция.

И в началния стадий, и по-късно, обилното хранене (в съответствие с апетита и

конституцията на тялото) се възприема като жертвоприношение на вътрешната сила, а отвращението към храната се явява обичаен признак за внезапно пробуждане на Кундалини. Спонтанното освобождаване на тази сила и нейното стремително движение чрез нервната система води до остри разстройства в храносмилателните и отделителните органи. Именно затова в такъв критичен момент е толкова важно присъствието на учител, доколкото ученикът трябва да се храни принудително, за да се съхрани животът му. Напълно обезсилен от непонятните вътрешни събития, той често губи контрол над себе си и не притежава достатъчно сила и воля, за да се застави сам да яде въпреки гаденето и вътрешния хаос. За да се предотврати непредсказуемото поведение на храносмилателните и отделителните органи в такива ситуации, последователят на Хатха-Йога посвещава много години за придобиване на способности да изпразва стомаха и червата си по свое желание, за да се подготви за тези опасности, които рано или късно ще възникнат. Освен този, не съществува друг смисъл (с изключение на евтина демонстрация на гимнастически способности) в така старателно разработената и изключително трудна система на физически контрол над тялото, която всички представители на Хатха-Йога считат за важно условие за посвещаването във финалната фаза на езотеричната практика. Затова този, който иска да стане последовател на това направление на Йога, е длъжен да постигне съвършенство във всички предварителни упражнения и методи на контрол над тялото преди да започне висшия, но и опасен, процес на събуждане на змията.

В началото на април 1944 г. ние се отправихме към Сринигар. Благодарение на усилията на жена ми и нейния баща се запасихме с всичко необходимо за двудневно пътешествие в планините и аз успях да стигна до Сринигар без произшествия, независимо от своето изтощено състояние. Там, обкръжен от роднини и приятели, а също и от грижите на жена ми и дъщеря ми, бързо се поправих и след няколко месеца вече можех да се върна към изпълнение на своите задължения в службата. В продължение на година изцяло възстанових силите си и можех да понеса напрежението и уморителната дейност, но така и не можах да преодолеем склонността на организма ми към разстройства на храносмилането, възникващи заради нередовното хранене или неподходящия състав на храната. Върнах се към стария си навик, да се храня по два пъти на ден, изпивайки чаша мляко с парченце хляб сутрин и вечер. В края на годината апетитът ми се възвърна в норма, количеството храна също стана умерено и непременно включваше малко парче месо.

Яркостта на възприемане на външните обекти, които ми изглеждаха блестящи (също както и вътрешните образи и сънища), за времето на най-тежкия период на моето последно разстройство толкова се усили, че всеки път, когато гледах прекрасния слънчев пейзаж, ми се струваше, че небесният рай се е спуснал на земята, озарен от танцуващи отблясъци на светлина, подобни на капки разтопено сребро. Тази удивителна субективна способност на моето съзнание, позволяваща да се възприема света като прозрачен, блестящ и пронизан от енергия, не се промени и не ме напусна, благодарение на което и до днес всички вещи ми изглеждат пронизани от невъобразимо сияние.

В следващите години аз не забелязах в себе си никакви външни промени. Всичко се случваше

някъде вътре, зад пределите на моето знание и възприятие. Доколкото не можех да забележа в себе си никакви други промени, освен това безкрайно море от сияние, в което живеех, реших да се откажа от опитите отново да предизвикам свръхестествената сила, строго предупреден от последния плашещ епизод, и изцяло се потопих в ежедневните дела и грижи, опитвайки се да водя нормален живот.

През 1946 г. заедно с няколко приятели и колеги започнах активно да участвам в движението за икономически реформи, засягащи всички основни социални функции на нашето общество. Започнах ясно да осъзнавам бремето на нищетата и отсъствието на граждански права, което зле обезпеченото семейство е принудено да носи цял живот до самия погребален огън – и всичко това заради преходното удоволствие да превъзхождаш своите съседи по пищна показност; по това кой по-богато ще отрупа трапезата и кой ще даде по-голяма зестра на невестата, както и кой ще е пръв във всички останали подобни социални ритуали. Затова ми се искаше да се опитам да създам условия, които биха позволили на човек с неголеми доходи да избегне презрителното отношение към себе си. Ние се опитваме да променим нещо, придобивайки повече врагове, отколкото приятели, получавайки повече порицания, отколкото похвали, и срещайки повече съпротивление, отколкото поддръжка – а после животът свършва...

През лятото на 1947 г. дъщеря ми се омъжи. Сватбата беше скромна, в съответствие с идеите на нашите реформи, към които бе пропит с доверие нейният бъдещ съпруг – млад енергичен юрист. В ранно детство той е останал без родители и средства за съществуване, затова се е отказал от съблазънта да търси богата невеста и се жени за дъщерята на небогат човек, която няма чеиз. Предложението беше направено по времето, когато аз бях Джаму, и всичко, което се изискваше, беше да дам своето разрешение. Отчитайки моите лични особености и склонности към скромен живот, за мен беше важна постъпката на бъдещия ми зет, тъй като той пренебрегна установения обичай да се жениш за невеста с чеиз и се съгласи на материална неопределеност за бъдещия си живот.

През есента на същата година мирната долина на Кашмир бе подложена на нападение на войнствени племена, които бяха направлявани от добре подготвени и обучени лидери. Те нападнаха мирните кашмирци, грабейки, насилвайки и убивайки безразборно, превземайки почти цялата северна част на долината. След няколко стълкновения с индийските войски нападателите се обърнаха в бягство, а нашата малка група ентузиастична група беше готова да насочи цялата си енергия към благородното дело в помощ на жертвите от нападението.

Тази зима заради лошо време много от официалните учреждения от крайните райони на щата, подложени на масови кланета, не пристигнаха в Джаму. Аз продължавах все така да изпълнявам своите служебни задължения в Сринигар, посвещавайки се изцяло на делото в помощ на пострадалите. Погълнат от това занимание не можах да напусна Кашмир през зимата на 1948 г., докато нашата собствена съдба висеше на косъм. Тогава станаха резки промени и в политиката на ръководството на щата. Наследствените управители се отказваха от престола, освобождавайки място за народното правителство, и този преврат във върховете повлече след себе си множество други промени, вследствие на което се появиха нови

ценности, а също и нов начин на мислене и действия. Старият ред се разруши без да се промени нещо към по-добро (както става обикновено) в природата на хората, които, забравяйки бързо уроците на революцията, действаха по същия начин, както и преди, което направи неизбежен нов преврат.

През ноември 1949 г. отново тръгнах за Джаму заедно с офиса си, а жена ми реши да остане в Сринигар, за да наглежда дома и децата. Тя вече не се безпокоеше толкова силно за здравето ми и започна да се доверява повече на уменията ми да се грижа за себе си, отчитайки тази издръжливост, която проявявах по време на събитията през последните две години. Моята храносмилателна система функционираше напълно нормално, без да дава и най-малък повод за безпокойство. От друга страна, започнах да изпитвам удоволствие от това, че помагах на стотици семейства да си стъпят на краката, особено на тези без средства за съществуване и влияние в обществото. Живеех в Джаму заедно със свой стар приятел, който беше толкова любезен да ми предостави стая. Приех с радост това предложение, направено с най-искрена любов и грижа, преди всичко защото ми даваше възможност да бъда сам, погълнат от съзерцание на сиянието в мен, което започна да се усилва, напомняйки ми за виденията през първите дни след пробуждане на Кундалини.

Обезпокоен от страшния опит, през който преминах, напълно се отказах от продължаване на медитациите. Сега правех нещо съвсем различно – без всякакви усилия, понякога даже без да го осъзнавам, все по-дълбоко и по-дълбоко потъвах в себе си, погълнат от сияещите вълни на съзнанието, които ставаха все повече и повече според това, доколко си позволявах без съпротивление да потъвам в този океан, в който се разтваряше моето Аз.

След около дванадесет години се случиха любопитни промени и в светещия кръг на осъзнаването около моята глава – това осъзнаване, което ми позволяваше постоянно да възприемам финия свят на вездесъщия живот, присъстващ навсякъде. В него аз дишах, ходех и действах, без да засягам еднородната му субстанция, която в същото време не влияеше на моите ежедневни отношения със света. С други думи, това изглеждаше така, като че ли дишах, движех се и действах, обвит от изключително фина, невидима и съзнателна пустота, подобна на това как сме обкръжени от радиовълни, но с тази разлика, че не възприемах и не чувствах тези вълни и трябваше да призная тяхното съществуване въз основа на логиката на определени факти. Осъзнавах, че моето собствено ограничено съзнание е преодолело своите граници и сега се намираще в пряк контакт със своята същност и първоизточника, подобно на това как осъзнаваща капка плува в океана на чистото битие, без да изчезне и без да се разтвори в масата на обкръжаващата я вода.

През последния месец имаше няколко случая, когато забелязвах тенденция съзнанието ми да се обръща навътре, без да среща никакви прегради, подобно на това как капка масло се хлъзга по повърхността на водата. Това можеше да продължава дотогава, докато не полагах специално усилие, за да се върна в нормалното си състояние, което сега ми изглеждаше също с по-разширено от обичайното съзнание, каквото имах до пробуждането на Кундалини. Но аз не придавах на това особено значение, считайки го за опити на ума да се потопи в мечти, които поради своята сияйност създаваха видимост на допълнителното вътрешно

разширяване, без да изискват някакво допълнително изменение на моето и без това вече необичайно съзнание.

Примерно около месец след пребиваването ми в Джаму забелязах, че тази склонност към потъване в себе си започна да се проявява по-често и по-явно, а също и че това ежедневно потапяне в светлоносните дълбини на собственото ми битие станаха за мен източник на сила и усещане за щастие. Събитията обаче се развиваха толкова бавно, а измененията бяха толкова непредсказуеми, че това ме доведе до убеждението, че всичко случващо се беше следствие от общото подобрене на здравето ми поради благоприятния климат, а не от никакви вътрешни фактори.

Около третата седмица на декември забелязах, че след връщане от това продължително потапяне в себе си, което сега стана ежедневно в часовете на усамотяване, моят ум обикновено се концентрира върху редовете на любими поети мистици. Без да преоценявам поетичните си способности, каквито изобщо няхах в обикновено състояние, реших да пробвам да напиша нещо свое, вземайки за образец редове от тези поети. Като не се счита това, че пазех в паметта си няколко дузини санскритски стихове от древните трактати и изказвания на различни мистици, не знаех за поезията почти нищо. След няколко дни любителски опити изведнъж почувствах вълнение и готовност за пръв път в живота си да напиша стихове. Без да придавам особено значение на това, което, както мислех тогава, беше преходен порив, написах няколко реда и по-нататък започнах всеки ден да посвещавам на писането по няколко часа.

Пишех на кашмирски език, но след две седмици ежедневен труд разбрах, че не мога да постигна това, което искам. Безплодността на моите опити обаче вместо да отслаби духа ми ме подтикна към още по-настойчиви опити и аз посвещавах все повече и повече време на това, което скоро стана за мен редовно и очарователно увлечение. Високото ниво на изискванията, които предявявах към своето творчество, доведе до това, че можех по няколко часа да се опитвам да напиша един ред, а после още толкова да подбирам за него следващия. На практика тези безуспешни опити да напиша стихове бяха само прелюдия към събитията, които станаха по-късно. Така, благодарение на своите вътрешни упражнения, открих в себе си нов талант, за съществуването на който преди даже не подозирах, а моите груби и неумели опити бях първият признак за ученичество.

В тези дни една от най-активните участнички от нашата неголяма група ентусиасти в Кашмир пристигна в Джаму. Тя достатъчно често идваше при мен, обикновено за да научи новини за работата ни в Сринигар, които редовно получавах от секретаря или касиера. Веднъж, когато се канеше да си тръгне, аз ѝ предложих да я изпратя до дома ѝ, надявайки се, че такава продължителна разходка ще разсее леката депресия, която изпитвах.

Вървахме без да бързаме, обсъждайки нашата работа, и внезапно, преминавайки по моста на река Тави, почувствах толкова дълбоко потапяне в себе си, че почти изгубих връзка с околния свят. Престанах да чувам гласа на моята спътница – струваше ми се, че тя се намира на голямо разстояние, макар че в действителност вървеше до мен. Внезапно усетих, подобно на

избухване, ослепителна светлина, присъствие на някаква съзнателна сила, възникнала от нищото и изпълваща ме, засенчвайки всичко около мен. А след това видях два реда прекрасни стихове на кашмирски език, които във вид на светещи надписи се появиха във въздуха, след което изчезнаха така внезапно, както се бяха появили.

Когато дойдох на себе си, видях, че момичето ме гледа с изумление, озадачено от това, че внезапно млъкнах с изражение на пълна отчужденост. Без да ѝ разказвам за всичко, което стана с мен, аз само ѝ издикламирах стиховете, като обясних, че те възникнаха в мен като озарение извън волята ми и че именно затова съм замълчал. Тя слушаше, поразена от красотата на стиховете, оценявайки всяка дума, и после каза, че най-много я удивлява това как аз, човек, който никога преди не е писал стихове, успях от пръв опит да създам такива прекрасни редове. Слушах я мълчаливо, мислейки за дълбочината на преживяването. До този миг целият ми опит, свързан със свръхсъзнанието, беше чисто субективен. Обаче сега вече имах вещественото доказателство за тази промяна, която стана в мен неосъзнато и независимо от обичайното ми съзнание.

КОМЕНТАРИ на Джеймс Хилман към глави четиринадесета и петнадесета

В своето описание на екстатичното преживяване на Самадхи авторът отбелязва, че той „живее в блестящ свят на ярки цветове”. Необичайният визуален опит на възприемане на цветовете и художествената стойност на предметите, за който пише и Хъксли в „Дверите на възприятието” (разказвайки за онези, които са преживели видения под въздействие на ЛСД), и Зенер в книгата „Мистицизъм – сакрален и профанен”, и Самерс във „Физически феномени на мистицизма”, потвърждава, че описаните тук преживявания носят подобен характер. Обаче има съществено различие между „сакралния” мистицизъм на Гопи Кришна и „профанныя”, който аз разбирам като получаване на необичаен опит с помощта на химически средства (съгласно Зенер).

Възможно е, съвременната жажда за визуален опит (разглеждане на забележителности, телевизия, подводни снимки, фотография, интерес към голото тяло, въздействие върху съзнанието с помощта на ЛСД и мескалин) се явява отражение на потребността на душата от истинско възприятие. За този стремеж към истинско виждане и готовност да се плати цената за него говорят и цените на произведенията на изкуството. Днес нашият жаден поглед иска прекрасни видения – ние искаме да видим лика на Бога, дори и с помощта на химически екстаз.

Сакралният мистицизъм признава трансформацията на възприятията. Това се касае не толкова до отделно взето визуално възприятие, свързано с удоволствие или възбуда, а и (като резултат) до цялото състояние на битието. В алхимията това състояние се сравнява с образа на паунова опашка, перата на която са украсени с многобройни „очи”, оцветени в най-ярките тонове срещащи се в природата. Наричат философския камък още и еликсир, който оцветява

всичко, до което се докосне. Възвръщането на ярките цветове настъпва след бялата фаза и психологически това означава възвръщане на здравето и жизнените сили, радостта от живота, любов към самия процес на съществуване, освобождаване на чувствата и излизането им извън пределите на това, което ни заобикаля всеки миг. Така духовният свят излиза от своето потънало в сенки битие, където той е бил само феномен на ума, и придобива ярките цветове на живата реалност.

Но даже в алхимията след тази фаза следва умъртвяване и дезинтеграция. Трудно е да се каже защо това трябва да се случва в алхимията; обаче тук ни се дава някакъв инсайт. Гопи Кришна, разказвайки честно за своя опит, пише: „Изпълваше ме радост от осъзнаването на своето постижение. Нямаше никакво съмнение в това, че станах щастлив притежател на пробудената Кундалини. Едва сега успях да разбера защо в древността успехът в това начинание се е считал за най-висше постижение, заради което са се правели всякакви жертви, висша награда в края на пътя.” Той поставя постигнатия целта на Йога адепт „над великите владетели”, говорейки за „великия дар на съдбата”, който му се е паднал.

Следващият абзац започва с думите: „Но, уви, моето щастие не трая дълго!”. Ако обърнем внимание на отделените думи, става ясно защо е станало така. След второто избухване му се е сторило, че той е станал притежател на пламъка и затова е станал неизбежен процесът на още по-сурово пречистване, процесът на умиране за всичко. (Налага се още веднъж да отбележим колко неизбежно се явява страданието!)... Не напразно в алхимията паунът е символ на гордост и тщеславие; оказва се, че алхимичният еликсир може да оцвети със себе си Егото, отравяйки го със заразата на отново събудилия се субективизъм и вяра в това, че възприеманият свят се явява мой, даден ми като награда.

Особеното състояние, което може да се нарече преживяване на смъртта, съпроводено с пристъпи на неконтролируеми конвулсивни движения на тялото, се описва в някои средновековни трактати, в които тези движения се приписват на обладаване от дявола. Това преживяване се явява разновидност на разчленяването, дезинтеграцията, разглеждана от шаманите като архетипно събитие в техния процес на индивидуация (виж книгата на Мирче Елиаде „Шаманизмът и архаичните техники на екстаза”).

Психологическата основа на механизма на волята, в центъра на който се намира Егото, се разпада на отделни комплекси. Така човек престава да контролира себе си и нервната система започва да функционира автономно, преобладавайки над съвкупните навици, обикновено идентифицируеми със съзнателната воля. Индивидът става жертва на несъзнаваните жизнени центрове, а техните дяволски комплекси, изпуснати на свобода, го подтикваат всеки в собствената си посока.

Прави силно впечатление физическата реалност на опита със смъртта, преживян от Гопи Кришна. Той потвърждава това, за което аз вече се опитах да пиша в книгата си „Самоубийството и душата” – само в случая, когато опитът със смъртта е убедителен, напълно „реален”, след него може да последва действително реално възраждане. Събитията трябва да бъдат действително заплашителни, иначе опитът със смъртта и възраждането няма

да бъдат истински.

На мен ми направи силно впечатление това, че авторът е спасен от съня, толкова прост – той е снувал чиния с месо. Когато Гопи Кришна е спокоен за пръв път от желанието да яде месо, е нарушил законите на своите несъзнавани модели, заключаващи се в това, че единствено правилна се явява умерената диета и че неговият апетит е признак на лакомия (макар че неговата действителна „лакомия” е имала духовна природа, както показват избраните от нас по-горе думи).

Нещо подобно се случва доста често и в хода на психоанализата: несъзнаваното се стреми да направи някаква крачка по посока на подобряване на здравето, което съзнателната личност (използваща своята ограниченост за поддържане на неврозата) не е способна да предприема. Реална крачка напред обаче не може да бъде направена, докато не е дошло време за нея.

Какво означава в дадения случай месната храна? Не се ли явява тя символ на завръщане към човешката природа в нейната животинска същност, към зова на кръвта, към инстинктите на лова, борбата, убийството? Месото е храната на ловеца, воина, вожда. В алхимията то принадлежи към символите на рубедото, на червения крал, олицетворяващ мъжката емоционална сила. То се явява също и финална интеграция на майчинския комплекс.

Започвайки да консумира месна храна, Гопи Кришна се завръща в света на действието и в качеството си на „вожд” организира група, занимаваща се със социална работа. Той е бил дълбоко въввлечен в тази работа не само с мастило и хартия, както по време на работа в правителственото учреждение. Сега взема участие на нивото на ежедневното страдание – война, вдовици, бежанци... Времето на завръщане в света на хората традиционно се явява най-трагично. Как да се върнеш в ежедневието след преживяното „велико освобождение”? Как след придобиване на такъв дълбок опит да пренесеш чувството на любов, красота и значимост на света в обикновеното ежедневие? Ако преходът към другия, освобождаващия, свят е труден, то още по-трудно е завръщането към този привичен, добре известен свят с всичките дребнавости и банални страдания. Създава се впечатление, че за Гопи Кришна това завръщане се осъществява съвършено естествено (причината е, че той, както се казва, с единия крак уверено е стоял в този свят – работа, семейство, хранене). „Как да се върна обратно в обществото, в света на своите събратя, за да им донеса този дар, който придобих?” – ето какъв е въпросът. Храната символизира края на неговата криза. Когато започва да се храни, се възвръща апетитът му и заедно с него той самият се завръща в този свят.

Естественото завръщане в обществото, в социалната реалност, използването на собствените сили за установяване на социални връзки и смекчаване на болката на другите – всичко това също напомня последните етапи в алхимията, в частност, получаването на „течно масло”. Интересно е, че Гопи Кришна описва етапа на завръщане в ежедневния живот, сравнявайки своето съзнание, разширяващо се и разпростиращо се в света, с капка течно масло, разтичаща се по повърхността на водата.

В алхимията е прието да се счита, че философският камък има маслена природа. Той се разтваря лесно, но не бива после да се изпарява. Освен това оцветява (като настойка) всичко,

до което се докосне. Гопи Кришна пише, че развитието на събитието е било постепенно, а промените почти незабележими, свързвайки това с общото подобряване на здравето, а не с някакъв нов принцип на функциониране на организма. Това е бавно, почти незабележимо течение, по-меко от водата и се изразява с помощта на символа „течно масло” – символ на изобилието, радостта и състраданието, свойствени на пълнотата на битието.

ГЛАВА ШЕСТНАДЕСЕТА

По обяд, след като изпратих моята спътница, се върнах вкъщи. През целия обратен път в тази хубава вечер се намирах в приятен покой, за което способстваха самотата и пътят, по който рядко ми се налагаше да минавам. Намирах се под силното впечатление от загадъчното видение и от този внезапен скок, който умът ми направи в ново направление. Колкото по-настойчиво анализирах случилото се, толкова повече ме поразяваше дълбокото значение, съвършенството на формата и привлекателността на езика във видените от мен редове. Без съмнение, тези думи не биха могли да са породени от моя ум.

Върнах се у дома и започнах да обядвам, потънал изцяло в мислите си. Отначало се хранех чисто механично, забравяйки за всичко, което ме заобикаля, дори и за храната пред себе си, неспособен да изляза от дълбокото потапяне в това, което случих с мен. Остана само една тънка връзка с обкръжаващия ме свят – като при сомнамбул, който инстинктивно избягва сблъсъка с обектите, но не осъзнаващ какво се случва. Приблизително по средата на обяда, все още оставайки така наполовина потопен в транс, изведнъж отбелязах удивително явление, ставащо вътре в мен и заставащо ме да се вцепеня от изумление и страх.

Седейки на удобния стол и без всякакви усилия от моя страна, започнах постепенно да потъвам в състояние на възбуда и разширяване на границите си, подобно на това, което изпитах в началото, през декември 1937 година. Но сега вместо ревящия звук чувах нещо подобно на мелодично, очарователно жужене на пчели, а вместо усещането, че ме заобикаля огън, ми се струваше, че всичко наоколо е пронизано от сребриста светлина.

Най-поразителното в това преживяване беше внезапното осъзнаване, че макар и все така свързан с тялото и околната среда, моето Аз изведнъж се разшири до гигантски размери и се оказа свързано пряко с цялата съзнателна вселена, която по неизразим начин присъстваше навсякъде. Тялото ми, столът, на който седях, стаята с нейните четири стени, всичко, което се намираще зад тези стени, земята и небето – всичко това беше само призрачен мираж на фона на всепроникващия океан на чистото битие. Ако се опитам да опиша най-същественния му аспект, то този океан изглеждаше едновременно безграничен и простиращ се във всички посоки и в същото време беше не повече от малка точка. От тази точка се излъчваше всичко съществуващо, в това число и аз, и моето тяло.

Струваше ми се, че всичко това беше отражение, огромно колкото целия космос, но се създаваше от излъчваната от точката светлина. Целият огромен свят зависеше от лъчите, излизащи от тази точка. Безбрежният океан от съзнание, в който сега се разтварях, се оказа

едновременно и голям, и безкрайно малък. Голям затова, защото на неговите вълни плаваше цялото мироздание, а малък затова, защото той беше онова „нищо“, което съдържа в себе си всичко.

Това беше поразително преживяване, което не мога да сравня с нищо – то беше отвъд пределите на всичко, което принадлежи на този свят, което се възприема със сетивата и се осъзнава с ума. Усещах в себе си присъствие на мощно концентрирано съзнание – този изпълнен с величие образ на космоса, който ми се представи не само в своето великолепие и грандиозност, но и с цялата своя същност и реалност. Светът на материалните явления, намиращ се в непрекъснато движение, постоянна промяна и разтваряне, започна да ми се струва като фантом, извънредно фин и бързо топящ се слой пяна на повърхността на люлеещия вълните си океан на живота; фина и прозрачна завеса от мъгла, скриваща безкрайно голямото слънце на съзнанието, представляващо обратната страна на взаимоотношенията между света и ограниченото човешко съзнание.

Така космосът, който до неотдавна беше всемогъщ, се оказа само призрачни преминаващи форми, а точката на съзнанието, която преди беше затворена в тялото ми, нарасна до размера на огромна вселена, предизвикваща трепет с величествената си вездесъщност, на фона на която материалният свят беше само мимолетно илюзорно видение.

Някъде след около половин час, изцяло забравил за времето и поразен до самата сърцевина на съществуването си от величието и великолепие на видението, излязох от това наполовина трансово състояние, сравнимо по интензивност на преживяването с цял един изживян живот. В този период, вероятно вследствие на промените в състоянието на тялото и ума ми, предизвикани от външни и вътрешни дразнителни, имаше моменти на повече или по-малко дълбоко проникновение, различаващи се не по времето на възникването им, а по състоянието на вгълбеност. В миговете на най-дълбоко проникновение всемогъщото, всезнаещо, изпълнено с блаженство и в същото време абсолютно неподвижно и неосезаемо съзнание беше толкова безформено, че тази вътрешна граница, която разделяше материалния свят от безкрайната, осъзнаваща всичко Реалност, престана да съществува и тези две сфери се сляха в едно – великият океан беше погълнат от капката, огромната вселена се вмести в песъчинката, а цялото творение, познаващият и познаваемото, наблюдателят и наблюдаваното, се превърнаха в безмерна пустота, която нито можем да си представим с помощта на ума, нито да опишем с думи.

Преди да изляза напълно от това състояние и преди великолепие, в която плувах, напълно да угасне, видях изплуващи в ума ми светещи редове не същите стихове, които вече видях днес, когато минавахме по моста Тави. Редовете следваха един след друг, като че ли попадаха в съзнанието ми от някакъв друг източник на знание вътре в мен. Те започваха от ярко светещата сърцевина на моето същество, възниквайки внезапно във вид на завършени строфи, подобни на падащи снежинки, които от крехки точки ставаха отчетливо видими, имащи правилна форма на кристали, плаващи пред очите ми и изчезващи така бързо, че не успяваха да оставят следа в паметта ми. Стиховете възникваха пред мен в завършен вид, написани по всички правила на езика и римите, сякаш ги раждаше всепроникващият

вселенски разум, за да се явят пред вътрешния ми поглед.

Когато станах от стола и отидох в стаята си, все още бях в приповдигнато настроение. Преди всичко реших да запиша стиховете, или поне тези, което запомних. Това обаче се оказа не толкова лесна работа, защото изведнъж разбрах, че за кратко време забравих не само реда на строфите, но и самите думи. Наложих ми се да загубя повече от два часа, за да си ги спомня.

В този ден легнах да спя във възторжено и радостно настроение. След дълги години страдания накрая съзрях блясъка на нещо висше и божествената благодат ме докосна, потвърждавайки по поразителен начин учението за Кундалини. Не можех да повярвам на своя успех – всичко беше толкова поразително... Обаче, когато погледнах навътре в себе си, за да разбера какво именно съм извършил, че да заслужи това, почувствах дълбоко смирение. Доколкото водех живот на обикновен човек и не съм направил нищо особено, достойно за награда, не можех да повярвам, че тази чест ми беше оказана за някакви мои специални постижения; не успях да постигна и пълен контрол над желанията си. Спомняйки си всички заслужаващи внимание събития през последните дванадесет години и разглеждайки ги от гледна точка на последните събития, забелязах, че всичко, което ми се струваше непонятно, изведнъж придоби за мен ново значение. Изпълнен с безкрайна радост, която ме обхвана в момента на откровение, забравих напълно за онези ужасни страдания, през които преминах, а също за изнурителната тревога и безпокойство, които ме съпровождаха през това време. Аз изпих докрай чашата на страданието, за да мога сега да се окажа пред сияещ, никога непресъхващ извор на радост и покой, намиращ се вътре в мен и очакващ благоприятна възможност да прояви себе си и да ми подари в един миг по-дълбоко откровение за природата на нещата, отколкото може да направи това цял живот ученичество.

Мислейки за всичко тези преживявания, накрая заспах, потапяйки се отново в изпълнената със светлина сфера, в която пътешествах всяка нощ. Когато се събудих на сутринта, първото, което си спомних, бе трансцендентното преживяване, което се случи предишната вечер. Дори мимолетен, споменът за докосването на свръхсъзнанието отново ме пренесе в онази безкрайност, която превъзхождаше всичко, с което се срещаме във физическия свят. Отчитайки огромните мащаби на видението, няма нищо чудно, че древните индийски пророци настойчиво са повтаряли, че материалният свят е само сянка, непостоянно илюзорно явление на фона на вечното трансцендентно слънце.

В продължение на следващите две седмици всеки ден пишех по няколко стихотворения на кашмирски език, които разкриваха различни плоскости на преживяното от мен, някои от които имаха апокалиптичен характер. Стиховете възникваха сами по всяко време на деня и нощта; обикновено това се предшествах от спирането на обичайния поток от мисли. Това спиране на умствената активност доста бързо се сменяше със състояние на дълбока вгълбеност, сякаш се потапах в собствените си дълбини, за да уловя там вибрациите на някакви послания, облечени в поетична форма. Отначало стиховете възникваха пред мен във фина форма, подобно на невидимо семе, а после преминаваха пред мисления ми взор като напълно оформени редове, сменящи се бързо, докато цялото стихотворение се оказваше завършено. След това в мен възникваше желание да изляза от транса и да се завърна към

нормално състояние.

През тези две седмици още веднъж имах такова трансцендентно преживяване, идентично почти във всичко с първото. Седях на стола, препрочитайки фрагмента, написан от мен в началото, когато, подчинявайки се на неведом порив, се облегнах на облегалката на стола и затворих очи, отпускаяки се и очаквайки резултатите. В този миг почувствах, че се разширявам във всички посоки, забравяйки за обкръжението и потапяйки се в безбрежното море от ярко сияние, изпълнено с приятни мелодични звуци, които не приличат на нито една симфония, която може да се чуе на земята. Увлечен от този звук, скоро почувствах, че повече не съм свързан с материалния свят и се оказах в неописуема пустота – удивително състояние, изцяло лишено от пространствени или времеви характеристики. Половин час по-късно се върнах в нормално състояние и след няколко мига видях пред себе си прекрасно стихотворение, породено от това необикновено преживяване, през което преминах току-що.

Минаха две седмици и езикът на стиховете неочаквано се промени. Те започнаха да възникват пред мен вече не на кашмирски, а на английски. Моите доста слаби познания в английската поезия се ограничаваха до няколко стихотворения, които четях по време на обучението ми в училище и колежа. Тъй като не съм любител на поезията, никога не я четях и не знаех нищо за ритъма и римите, характерни за английската поезия, и не можех да кажа нищо за степента на съвършенство на моите стихове.

След няколко дни ми се явиха стихове вече не на английски, а на урду. Доколкото поради характера на своята работа знаех този език, за мен не беше трудно да запиша стиховете, макар в тях все още да имаше интервали, които успях да запълня едва след няколко месеца. Няколко дни след стиховете на урду в ума ми възникнаха стихове на панджаби. Макар и да не съм прочел нито една книга на панджаби, аз знаех този език благодарение на общуването си с приятели, които придобих, когато живях няколко години в Лахор, обучавайки се в училище и колежа. Моето учудване обаче нямаше граници, когато след няколко дни видях стихове на персийски, който изобщо не познавах. Затаил дъх, аз чаках, и ето накрая пред вътрешния ми поглед се появи цяло стихотворение на персийски език. Доколкото в кашмирския език има много персийски думи, не ми беше трудно да разбера тези от тях, които се употребяваха и в родния ми език. След много усилия накрая успях да запиша всички строфи, но в тях имаше много грешки и пропуски, които не можах да запълня дълго време след това.

Опитът да запиша няколко кратки поеми на персийски изискваше от мен такива усилия, че след няколко дни реших да се откажа от тази непосилна задача. От всичко това се чувствах напълно изтощен и забелязах нездравословно въздействие, струва ми се, от продължителните занимания, които обикновено предшестваха съня. Затова реших да дам на себе си възможност напълно да си почина за една седмица.

След тази малка почивка, чувствайки, че здравето ми се е подобрило, не сметнах за необходимо да се противопоставям на желанието да запишам стиховете и се поддавах на вдъхновението всеки път, когато идваше. Веднъж, подчинявайки се на своето желание да се отпусна и да се подготвя за възприемане на стиховете, се вгълбих в себе си твърде дълбоко, за

да усетя тази фина еманация, излъчвана от вътрешния източник на съзнание. Изведнъж почувствах вълнение и страх, пронизващи всяка моя клетка, когато пред мен съвсем неочаквано се появиха редове на немски език. Идвайки на себе си, изпитах силно съмнение, че ще успея да се справя с тази задача – аз никога не бях изучавал немски език, не съм дори и виждал книга на този език и в мое присъствие никой не е говорил на него. И въпреки това реших да запиша малко стихче, просто за да опровергая истината, изглеждаща от векове непоклатима, съгласно която, за да пишеш на някакъв език трябва да го знаеш.

След стиховете на немски последваха строфи на френски, италиански, санскрит, арабски. Единственото, което ми оставаше е да предположа, че по волята на случайността съм влязъл в контакт с източника на всеобщо знание и затова мога да пиша стихове на повечето езици, които се говорят по света. Чувствах как през мен преминават вълни на съзнателна енергия, подобно на електрически ток, носещи това знание, до което никога на бих могъл да имам достъп поради ограничените възможности на моя мозък.

Не ми стигаха думи, когато се опитвах да опиша преживяванията, които бяха най-възвишената и вдъхновяваща част от моето битие. Във всички тези случаи започвах да усещам в себе си присъствие на някакъв наблюдател, или по-точно – на моята собствена светлоносна същност, която (отхвърляйки всички представи за границите на тялото) свободно плаваше по вълните на яркото море на съзнанието. Всяка вълна съдържаше в себе си безкрайна вселена от значения и смисъл, включвайки в себе си и цялото настояще, и цялото минало, и цялото бъдеще, пораждайки всички науки, философии и изкуства, които изобщо е имало на земята, както и тези, които предстои да се появят в бъдеще. Всичко това беше концентрирано в точка, съществуваща едновременно и тук, и навсякъде, сега и винаги – безформен, безбрежен океан от мъдрост, от който знанието капка по капка попада в човешкия мозък.

Всеки път, когато попадах в тази свръхсетивна реалност, ме преизпълваше толкова силно чувство на тайнственост и изумление, че всичко останало в този свят, всички събития на човешката история, всички мечти и желания, всички събития от моя живот и даже самият факт на моето съществуване и това на живота и смъртта, изглеждаха тривиални пред неописуемото великолепие, непостижима тайнственост и величие на океана на живота, в който понякога ми се удаваше да достигна брега.

ГЛАВА СЕДЕМНАДЕСЕТА

Ежедневното потапяне в океана на съзнанието, до който неочаквано получих достъп, действаше възбуждащо на моя ум. Бях изумен от богатството на откриващия се в мен свят. Безпокойството и съмненията, предизвикани от моето състояние, изчезнаха без следа, отстъпвайки място на чувството на неизразима благодарност към божествената сила, която, въпреки моето невежество и постоянна съпротива, моите грешки и несполуки, все пак създаде в мен нов канал за възприятие, благодарение на който пред вътрешния ми поглед се

откри потресаваща реалност.

Независимо от всичките ми усилия, информацията за тези странни психически прояви изтече навън. Странното ми поведение и състояние на дълбока вгълбеност не останаха незабелязани от хазаина на дома, приятелите ми и сътрудниците от офиса. Даже ако бях се опитал, нямаше да успея да овладеем това състояние, тъй като се намирах под дълбокото впечатление от събитията, превъзхождащи всяко въображение. Никак не можех да скрия от своите познати случващата се с мен метаморфоза, разклатила душевното ми равновесие. Хазаинът, и без това обезпокоен от моите разходки в състояние на дълбока замисленост, която не успях да скрия от страничните погледи, съвсем се развълнува, откривайки, че през нощта в стаята ми свети лампата, а аз увлечено пиша нещо. Знаейки за моите наклонности към мистицизъм, той внимателно изказа опасение, че постоянната ми вгълбеност и нощно творчество могат да се окажат прелюдия към отказ от света и начало на монашески живот.

В продължение на няколко седмици не бях в състояние да се съпротивлявам на очарованието на това ново преживяване и не можех да изляза от състояние на съзерцателност. Непрекъснато (без да се смятат няколкото часа повърхностен нощен сън) се намирах в неговата власт, което не ми даваше възможност да се съсредоточа върху каквото и да било друго. Буквално като дете в съня си механично приемах храна, а когато се обръщаха към мен с въпроси и трябваше да отговоря, правех това като човек, изцяло погълнат от спектакъл, разиграващ се пред очите му, и се ограничавах до лаконични фрази, забравяйки ги мигновено. Продължих да посещавам офиса само по силата на навика, без да изпитвам някакво желание да го правя. Цялото ми същество въставаше, когато бях принуден да слеза от трансценденталните висоти на съзнанието до папките, пръснати по бюрото ми. След няколко дни безцелно седене в задушната атмосфера на работния кабинет, взех решение да изляза в отпуск за продължителен срок, а след това и да напусна работа. Осъзнавайки, че загубата на работата значително ще понижи доходите ми, все пак не можах да устоя на толкова дълго потисканото желание да напусна скучната служба.

По това време в града плъзнаха слухове и към дома ми започнаха да прииждат тълпи от хора, дочули за станалата с мен метаморфоза. Болшинството идваха, само за да удовлетворят любопитството си и да проверят слуховете, подобно на това как отиват да видят чудовище в музея или представление на фокусник. Само някои от тях проявяваха, макар и съвсем малък, интерес за природата на тези неочаквани проявления. Притокът на хора се увеличаваше от ден на ден и скоро не ми оставаше и минутка свободно време. Осъзнавайки, че е невежливо да се откажа от разговорите и че това може да се изтълкува погрешно като високомерие, реших да проявя търпение и отделях внимание на всеки събеседник, наистина, с цената на вътрешния покой, толкова важен за мен в първите дни на метаморфозата. Обикновено умът ми пребиваваше в екзалтирано състояние и бях принуден да общувам с хората без да излизам от това състояние, или да се вгълбявам още по-дълбоко под любопитните погледи на присъстващите, за да се окопите отново в присъствието на нова група посетители. Механично приветствах новодошлите, често без да осъзнавам какво говоря и без да забелязвам напускането им.

Скоро напрежението стана непоносимо и започна явно да влияе на здравето ми. Първият симптом беше безпокойството през нощите, което скоро премина в частична безсъница. Но сега тя не предизвикваше в мен тревога – вместо да се изплаша от приближаването на врага, причинил ми толкова неприятности в миналото, аз прецених това състояние като признак за освобождаване на духа, неговата независимост от диктата на плътта. Отсъствието на жена ми, която с неизменния си женски инстинкт следеше за моята диета, ми позволи да проявя пълно безразличие към приема на храна, което ми отвори очите за това, че съм се освободил от робската зависимост на редовното хранене. Постепенно започна да ме завладява чувство на отчужденост от светските дела, съпровождано се с желание да скъсам веригата, свързваща ме със семейството и да заживея живот на санясин.

Доколкото преминах през невероятно преживяване, довело до съвършено неочаквана метаморфоза, бях длъжен да споделя това с други хора. Опитах се да убедя себе си, че трябва да водя живот, освободен от светските окови, посвещавайки се изцяло на човечеството, за да разкрия на света великата истина, открита от мен. Единствено препятствие за изпълнението на това решение беше любовта ми към близките и приятелите, която, съдейки по личния ми опит, няма да е лесно да забравя. Но, вниквайки по-дълбоко в този въпрос, с удивление открих, че преживяването, през което преминах, изцяло е изчистило душата ми от светската любов и че мога със спокойно сърце да се разделя завинаги с приятелите и семейството, даже без да им хвърля прощален поглед, за да посветя себе си на свещената мисия, която сам си възложих.

Обаче, макар да имах късмета да позная това състояние на ума, което е принуждавало древните пророци и ясновидци да извършват безпримерни подвизи на самоотричане и аскетизъм, не намерих в себе си достатъчно сили да последвам техния пример поради стреса, на който се подложи моят организъм, пребивавайки продължително време в неблагоприятни условия. В тялото ми имаше някакъв скрит недостатък, проявяващ се при нарушаване на дневния режим и диетата. Мисля, че именно поради тази слабост успях да проследя взаимовръзката между тялото и ума даже при трансцендентално състояние на ума.

Повече от месец преживях в неподдаващо се на описание състояние на триумф и духовна екзалтация. През този период цялото ми същество беше пронизано от усещане, че където и да се намирам и каквото и да правя, неизменно ме заобикаля безмълвното присъствие на източника на личното ми съществуване. Често преживях състояние на по-дълбока вгълбеност, когато, загубвайки дар слово, потъвах в неописуемото. В края на този период заради постоянното недоспиване и нарушаване на диетата екзалтацията и усещането на щастие значително намаляха и аз отново започнах да изпитвам симптомите на изтощение и безпокойство. Една сутрин, надигайки се от постелята в състояние на дълбока депресия разбрах, че преживеният от мен кратък период на райско щастие наближава края си. Това ме отрезви като студен душ. Осъждайки себе си за неоснователния оптимизъм, реших отново да внимавам и да съблюдавам диета. И само след няколко дни усетих подобрение.

Непростимото поощряване на своето блаженство, невероятното пренапрежение на умствените сили и пренебрежение към естествените потребности на организма в значителна

степен подкопаха жизнените ми сили и доведоха нервната ми система до такова плачевно състояние, че не успях навреме да забележа надвисналата над мен заплаха и да предприема необходимите защитни мерки. Слушах разказите за хора, които, изпълвайки се с щастие след като им се е открил светът на свръхсетивните преживявания, са разбрали, че не могат повече да се намират на обичайното ниво на съзнание и изцяло са се отказали да се вслушват в потребностите на организма. При това положение духът напуска изтощеното тяло и остава да пребивава в света на неземното блаженство без повече да се връща на земята .

Разбирайки това, на първо място се отказах да представям себе си на безбройните тълпи, преминаващи пред мен в неспиращ поток. Започнах съзнателно да избягвам интроспекциите и дълбоката вгълбеност във вътрешния свят, стараяйки се по-често да се концентрирам върху различни дреболии и да давам възможност на превъзбудения ми ум да си почине. Беше средата на март – началото на кашмирската пролет, и аз почувствах, че не бива да отлагам връщането си у дома, където ще мога да разчитам на грижите на жена си, към които винаги съм прибегвал в периодите на боледуване. Без да губя нито ден, излетях за Сринигар, оставяйки мисълта да странства по земята, както повелява традицията, в опити да възроди човечеството. Разбрах, че подобни мисли идваха при мен поради стремежа ми към власт, който често се проявява при активиране на интелектуалния център на пробудената Кундалини. При това възниква лека интоксикация на мозъка, която не може да бъде забелязана нито от самия субект, нито от околните, ако те не са осведомени за причината.

След като се завърнах у дома, изцяло се поверих на грижите на жена ми, която по изражението на лицето ми веднага разбра, че се намирам в състояние на крайно изтощение и се нуждая от извънредни мерки за възстановяване на силите. Слуховете за това, което се случи с мен, са стигнали до Сринигар преди пристигането ми и да се удържат тълпите, обсадили вратата на дома ми, за да ме видят, беше трудна задача. След няколко дни укрепнах толкова, че можех да посвещавам по 2 часа на прием на посетители, без да усещам особена умора. Стараех се през по-голямата част от времето да се занимавам с нещо, за да не изпадам в състояние на дълбока вгълбеност, склонността към която не изчезна. След няколко седмици тълпите от любопитни започнаха да оредяват и техният поток постепенно съвсем пресъхна, което ми даде възможност да направя почивка и да се стабилизирам. Но за да възстановя изцяло своите сили и отново да пристъпя към изпълнение на задълженията си, без да изпадам в екстатично състояние, ми трябваше повече от шест месеца.

Към края на отпуската взех окончателно решение повече да не се връщам в службата. Пътят за бягство от жалкия материален свят в безбрежния спокоен вътрешен мир беше твърде тесен и ненадежден, за да мога да си позволя да тръгна по него, поемайки на раменете си товара на светските проблеми. За да пробвам плода на духовното освобождение, беше нужно да скъсам веригите, задържащи ме в материалния свят. Ъгълчето в шумния служебен кабинет, отредено ми за работа, не беше, разбира се, това място, където човек, погълнат от незримото, може да прекара няколко часа на ден, без да се подложи на риска за сериозно психическо разстройство. Промените в правителството създадоха редица сложни проблеми, изискващи неотложни решения. При това решенията трябваше да се взимат крайно внимателно, тъй като

всяка страна пребиваваше в състояние на брожение, предизвикано от дивата борба за власт. Нашият офис не избегна тази участ и атмосферата в него се нажежи дотолкова, че за човек в моето състояние пребиваването в него стана невъзможно. И така, аз подадох оставка и молбата ми за приключване на необходимите формалности беше удовлетворена.

От сега нататък можех да разполагам сам с времето си, без да се замислям за това как да разрешавам този или онзи проблем, възникващ в службата, или да търся компромис между съвестта си и желанията на началството. След многомесечно отсъствие, по време на което в мен станаха редица невероятни промени, отново се присъединих към група приятели, които не позволяваха на нашето общо дело да умре. Така отново започнах да вземам активно участие в тяхната дейност, насочена към подпомагане на вдовиците, оказали се в окаяно положение в нашето общество, в което повторният брак беше невъзможен, поради кастовите и религиозни предразсъдъци.

Независимо от искреното желание на всеки член от нашата малка група да се ограничи само с изпълнението на строго определената мисия, буйното течение на политическата борба ги повлече. След няколко години им стана тежко да се занимават с хуманитарната помощ, на която бяха решили да се посветят, но все пак не отстъпваха от целта си, приемайки решение да се дистанцират от политическите сили, търсещи техните симпатии.

В критичния период, настъпил след моето първо преживяване на незримото, работата в нашата група ми беше необходима по две причини: първо, можех да се занимавам с нещо, без да изпитвам ограничение на свободата, и второ, появи се полезно хоби, на което да посветя свободното си време. За първи път изпитвах радост от новия начин на живот и сега ми беше трудно да повярвам, че съвсем неотдавна изпитвах остро чувство на отчужденост от всичко светско, страдайки буквално като затворник, всички мисли на когото са насочени към това да се измъкне от затвора, но е безсилен да избяга. Бих могъл да стана затворник, в чиято душа вечно гори пламъкът на отричане от света, обречен да води еднообразно съществуване. Но моето увлечение по благотворителност ми позволи да преодоля тези болезнени тенденции, без да загубя връзка със света. Всичко останало беше направено от моята жена, от чиито предани грижи и непрекъсната опека станах напълно зависим, което и ме накара да се откажа да водя затворнически начин на живот.

В самото начало на случилите се с мен метаморфози много хора идваха при мен, преследвайки някакви тайни цели. Те можеха да чакат по няколко часа, за да уцелят възможността да поговорят с мен очи в очи. В началото, когато посетителите идваха в непрекъснат поток, тези хора можеха да се връщат по няколко пъти на ден, докато не се появи минутата, която мога да им посветя за частна беседа. Болшинството от тях ми приписваха способност да управлявам фините енергии на природата, да променям обстоятелствата по свое желание, да влияя на съдбата и да оказвам въздействие на последствията от постъпките на тези или онези хора. Те ми отредиха ролята на човек, намиращ се на едно ниво с Всемогъщия, способен да влияе на хода на събитията с просто усилие на волята. Търпеливо изслушвах техните истории, трогнат от картината на човешката мъка. Някои се намираха в отчайващо материално положение, други бяха лишени от потомство, трети бяха въввлечени в

безкраен съдебен процес – невъзможно е да се изброят всички. И всички те искаха да им помогна в бедата, срещу която бяха безсилни. Те приличаха на удавник, хванал се за сламка.

Човешката вяра в пророци и медиуми, кореняща се в дълбока древност, ги дарява със свръхчовешки способности. Счита се, че те имат тайна връзка или осъществяват контрол над фините разумни сили в природата, царството на духовете и стихииите. Последствията от тези концепции не можеха да не ме докоснат, и колкото и да се опитвах да докажа противоположното, никак не ми се удаваше да убедя в това хората, погълнали с майчиното мляко подобни представи. Много от тях, изслушвайки моите уверения в неспособността ми да им помогна, възприемаха отказа ми като нежелание да се намесвам и продължаваха да ме молят, вдигайки ръце нагоре и плачейки като деца. Трогнат при вида на тези сълзи и чувства, звучащи в гласа им, преживявах чуждата мъка като своя.

Тези нещастни хора, дошли при мен с надежда за избавление от своите недъзи, бяха жертва най-често на социална несправедливост и моето сърце се изпълваше със състрадание при техния вид. Може би на тяхно място бих се държал по същия начин. Чувствайки собственото си безсилие поне малко да облекча страданията им, търсех облекчение и сили в своето дълбоко Аз. Консултирах ги, стараяйки се да им вляза в положение, и те често си тръгваха, макар и малко, поуспокоени. Съпреживявах техните мъки и страдания, точно както всяка клетка на многоклетъчния организъм откликва на болката на всяка друга клетка, но отказва да го признае, защото нашето Его изолира всяка клетка от другите. Ние се гордеем с положението, което заемаме в обществото, погрешно приписвайки това единствено на собствените си заслуги.

Представата за това, че пророците притежават трансцендентални сили, има основателна причина. В продължение на много векове в народа е живяла вярата, че притежаващият подобни сили, може да промени хода на събитията, действайки против законите на природата. Подобна идея съществува благодарение на погрешната оценка на положението и нездравото отношение към проблемите на живота. Развитието на свръхсетивния канал на познание за възприемане на фини реалности изобщо не предполага преживяване на рационалното мислене, а по-скоро е насочено към неговото усъвършенстване. Психическите, и даже физическите, способности на пророците и мъдреците се явяват проявления, с които ги е дарила природата, за да ознаменува тяхното могъщество. Да се употребява този изключително рядък дар за решаване на проблемите на ежедневието е все едно да използваш злато за отливка на инструменти за трошене на камъни. Способностите за изцеляване, които понякога са демонстрирали светците и мистиците, са били ограничени в сферата на индивидуално приложение, тъй като решението на проблемите с масовите заболявания, такива като едра шарка, е било дело на гениите, използващи своя интелект за изобретяване на лекарства. Подобни задачи пророците и мъдреците никога не са поставяли пред себе си.

Доколкото твърдо се отказах да излагам изпратения ми от небето дар на публичен показ, с времето потокът от хора, насочили се към мен в очакване на чудо, значително оредя, а след това и изцяло пресъхна. Водех съвсем обикновен начин на живот, изпълнявайки

добросъвестно задълженията, лежащи на раменете ми като глава на семейството и нито дрехите, нито маниерът ми на поведение не се открояваха сред околните. Това принуждаваше много хора, проявили в началото жив интерес към мен, да променят мнението си и да се отнасят към всичко случващо се с мен или като към странна история, или като непонятна аномалия, проявила се внезапно, а след това изчезнала по също такъв загадъчен начин. След няколко години този инцидент, предизвикал деветдневна шумотевица около мята персона, беше изцяло забравен и се споменаваше понякога само от недоброжелателите като свидетелство за ексцентричността ми.

В светлината на този опит мен ме удивлява неспособността на повечето хора поне на сантиметър да излязат извън привичните рамки на мислене. Без да броя няколко човека, хиляди други, дошли да ме позаяпат, не проявиха и най-малък интерес нито към самата метаморфоза, станала с мен, нито към тайната, лежаща зад тези необикновени проявления. Ако в самото начало бях започнал да говоря неразбрани думи и да ги записвам, за да намери читателят в тях някакъв скрит смисъл, аз не само можех да продължа собствената си популярност цял век, но и бих могъл да спечеля от това пари. От любов към истината обаче не започнах да го правя.

ГЛАВА ОСЕМНАДЕСЕТА

С течение на времето се завръщах в норма, пребивавайки неизменно в състояние на повишено съзнание. Излизах от състоянието на умствено опиянение и преминавах в състояние на трезвост. Започнах по-отчетливо да осъзнавам, че с нищо не превъзхождам останалите, с изключение на това, че моят психофизиологичен апарат придоби възможност да пристъпи извън пределите, ограничаващи умствената дейност на обикновения човек.

Физически бях все още толкова податлив на болести, подвластен на процеса на стареене и уязвим за нещастни случаи, както и всеки друг човек. Единственото различие беше в това, че измененията в моята ментална сфера, които ме приближиха до разбирането на висшите метафизични материи, толкова различаващи се от ежедневните концепции, колкото светлината от тъмнината, оказаха задържащо въздействие на неустойчивостта на моя ум. В никаква степен не преодолях биологичните ограничения на своя организъм, никак не повиших неговата издръжливост и физически възможности и не придобих чудесни способности, даващи ми право да предизвиквам законите на природата. От друга страна, моят организъм стана много по-чувствителен.

Аз бях все този човек (само малко по-стар), който в един паметен ден седна на пода, за да медитира, и след това преживя срещата със свръхестественото. Разликата се заключаваше само в това, че от този момент мозъкът ми се настрои за възприемане на по-фини вибрации, излъчвани от необозримата съзнателна вселена, която ни заобикаля, в резултат на което в мен се разви дълбоко вътрешно виждане. Без да смятаме промените в протичането на жизнената енергия и определени биологични изменения, аз не притежавах никакви други отличителни

черти. Състоянието на дълбока вглъбеност в себе си, довеждаща ме от време на време до необичайни преживявания, станаха постоянна черта на моето съществуване. По време на болест обаче губех връзка с тях, а също и в периода на възстановяване на силите.

Трансценденталните преживявания се повтаряха достатъчно често и не оставаше място за съмнение в тяхната истинност. Освен това те съвпадаха и с описанието на състоянията, преживени от мистиците и йогите. Няма съмнение, че тези преживявания са били истински, разликата беше само в тяхното разбиране. Приемах тези проявления не като знак на божествено благоразположение, подарено ми за особени заслуги и благочестивост, а като възможност (каквато притежава всяко човешко същество), преустройвайки мозъка и нервната система, да се излезе извън съществуващите предели на ума и да се постигне ново състояние на съзнанието. С други думи, аз считам, че това преживяване не означава субективно постижение на висшата действителност, а означава прехода на по-високо стъпало на еволюционната стълба.

Мисля, че няма основание да се приписва този феномен на непосредствената намеса на божествената воля, без да се отчитат физическите и духовните закони на космоса. Прогресът, постигнат от човека в продължение на многовековния еволюционен цикъл, не може да бъде случаен, затова възниква мисълта, че промените са невъзможни без участие на Бог на всеки етап от еволюцията. Но би било странно сега да се предполага, че Бог е възлюбил човека повече, отколкото преди милион години. И ако ние изцяло не отстраним възможността за божествено участие от всички схеми на органичната еволюция, няма да ни остане нищо друго, освен да се съгласим с това, че божествената воля, управлявайки посредством незрими лостове законите на природата, е оказвала въздействие на всеки етап от нашето развитие. Скокът, направен от човека от примитивно същество, намиращо се във властта на инстинктите, до мислещ интелектуалец, е бил толкова голям, колкото и преходът от обикновения смъртен до богоподобната същност. Мисля, че първият се дължи на намесата на божествената воля в същата степен, в каквата и последният, и на практика тези изменения зависят от още неизучени космически закони.

Тези закони действат и в случай на внезапни прояви, възникващи вследствие на упорита духовна практика или случващи се спонтанно, заради което се възприемат като особена божествена милост. Не знам дали благодарение на самата природа на проявленията или поради факта, че аз, водейки обикновен живот на глава на семейство, без да съм посветен в никакви религиозни доктрини, бях удостоен с тази привилегия, но преживявайки трансцендентални състояния, започнах да стигам до убеждението, че това е следваща, висша фаза на съзнание, до която човечеството непременно ще стигне в своето развитие.

Научен от горчивия опит още в Джаму към какво води твърде дълбокото потапяне в свръхсъзнанието, аз се стараех да задържах ума си от активна свръхсетивна дейност и да го отвличам с решаване на насъщните задачи. Изтощителните усилия, необходими за възприемане на съчинения на неизвестен ми език, се явяваха много висока цена за това чудо. С течение на времето открих, че даже повърхностното познаване на езика е достатъчно, за да мога да възприемам откъси от стихотворения, без да напрягам паметта си и да натовавам

ума. Скоро фазата на възприемане на откъси на неизвестен език завърши от само себе си – вероятно умореният ми мозък се опитваше да се предпази от възможна опасност. Откъсите на неизвестни езици продължиха да постъпват особено активно през зимните месеци. Очевидно, моят организъм понасяше по-лесно напрежението през студените месеци, отколкото през лятото. Обаче независимо от времето на годината физическото състояние на организма ми имаше решаващо значение за свръхсетивната игра на ума ми.

Аз продължих да виждам светлина пред вътрешния си поглед и да слушам вътрешната мелодия. При едни или други нарушения на физиката или психиката ставаше промяна на характера както на светенето, така и на звука, което показваше, че в момента между разширяващото се съзнание и организма се установява връзка, не по-малко тясна от тази, която е съществувала до пробуждането на Кундалини. Реакцията на моя организъм на болести и инфекции също се промени: първо, температурата се повишаваше съвсем незначително, ако изобщо се повишаваше, но пулсът забележимо се учестяваше, и второ, не можех да постя, без да се опасявам от усложнения. Създаваше се впечатление, че запасът от гориво, необходимо за поддържане на вечния пламък в моята глава, беше недостатъчен и изисква непрекъснато попълнение. Тази недостатъчност възникваше или в резултат на неправилно поведение в променените условия, което водеше до увреждане на нервната система, или беше предизвикана от вроден дефект на някакъв жизнено важен орган, а възможно и двете. Именно затова при най-малко разстройство на здравето бях длъжен особено внимателно да спазвам диета.

Освен кризата, преживявана в духовната сфера, съдбата ми бе приготвила не по-малко сурови изпитания в светските дела – моята оставка доведе до съкращаване на доходите на семейството приблизително наполовина. Не можех да си позволя да търся други източници на доходи, тъй като здравето ми беше все още твърде крехко, и за да избегна психическото разстройство, се нуждаех от свобода и почивка. На всичкото отгоре по това време цените на стоките се вдигнаха неимоверно и скромният бюджет на нашето семейство не даваше възможност да свържем двата края. Аз не позволявах да изтече навън информация за нашето плачевно материално положение и не започнах да протягам ръка за помощ. Нямах нито брат, нито чичо, от които да поискам поддръжка. Моят беден тъст, който винаги се отнасяше към мен с голямо съпричастие, беше застрелян от нападателите през 1947 г., а неговият по-голям син попадна в плен и му се наложи да изтърпи много, преди да излезе на свобода. Неговите по-малки братя имаха достатъчно свои неприятности по възстановяване на техния разрушен и разграбен дом. Моите две сестри също преживяваха период на икономически трудности.

Смразяващата вълна на бедност обхвана всички, с които бяхме в тесни родствени връзки, така че не можех да разчитам на никого за подкрепа. Но даже всичко да беше по-различно, аз пак не бих потърсил помощ. Независимо от всички страдания, ние нито с дума, нито с жест намекнахме за това на околните. В резултат на жестоката инфлация цените на хранителните продукти скочиха многократно в сравнение с довоенните години. Даже ако заплатата, която получавах преди в службата, беше удвоена, пак нямаше да стига, за да обезпечим малкото си семейство с всичко необходимо. Но моите доходи спаднаха двойно, а цените нараснаха

четворно, и аз, нямайки възможност да се храня нормално, се намирах в крайно нестабилно психическо състояние.

Тази борба продължи около седем години. Само героизмът на моята жена спаси живота ми, тя продаваше своите украшения и, ограничавайки себе си във всичко, купуваше продукти, необходими за поддържане на моето здраве. Не можех да се противопоставя на това и оставах безучастен свидетел на нейната саможертва. Тя беше единствената, която знаеше за моето състояние, и без да осъзнава напълно важността на случилата се с мен метаморфоза, беше готова на всякакви саможертви, само и само да ме избави от физическите страдания, предизвикани от нарушаване на режима на хранене. Не по-малко от три пъти за този период аз по чудо се измъкнах от ноктите на смъртта, но не поради капризите на могъщата енергия, господстваща в тялото ми и не поради съзнателна небрежност от моя страна, а заради отчайващата бедност и недостиг на храна, който изпитвах, независимо от всички героични усилия на жена ми да ме обезпечи с продукти и готовността на синовете ми да споделят с мен своята дажба. В такива дни, прикован в постелята, разсъждавах за превратностите на съдбата, позволила ми да отгърна покрива от най-великата тайна и в същото време заставила ме да страдам заради отсъствието на няколко излишни монети. Но и в най-мрачните времена в мен, буквално като единствена звезда на нощното небе, не угасваше вярата в това, че ще успея да преживея своята криза и да дам на човечеството откритата от мен тайна, от която може да зависи неговото бъдеще. Именно тази вътрешна сила ми помогна да се съпротивлявам в най-отчайващата ситуация, когато не можех да разчитам на помощ от страни.

Последствията от лишенията се усещаха обикновено в продължение на няколко месеца, а един път – почти две години. В тези периоди, когато организъмът се лишаваше от запасите на жизнена енергия, аз губех способността за възвишени състояния, а понякога даже страдах от тревожни психически симптоми. Но и по време на най-големия упадък на силите светещият ореол около главата ми не изчезваше. Острата реакция на моя организъм на всяка моя грешка и особено на нарушаване на режима на хранене беше напълно обяснима. За да бъде ефективна трансформиращата тенденция, биологичното функциониране трябва да бъде пълноценно, за което главно и задължително условие се явява адекватното хранене. Ако спортистът, за да добие добри резултати, се нуждае от редовно балансирано хранене, какво да се каже за човек, чийто организъм изцяло е обхванат от трескава дейност? Безусловно, той е длъжен да спазва строг режим, за да не си причини непоправима вреда. Освен това, процесите в неговия организъм са насочени не за развиване на мускули, а за преустройство на далеч по-фината нервна система и мозъка – с всички жизнени органи става постоянна трансформация, за механизма на която засега почти нищо не е известно. Човек, с който се случва всичко това, пребивава в неведение относно правилното поведение с цел да се избегне вреда, далеч по-сериозна от тази, която грози атлета при същите нарушения на режима.

Ако не бяха грижите, с които ме обгради моята майка в детството и юношеството, когато цялото ни семейство изпитваше отчаяна нужда, а след това ежедневната, ежеминутната самоотвержена опека на жена ми, съпровождаща ме на всеки етап от трансформацията, аз по

никакъв начин нямаше да успея да преживея тези изпитания и едва ли щях да мога да пиша сега тези редове. Представяйки си как бих действал аз, ако с жена ми си бяхме сменили ролите, стигам до извода, че не бих могъл да ѝ съпернича в изпълнението на тази тежка и продължителна мисия.

Остава само да се удивлявам на изобретателността на природата, успяла да всели в слабата и привързана към земята човешка плът могъщ дух, способен да полети към небесните двери и да почука на тях. Подобно на малко дете, което за пръв път напуска родния дом и се оказва на брега на океана с плискащи се вълни, хвърлящо последователно поглед ту на познатия дом, ту на откриващата се пред него грандиозна панорама, аз се усещах загубен между два свята – между непостижимата и безкрайно прекрасна вселена вътре в мен и огромния, познат свят отвън. Поглеждайки навътре, преживях полета над пространството и времето в хармония със съзнателното битие, смеещ се над страха и смъртта, битие, в сравнение с което морето и горите, слънцето и планетите изглеждат само малки отломки, прелитащи на фона на блестящите небеса; това битие, което присъства във всичко, съществува абсолютно отделно от всичко, предизвиквайки изумление и възторг у всеки, който може да се докосне до него. Но хвърляйки поглед на външния свят, аз отново се чувствах обикновен смъртен, по нищо неразличаващ се от милиони други хора, населяващи земята – просто обикновен човек, подчинен на обстоятелствата.

Единствената значителна промяна, която успях да открия в себе си, е отворилият се отново канал за свръхсетивно възприятие. И тази промяна стана не благодарение на моите собствени усилия – мога да я нарека единствено милост, подарена ми в резултат на постоянното наблюдение на лъчистата енергия, дремеща обикновено във всяко човешко същество. Този канал за висше възприятие, благодарение на който мога поне за миг да погледна великолепия, неописуем свят, към който в действителност принадлежа – както лъчът светлина, проникнал в тъмна стая я осветява, но не принадлежи на стаята, а на пламтящото слънце, намиращо се на разстояние милиони мили от нея. Аз съм толкова уверен в реалността на тази свръхсетивност, както и в реалността на известните ни на всички пет сетива. Всъщност, всеки път, когато се ползвам от това свръхсетиво, пред мен се открива реалност, далеч по-съществена, отколкото светът, достъпен за нашите обичайни сетива, реалност, в сравнение с която последният изглежда нищо повече от игра на сенки. Но без да смятаме тази способност, аз съм същият човек, каквито са всички останали – също толкова подвластен на болести, стареене и уязвим за нещастни случаи, както и за всякакви други.

Мисля, че правдивият, неразкрасен разказ за живота ми, предшестваш неочакваното развитие на необикновените психични състояния, се явява доста красноречиво свидетелство за това, че изначално аз съм като всички останали, нито по-добър и нито по-лош, не проявяващ никакви особени качества, приписвани обикновено на ясновидците. Още повече, състоянието на съзнанието, което притежавам сега, не се прояви веднага, а беше следствие на завършване на определена фаза на процеса на биологично преустройство, продължил не по-малко от петнадесет години. Този процес продължава да се развива в мен и до ден днешен, но и след повече от двадесет и пет години не преставам да се удивлявам на вълшебството на тази

тайнствена енергия, открила ми чудесата на битието. Наблюдавам тези проявления със същото чувство на възхищение и благоговеен ужас, както и първия път.

Независимо от съществуващите представи за това, че духовното израстване се определя само от психическите фактори – отказ от съблазни, оттегляне от светския живот, религиозен плам – аз стигнах до извода, че може да се премине на по-високо ниво на съзнание благодарение на непрекъснатия биологичен процес, подобно на всяка друга жизнена дейност на организма, и на нито един стадий от този процес не е нужно човек да се отказва от чувствата, живеещи в сърцето му, или да пренебрегва потребностите на тялото. Висшето състояние на съзнанието е способно самостоятелно да се освободи от робството на сетивата, съвместното съществуване с които изглежда невъзможно, освен ако не се отчитат всички биологични фактори. Мога с увереност да кажа, че разумният контрол над потребностите заедно с разбирането на този механизъм обезпечава по-безопасен и надежден начин на духовно развитие, отколкото всякакво религиозно старание...

Имам всички основания да предполагам, че мистичният опит и трансценденталното съзнание могат да настъпят толкова естествено, колкото и гениалното озарение, и за това изобщо не е задължително човек да си налага някакво ограничение, несвойствено на обичайното поведение. Ако трансформираният процес е започнал, без значение дали в резултат на съзнателно усилие или самопроизволно, чистотата на помислите и дисциплинираното поведение са способни да намалят съпротивлението, което оказва организмът на мощната трансформираща енергия. Човек, подложен на трансформация, е длъжен да издържи това великолепно изпитание, съхранявайки яснотата на ума и цялото богатство на емоциите, за да съумее да оцени разликата между крехкото човешко начало и безсмъртния дух. Само така може да бъде осъзнато с нищо несравнимото блаженство на освобождението, тъй като абсолютното съществуване не знае нито радост, нито страдание.

КОМЕНТАРИ на Джеймс Хилман към глави шестнадесета, седемнадесета и осемнадесета

Описанието на Гопи Кришна за лесното и естествено възникване на стиховете в него напомня на „божественото безумие“, което Платон е наричал „мания“. Шекспир е славил „влюбените, безумците и поетите“. Влюбените пишат стихове, мистиците и пророците, такива като Уйлям Блейк или Сан Хуан де ла Крус, също са излагали своя опит под формата на стихове; мастерите в Дзен са създавали тристишия – хайку, и даже някои алхимици са описвали свои експерименти в поетична форма.

Тези, които се подлагат на психоанализа, често отбелязват, че понякога само стиховете могат да предадат вътрешния опит, макар такава форма на себеизразяване може да няма никакво отношение към изкуството. Характерна особеност на стиховете се явява ритъмът, а също използването на звученето на думите и тези чувства, които те предизвикват благодарение на символичното единство на значимостта, краткостта и интензивността. Освен това, в

стиховете има ритуален аспект – това е език, станал откровение, чист символ. Същото се отразява и в първобитния ритъм на танца, ритуалните песнопения и безсмисленото бръщолевене на малко дете. Такъв е истинският език на духа.

Това, че стиховете са възникнали спонтанно у Гопи Кришна, не е нещо необичайно, явлението е известно отдавна в парапсихологията. Медиумите в транс често започват да говорят и даже поддържат диалог на езици, които никога не само не са изучавали, но и не са чували. Според Ян Стивънсън (автор на новаторски изследвания в тази област), подобни случаи на така наречената глосолалия (изкуствено, само на пръв поглед създаване на нов език; наблюдава се при душевно болни) се явява още едно доказателство за превъплъщението. Гопи Кришна не отрича такава възможност, макар че на него му е по-близко друго обяснение и счита своята способност не за следствие от опита от минали живот, а от контакта му със свръхсетивния свят, явяващ се източник на всички възможни знания.

За „висшите“, мистичните преживявания е характерна парадоксалността на такъв опит. „Нищо, в което има всичко“, „неизмеримо огромното“, което в същото време се съдържа в безкрайно малка точка – това е Атман (душата), огромна като целия свят и в същото време малка като точка.

От гледна точка на топологичния подход към природата на психиката, нейният фокус, Егото, може да се отъждестви с първоосновата на психичния опит, оставаща в обективния свят. Това е онази „всеобщност“, която се явява извънпространствена и извънвремева, разширява се безкрайно и присъства вечно. Когато човек се освободи от границите на своята личност, неговото съзнание става част от тази всеобщност – енергията, създаваща цялата вселена.

Това, че за описание на тази всеобщност се използват пространствени понятия, свързани с размера („безкрайно голямо, в същото време безкрайно малко“), а не понятия, свързани с движение, време, любов или нещо друго, отразява затрудненията, които изпитва Егото в описанието на подобни преживявания. Причината се заключава в това, че Егото е свързано с тялото, което има определени пространствени ограничения. И макар ние понякога да си въобразяваме, че сме нещо извънредно значително, в действителност сме само едни малки фигурки, разположени някъде в ъгъла на огромен китайски пейзаж. Затова Егото възприема излизането извън пределите на тялото преди всичко като излизане от неговите пространствени ограничения, проявяващи се в размерите и обема (изкривена форма на това може да се наблюдава при психичните разстройства и нарушаване на възприемането на границите на тялото, когато индивидът усеща себе си извънредно малък или, обратно, извънредно голям). Освен това, може да се предположи, че категорията на пространството се съотнася с интуицията и затова метафората на разширяване на възприятието, ярка светлина, заливаща всичко наоколо, обикновено се предпочита и използва от интуитивните личности, към които може да се отнесе и Гопи Кришна, изхождайки от неговата загриженост за храненето, тялото и здравето, а също и трудностите във всичко, което засяга порядъка на събитията и фактите.

Описвайки своя опит, той говори за звука, подобен на жуженето на пчелен рояк. Образът на

пчелите, жужащи от радост, често се употребява в поезията и датира от античната митология и старозаветните библейски символи. (Нужно е да се припомни, че в дадения случай ние имаме работа не с образите в процеса на индивидуация, когато те се отразяват предимно в сънищата, а с жив опит. Месната храна, маслото, малкото момче – всичко това са неща, актуални за автора, и по тази причина опитът може да стане за нас източник на някакъв инсайт.) Пчелите се явяват широко разпространен символ на естествената природна мъдрост. В допълнение към тяхната природна разумност и социална организация, често използвана метафора за обществото, следва да се спомене и за тяхната способност да преобразуват природните продукти в продукти на културата (мед и восък с тяхното символично значение), за техните ритуални танци, хранене, строителство, взаимопомощ, а също и за способността им в ориентирането и даже за смъртоносното жило... Затова звукът на жужащи пчели (подобно на архетипния символ на лъвски рев, крясък на гъски, рев на бик) се явява съществен момент в символизма на процеса на освобождение. Това е звукът на инстинктивния слой на земната мъдрост (даже по-дълбок, отколкото гласът на нашата кръв), проявяваща се в спонтанен полет (безумен, но в същото време целенасочен) на колективния дух, стремящ се отвъд пределите на индивидуалността.

За тези дълбини е разказвала древната пророчица Пития, изпадайки в това състояние, което Платон е нарекъл „мания“. Тогава нейните думи са принадлежали не на нея, а на бог Аполон. Доколкото Пития е говорила в стихове, то съществува мнението, че и самият хекзаметър (стихотворен размер, при който стиховете се състоят от шест стъпки; бел.пр.) е възникнал в Делфи (Е.Р.Додс „Гърците и ирационалното“ – Гл.3: Благословието на безумието). Името на Пития е свързано с Питон – змията, обитаваща по-рано тези места, която после Аполон е убил. Пития е била духът на тази змия или, с други думи, змийската сила, приела формата на жена и изразяваща по този начин своята мъдрост. Затова нейните оракули са използвали змийски кости и зъби. Освен това, в омировия химн на Хермес тя е наречена „делфийската пчела“. Напълно е възможно звукът, напомнящ жуженето на пчели в опита на Гопи Кришна (също свързан с откриването в него на пророчески способности, изразяващи се под формата на стихове), да се сравни с пророчеството на Пития и по този начин, макар и частично, да се хвърли светлина върху древната загадка.

След това последно, висше преживяване на Гопи Кришна връщането му в света на хората става проблематично. Той изоставя работата си, отъждествявайки се с образа на светец, изцяло отхвърлил всичко светско и готов да последва традиционния път на странстващ пророк мистик, посветил се изцяло на духа. Гопи Кришна разглежда своята привързаност към света като слабост, но, както ще видим по-нататък, после успява да намери примирение с тази „слабост“ и в крайна сметка да реализира нейната положителна ценност.

Периодичните колебания на съзнанието, загубата на „небесната радост“, а след това и придобиването ѝ – всичко това е описано и от алхимиците. Според тях философският камък трябва отново и отново да се добива с помощта на сгъстяване, а след това отново да се разтваря. Колкото повече пъти това се случва, толкова по-ценен става той. Тази мисъл е лесна за разбиране, но е трудна за приемане. Затова след всяко ярко пиково преживяване човек

естествено се стреми да го „удържи“, а когато неизбежно се завърне в изходното си състояние, изпитва чувство на загуба и опустошение.

Ние още един път се убеждаваме, че развитието на Егото не е тъждествено на развитието на съзнанието. Външните обстоятелства за Егото на Гопи Кришна са се влошили дотолкова, че той се лишава от работата си и се оказва на издръжка на жена си, без да знае дали ще може да приложи своите сили поне в помощ на тези, които биха дошли при него с подобни проблеми. Всъщност, тук става дума за ограничените възможности на просветления – той може да учи или помага на онези, които вървят по същия път, но той не може да прави чудеса. Да приеме такава роля би означавало да използва неправилно своите постижения. В края на осемнадесета глава има място, което можем да наречем символ на вярата, забележителен по своята краткост. Гопи Кришна пише, че човек е способен да се издигне от нормално до висше ниво на съзнание с помощта на някакъв биологичен процес толкова естествено, колкото естествени са и всички други процеси в тялото. Затова не бива да се пренебрегва тялото или да не се допускат в сърцето човешките чувства.

Това кредо може да се приложи и към аналитичната психология с уговорката, че тук ние имаме работа не толкова с биологичен, колкото с психичен процес. Може да се интерпретират понятията „тяло“ и „чувства“ като проява на по-пълно приемане по отношение на сенчестите аспекти на личното битие. Освен това, може да се постави въпросът за протичането и продължителността на този процес, макар че той може да се разглежда и като прекъсващ, случващ се с помощта на скокове. Понякога може да се прекрати и тогава всички постижения се оказват изцяло изгубени.

Макар че имаме склонност да идеализираме случващите се в нас психични процеси, очевидно е, че не бива винаги еднозначно да ги наричаме прогресивни и водещи нагоре. Юнг ни е предложил модел на завършване на развитието на съзнанието, обаче този модел може да се намери в неговите книги, но не и в неговите ученици. Впрочем, Гопи Кришна също сочи пътя със своя собствен пример и в своите книги, но не чрез обучаване на ученици. От гледна точка на психологията първостепенно значение има това, че Гопи Кришна подчертава значението на инстинкта на индивидуация (който, както вече казах, Юнг счита за аналог на пробуждане на Кундалини) и процесуалния характер на съзнанието. Това предполага наличието на някаква закономерност в психическия живот, а също така и на това, че тази закономерност е свързана с определена функция на нашата телесна природа. Придобиването на тази закономерност е достъпно за всеки от нас и затова не бива да се отказваме от света и от живота.

ГЛАВА ДЕВЕТНАДЕСЕТА

За човек с моя тип характер никакви необичайни проявления под формата на видения и екстатични преживявания или под формата на внезапно пробуждане на парапсихични способности не биха могли да се представят за абсолютно достоверни и не изискващи никакви научни доказателства за съществуването на света на духа и на възможности за

постигане на висше състояние на съзнанието. Подобни доказателства трябва да изглеждат достатъчно убедителни за антрополога и свещеника, за психолога и студента от историческия факултет. Отговорът, който аз намерих, след като наблюдавах и чаках около половин век и страдах почти четвърт век, разрешава едно след друго всички съмнения и предлага практическо решение на един от най-големите проблеми, с които някога се е сблъсквало човечеството за цялата история на своето съществуване. Ще е нужен самоотверженият труд на не едно поколение, преди да стане достояние на науката и да бъде призната тази цел, която човечеството трябва да постигне.

Без сянка на гордост, на основание на получените от мене знания, смирено признавам, че религията в далеч по-голяма степен, отколкото се предполага, се явява израз на еволюционния импулс, произтичащ от енергийния център в човешкото тяло. Самото щастие и разцъфтяване на човечеството зависят от това колко точно то ще следва законите на еволюционния механизъм, известен в Индия под названието „Кундалини“ - механизъм, водещ човека към сияйни висоти на съзнанието.

От своя личен двадесет и пет годишен опит заключавам, че човешкият организъм се развива по посока, указана от мистиците, пророците и гениите благодарение на работата на удивителния механизъм, разположен в основата на гръбнака, жизнеността на който се поддържа от енергията, получавана предимно от репродуктивните органи. Този механизъм е бил известен от древни времена, но не като орган, отговарящ за еволюцията, а като начин за развитие на духовност и свръхестествени способности, физически и психически, в индивида. Неговото пробуждане, особено в човек, който вече е тръгнал по пътя на развитие, а също и при наличие на благоприятни фактори (добра наследственост, съответстваща конституция, правилно поведение и съблюдаване на диета), може да доведе до забележителни резултати – до преход на организма от неговото обичайно състояние до зенита на космическото съзнание и гениалност.

Средство за решаване на тази важна задача се явяват цивилизацията и свободното време, лишени от своите сенчести страни, появили се заради невежеството и погрешното разбиране на целта на човешкия живот. Неразбрани и погрешно използвани в днешно време, те задължително ще трябва да преминат през очистителен процес, когато целта бъде ясно обозначена. Всички велики светци и пророци от миналото, съзнателно или несъзнателно, са акцентирали именно на тези черти на характера и на такова поведение като необходими условия за прогрес. Най-висшият продукт на цивилизацията – пророците, мистиците, гениите ясно са отбелязали посоката и целите на еволюцията. Всички те са притежавали обща характерна особеност. Мотивът и движещата сила, стояща зад всички тях без изключение – е Кундалини.

Изучавайки от тази гледна точка религиозната литература на Индия, езотеричните доктрини на Китай, свещените вярвания на други страни и народи, доисторическите паметници, ние ще се убедим, че всичко сочи дадената посока. Методите на активиране на този механизъм с цел достигане на свръхестествени способности са били известни още много преди християнската ера на първо място в Индия, след това в Китай и в определена степен в

Средния Изток, както и в Гърция и Египет. В Индия те са се прилагали с практическа цел за развиване на гениалност. Доктрината на Йога – едно от най-висшите постижения на човечеството – е възникнала благодарение на способността на човешкия организъм да се променя с помощта на съзнанието, приближавайки се към първичната субстанция, отговаряща за неговото съществуване. Тази способност не може да бъде случайност, проявяваща се само в малцина. Тя не може да бъде също и изкуствен продукт на човешки усилия, съвършено откъснат от природата. Тя трябва да присъства в човешкия организъм като потенциал, чиято реализация зависи от още неизучени и не докрай понятни закони и фактори.

Пробуждането на Кундалини е най-великото постижение на човека. Не съществува друг начин за интелекта, пребиваващ в непрекъснато търсене, да прекрачи границите на физическата вселена. Само това ще даде на учените възможност емпирично да докажат, че животът – това е безсмъртие, свръхразумна сила, стояща зад всички органични явления на земята и предвещаваща развитието на гениални способности в хората, които не са надарени с тях по рождение. Но за изпълнение на тази задача може да се захване само личност, притежаваща ум, високи идеали и благородни помисли, доколкото човек експериментира със себе си с риск за живота.

Ако този експеримент се провежда от човек, водещ правилен начин на живот и съблюдаващ всички правила и условия, една част от които е изложена на страниците на тази книга, а друга част ще бъде изложена в други мои публикации, то експериментът би трябвало да бъде успешен, което ще демонстрира съществуването на механизма, чието пробуждане може да доведе до разнообразни резултати. След няколко месеца ярки проявления реакцията на организма може постепенно да намалее и затихне, подобно на запалена клечка кибрит, без да създаде никакви забележими промени в субекта, които могат да се наблюдават, фиксират и анализират, но може и да доведе до сериозни усложнения, както психически, така и физически, и даже смърт. В случай на успех обаче трансформиращият процес може да завърши с постигането на възвишено състояние на съзнанието, приближавайки смъртния към вечната и всезнаеща съзнателна реалност, много по-прекрасна от всякакво чудо, и много посвещена от всякаква святост. Интегрирано в живота, това състояние се проявява в безброй форми – в грозота и красота, в добро и зло, в мъдрост и глупост, в наслада и страдание.

Подобни експерименти, предоставяйки неоспорими доказателства за присъствието на висш замисъл в мирозданието, ще открият и пътя към сублимиране на човешката енергия и пълноценно използване на човешкия потенциал. Познаването на най-безопасните начини за пробуждане на Кундалини и тяхното прилагане върху себе си от най-благородни хора, надарени с всички необходими физически и психически способности, ще породи поколение от изтъкнати гении, способни да оглавят институти на върховна власт (както светска, така и духовна) и да обезпечат безопасността на човека в атомния и следващите векове.

Не е трудно да се забележи, че днес над човечеството е надвиснала невиджана досега опасност. Заплашвайки да изтрие от лицето на земята всички следи на цивилизацията, тя е достатъчно голяма, за да създаде повсеместен хаос, да отнесе милиони животи и да обрече

човечеството на лишения и нещастия. За мен винаги остава загадка защо в епохата на демократично управление, на безпрецедентно процъфтяване и невероятно развитие на всички отрасли на науката и образованието светът се оказа пред лицето на толкова грозна опасност. Защо в този превъзходно функциониращ механизъм отсъства едно малко винтче, което е способно да доведе до неговото счупване? И когато отговорът дойде, аз веднага видях светлина там, където преди всичко беше потънало в мрак, и в тази светлина пред мен се разгърна свитък, на който беше записано миналото и бъдещето на човечеството. Разбрах защо всички усилия на човека да натрупа имущество водят до неговата загуба, защо опитите да създаде империи водят до агресия, защо стремежът към власт неизбежно води до падение. Всичко това посочва малкото винтче в човешкия организъм, което, оставайки досега незабелязано, е довело хората и цели нации към полети и падения.

Ще възникнат редица въпроси, когато бъде доказано, че в човека съществува механизъм, отговорен за постигането на висши състояния на съзнанието. Не е сложно да се стигне до мисълта за това, че всички тези важни проблеми (а именно: насоченост на еволюционния импулс, биологични фактори, отговарящи за маниера на поведение), се нуждаят от незабавно разяснение, за да може човечеството, пребиваващо в неведение относно своето истинско предназначение, да не се устреми в обратна посока на тази, която му е предназначена от природата. Подобен конфликт ще доведе до безпорядък, в който потърпевша страна ще бъде, естествено, човекът.

Не е трудно да се забележи, че с деликатната тъкан на човешкия мозък стават промени, които си обясняваме с новите времена, прогреса, образованието и редица други съществени и несъществени фактори. При по-сериозно изучаване става ясно, че истинската причина за тези промени (зависещи в определена степен от гореизброените фактори) се крие в дълбинната човешка природа, в изворите на самия живот. Тази метаморфоза, колкото и да е незначителна, не би могла да възникне внезапно, а се явява кумулативен ефект на многовековни и почти незабележими промени в психологическата сфера. За правилното развитие на човека (от което зависи щастието и безопасността както на всеки индивид, така и на цялото човечество) е важно, неговата психическа сфера да е хармонично съчетание от емоции, воля и мисли при съответното развитие на морала и интелекта. Ако това не стане, диспропорционалното развитие на някои определени качества ще покаже, че процесът е приел уродлива форма и не може да доведе до щастие и прогрес на човечеството.

Днешната тревожна ситуация в света се явява пряко следствие от нехармоничния вътрешен ръст на човека. Нито развитието на интелекта, нито изкуствените средства ще успеят да спасят човечеството от възмездие за пренебрегването на законите на еволюцията. Все още непознатият мощен механизъм, какъвто се явява Кундалини, в голяма степен определя съдбата на човечеството и отговаря за духовното и психическото развитие на човека. Близък е часът, когато този механизъм ще се усети благодарение на необяснимите от никаква гледна точка проявления. Само разширяването на сферата на знанията ще запълни празнината, съществуваща днес в интелектуално развитие на човека.

В сегашната епоха на безпрецедентно техническо развитие са изобретени взривни

устройства, способни за секунда да разрушат голям град, а непредсказуемостта на поведението на хората, притежаващи огромна власт, крие в себе си опасност за цялата човешка раса. Една единствена немислена постъпка по веригата на непредвидените обстоятелства – и градината, създадена от човечеството, може да бъде превърната в димящи руини. И докато всички фактори, определящи поведението на човека и отговарящи за вродените наклонности, остават неизвестни на науката, хора, притежаващи власт, могат да предизвикат катастрофа в глобален мащаб и човечеството ще продължи да съществува покрай кратера на неугасващ вулкан, готов всяка минута да изригне.

Единственото надеждно средство срещу тази вечна угроза е детайлното познаване на Кундалини. Аз чувствам как невидимата ръка на провидението ме насочва към това, да продемонстрирам висшите религиозни истини, способни да спасят човечеството в критична минута.

Единственият източник на сила, който притежавам – това е пълната убеденост в правилността на моите откровения относно Кундалини. Твърдо вярвам, че основните характерни черти на нейното пробуждане, описани в тази книга, резултатите и окончателните последици, предсказани от мен, ще намерят потвърждение още в това столетие, но главно – в по-далечно бъдеще. Аз съм уверен също, че разкриването на този могъщ закон на природата, забулен с булото на тайната в продължение на много векове, е равносилно на божествено откровение. Приближавах се към истината крачка по крачка, воден от свръхфизическата енергия, работеща в моя организъм, пренастройваща го на нов лад, сякаш от съдбата ми е предназначено да привнеса древното знание в нашия век, където то може да бъде възприето в съвременни тенденции и форми.

Могат да ме попитат по какъв начин думите ми са способни да окажат такова въздействие на света и да способстват за създаването на психически климат, способен да отстрани заплахата от война, да приближи раждането на универсална религия, да изтрие расовото неравенство, да учреди световно правителство и да допринесат за щастието на цялото човечество? Отговорът е прост – толкова прост, че е трудно да се повярва на тази простота в светлината грандиозните промени, които той обещава на целия свят. Всичко това ще се окаже възможно благодарение на трансформацията на човешкия организъм в резултат на пробуждането на Кундалини. При всеки удачен експеримент резултатите ще бъдат толкова очевидни, че няма да оставят и най-малко съмнение и ще изискват незабавно преразглеждане на много научни концепции и теории, изглеждащи безспорни в този момент. И това ще доведе до превключване на вниманието на човечеството от материалната сфера към духовната. Човек, в който божествената енергия е правилно разпределена от рождение, чиято конституция способства за благоприятен изход, ще може да демонстрира забележителна метаморфоза (проявяваща се както вътрешно, така и външно), която ще може да поразии със своята неочакваност не само самия субект на метаморфозата, но и опитните изследователи, наблюдаващи процеса.

Вътрешно човек ще се преобрази в ясновидец, ще стане изразител на висшето съзнание, ще развие шесто чувство. Външно той ще стане религиозен гений, пророк или интелектуален

гений, притежаващ дара на прозрението. Във всеки случай той ще се различава рязко от този човек, който е бил до експеримента. В изключителни случаи (това ще стане в бъдеще, когато начинът на действие на дадената могъща енергия ще бъде изучен по-добре) щастливият смъртен може да се превърне в свръхчовек, способен да твори чудеса и да стане проводник за тези, които вървят по същия път, но още не са постигнали такива висоти. Болшинството преуспяващи йерархии, рано или късно, ще намерят достъп до тази вътрешна съкровищница на безгранична мъдрост.

Дори само няколко успешни експеримента могат да убедят света в ценността на това явление. Получените резултати могат да открият природата на религиозния импулс в човека и да разкрият тайнствения източник на силата, от която са черпели вдъхновение пророците и мислителите. Сходството на симптомите и синхронизирането на биологичните процеси, наблюдавани в продължение на много години, ще покаже ясно възможността за пълна трансформация на личността и развитие на висши психични способности. От всичко казано дотук следва изводът, че благодарение на действието на някакъв биологичен закон, все още неизвестен на науката, човешкият организъм може само за няколко години да завърши еволюционния цикъл, необходим за прехода на ново стъпало. При други обстоятелства този процес би отнел много по-дълъг период от време.

Невъзможно е да се предскаже необикновеното значение на последствията от този психофизически феномен. Раждането на съзнание от трансцендентален тип – неизбежен резултат от пробуждането на Кундалини – се явява неоспоримо доказателство за това, че регенериращата сила, действаща в организма, изначално осъзнава окончателния модел на преустройството.

Съществуването на емпирично доказана сила, не само осъзнаваща всички тънкости в системите на организма и сложността на психофизиологичното им взаимодействие, но и способна да ги преустрои с цел поддържане на съзнанието на по-високо ниво, означава, че еволюционната сила в човека го води към вече известно и предопределено висше състояние, за което той няма и най-малка представа, ако не се счита концепцията на пророците и ясновидците.

Даденото изследване обаче не бива да приема формата на съперничество, целта на което е да удържи победа над силите на природата (това е свойствено на човека, когато решава проблемите на материалния свят). Тук е нужно да се прояви смирение, да се подчиним на Божествената воля, буквално като приближаване към пламтящото слънце. Няма друг път, способен да открие на човечеството тайната на сътворението; няма друг път, по който може да се върви в крак с природата; няма друг път, способен да спаси човечеството от катастрофа. Това е единственият начин да се прехвърли мост над пропастта, разделяща науката и религията. Това е неугасващата светлина, запалена от самата природа, за да освети еволюционния път на човечеството, светлина, излъчвана от пророците и мъдреците на древността, светлина, озаряваща света на съвременните гении и ясновидци, светлина, която ще свети винаги, разливайки се над Вселената с всички нейни чудеса и безкрайна игра на царя на творението – живота.

ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ КОМЕНТАРИ на Джеймс Хилман

”Всички богове са вътре в нас” – така пише Хенрих Цимер в статията „За значението на индийската тантристка йога”. „Вътре” – означава в душата, в тялото, в колективното несъзнавано. Гопи Кришна в своята книга е показал, че случващото се с него не е било действие на Бога, което може да се сравни с взаимодействие между две личности (а именно така навярно би го възприел средновековният християнин). Източникът на случилото се с Гопи Кришна не е вън от него, а вътре. Да се даде възможност на боговете, обитаващи тялото ни, да се проявят е нелека, а понякога даже и мъчителна задача и авторът е показал това много добре. „Който е близо до мен, е близо до огъня” – тези думи се приписват на Исус Христос в един от апокрифните текстове. Как да се разбира смисълът на това изявление? Какво искат тези богове и богини от нас? Възникват не само тези, но и много други въпроси (метафизични, исторически, религиозни), на които психологът няма отговор. Затова остава да се обърнем към описаната от Гопи Кришна история. Несъмнено, той знае какво иска от него Богинята и публикацията на тази книга се явява част от замисъла на тази сила, която той е събудил вътре в себе си, давайки ѝ възможност да се прояви.

Във всеки човек има инстинкт на индивидуация заедно с присъщата му еволюционна енергия. Това, което е преживял Гопи Кришна, също е достъпно за всеки (както твърди той), макар и най-вероятно под други форми. И ако нашата задача е да дадем възможност на боговете, намиращи се в нас, да се vyplътят, то авторът ни предлага прекрасна гледна точка не само на това, как всичко може да изглежда, но и какво трябва да бъде – считайки го впрочем за резултат от десетилетна борба със самия себе си и с тези богове.

Затова не бива да го обвиняваме за многословните спекулативни разсъждения – във всеки случай неговата заслуга е тази, че той споделя с нас своя пророчески, визионерски опит и е трудно да останем глухи за това. Отношението на човек, познаващ природата на нещата, към другите хора, които все още не са постигнали това и остават в тъмнина, е стар проблем и даже архетипен. Гопи Кришна е разбрал тази дилема и не счита, че задачата на мистика е само борбата за собствено спасение. Затова той се стреми да сподели своя опит с другите хора. От тази гледна точка не бива да го определяме нито просто като мистик, нито като човек, получил „необичайни състояния на съзнанието“, които днес могат много лесно да се постигнат с помощта на наркотиците. Гопи Кришна ни представя по-скоро как съвременният учител, а също и изследователят на пространствата, са скрити под общото наименование „мистичен опит“. Затова той не се опитва да ни поднесе своите преживявания нито като ново религиозно откровение, нито като отговор на въпроса за смисъла на човешкия живот.

Неговият опит е само звучащ празен съд, през който духа вятърът на цялата човешка история, призовавайки другите. Именно това е имал предвид Фредерик Спигелбърг, когато е казал, че Гопи Кришна никога не е считал своя опит принадлежащ изключително само на него самия. От самото начало той е бил само инструмент на някаква сила, а в края е станал гласът на тази

сила.

Крайната форма на подобни събития, свързани с колективното несъзнавано, се определя от това, в каква степен в тях участва Егото. На Запад мистикът или художникът, с които става нещо подобно, обикновено се опитват да вложат безформеното и безличното в някакви лични форми, придавайки им чрез своето виждане облика на едни или други архетипни модели. За Изтока е характерно отсъствие на стремеж да се придаде на такъв опит лична форма. Обаче историята на Гопи Кришна се явява лична и именно това прави достъпен неговия опит за съвременния човек. И тази книга, написана от човек от друга култура, се оказва разбираема за читателя, поставяйки пред него вечния въпрос за съществуването на нашата природа. А това действително е фундаментален въпрос – в крайна сметка какво може да бъде по-важно от опита да се разбере природата на човека, неговата психика, тяло, а също и целта, поради която съществува неговото съзнание.

Забележка

В допълнение към източниците, упоменати в тези коментари, бих искал да препоръчам на читателя да се обърне към Събрани съчинения на Карл-Густав Юнг (т.11, 1,14 и особено 16). Освен това е нужно да се спомене за доста интересния сборник (където впрочем е и публикувана статията на Цимер за тантристка Йога) „Духовни практики“ (1960). За психологически анализ на материала на книгата на Гопи Кришна са използвани материали от Юнг „Семинар по Кундалини-йога“ и неговите „Лекции за процеса на индивидуация“. Тези материали са били публикувани, обаче са достъпни само в кръга на последователите на Юнг.

ДЖЕЙМС ХИЛМАН

Вотер, Немсо, 1965 г. (редактирано 1969 г.)

СПОНТАННОТО събуждане на кундалини и процесът на индивидуацията в аналитична психология на К.Г. Юнг

Моят интерес към темата за Кундалини и по-точно, феномена наречен „спонтанно събуждане на Кундалини“, през който е преминал и авторът на тази книга, Гопи Кришна, дойде от практиката ми като психотерапевт. Има една група телесни симптоми, за които лекарите не откриват причини на телесно ниво и затова насочват пациентите си към колега-психиатър с предположението, че става въпрос за „паник-атака“. Става думи за симптоми, които откарват човека до „бърза помощ“, защото той получава някои от тези неща: задушаване и хипервентилация, силно и учестено сърцебиене, болки в гърдите и дискомфорт, треперене, чувство за пробождане, чувство за нереалност и откъснатост от обкръжението, потене, гадене, проблеми в стомаха, чувство на замаяност, световъртеж, слабост, изтръпване или мравучкане в тялото, горещи и студени вълни. Когато за първи път човек преживее подобно нещо, *основното чувство е на панически страх от загуба на контрол, смърт или полудяване.*

Психиатричното лечение на паник-атаките е чрез лекарства, но тъй като антидепресантите са симптоматично лечение, те имат временен ефект – само по време на техния прием. Когато бъдат преустановени, симптомите се завръщат. Също така се случва с времето техният ефект да намалее и дори да стане обратен, подхранвайки това, заради което в началото са били вземани. Има и случаи, когато те не действат изобщо. По-горното е в резултат от моите наблюдения и споделеното от мои клиенти, които преди психотерапията или едновременно с нея са вземали, или продължили да вземат, антидепресанти. Именно паник-атаките с техните необясними причини са поводът, който за първи път ме отведе към проучване на темата за енергията Кундалини.

В усилието си да разбере по-добре природата на подобен вид страдание открих нещо, за което по-късно разбрах, че и други автори са писали, а именно че *симптомите на паник-атаката се припокриват със симптомите на т.нар. „кундалини-синдром“*, който се дължи на спонтанно събуждане на тази духовна енергия в човешкото тяло. Моето проучване и анализ на връзката между тези двете доведе до написването на статията за "[Паник-атаките от духовна перспектива](#)", която в деня, в който беше публикувана в сайта ми, надмина 1000 харесвания във фейсбук за един ден, потвърждавайки актуалността на този проблем.

Тази статия обаче беше само началото, защото преживяванията на „*странните телесни преживявания*“, продължаваха да се случват с клиентите ми и след като бяха успели да се освободят от паниката, т.е. вече не се страхуваха от това, което им се случваше. Те продължаваха да споделят за цял спектър от разнородни телесни, и не само телесни, усещания, които си отиваха също така внезапно, както и идваха. Нещо се случваше – някаква вълна от енергия нахлуваше през тялото им и най-доброто, което можеха да направят, за да не влошават положението, беше да се отпуснат с доверие в процеса, позволявайки ѝ да свърши това, заради което е дошла – освобождаване и разчистване на блокажите по системата от енергийни канали и чакри в човешкото тяло. По-късно това беше съпътствано и от усилието им да разберат и психологическия смисъл на подобно преживяване, водени от разбирането, че [на всяка чакра съответства различно ниво на съзнание – „демон](#). С други думи, те подпомагаха

пречистващите процеси на тази енергия като работеха върху промените в мисленето си, т.е. съзнанието си.

Става ясно, че подобен процес, при който започват да изплуват на повърхността съдържания от по-дълбоките и скрити пластове на психиката, изисква доста висока степен на смелост и вътрешна ангажираност от страна на човека, защото приоритетите в живота му драматично се променят. От постоянната среща със сили, върху които няма контрол и които в своята същност са среща със смъртта (макар това да не се вижда винаги толкова ясно), той започва да променя радикално своя начин на мислене и възприемане на нещата от живота. Неговото съзнание се насочва навътре към себе си и вътрешните причини за собствените реакции, а основната му грижа става търсенето на това, което не умира, или на езика на алхимията - „философският камък“. Този, извършващ се в дълбините на човешката психика процес на радикална трансформация, в която старото Аз умира и се ражда новото Аз, на езика на юнгианската аналитична психология се нарича „индивидуация“.

Така по-късно стигнах до извода, че по същия начин както диагнозата „паник-атака“ има много общо с понятието „кундалини-синдром“, така и понятието за „индивидуация“ в юнгианската аналитична психология по някакъв начин е сродно като съдържание с процесите, които се описват във феномена на т.нар. „спонтанно събуждане на Кундалини“. Вече бях чела доста по двете теми, защото те даваха отговори на въпросите ми за терапевтична работа с „трансперсоналното ниво“ на човешката психика, но едва след книгата на Гопи Кришна „Кундалини – еволюционната енергия в човека“ успях да видя отчетливо връзката помежду им - споделеното от нейния автор беше много отблизо коментирано от Джеймс Хилман именно през призмата на юнгианската аналитична психология и понятието за индивидуацията.

На страниците на тази интересна книга читателят вижда как Изтокът и Западът се срещат по един много необичаен повод и начин. На всеки две-три глави, написани от Гопи Кришна, следват коментари от Джеймс Хилман, което за мен като психотерапевт в един момент започна да заприличва много на диалога, който се случва в кабинета на терапевта. Това наистина е много необичаен и уникален диалог, но въпреки това по нищо не се различава от ролята, която терапевтът играе в подобна ситуация – да споделя опит, да дава информация, да придружава клиента по пътя на раждането на новото му Аз, осигурявайки подкрепяща среда и разбиране и знаейки, че неговата роля не е нищо повече от акушер на „бебето“, което е на път да се роди.

Както читателите на тази книга вече са прочели или предстои да прочетат, въпреки че понятието за Кундалини идва от Индия, Гопи Кришна не успява да намери в собствената си страна адекватен обяснителен модел за собствените си преживявания, които, макар и еднозначно да сочат за пробуждане на Кундалини, не се случват по познатия за тази културна традиция начин. Някои от духовните учители, към които той се обръща за помощ, още повече влошават положението му като му казват, че е обсебен от демони. Налага се той сам да търси решенията - и ги намира. По пътя на пробата и грешката, с помощта на вътрешните напътствия и с подкрепата на своето семейство, след повече от четвърт век той успява да завърши най-трудната част от вътрешната си трансформация. Адекватният обяснителен модел идва по-късно - от Запад и по-конкретно, чрез теорията на юнгианската анализа. Именно тази психология „дава подходящите думи“, които да придадат смисъл и разбиране на този изпълнен със страдание вътрешен процес. Най-важната сред тях е понятието за

„индивидуацията“ и затова по-долу ще обобща за читателите на тази книга най-основното за него.

Индивидуацията е понятие, което е свързано с психичното здраве, но е по-широко от него, защото отразява осъществяването на пълния потенциал на човека. То описва естествените процеси на съзряване и развитие на човека, които във втората половина на живота започват да подготвят съзнанието му за неговия край – смъртта. В своята същност тя е процес на радикална вътрешна трансформация, водещ до драматични промени в съзнанието на човека. Най-съществената разлика е, че човек оттегля проекциите си от външния свят (нещо, което на езика на алхимичната символика се нарича „*пречистване на духа от примесите на материята*“) и насочва погледа си навътре, към причините за собствените си реакции, ставайки обособен, силен и независим индивид - способен да отстоява собствената си гледна точка под натиска на общоприетото мнение. Това е тясно свързано с осъзнаването на неговата собствена уникална същност, защото воденето на автентичен живот и следването на чужди норми и външни предписания са несъвместими неща. От друга страна, в такъв човек има огромна дълбочина, стабилност, вътрешен център и смирение, защото е в контакт с по-дълбоките си корени – там, където е светът на архетипите, които са общи за всички хора. Накратко, той е осъзнал собствената си уникалност, но същевременно в корените си се чувства свързан с цялото човечество. Подобен човек прилича на дърво с голяма корона и с дълбока коренова система, от която постоянно черпи сила и жизненост.

Както става ясно, това е дълъг процес, който изисква от човека много смелост, ангажираност и вътрешна енергия. Не всеки, който е чул „повикването“, откликва на него. Въпреки това броят на хората, които решават да тръгнат по този тесен и труден път, става все по-голям. По времето на Юнг не са били много хората, които са преминавали през процесите на индивидуацията и той самият е имал нещо, което съм изкушена да определя като елитарни нагласи към тези, които са преминавали през подобен процес. Още докато е бил жив обаче, към края на живота му, ситуацията се променя и той дори е поканен да напише книга за популярната публика. Сега, десетилетия по-късно, сме свидетели на бум, както в областта на духовните търсения, така и на психичните проблеми. Страдащите от паник-атаки и депресия хора вече са милиони по света, а интересът към Изтока и източните религии и философии – масов. Очевидно „повикването“ от страна на трансперсоналното все по-често се случва, тъй като „боговете“, т.е. архетипите, са станали по-активни в желанието си да ни накарат да чуем тяхното послание. Основните думи, които аз лично чувам в него, са „радикална промяна“ – първо, вътре в човека и оттам, в цялото човечество.

„*Събуждането на Кундалини*“ е „*събуден индивидуационен импулс*“ и това е добре да се знае, защото дори и човек да адресира решаването на проблема си към психотерапевта, в дадения случай не става дума за болест. Става дума за еволюционен процес, който на външен вид прилича на психична болест, но изисква друг подход за своето решаване. *Депресията като болест, породена от изкривени или нездравословни мисловни нагласи, и депресията като духовна криза, възникнала в резултат на освобождаването на Духа от материята, не са едно и също нещо.* Не случайно [в аналитичната психология предпочитат да говорят не за депресия, а за нигредо](#), отбелязвайки важната роля на подобен вид преживявания като начален етап на посвещение в мистериите на живота. Една друга психотерапия, която също отчита по-дълбоките пластове на човешката психика – психосинтезът на Роберто Асаджиоли, също отчита втория вид депресията като трансперсонално преживяване и го свързва с [„тъмната нощ на душата“](#), така както е описана от християнската литература.

Проблемите, възникващи на нивото на личното несъзнавано, са различни по произход и се решават по различен начин от проблемите, възникнали на нивото на колективното несъзнавано. Това е причината да съществуват толкова много различни психотерапевтични подходи, които да работят с различните нива на човешкото съзнание и взаимно да се допълват. На практика това разграничение между различните нива на съзнание не е толкова отчетливо и ясно, но терапевтът все пак разполага с различни ориентири за преценка кой е подходящият подход за всеки отделен случай. Нещо повече, това правило за различен терапевтичен подход към различните видове психични проблеми е валидно не само за различните хора, но и за различните проблеми на един и същи човек.

Също така, терапевтът, който подпомага раждането на новото Аз на човека, какъвто в своята същност е индивидуационният процес, трябва отново и отново да преценява кое е уместното действие, защото *когато имаме среща с архетипните слоеве на човешката психика, границите между лудостта и духовния пробив са много тънки.* Съществуват много опасности по пътя на новораждането, защото съдът, в който се излива трансперсоналното – съзнателният Аз на човека (неговото земно его), може да не издържи на напрежението и да се пропука.

Основното усилие в подобен случай е да се помогне на човек да развие вътрешна независимост и автономност, което на езика на психотерапията се нарича „*диференциация*“. Това е една друга много важна дума, която, ако се разбере правилно, ще помогне на преминаващия през подобни преживявания да се сдобие с ценен ориентир за справяне с тях. Диференциацията в индивидуационния процес означава нараснала способност на човека да се отдели, т.е. разграничава, както по отношение на съдържания в колективното съзнание (т.е. доминиращия възглед на обществото или мнението на другите), така и по отношение на съдържания, идващи от колективното несъзнавано (т.е. света на архетипите). Тъй като и в двата случая става дума за надличностни източници на идеи или преживявания, най-важното е човек да не се идентифицира с тях, а [да развие стабилен вътрешен център](#).

Идентификацията със съдържания на колективното съзнание води до много беден вътрешно човек - банален, скован, слагащ знак на равенство между себе си и социалната роля, която играе. Идентификацията със съдържания от колективното несъзнавано, т.е. с трансперсоналното ниво на човешката психика, води до мании, инфлация на егото, психози. Психически здравият човек е независим индивид. Той има здрави граници на Аз-съзнанието си, но тези граници не са твърди, а пропускливи като мембрана – той е отворен към обратни връзки и взаимодействия с нещата (хора и събития) отвън или трансперсоналните преживявания отвътре, но винаги преценява кое се отнася до него и кое – не.

Имах нужда да уточня за читателя на тази книга понятието за индивидуацията и неговата връзка с процесите на спонтанно събудената Кундалини, тъй като именно в свързването на тези двете виждам нейната основна ценност – един диалог между културните традиции на Изтока и Запада, чиято цел е да помогне на хората, които се пробуждат за по-дълбоките измерения на своя живот, с информация за смисъла на ставащото в тях. В подобни случаи информацията е от решаващо значение, защото именно тя помага на човек да овладее преживяването и да го интегрира в живота си по един психически здравословен начин.

Поради същата причина бих искала да насоча заинтересованите читатели към темата за спонтанното събуждане на Кундалини и към още текстове по тази тема, които биха могли да прочетат [страницата в моя сайт, специално посветена на психологическите измерения на](#)

[спонтанното събуждане на Кундалини](#). Там, наред с превода на настоящата книга, те ще могат да прочетат и още една много интересна книга – „Белязана от Духа“ на Ел Колли . Други ценни информативни статии са *статията от Бони Грийнуел за „седемте категории явления, преживявани по време на събуждането на Кундалини“*, както и от *Скот Килоби за „пробуждането на тялото“*. В бъдеще се надявам да бъде добавяна и още информация, защото темата за спонтанното събуждане на Кундалини е твърде обширна и сложна, а духовното пробуждане на съвременния човек – все по-масово. Моето собствено усилие да изследвам и опознавам този феномен все още не е приключило.

Оставих за накрая да изразя благодарността си към Петя Стоянова за нейния превод, но чувството за благодарност всъщност е най-първото ми чувство при представянето на тази книга. Не само защото Петя с готовност откликна на предложението ми, посвещавайки дълги часове в превод и редакция, но защото без нейния труд тази книга сега нямаше да я има достъпна и на български език и вие нямаше да четете тази статия накрая.

Дълбоки благодарности, Петя!

Камелия Хаджийска

София, април, 2015